

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
Τομέας Γλωσσολογίας

Κασσωτάκη Ειρήνη

**«Συμπληρώματα του ρήματος: από τη θεωρία στη διδακτική πράξη
για τα ΝΕ ως ξένη γλώσσα»**

Διδακτορική Διατριβή

Τριμελής επιτροπή:
Γ. Κατσιμαλή (επόπτρια)
Α. Καλοκαιρινός
Ε. Αναγνωστοπούλου

Ρέθυμνο
Μάρτιος 2006

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΠΡΟΤΥΠΟ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΦΟΡΙΚΗΣ ΔΕΣΜΕΥΣΗΣ	14
1.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	14
1.2. ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΠΡΟΤΥΠΟΥ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΦΟΡΙΚΗΣ ΔΕΣΜΕΥΣΗΣ	14
1.3. ΣΥΝΟΨΗ	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΕΚΜΑΘΗΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ/ΞΕΝΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ	27
2.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	27
2.2. ΥΠΟΣΥΝΕΙΔΗΤΗ ΚΑΙ ΣΥΝΕΙΔΗΤΗ ΕΚΜΑΘΗΣΗ (IMPLICIT LEARNING & EXPLICIT LEARNING)	27
2.3. ΠΡΟΤΥΠΟ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΦΟΡΙΚΗΣ ΔΕΣΜΕΥΣΗΣ – ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ ΚΑΙ ΕΚΜΑΘΗΣΗ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ/ΞΕΝΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ: ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ	31
2.4. ΥΠΟΘΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	33
2.4.1. Η θεωρία της Καθολικής Γραμματικής (UG Theory) και η κατάκτηση της δεύτερης/ξένης γλώσσας (Second/Foreign Language Acquisition)	37
2.5. ΜΕΘΟΔΟΙ ΚΑΙ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	38
2.5.1. Μεταφορά γνώσης από τη Γ1 στη Γ2 (Language Transfer)	41
2.5.2. Στρατηγικές κατάκτησης και κατανόησης	42
2.5.3. Ερωτηματολόγια	44
2.6. ΣΥΝΟΨΗ	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΟΝΟΜΑΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ - ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ ΣΤΑ ΝΕ	46
3.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	46
3.2. ΕΚΠΕΦΡΑΣΜΕΝΑ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΑ: ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΑ ΡΗΜΑΤΑ	46
3.2.1. Μονόπτωτα ρήματα	47
3.2.2. Δίπτωτα ρήματα	49
3.3. ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΠΤΩΣΗ	51
3.4. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΔΙΠΤΩΤΩΝ ΜΕ ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ	56
3.5. ΚΛΙΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ	57
3.5.1. Θεωρητική ανάλυση	60
3.6. ΣΥΝΟΨΗ	63
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΡΗΜΑΤΙΚΗ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ (ΜΕΣΗ-ΠΑΘΗΤΙΚΗ) ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΑ	64
4.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	64
4.2. ΜΗ ΕΚΠΕΦΡΑΣΜΕΝΑ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΑ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ-ΠΑΘΗΤΙΚΗΣ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑΣ	64
4.2.1. Φωνή - Διάθεση	67
4.2.2. Μέση-παθητική μορφολογία	68
4.2.3. Θεωρητική προσέγγιση για τα ΝΕ	69
4.3. ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΣΥΝΤΑΞΗ	81
4.3.1. Θεωρητική προσέγγιση	82
4.3.2. Μέσα ρήματα	88
4.3.3. Μέση και παθητική δομή: ομοιότητες και διαφορές	96

4.4. ΑΥΤΟΠΑΘΕΙΑ	98
4.4.1. Θεωρητική περιγραφή	99
4.4.2. Αυτοπάθεια και θ-ρόλοι	103
4.5. ΑΛΛΗΛΟΠΑΘΕΙΑ	106
4.5.1. Θεωρητική προσέγγιση	107
4.5.2. Εγγενής Αλληλοπάθεια-Παρατηρήσεις για τα ΝΕ	110
4.5.3. Μη εγγενής αλληλοπάθεια	115
4.6 ΛΕΞΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΥΤΟΠΑΘΕΙΑ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΟΠΑΘΕΙΑ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΝΕ	116
4.6.1. Θεωρητικό πλαίσιο	116
4.6.2. Λεξικές γλώσσες-Κριτήρια για τα Εβραϊκά	119
4.6.3. Κριτήρια για τα Νέα Ελληνικά	123
4.6.3.1. Παρατηρήσεις για το «αλληλο-»	123
4.6.3.2. Υπόθεση εργασίας	124
4.6.3.3. Η περίπτωση της αλληλοπάθειας σε -ω	129
4.6.4. Συμπεράσματα	131
4.6.5. Η παραγωγή των αυτοπαθών ρημάτων	132
4.7. ΜΗ ΕΚΠΕΦΡΑΣΜΕΝΑ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΕΣΗ-ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ	142
4.8. ΣΥΝΟΨΗ	144
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΓΛΩΣΣΩΝ (Γ1)	145
5.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	145
5.2. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΓΛΩΣΣΩΝ (Γ1) ΟΣΟΝ ΑΦΟΡΑ ΤΗΝ ΕΚΦΡΑΣΗ ΤΗΣ ΑΛΛΗΛΟΠΑΘΕΙΑΣ-ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΣΕ ΕΝΗΛΙΚΕΣ Γ2 ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ ΤΩΝ ΝΕ	145
5.3. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΓΛΩΣΣΩΝ (Γ1) ΟΣΟΝ ΑΦΟΡΑ ΤΗΝ ΕΚΦΡΑΣΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΠΑΘΕΙΑΣ-ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΣΕ ΕΝΗΛΙΚΕΣ Γ2 ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ ΤΩΝ ΝΕ	150
5.4. ΕΝΔΟΣΚΟΠΗΣΗ	155
5.5. ΣΥΝΟΨΗ	156
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΧΡΗΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΚΠΕΦΡΑΣΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΜΗ ΕΚΠΕΦΡΑΣΜΕΝΩΝ ΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΩΝ	157
6.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	157
6.2. Η ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ ΕΚΠΕΦΡΑΣΜΕΝΩΝ ΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΩΝ ΣΕ ΚΕΙΜΕΝΙΚΟ ΛΟΓΟ	157
6.2.1. Προφορικός λόγος φυσικών ομιλητών	158
6.2.2. Γραπτός λόγος φυσικών και μη φυσικών ομιλητών	161
6.3. ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ ΜΗ ΕΚΠΕΦΡΑΣΜΕΝΩΝ ΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΩΝ ΣΕ ΚΕΙΜΕΝΙΚΟ ΛΟΓΟ	162
6.3.1. Προφορικός και γραπτός λόγος φυσικών ομιλητών	162
6.4. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΚΠΕΦΡΑΣΜΕΝΩΝ ΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΩΝ ΑΠΟ ΜΗ ΦΥΣΙΚΟΥΣ ΟΜΙΛΗΤΕΣ: ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΛΑΘΩΝ ΣΤΟΥΣ ΚΛΙΤΙΚΟΥΣ ΤΥΠΟΥΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ	165
6.4.1. Αποτελέσματα	168
6.4.2. Ανάλυση των λαθών (Error Analysis)	170

6.5 ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΡΗΜΑΤΩΝ ΜΕ ΜΗ ΕΚΠΕΦΡΑΣΜΕΝΑ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΑ ΑΠΟ ΦΥΣΙΚΟΥΣ ΟΜΙΛΗΤΕΣ	174
6.6. ΣΥΝΟΨΗ	176
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΠΕΙΡΑΜΑΤΑ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ ΣΕ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΜΕ ΜΕΣΗ-ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΣΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ	177
7.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	177
7.2. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΝΕΩΝ ΔΟΜΩΝ	177
7.2.1. «Κλειδιά» για την κατανόηση θεματικών ρόλων στη Γ1	180
7.3. ΠΕΙΡΑΜΑ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ (COMPREHENSION TESTS) ΜΕΣΗΣ-ΠΑΘΗΤΙΚΗΣ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑΣ ΣΕ ΦΥΣΙΚΟΥΣ ΟΜΙΛΗΤΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ (Γ1)	181
7.3.1. Ερευνητικό υλικό	181
7.3.2. Μεθοδολογία έρευνας	187
7.3.3. Αποτελέσματα	187
7.3.4. Ερμηνεία των αποτελεσμάτων	191
7.4. ΠΕΙΡΑΜΑ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ (COMPREHENSION TESTS) ΜΕΣΗΣ-ΠΑΘΗΤΙΚΗΣ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑΣ ΣΕ ΜΗ ΦΥΣΙΚΟΥΣ ΟΜΙΛΗΤΕΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ (Γ2)	194
7.4.1. Ερευνητικό υλικό	195
7.4.2. Μεθοδολογία έρευνας	195
7.4.3. Αποτελέσματα	195
7.4.4. Ερμηνεία των αποτελεσμάτων	197
7.5. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ ΣΕ ΦΥΣΙΚΟΥΣ-ΜΗ ΦΥΣΙΚΟΥΣ ΟΜΙΛΗΤΕΣ ΤΩΝ ΝΕ	199
7.5.1. Αποτελέσματα	199
7.5.2. Ερμηνεία των αποτελεσμάτων	203
7.6. ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΠΑΘΗΤΙΚΗΣ ΔΟΜΗΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΜΗ ΦΥΣΙΚΟΥΣ ΟΜΙΛΗΤΕΣ ΤΩΝ ΝΕ (Γ2): «ΑΠΟ-ΦΡΑΣΕΙΣ» ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΜΗ ΦΥΣΙΚΩΝ ΟΜΙΛΗΤΩΝ	204
7.6.1. Ερευνητικό υλικό	207
7.6.2. Αποτελέσματα	208
7.6.3. Ερμηνεία των αποτελεσμάτων	210
7.7. ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΕΠΙΛΟΓΩΝ ΤΩΝ ΜΗ ΦΥΣΙΚΩΝ ΟΜΙΛΗΤΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ	212
7.8. ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ-ΠΑΘΗΤΙΚΗΣ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑΣ (ΑΥΤΟΠΑΘΗΤΙΚΗ ΧΡΗΣΗ) ΑΠΟ ΑΛΛΟΔΑΠΟΥΣ ΧΡΗΣΤΕΣ ΤΩΝ ΝΕ. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΣΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΕΣ ΜΗΤΡΙΚΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ (Γ1)	216
7.9. ΤΑ ΕΚΠΕΦΡΑΣΜΕΝΑ/ΜΗ ΕΚΠΕΦΡΑΣΜΕΝΑ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ	218
7.10. ΣΥΝΟΨΗ	223
ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	225
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	231
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	245

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Με αφετηρία τις προτάσεις της θεωρητικής γλωσσολογίας (*Πρότυπο της Κυβέρνησης και Αναφορικής Δέσμευσης*, Chomsky 1981, Θεοφανοπούλου-Κοντού 2003) ότι:

α) οι ΟΦ ως υποκείμενο ή αντικείμενο αποτελούν τους οργανικούς όρους/ορίσματα ενός κατηγορήματος που είναι απαραίτητοι ώστε να ολοκληρωθεί η σημασία του ρήματος

β) οι θ-ρόλοι (Δράστης, Θέμα, Δέκτης/Στόχος/Πηγή κ.τ.λ.) περιγράφουν τις σχέσεις των ρημάτων με τους οργανικούς όρους

γ) ένα μεταβατικό ρήμα μπορεί να επιλέξει μια ή περισσότερες ΟΦ ως υποχρεωτικό συμπλήρωμα (αντικείμενο)

στην παρούσα εργασία εστιάζουμε το ερευνητικό μας ενδιαφέρον:

α) στη συντακτική ανάλυση των συμπληρωμάτων του ρήματος στα Νέα Ελληνικά

β) στη διερεύνηση των προβλημάτων που ανακύπτουν κατά τη διδασκαλία των συμπληρωμάτων του ρήματος σε ενήλικες ξένους σπουδαστές

Οι δομές τις οποίες εξετάζουμε σ' αυτή την εργασία είναι οι ακόλουθες:

α. Γράφω το γράμμα

β. Δίνω το βιβλίο στη Μαρία-της το δίνω

γ. Μιλάω στο Γιάννη/του Γιάννη-του μιλάω

δ. Οι άνθρωποι συναντούν/κατηγορούν ο ένας τον άλλο

δ'. Οι άνθρωποι συναντιούνται/αλληλοκατηγορούνται

ε. Κοιτάζω τον εαυτό μου στον καθρέφτη-Κοιτάζομαι στον καθρέφτη

στ. Ο Γιάννης έβαψε τον τοίχο-Ο τοίχος βάφτηκε από το Γιάννη

Όλες οι παραπάνω περιπτώσεις θα μπορούσαν να ενοποιηθούν σχηματικά στο παρακάτω σχήμα (πρβλ. Grimshaw 1990):

P, x <y,z>

Η αναπαράσταση αυτή δηλώνει ότι το μεταβατικό ρήμα απαιτεί ένα όρισμα ως υποκειμένο (εξωτερικό όρισμα) και ένα ή περισσότερα ορίσματα ως αντικείμενο. Τα ορίσματα που έχουν θέση αντικειμένου αποτελούν υποχρεωτικά συμπληρώματα του ρήματος. Φέρουν το θεματικό ρόλο του Θέματος ή/και το θεματικό ρόλο του Δέκτη/Στόχου/Πηγής. Το εξωτερικό όρισμα του υποκειμένου φέρει το θεματικό ρόλο του Δράστη.

Αφόρμηση για την έρευνά μας αποτέλεσε η παρατήρηση ότι σ' αυτές τις δομές τα ορίσματα του ρήματος που φέρουν και θεματικούς ρόλους, παρουσιάζουν ποικιλία ως προς τη συντακτική αναπαράστασή τους, ως προς την έκφραση είτε του εξωτερικού ορίσματος είτε του εσωτερικού.

Τα μεταβατικά ρήμα φέρουν ως συμπλήρωμα ΟΦ, κλιτικό ή περίφραση, μέσα από την παρουσία της οποίας ικανοποιούνται συντακτικά οι θεματικοί τους ρόλοι (Θέμα, Δέκτης/Στόχος):

- α. Γράφω το γράμμα
- β. Δίνω το βιβλίο στη Μαρία-της το δίνω
- γ. Μιλώ στο Γιάννη/του Γιάννη-του μιλάω
- δ. Οι άνθρωποι συναντούν/κατηγορούν ο ένας τον άλλο
- ε. Κοιτάζω τον εαυτό μου στον καθρέφτη
- στ. Ο Γιάννης έβαψε τον τοίχο

Πέρα από τη συντακτική αναπαράσταση των θεματικών ρόλων, εμφανίζονται και δομές όπως οι ακόλουθες:

- α. Οι άνθρωποι συναντιούνται
- β. Κοιτάζομαι στον καθρέφτη
- γ. Ο τοίχος βιάφηκε από το Γιάννη

Σ' αυτές τις περιπτώσεις, η μέση-παθητική μορφολογία είναι ένδειξη ότι το ρήμα δεν είναι πια μεταβατικό και ότι οι θ-ρόλοι δεν είναι όλοι συντακτικά εκπεφρασμένοι. Όσον αφορά τη σημασία της αλληλοπάθειας και της αυτοπάθειας, αυτή εκφράζεται και μέσα από τη μορφολογία *-μαι*. Και σε αυτή την περίπτωση

ορισμένοι από τους θ-ρόλους του ρήματος είναι σημασιολογικά παρόντες ή έχουν ελαττωθεί, αλλά δεν είναι εκπεφρασμένοι συντακτικά. Στην περίπτωση της παθητικής σύνταξης, ο θ-ρόλος του Δράστη είναι σημασιολογικά παρών και μπορεί να εμφανιστεί και συντακτικά στο ποιητικό αίτιο.

Τέλος, σε ρήματα τα οποία δεν έχουν την αυτοπάθεια ή την αλληλοπάθεια ως εγγενή ιδιότητα, η μορφολογία χρειάζεται να ενισχυθεί από την παρουσία λεξικών στοιχείων που εκφράζουν τους θ-ρόλους οι οποίοι πρωταγωνιστούν στο συμβάν:

- α. Οι άνθρωποι συναντιούνται
αλλά
- β. Οι άνθρωποι αλληλοκατηγορούνται

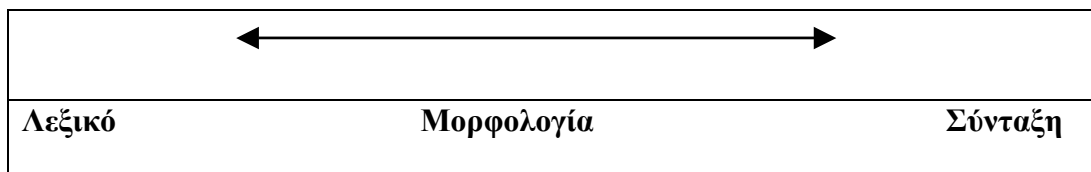
Το Πρότυπο της Κυβέρνησης και Αναφορικής Δέσμευσης σχετίζεται έμμεσα με την κατάκτηση της ξένης γλώσσας (Γ2): περιγράφει και εξηγεί τη γλώσσα που παράγεται και κατακτάται από το φυσικό ομιλητή της μητρικής γλώσσας (Γ1) και με βάση το συγκεκριμένο θεωρητικό πλαίσιο, γίνεται λόγος για αρχές και παραμέτρους της Καθολικής Γραμματικής. Οι ερευνητές οι οποίοι προσπαθούν να την εφαρμόσουν στη Γ2, δέχονται ως υπόθεση εργασίας ότι οι ίδιοι μηχανισμοί εφαρμόζονται τόσο κατά την κατάκτηση της Γ1 όσο και της Γ2. Η συγκεκριμένη θεωρία δίνει τη δυνατότητα να κατανοήσουμε τα στάδια από τα οποία περνάει η γνώση του μαθητή της Γ2, καθώς επίσης και την επίδραση που έχει η Γ1, μέσα από τις αρχές και τις παραμέτρους, στη νέα γνώση.

Από την άλλη πλευρά, η θεωρία, επειδή αναλύει κυρίως το επίπεδο της σύνταξης (πρόταση), δε λαμβάνει σοβαρά υπόψη άλλα επίπεδα της γλώσσας τα οποία ενδέχεται να παίζουν ρόλο, όπως είναι η πραγματολογία και η σημασιολογία. Επίσης, δε δίνει βάρος στους κοινωνικούς και ψυχολογικούς παράγοντες που ίσως επηρεάζουν τη διαδικασία μάθησης. Τέλος, η διάκριση σε γραμματικότητα-αντιγραμματικότητα που συνδέεται με τη γλωσσική διαίσθηση του φυσικού ομιλητή, δεν μπορεί να εφαρμοστεί στην κατάκτηση της Γ2 (πρβλ. Mitchell & Myles 1998).

Έχοντας ως θεωρητικό πλαίσιο το Πρότυπο της Κυβέρνησης και Αναφορικής Δέσμευσης, καθώς επίσης τις αρχές και τις παραμέτρους της Καθολικής Γραμματικής, οι υποθέσεις εργασίας που υιοθετούμε είναι οι εξής:

1) Οι θεματικοί ρόλοι είναι συγκεκριμένοι, εμφανίζονται σε όλες τις γλώσσες και είναι δυνατόν να γίνουν αντιληπτοί συντακτικά με συγκεκριμένους τρόπους αναπαράστασης. Με άλλα λόγια, παρατηρείται παραμετρική ποικιλία στη συντακτική πραγμάτωση των θεματικών ρόλων ανάμεσα στις γλώσσες.

Εν δυνάμει, θα μπορούσαν να υπάρχουν φυσικές γλώσσες οι οποίες επιλέγουν να ικανοποιήσουν αυτές τις δυνατότητες καθαρά συντακτικά, δηλαδή με διαφορετικά δομικά σχήματα τα οποία υλοποιούν ενεργητική μεταβατική σύνταξη, παθητική σύνταξη, αλληλοπάθεια ή αυτοπάθεια. Από την άλλη πλευρά, οι ίδιες διαδικασίες θα μπορούσαν να υλοποιηθούν σε επίπεδο λέξης με την εναλλαγή επιθημάτων (προθήματα, ενθήματα, καταληκτικά επιθήματα). Οι δύο θέσεις αποτελούν τα άκρα ενός δίπολου και ίσως είναι ακραίες:

Συνήθως οι φυσικές γλώσσες συνδυάζουν και τα δύο άκρα του δίπολου.

Τα Νέα Ελληνικά έχουν εμφανή μορφολογία:

ενεργητική: -ω, (-άω, -ώ) (<i>λύνω, αγαπάω, μπορώ</i>)
μεση-παθητική: -μαι, (-ομαι, -ιέμαι, -ομαι) (<i>έρχομαι, βαριέμαι, θεωρούμαι</i>)

Παράλληλα, διαθέτουν τη δυνατότητα να έχουν εκπεφρασμένα ή μη συμπληρώματα ως όρους συγκεκριμένων δομικών σχημάτων. Έτσι το:

α. Πλένω τον εαυτό μου

αντιστοιχεί με το ρήμα:

β. Πλένομαι

και η δομή:

α. Κατηγορούν ο ένας τον άλλο

με το:

β. Αλληλοκατηγορούνται-κατηγορούνται μεταξύ τους

II) Οι μαθητές της Γ2 έχουν άμεση πρόσβαση στην Καθολική Γραμματική. Η κατάρκτηση τόσο της Γ1 όσο και της Γ2 είναι κατά βάση όμοιες διαδικασίες και οι διαφορές τους οφείλονται στη νοητική ωριμότητα και τις ανάγκες του μαθητή. Με βάση αυτή την υπόθεση, περιμένουμε ότι οι μαθητές της Γ2 έχουν καθολική γνώση των θεματικών ρόλων και της έννοιας της αυτο-/αλληλοπάθειας.

III) Πέρα από τις γνώσεις που προέρχονται από την Καθολική Γραμματική και υποθέτουμε ότι αξιοποιούνται -κατά ένα μεγάλο βαθμό- θετικά από το μαθητή της ξένης γλώσσας, κατά την εκμάθηση της Γ2 πραγματοποιείται σε ένα βαθμό παρεμβολή από τη Γ1. Αυτό παρατηρείται κυρίως σε δομές που αποτελούν παραμέτρους της μητρικής ή της ξένης γλώσσας και ο ξένος μαθητής χρειάζεται να τις κατακτήσει μέσα από τη συστηματική διδασκαλία, καθώς η γνώση που έχει από τη μητρική πιθανόν να τον οδηγήσει σε λάθη κατά τη διαδικασία της εκμάθησης. Συνεπώς, η σύγκριση των αντίστοιχων δομικών σχημάτων στη Γ1 των σπουδαστών με τη γλώσσα-στόχο, θα οδηγήσει σε ερμηνεία λαθών που παρατηρούνται κατά την παραγωγή και κατανόηση της Γ2.

IV) Υποθέτουμε ότι οι δομές, στις οποίες οι θ-ρόλοι και τα ορίσματα που τους φέρουν είναι λεξικά εκπεφρασμένα, κατακτώνται ευκολότερα από το μαθητή της Γ2, σε σχέση με τις δομές όπου οι θ-ρόλοι δεν είναι συντακτικά παρόντες.

Δηλαδή, η κατάκτηση δομών με ΟΦ ως συμπλήρωμα του ρήματος, πραγματοποιείται σε αρχικό στάδιο ελληνομάθειας (ενδιάμεσο επίπεδο):

- α. Δίνω στη Μαρία το βιβλίο
- β. Συναντούν ο ένας τον άλλο
- γ. Κοιτάζω τον εαυτό μου στον καθρέφτη
- δ. Ο Γιάννης έβαψε τον τοίχο

Όταν πια έχουν κατακτηθεί οι προηγούμενες δομές, ο μαθητής της Γ2 είναι σε θέση να κατακτήσει δομές όπως οι ακόλουθες:

- α. Της το δίνω
- β. Συναντιούνται
- γ. Κοιτάζομαι στον καθρέφτη
- δ. Ο τοίχος βάφτηκε από το Γιάννη

Σκοπός των κεφαλαίων που ακολουθούν είναι να διερευνηθεί πώς εξισορροπείται μορφολογία και σύνταξη για να αποδώσουν διαφορετικές δυνατότητες και σημασιολογικές ανάγκες της πρότασης, με βάση το ίδιο ρηματικό θέμα, και πώς οι ξένοι που μαθαίνουν Ελληνικά κατακτούν τους διαφορετικούς συνδυασμούς μορφολογίας και σύνταξης. Αρχικά, θα επικεντρωθούμε στα ενεργητικά-μεταβατικά ρήματα και τα συντακτικά εμφανή συμπληρώματά τους και στη συνέχεια, θα αναφερθούμε στη μέση-παθητική μορφολογία και τα σχετιζόμενα δομικά σχήματα.

Αναλυτικότερα, στόχοι της έρευνάς μας είναι:

- α. Να ταξινομήσουμε τα ρήματα τα οποία λαμβάνουν μια ή περισσότερες ΟΦ ως απαραίτητα συμπληρώματα (μονόπτωτα, δίπτωτα ρήματα) με βάση τον αριθμό των θ-ρόλων που εμφανίζονται σε κάθε ρηματική σχέση (μονόπτωτα, δίπτωτα, αλληλοπαθή, αυτοπαθή, παθητικά).

β. Να διερευνήσουμε την υπόθεση για εγγενώς και μη εγγενώς αλληλοπαθή ρήματα στα Νέα Ελληνικά με μέση-παθητική μορφολογία και να ορίσουμε τα μορφολογικά, συντακτικά και σημασιολογικά χαρακτηριστικά τους.

γ. Να εξετάσουμε πώς οι ενήλικες που μαθαίνουν τα Νέα Ελληνικά ως ξένη γλώσσα (προχωρημένο επίπεδο ελληνομάθειας) κατακτούν, παράγουν και αντιλαμβάνονται τέτοιου είδους δομές (εκπεφρασμένα-μη εκπεφρασμένα ρηματικά συμπληρώματα) και κατ' επέκταση τη μέση-παθητική μορφολογία.

δ. Με βάση τα πειραματικά μας αποτελέσματα να προτείνουμε τρόπους για τη διδασκαλία δομών με εκπεφρασμένα-μη εκπεφρασμένα ρηματικά συμπληρώματα στους ενήλικες μη φυσικούς ομιλητές των ΝΕ.

Πιο συγκεκριμένα, στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζουμε τις γενικές αρχές του Προτύπου της Κυβέρνησης και Αναφορικής Δέσμευσης (Government and Binding Theory (Chomsky 1981 κ.εξ., Θεοφανοπούλου-Κοντού 2003), όσον αφορά τη γνώση του φυσικού ομιλητή για τη γλώσσα του.

Στο δεύτερο κεφάλαιο μεταφέρουμε τις αρχές του Προτύπου της Κυβέρνησης και Αναφορικής Δέσμευσης στην κατάκτηση της δεύτερης/ξένης γλώσσας από ενήλικες και επισημαίνουμε τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η θεωρία σχετικά με την κατάκτηση της δεύτερης/ξένης γλώσσας. Κάνουμε διάκριση ανάμεσα στους όρους εκμάθηση (learning) και κατάκτηση (acquisition), παρουσιάζουμε την υπόθεση εργασίας μας καθώς και τις μεθόδους και τα εργαλεία της έρευνάς μας.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναφερόμαστε στα συντακτικά χαρακτηριστικά των όρων *συμπλήρωμα* (complement) και *όρισμα* (argument), όσον αφορά τα μονόπρωτα και δίπρωτα ρήματα. Παρουσιάζουμε συνοπτικά τις θεωρητικές αναλύσεις όσον αφορά την αναπαράσταση των εκπεφρασμένων (αντικείμενο σε αιτιατική, γενική) και μη εκπεφρασμένων (κλιτικοί τύποι αντικειμένου) ρηματικών συμπληρωμάτων.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζουμε θεωρητική ανάλυση της μέσης-παθητικής μορφολογίας στα ΝΕ. Κάνουμε διάκριση ανάμεσα σε *φωνή* και *διάθεση* και χρησιμοποιούμε τους όρους *ενεργητική (-ω)* και *μέση-παθητική μορφολογία (-μαι)*, όσον αφορά τις μορφολογικές καταλήξεις των ρημάτων, και τον όρο *σημασία*, όσον αφορά την ενέργεια που δηλώνει το υποκείμενο σε σχέση με το ρήμα.

Αναλυτικότερα, έχοντας ως αφόρμηση την παρατήρηση ότι τα συγκεκριμένα ρήματα έχουν πρωτοτυπικό δομικό σχήμα τον ενεργητικό μεταβατικό τύπο $-ω + O\Phi$, ακολουθούμε την ανάλυση που υποστηρίζει ότι οι θ-ρόλοι μειώνονται ή οι σχέσεις τους με το ρήμα αλλάζουν, μέσα από διαδικασίες που στη θεωρητική ανάλυση ανάγονται είτε στο επίπεδο του Λεξικού είτε στο επίπεδο της Σύνταξης (Baker 1988, Grimshaw 1990, Reinhart 2000 κ.α.). Έτσι τα συγκεκριμένα ρήματα με ενεργητική μορφολογία εμφανίζουν ένα νέο δομικό σχήμα που εκφράζεται με τη μέση-παθητική μορφολογία. Τέτοιου είδους δομικά σχήματα εκφράζονται μέσα από τα παθητικά ρήματα, τα εγγενώς αυτοπαθή και αλληλοπαθή και παρουσιάζονται στο συγκεκριμένο κεφάλαιο. Δεχόμαστε ως χαρακτηριστικό των ρημάτων με μέση-παθητική μορφολογία την *απο-μεταβατικοποίηση* (detransitivization/ Alexiadou & Anagnostopoulou, 1999). Επίσης, θεωρούμε ότι υπάρχουν ρήματα που η σημασία της αλληλοπάθειας βρίσκεται στο Λεξικό και τα ονομάζουμε εγγενώς αλληλοπαθή, επεκτείνοντας την πρόταση των Reinhart & Reuland (1993) καθώς και της Tsimplici (1989), για τα εγγενώς αυτοπαθή. Τέλος, εφαρμόζουμε τα κριτήρια που προτείνει η Siloni (2001) για το διαχωρισμό των γλωσσών σε λεξικές και συντακτικές, ανάλογα με το επίπεδο (Λεξικό ή Σύνταξη) στο οποίο παράγονται κάθε φορά τα αυτοπαθή/αλληλοπαθή ρήματα και παρουσιάζουμε τις προτάσεις μας για τα Νέα Ελληνικά.

Στο πέμπτο κεφάλαιο, μέσα από την τυπολογική περιγραφή γλωσσών, παρουσιάζουμε τις ομοιότητες και τις διαφορές ως προς τη δομική αναπαράσταση αυτών των δομών (αλληλοπάθεια, αυτοπάθεια) στα NE και σε άλλες γλώσσες. Στη σύγκριση λαθών από μη φυσικούς ομιλητές των NE με διαφορετικές Γ1 (ρώσικα, γερμανικά, ισπανικά, αγγλικά), ελέγχουμε την υπόθεσή μας ότι κατά την εκμάθηση των NE από ξένους, η μεταφορά¹ γνώσης από τη Γ1 επηρεάζει τους μηχανισμούς κατάκτησης και κατανόησης (αναλυτικότερα, κεφ. 7).

Στο έκτο κεφάλαιο μέσα από την ανάλυση προφορικού και γραπτού corpus των NE και την έρευνα γλωσσικής παραγωγής (ερωτηματολόγιο) των ξένων χρηστών των NE, διαπιστώνονται, ταξινομούνται και αναλύονται τα λάθη που κάνουν οι σπουδαστές και η τάση αποφυγής χρήσης των κλιτικών τύπων και της μέσης-παθητικής μορφολογίας, λόγω της πολυπλοκότητας αυτών των δομών.

¹ *transfer*, βλ. Odlin 1989, 2003, Ellis 1994, κ.τ.λ.

Με βάση τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τα δύο προηγούμενα κεφάλαια, στο έβδομο κεφάλαιο πραγματευόμαστε περαιτέρω γιατί οι συγκεκριμένες ομάδες ρημάτων με μέση-παθητική μορφολογία (εγγενώς αλληλοπαθή/ αυτοπαθή καθώς και παθητικά) έχουν επιλεγεί για διερεύνηση όσον αφορά τα Νέα Ελληνικά ως ξένη γλώσσα. Η παρατήρηση μέσα στην τάξη ότι οι ξένοι κάνουν λάθη κατά την παραγωγή τέτοιων δομών ή ότι αποφεύγουν να τις παράγουν, μας οδήγησε στο να εξετάσουμε το βαθμό αντίληψης των συγκεκριμένων δομών από τους ξένους. Επικεντρωνόμαστε σε προηγούμενες πειραματικές έρευνες αντίληψης που έχουν γίνει σε ενήλικες (Γ2) και σε παιδιά (Γ1) -για γλώσσες όπως τα Αγγλικά- ως προς την κατανόηση αλληλοπαθών και παθητικών δομών. Μαζί με τις πειραματικές έρευνες παρουσιάζουμε θεωρητικές προτάσεις που αφορμώνται από αυτές και εξετάζουν:

- α) την «εμμονή» των μη φυσικών ομιλητών στο σημασιολογικό σχήμα: Δράστης-Ρήμα-Θέμα,
- β) την υπόθεση ότι η συχνότητα εμφάνισης ενός στοιχείου στα γλωσσικά ερεθίσματα των μη φυσικών ομιλητών (Γ2) παίζει ρόλο στη διαδικασία εκμάθησης και αντίληψής του,
- γ) τις νοητικές διεργασίες οι οποίες πραγματοποιούνται κατά την προσπάθεια των μη φυσικών ομιλητών να επιλέξουν τη σωστή σημασία ενός πολύσημου ρηματικού τύπου.

Παρουσιάζουμε την έρευνά μας ως προς την αντίληψη των συγκεκριμένων δομών με μέση-παθητική μορφολογία (εγγενώς αλληλοπαθή/ αυτοπαθή και παθητικά) από ενήλικες φυσικούς (ομάδα ελέγχου/control group) και μη φυσικούς ομιλητές των Νέων Ελληνικών. Τα αποτελέσματα δείχνουν διαφοροποίηση ως προς το ποσοστό απόκλισης από τις αναμενόμενες ερμηνείες ανάμεσα σε φυσικούς και μη φυσικούς ομιλητές:

α) φυσικοί ομιλητές: μικρότερο ποσοστό λανθασμένων ερμηνειών στα εγγενώς αλληλοπαθή

β) μη φυσικοί ομιλητές (προχωρημένο επίπεδο ελληνομάθειας): μικρότερο ποσοστό λανθασμένων ερμηνειών στα εγγενώς αυτοπαθή.

Τέλος, συγκρίνουμε τα αποτελέσματα της έρευνάς μας με τις προτάσεις των Turner & Rommetveit (1967), Klein & Perdue (1997), N. Ellis (2004) κ.τ.λ. (ρόλος

της συχνότητας), Sudhalter & Braine (1985), Stromswold, Pinker & Kaplan (1985) κ.τ.λ. (αξιοποίηση ενδείξεων (cues) για την κατανόηση προτάσεων), Kokion (2003) (νοητικές διεργασίες σε περίπτωση αμφισημίας/πολυσημίας).

Τα ερευνητικά μας αποτελέσματα καθώς και η θεωρητική διερεύνηση μας οδηγούν σε πρόταση για τη διδασκαλία της μέσης-παθητικής μορφολογίας (αλληλοπάθεια, αυτοπάθεια, παθητικοποίηση) σε ενήλικες μαθητές των ΝΕ (προχωρημένο επίπεδο ελληνομάθειας), καθώς και σε πρόταση διδασκαλίας και εμπέδωσης των κλιτικών τύπων αντικειμένου (ενδιάμεσο επίπεδο ελληνομάθειας).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Πρότυπο της Κυβέρνησης και Αναφορικής Δέσμευσης

1.1. Εισαγωγή

Η εργασία αυτή ακολουθεί το θεωρητικό πλαίσιο της Γενετικής Σύνταξης που ονομάζεται Πρότυπο της Κυβέρνησης και Αναφορικής Δέσμευσης (Government and Binding Theory Chomsky 1981 κ.εξ., Θεοφανοπούλου-Κοντού 2003). Παρά το γεγονός ότι ο ίδιος ο Chomsky δεν έχει ασχοληθεί με την κατάκτηση της μητρικής ή της δεύτερης/ξένης γλώσσας, πολλοί μελετητές στηριζόμενοι στο συγκεκριμένο θεωρητικό πλαίσιο διερευνούν την κατάκτηση της γλώσσας. Στηριζόμενοι στη συγκριτική ανάλυση των γλωσσών (*τυπολογία*), επιχειρούν να διερευνήσουν τις καθολικές αρχές και τις παραμέτρους από τη σκοπιά της γλωσσικής κατάκτησης καθώς και το αν υπάρχουν διαφορές ως προς την κατάκτηση των αρχών αυτών στην πρώτη και τη δεύτερη/ξένη γλώσσα.

1.2. Βασικές αρχές του προτύπου της Κυβέρνησης και Αναφορικής Δέσμευσης

Σκοπός του προτύπου είναι να εντοπίσει και να περιγράψει τις καθολικές αρχές και τις παραμέτρους που ορίζουν τις γλώσσες και ενεργοποιούνται κατά την κατάκτηση της γλώσσας από το παιδί.

Το πρότυπο θεωρεί ότι ο ανθρώπινος νους διαθέτει γενικούς κανόνες/ αρχές που διέπουν όλες τις γλώσσες οι οποίοι είναι καθολικοί και συναποτελούν την Καθολική Γραμματική (ΚΓ). Πέρα από τους καθολικούς κανόνες, υπάρχουν και ειδικοί κανόνες που αφορούν επιμέρους γλώσσες και οι οποίοι ονομάζονται παράμετροι (parameters, language specific properties). Η θεωρία υποστηρίζει ότι οι παράμετροι ενεργοποιούνται μόνο όταν κατά την κατάκτηση της μητρικής γλώσσας το άτομο έχει αρκετά θετικά ή αρνητικά ερεθίσματα από τη μητρική γλώσσα έτσι ώστε να δημιουργήσει βαθμιαία το γραμματικό σύστημα της συγκεκριμένης γλώσσας.

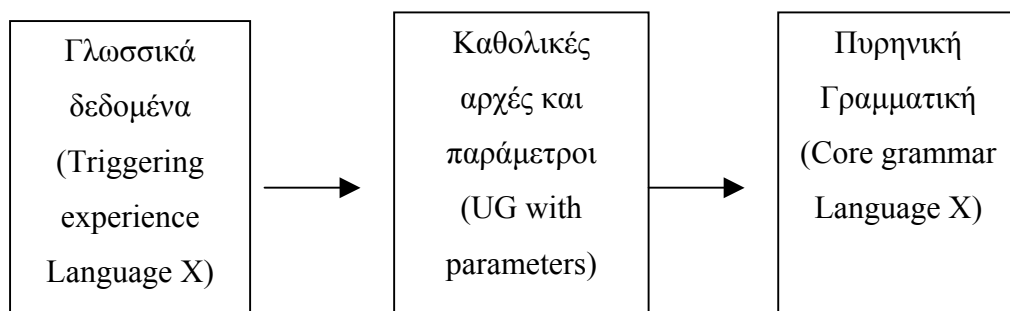
Ως καθολική αρχή θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε τη σχέση ενός κυρίαρχου συστατικού (head) με τα συμπληρώματα (complement) ή προσαρτήματά του

(adjunct) και ως παράμετρο την ιεραρχική και γραμμική διάταξη της κεφαλής και του συμπληρώματος (head parameter: head-first, head-last).

Η σταθεροποίηση του γραμματικού συστήματος σχετίζεται με το γεγονός ότι ο φυσικός ομιλητής έχει γλωσσική διαίσθηση για τους κανόνες που διέπουν τη μητρική του γλώσσα και παράγει γραμματικά αποδεκτές προτάσεις. Άρα υφίσταται μια εσωτερικευμένη γνώση για τη γλώσσα του (linguistic competence, internalized grammar) και μια εξωτερικευμένη γλωσσική πραγμάτωση (linguistic performance) (Chomsky 1986, Haegeman 1994).

Οι έμφυτες αρχές και οι παράμετροι αναπτύσσουν τη Γραμματική του φυσικού ομιλητή, η οποία θα αποτελέσει την πυρηνική γραμματική (core grammar). Από την άλλη, υπάρχουν γνώσεις για τη γλώσσα που αφορούν δομές ή λεξιλόγιο που δεν χρησιμοποιούνται συχνά και αποτελούν τη μαρκαρισμένη περιφέρεια της γραμματικής (marked periphery of the grammar): αυτές οι γνώσεις κατακτώνται από το φυσικό ομιλητή σε όλη τη διάρκεια της ζωής του.

Η άποψη της θεωρίας του Chomsky για την κατάκτηση της γλώσσας σχηματικά παρουσιάζεται ως ακολούθως (σχήμα 1, Haegeman 1994, Φιλιππάκη-Warburton 1992):

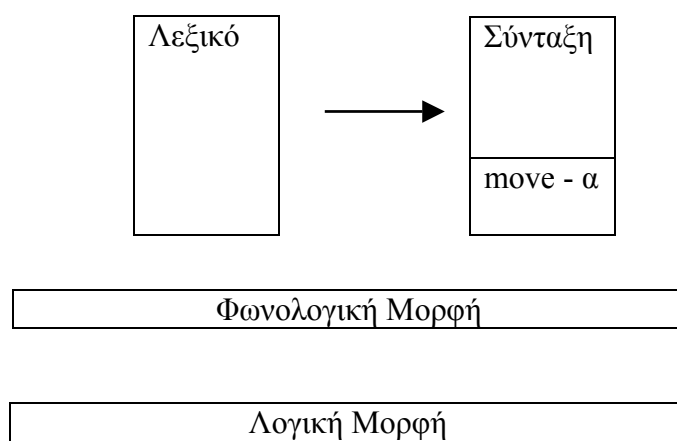
Σχήμα 1

Τα γλωσσικά δεδομένα είναι απαραίτητα για το παιδί, ώστε να αρχίσει να οριοθετεί τους κανόνες (internal grammar) που διέπουν τη μητρική του γλώσσα. Από την άλλη πλευρά, είναι αδύνατο το παιδί να εκτεθεί σε όλους τους πιθανούς γραμματικούς συνδυασμούς που μπορεί να παράγει στη γλώσσα του. Αυτό

υποδεικνύει ότι στο μυαλό του έχει έμφυτους κανόνες που απλά ενεργοποιούνται με βάση τα γλωσσικά ερεθίσματα που δέχεται από το γλωσσικό του περιβάλλον.

Η γενετική γραμματική ενδιαφέρεται να ανακαλύψει: α) τις αρχές και τις παραμέτρους της ΚΓ στις γλώσσες, β) τα γλωσσικά ερεθίσματα που είναι απαραίτητα για να ενεργοποιηθούν οι αρχές της ΚΓ, γ) την πυρηνική γραμματική κάθε γλώσσας. Η συγκριτική ανάλυση των γλωσσών θα βοηθήσει να κατανοήσει ο γλωσσολόγος ποιοι κανόνες στο σύστημα μιας γλώσσας αποτελούν πιθανώς τις αρχές και ποιοι κανόνες συνιστούν τις παραμέτρους της ΚΓ.

Το πρότυπο της Κυβέρνησης και Αναφορικής Δέσμευσης ερευνά και οριοθετεί τις σχέσεις Λεξικού και Σύνταξης. Διαχωρίζει αυτόνομα υποσυστήματα (modules) στο επίπεδο της Σύνταξης (X'-theory, θ-theory, Case-theory, Government theory, Bounding, Binding, Control). Από αυτά θα αναλύσουμε όσα εμπλέκονται άμεσα με τη συγκεκριμένη εργασία. Επιπλέον, το πρότυπο αναγνωρίζει ένα φωνολογικό επίπεδο, το οποίο είναι φορέας των φωνητικών χαρακτηριστικών της παραγόμενης πρότασης, καθώς επίσης και ένα επίπεδο Λογικής Μορφής (Logical Form) όπου καθορίζονται σημασιολογικές ερμηνείες, οι οποίες απορρέουν από την ύπαρξη ποσοδεικτών ή ερωτηματικών στοιχείων. Το πρότυπο αναγνωρίζει Βαθεία και Επιφανειακή Δομή σε κάθε πρόταση. Οι μετακινήσεις στοιχείων (move - α) παράγουν την Επιφανειακή Δομή, η οποία είναι προσβάσιμη από τη Λογική Μορφή (Σχήμα 2).

Σχήμα 2

(Νοητικό) Λεξικό

Το υποσύστημα του Νοητικού Λεξικού στη Γενετική Γραμματική νοείται ως κατάλογος λημμάτων (ονομάτων, ρημάτων κ.τ.λ.) με πληροφορίες σημασιολογικής και συντακτικής υφής. Οι πληροφορίες αυτές αντανακλώνονται (project) στο επίπεδο της Σύνταξης και της μορφολογίας.

Οι σημασιολογικές επιλογές του ρήματος που αφορούν τα συμπληρώματά του (s-selection) υλοποιούνται στο πλαίσιο υποκατηγοριοποίησης (c-selection, subcategorization features, Chomsky 1965, Θεοφανοπούλου-Κοντού 2003).

Ποικίλοι μηχανισμοί έχουν προταθεί για την αναπαράσταση των πληροφοριών αυτών (Grimshaw 1990, Williams 1994 κ.τ.λ.). Στην περιγραφή μας επιλέγουμε να ακολουθήσουμε τον εξής μηχανισμό:

- (1) α. ο Γιάννης σκότωσε τον Πέτρο
β. John killed Peter

το κατηγορημα *σκοτώνω* απαιτεί ως ορίσματα ένα υποκείμενο (εξωτερικό όρισμα) και ένα άμεσο αντικείμενο (εσωτερικό όρισμα, συμπλήρωμα) (Grimshaw 1990: 28 κ.εξ.)

- (2) P, \underline{x}^2 <y>

Ο τύπος υποδηλώνει ότι το ρήμα απαιτεί ένα Δράστη (\underline{x}) και ένα Θέμα (y). Αντίθετα, το ρήμα *βρέχει*, ως απρόσωπο δεν διαθέτει εξωτερικά και εσωτερικά ορίσματα.

- (3) P, - <->

Ενδιαφέρουσα θεωρείται η ταξινόμηση των ρημάτων στα Αγγλικά της Levin (1993: 138 κ.εξ.) η οποία, μολονότι δε χρησιμοποιεί τεχνικό μηχανισμό για την υποδήλωση των εξωτερικών και εσωτερικών συμπληρωμάτων, κατηγοριοποιεί τα

² Στα πλαίσια της συγκεκριμένης εργασίας, χρησιμοποιούμε εκτός θεματικού πλαισίου < > το εξωτερικό όρισμα (υποκείμενο) ανεξάρτητα από το εάν έχει υποστεί μετακίνηση σε θέση χαρακτηριστή της Φράσης Κλίσης ή της πρότασης (ΣΔ').

ρήματα της αγγλικής σύμφωνα με το πρωτοτυπικό ρήμα της τάξης π.χ. GIVE, καταγράφει και σχολιάζει τις συντακτικές τους ιδιότητες και τα διαφοροποιεί από συγγενή ρήματα π.χ. CONTRIBUTE, verbs of FUTURE HAVING, verbs of PROVIDING, verbs of OBTAINING, verbs of EXCHANGE κ.τ.λ.

Τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά που επιτρέπει ένα ρήμα να έχει το συμπλήρωμά του (\pm μετρήσιμο, \pm ανθρώπινο κ.τ.λ.) αποτελούν τους περιορισμούς επιλογής (selectional restrictions, Chomsky 1965, Θεοφανοπούλου-Κοντού 2003) και βρίσκονται στο Λεξικό.

- (4) α. * Το γκολφ παίζει το Γιάννη
β. *Golf plays John

Από το παράδειγμα (4) φαίνεται επίσης ότι οι σημασιολογικής υφής πληροφορίες ισχύουν καθολικά και κατά συνέπεια, οι διδασκόμενοι τη δεύτερη/ξένη γλώσσα δε χρειάζεται να τις διδαχθούν εφόσον αποτελούν στοιχείο τόσο της Καθολικής Γραμματικής όσο και της μητρικής τους γλώσσας.

Χρειάζεται όμως να διδαχθούν τα δομικά σχήματα και τα μορφολογικά χαρακτηριστικά με τα οποία αυτά πραγματώνονται ανά γλώσσα.

Αρχή της προβολής και της διευρυμένης προβολής

Οι πληροφορίες του Λεξικού ανατακτώνται/προβάλλονται στο επίπεδο της Σύνταξης (Αρχή της προβολής/Projection principle). Σύμφωνα με την αρχή της διευρυμένης προβολής (Extended Projection Principle), όλες οι προτάσεις έχουν υποκείμενο. Έτσι, στα Αγγλικά το αντίστοιχο απρόσωπο ρήμα που υποδηλώνει καιρικά φαινόμενα χρειάζεται ένα στοιχείο, το οποίο θα νομιμοποιήσει την πρόταση:

- (5) It rains

Στη συγκεκριμένη γλώσσα δεν επιτρέπεται να απουσιάζει το αντωνυμικό ή λεξικό υποκείμενο, ακόμη κι αν δεν υφίσταται σημασιολογικά στο Λεξικό, και γι' αυτό προστίθεται.

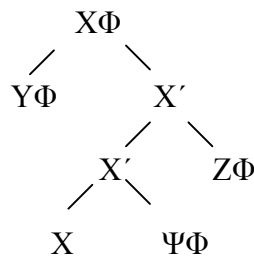
Φραστική δομή (Phrase structure)

Οι κανόνες που διέπουν τη γλώσσα στο επίπεδο της φράσης (ΟΦ, ΡΦ, ΕΦ, ΠΦ) ή της πρότασης (Π) και αφορούν την ιεραρχική και γραμμική δομή των άμεσων συστατικών της, αποτελούν τους κανόνες της φραστικής δομής. Η φραστική δομή βασίζεται στην αρχή του X'.

Θεωρία X' (X'- theory)

Με βάση τη θεωρία του X', όλες οι μέγιστες προβολές έχουν εσωτερική ιεραρχική οργάνωση (εσωτερικές ιεραρχικές σχέσεις με την κεφαλή αλλά και μεταξύ τους) και μπορούν να ενταχθούν στο παρακάτω γενικό σχήμα:

(6)

Σ' αυτό το σχήμα, το YΦ υποδηλώνει το χαρακτηριστή, το ΨΦ το συμπλήρωμα και το ZΦ το προσάρτημα. Τα στοιχεία που αποτελούν απαραίτητο μέρος της δομής λέγονται συμπληρώματα, ενώ τα προαιρετικά, προσαρτήματα.³

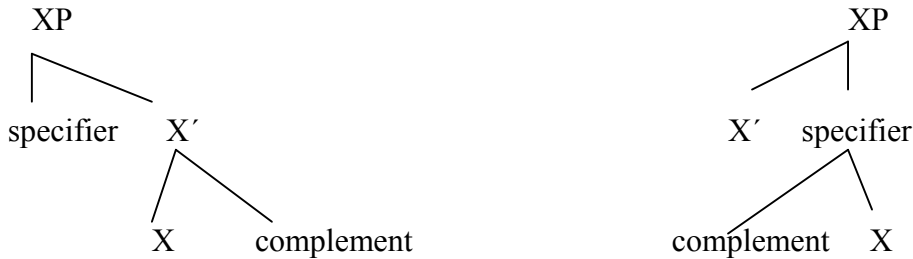
Στη συγκεκριμένη θεωρία προτείνεται η παράμετρος της κατεύθυνσης/ τοποθέτησης της κεφαλής (head parameter). Οι γλώσσες διαφοροποιούνται ως προς

³ Επιχειρήματα που αφορούν τη διαφοροποίηση συμπληρώματος – προσαρτήματος βλ. Αναγνωστοπούλου, πανεπιστημιακές σημειώσεις):

- 1) μπορούμε να έχουμε μια σειρά από προσαρτήματα, αλλά όχι συμπληρώματα
- 2) τα προσαρτήματα μπορούν να αλλάξουν θέση μεταξύ τους ενώ τα συμπληρώματα όχι
- 3) διαφορετική συμπεριφορά ως προς τους κανόνες μετακίνησης
- 4) παρατακτική σύνδεση
συμπληρ. + συμπληρ.
προσαρτ. + προσαρτ.
συμπληρ. + προσαρτ.
- 5) τα προσαρτήματα έχουν δυνατότητα «επαναδρομής» αλλά όχι τα συμπληρώματα
- 6) διαφορετική συμπεριφορά ως προς τον κανόνα παθητικοποίησης
- 7) διαφορετική συμπεριφορά ως προς τον κανόνα αυτοπάθειας

το αν οι κεφαλές βρίσκονται αριστερά ή δεξιά σε σχέση με τα συμπληρώματά τους (βλ. Hawkins 2001):

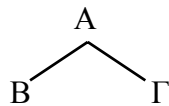
(7)

Η σχέση με τα συμπληρώματα είναι η ίδια ιεραρχικά και διαφοροποιείται μόνο γραμμικά. Μέσα από αυτό το σχήμα διαφοροποιούνται δομικά οι φράσεις που επιλέγονται από την κεφαλή σε σχέση με όλες τις άλλες φράσεις. Οι φράσεις αυτές αποτελούν τα συμπληρώματα της κεφαλής (ρήματος, πρόθεσης, επιθέτου) στο λεξικό αλλά είναι επίσης και δομικά συμπληρώματα. Η κεφαλή και το συμπλήρωμά της κυριαρχούνται άμεσα⁴ από τον ίδιο κόμβο (X') και έχουν την πιο στενή σχέση, που ονομάζεται σχέση αδερφότητας⁵ (sister).

Δύο βασικοί ορισμοί της θεωρίας είναι η κυριαρχία (government) και η σχέση δομικής επιβολής (c-command, Reinhart 1976). Ένας κόμβος A κυριαρχεί ενός άλλου κόμβου B, όταν ο A βρίσκεται ψηλότερα από το B στο δέντρο και μπορεί ο A να ενωθεί με το B με μια αδιάσπαστη σειρά από γραμμές.

(7' α)

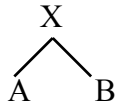
Επίσης, αν ο A και ο B είναι κόμβοι στο δέντρο, ο A δεσπάζει του B, δηλαδή βρίσκεται σε σχέση δομικής επιβολής με το B (c-command), αν ο κάθε (ή ο πρώτος)

⁴ Ένας κόμβος α κυριαρχεί άμεσα σε έναν κόμβο β, όταν ο α είναι αμέσως πιο ψηλά από το β στο δέντρο και ο α συνδέεται με το β με μια μόνο γραμμή.

⁵ Δύο κόμβοι X και Y είναι αδερφές, όταν κυριαρχούνται άμεσα από τον ίδιο κόμβο Z.

διακλαδούμενος κόμβος που κυριαρχεί στον Α κυριαρχεί και στο Β, και ο Α δεν κυριαρχεί στο Β ούτε ο Β στον Α:

(7' β)

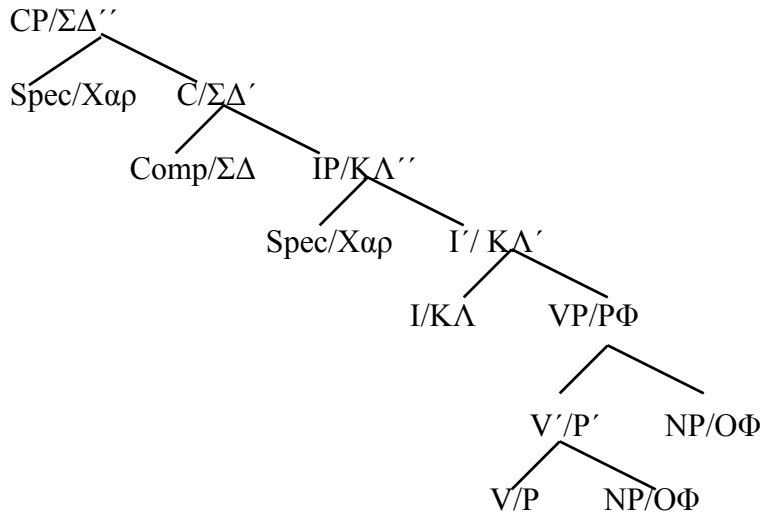
Τα συστατικά που δεν επιλέγονται άμεσα από την κεφαλή στο λεξικό έχουν πιο χαλαρή σχέση με αυτήν και ονομάζονται προσαρτήματα. Δομικά, ένα τέτοιο συστατικό δεν έχει σχέση αδερφότητας με την κεφαλή αλλά με το ενδιάμεσο συστατικό X' και κυριαρχείται από το X' . Αυτά τα ενδιάμεσα συστατικά ονομάζονται προσδιοριστές.

Επίσης, μέσα από αυτό το γενικό σχήμα αναπαρίσταται η θέση του υποκειμένου, που είναι θέση χαρακτηριστή της μέγιστης προβολής (XΦ) και βρίσκεται σε σχέση αδερφότητας με το ενδιάμεσο συστατικό X' , επειδή και τα δύο αυτά συστατικά κυριαρχούνται άμεσα από τον ίδιο κόμβο, το XΦ.

Έτσι, τα συμπληρώματα παίρνουν θεματικό ρόλο από τις κεφαλές (Ρήμα, Όνομα κ.τ.λ.) μέσα από τη σχέση αδερφότητας και τα υποκείμενα παίρνουν θεματικό ρόλο α) από τη X' , β) το συνδυασμό κεφαλής και συμπληρώματος και γ) μέσα από τη σχέση αδερφότητας.

Η δενδρική αναπαράσταση, την οποία ακολουθούμε στην εργασία αυτή, με αγγλική και αντίστοιχη ελληνική ορολογία, είναι:

(8)

Νεότερες θεωρητικές προσεγγίσεις κατά τις οποίες προτείνεται η μετονομασία της Ονοματικής Φράσης (ΟΦ) σε Φράση Άρθρου (ΦΑ) και η διάσπαση της Κλίσης (ΚΛ) σε επιμέρους στοιχεία (Χρόνος, Συμφωνία, Άρνηση, Τροπικότητα κ.τ.λ.) δε θα μας απασχολήσουν σε σχέση με τους σκοπούς της παρούσας εργασίας.

Θεωρία θεματικών όρων (Θ-theory)

Η θεωρία θεματικών όρων/θεματική θεωρία αναφέρεται στη δομή ορισμάτων/οργανικών όρων και τη θεματική δομή. Τη δομή ορισμάτων (argument structure) αποτελούν οι οργανικοί όροι ενός κατηγορήματος, οι οποίοι είναι απαραίτητοι πρωταγωνιστές, προκειμένου να δηλωθεί η σημασία του ρήματος. Τα συστατικά σε μια πρόταση, τα οποία δεν αποτελούν μέρος της δομής οργανικών όρων του ρήματος, ονομάζονται προσδιοριστές/προσαρτήματα (adjuncts). Ενώ τα συμπληρώματα είναι υποχρεωτικά για το ρήμα, οι προσδιοριστές/προσαρτήματα δεν είναι.

Η θεματική δομή μιας πρότασης αποδίδει το σημασιολογικό ρόλο σε κάθε ΟΦ. Οι θ-ρόλοι που δίδονται σε κάθε ΟΦ εξαρτώνται από την (ιεραρχική) θέση της συγκεκριμένης ΟΦ στη Βαθεία Δομή.

Στη βιβλιογραφία (Radford 1981, Haegeman 1994 κ.τ.λ.) οι σχέσεις μεταξύ των ρημάτων και των οργανικών τους όρων έχουν περιγραφεί με τον όρο θεματικοί ρόλοι, οι βασικοί από τους οποίους είναι οι εξής: Δράστης (Agent), Θέμα (Theme), Δέκτης (Recipient), Στόχος (Goal), Πρόσωπο που βιώνει (Experiencer), Επωφελούμενος (Benefactor), Αιτία (Cause), Τόπος (Locative), Πηγή (Source), Όργανο (Instrument).

Το αναφερόμενο θεωρητικό πλαίσιο προτείνει ότι οι θεματικοί ρόλοι είναι συγκεκριμένοι και εμφανίζονται σε όλες τις γλώσσες. Ένα χαρακτηριστικό των θεματικών ρόλων είναι ότι μπορούν να γίνουν αντιληπτοί συντακτικά με συγκεκριμένους τρόπους αναπαράστασης. Με άλλα λόγια, παρατηρείται παραμετρική ποικιλία στη συντακτική πραγμάτωση των θεματικών ρόλων ανάμεσα στις γλώσσες. Ένα παράδειγμα καθολικής αρχής είναι το θ-κριτήριο (βλ. Hawkins 2001:173 κ.εξ.).

Το θεματικό κριτήριο, το οποίο πρότεινε ο Chomsky (1981), νομιμοποιεί μια ΟΦ/όρισμα μόνο εάν:

- A. κάθε όρισμα/ οργανικός όρος έχει έναν και μόνο ένα θεματικό ρόλο
- B. κάθε θεματικός ρόλος δίνεται σε ένα και μόνον ένα όρισμα/ οργανικό όρο

Θεωρία Πτώσης (Case theory)

Στη θεωρία της Πτώσης, η καθολική αρχή που προτείνεται είναι ότι οι εκπεφρασμένες ΟΦ χρειάζονται Πτώση για να νομιμοποιηθούν. Η έννοια της αφηρημένης, συντακτικής Πτώσης που συνδέεται με ένα θεματικό ρόλο (Case-filter) δεν πρέπει να συγχέεται με την επιφανειακή μορφολογική πραγμάτωση των πτώσεων.

Δύο είναι τα είδη της Πτώσης:

α) πτώση που δίνεται σε συγκεκριμένες δομικές θέσεις (δομική πτώση/structural case). Σε γλώσσες όπως τα Ελληνικά, Αγγλικά, Ιταλικά κ.τ.λ. με πτωτικό σύστημα ονομαστική-αιτιατική, η ονομαστική συνδέεται με τη δομική θέση, στην οποία εμφανίζεται το υποκείμενο και η αιτιατική με τη δομική θέση, στην οποία εμφανίζεται το αντικείμενο,

β) πτώση συνδεμένη με συγκεκριμένους σημασιολογικούς/θεματικούς ρόλους (inherent-εγγενής/oblique-πλάγια), η οποία πραγματώνεται μέσα από την παρουσία ειδικής μορφολογίας ή μέσα από μία πρόθεση.

Άλλα υποσυστήματα, τα οποία αναγνωρίζει το πρότυπο της Κυβέρνησης και Αναφορικής Δέσμευσης και συνυπάρχουν και επηρεάζουν τη δόμηση των προτάσεων, είναι:

Αναφορικές σχέσεις (Binding theory)

Ο Chomsky (1981) προτείνει τις εξής αρχές:

Αρχή Α: ένα αναφορικό στοιχείο πρέπει να είναι δεσμευμένο μέσα στην κυβερνητική του κατηγορία

Αρχή Β: ένα αντωνυμικό στοιχείο πρέπει να είναι ελεύθερο μέσα στην κυβερνητική του κατηγορία

Αρχή Γ: Μια ΟΦ με αντικείμενο αναφοράς πρέπει να είναι ελεύθερη

Με βάση αυτές τις αρχές και τη σχέση δομικής επιβολής (c-command) εξηγείται η γραμματικότητα ή αντιγραμματικότητα αναφορικών σχέσεων, όπως:

- (9) α. John_i thinks that he_i is intelligent
β. * He_i thinks that John_i is intelligent

Θεωρία ελέγχου (Control theory)

Το υποσύστημα του ελέγχου συνδέει αναφορικά ελλείποντα υποκείμενα απαρεμφατικών δομών με όρους που προηγούνται (10):

- (10) John tried [PRO to leave]

Η κατηγορία PRO αναπαριστά το ελλείπον υποκείμενο του απαρεμφάτου και συνδέεται αναφορικά με το υποκείμενο του ρήματος ελέγχου που προηγείται.

Μετακινήσεις κατηγορίας (move - α)

Μια κατηγορία (κεφαλή ή φράση) μπορεί να μετακινηθεί σε κενή θέση και αφήνοντας ίχνος στο σημείο εκκίνησης. Το ίχνος είναι κατηγορία χωρίς φωνολογικό

περιεχόμενο και φέρει το δείκτη της αρχικής κατηγορίας. Η μετακίνηση, η οποία μπορεί να πραγματοποιηθεί από μια κατηγορία, είναι δύο ειδών:

Μετακίνηση A(argument): η κατηγορία που μετακινείται πηγαίνει σε θέση ορίσματος/ οργανικού όρου, σε θέση δηλαδή που δίνεται πτώση και δυνητικά θ-ρόλος:

(11) _ seems [John to be clever]

(12) John seems to be clever

Μετακίνηση A' (non-argument): η κατηγορία, η οποία μετακινείται, πηγαίνει σε θέση μη ορίσματος/ οργανικού όρου, δηλαδή σε θέση που δεν δίνεται πτώση ή δυνητικά θ-ρόλος (π.χ. μετακίνηση ερωτηματικού).

(13) Who_i do you think t_i is clever?

Οι μετακινήσεις προϋποθέτουν την επαρκή και κατάλληλη κυβέρνηση του μετακινούμενου στοιχείου και περιορίζονται καθολικά ή ανά γλώσσα.

Παράμετροι των Νέων Ελληνικών

Σύμφωνα με την Αρχή της Διευρυμένης Προβολής, όλες οι προτάσεις έχουν υποκείμενο (αντωνυμικό ή λεξικό). Στα ΝΕ όμως, δεν εφαρμόζεται αυτή η αρχή και το υποκείμενο εμφανίζεται μόνο όταν χρειάζεται γιατί η κατάληξη δίνει πληροφορίες (παράμετρος του κενού υποκειμένου/pro-drop parameter).

(14) α. Ο Γιάννης διάβασε το βιβλίο

β. John read the book

(15) α. Διάβασε το βιβλίο

β.*Read the book

1.3. Σύνοψη

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάσαμε τις πιο βασικές αρχές του Προτύπου της Κυβέρνησης και Αναφορικής Δέσμευσης, το οποίο αποτελεί το θεωρητικό πλαίσιο που ακολουθούμε. Επικεντρωνόμαστε περισσότερο στην υπόθεση ότι οι θεματικοί ρόλοι είναι συγκεκριμένοι και ίδιοι για όλες τις γλώσσες και ότι παρατηρείται παραμετρική ποικιλία στη συντακτική πραγμάτωσή τους ανάμεσα στις γλώσσες. Αυτό ίσως αποτελεί πρόβλημα για την κατάκτηση της ξένης γλώσσας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Εκμάθηση και κατάκτηση της δεύτερης/ξένης γλώσσας

2.1. Εισαγωγή

Η εφαρμοσμένη γλωσσολογία έχει ως αντικείμενό της το πώς ο μαθητής μαθαίνει και κατακτά μια γλώσσα, εκτός της μητρικής (Γ1), και επικεντρώνει το ερευνητικό της ενδιαφέρον στους μηχανισμούς αυτούς. Προσπαθεί να ερμηνεύσει τα λάθη που παρατηρούνται κατά την κατάκτηση⁶ της δεύτερης/ξένης γλώσσας (Γ2) (λάθη στην παραγωγή, κατανόηση). Σ' αυτό το κεφάλαιο συνδέουμε την εφαρμοσμένη γλωσσολογία με τη θεωρητική και καταγράφουμε τα εργαλεία έρευνας, τα οποία θα χρησιμοποιήσουμε στη συνέχεια.

2.2. Υποσυνείδητη και συνειδητή εκμάθηση (Implicit learning & Explicit learning)

Οι γλωσσολογικές θεωρίες που εστιάζουν το ενδιαφέρον τους στην εκμάθηση και κατάκτηση της μητρικής (Γ1) και της δεύτερης⁷ /ξένης⁸ γλώσσας, διακρίνουν δύο στάδια:

α) την εκμάθηση που έχει συστηματοποιηθεί σε κανόνες στο μυαλό του μαθητή και πρόκειται επομένως για αφομοιωμένη γνώση,

β) την εκμάθηση που αφορά κανόνες και γλωσσικά στοιχεία, τα οποία εκλαμβάνει μεν ο μαθητής, αλλά δεν είναι σε θέση να τα οικειοποιηθεί.

Στην πρώτη περίπτωση η εκμάθηση ονομάζεται υποσυνείδητη (implicit) και στη δεύτερη συνειδητή (explicit), κατά τον N. Ellis (2004). Παρακάτω δίνονται σχηματικά οι αντίστοιχοι όροι που χρησιμοποιούνται για αυτά τα δύο είδη εκμάθησης από ανάλογες γλωσσολογικές θεωρίες⁹ (Σχήμα 3):

⁶ Για την κατάκτηση της δεύτερης/ξένης γλώσσας χρησιμοποιείται ο όρος: Second/ Foreign Language Acquisition χωρίς διαφοροποίηση.

⁷ Ο σπουδαστής της δεύτερης γλώσσας (second language) έχει τη δυνατότητα να ακούσει και να εξασκηθεί στη Γ2 και στις καθημερινές του δραστηριότητες, στη χώρα όπου διαμένει (Norris 1995, Μήτσης 1998, Mitchell & Myles 1998, Δαμανάκης 1999, Κατσιμαλή 1999 α, β).

⁸ Ο σπουδαστής της ξένης γλώσσας (foreign language) έχει τη δυνατότητα να ακούσει και να εξασκηθεί στη Γ2 μόνο μέσα στο περιβάλλον της τάξης (Norris 1995, Μήτσης 1998, Mitchell & Myles 1998, Δαμανάκης 1999, Κατσιμαλή 1999 α, β).

⁹ Για περαιτέρω ανάλυση, πρβλ. N. Ellis 2004

Υποσυνειδητή εκμάθηση (Implicit learning)	Συνειδητή εκμάθηση (Explicit learning)
Κατάκτηση (Acquisition)	Εκμάθηση (Learning)
Ειδικευμένη πραγμάτωση (Skilled performance)	Μεταγλωσσική γνώση (Metalinguistic knowledge)
Διαδικαστική γνώση (Procedural knowledge)	Δηλωτική γνώση (Declarative knowledge)
Κατάκτηση με βάση τη χρήση (Usage based acquisition)	Γνώση που βασίζεται στη μορφή (Focus on form)
Φυσική εκμάθηση (Naturalistic) ¹⁰	Κατευθυνόμενη εκμάθηση (Instructed/classroom learning) ¹¹
Επικοινωνιακή εκμάθηση (Communicative)	Διδασκαλία γραμματικής (Grammar instruction)

Σχήμα 3

Πιο συγκεκριμένα, θα αναφερθούμε σε θεωρίες, οι οποίες προσεγγίζουν την κατάκτηση και εκμάθηση της δεύτερης/ξένης γλώσσας. Στη θεωρία του Krashen (Input Hypothesis) ¹², προτείνεται ότι δεν υπάρχει καμιά σχέση ανάμεσα στη συνειδητή (learning) και στην υποσυνειδητή εκμάθηση (acquisition). Βασικό σημείο της θεωρίας του είναι ότι ενώ οι ενήλικες μπορούν να κατακτούν υποσυνείδητα (subconsciously) μια γλώσσα και να μαθαίνουν συνειδητά για τη γλώσσα, ωστόσο:

- 1) η υποσυνειδητή κατάκτηση κυριαρχεί στην παραγωγή/ πραγμάτωση (performance) της Γ2,
- 2) η εκμάθηση δεν μπορεί να μετατραπεί σε κατάκτηση,
- 3) η συνειδητή εκμάθηση μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνο ως μέσο ελέγχου (monitor): διορθώνει το γλωσσικό εξαγωγήμο αλλά δε μπορεί να παρέμβει στους μηχανισμούς κατάκτησης.

Το επιχείρημα που χρησιμοποιεί ο Krashen για να στηρίξει αυτή τη θέση, είναι η περίπτωση που ο μαθητής έχει μάθει τον κανόνα ότι το γ' ενικό πρόσωπο παίρνει κατάληξη –s στα Αγγλικά, αλλά δεν μπορεί να τον χρησιμοποιήσει επαρκώς και καθολικά γιατί δεν έχει κατακτήσει ακόμα αυτόν τον κανόνα.

Από την άλλη πλευρά, μέθοδοι όπως η *Γραμματική-Μετάφραση* (Grammar-Translation)¹³ έδιναν έμφαση στη συνειδητή γνώση μέσα από τη διδασκαλία της γραφής-ανάγνωσης και της μετάφρασης: η Γ2 διδασκόταν με κανόνες και η διδασκαλία είχε καθοδηγητικό χαρακτήρα. Σε τέτοιου είδους μεθόδους, υπάρχει η

¹⁰ βλ. Hawkins 2001

¹¹ βλ. Hawkins 2001

¹² Krashen 1982, Krashen & Terrel 1983, βλ. Richards & Rodgers 1986

¹³ Για αναλυτικότερη παρουσίαση θεωριών εκμάθησης της γλώσσας και διδακτικών μεθόδων, βλ. Corder 1973/1985, Littlewood 1981, Τοκατλίδου 1986, Richards & Rodgers 1986/1994, Yalden 1987, Willkins 1994, Μήτσης 1998, Mitchell & Myles 1998 κ.τ.λ.

αντίληψη ότι υπάρχει ισχυρή σχέση (strong interface position) ανάμεσα στη συνειδητή και στην υποσυνείδητη εκμάθηση.

Από τη δεκαετία του '60 και εξής, η συνειδητή καθοδήγηση (explicit instruction) ως άποψη εισάγεται σε μεθόδους διδασκαλίας (Cognitive Code Method, Carroll, 1966: 102, βλ. N. Ellis, 2004), όπου υποστηρίζεται ότι η κατάκτηση και η αντίληψη (awareness) κανόνων της Γ2 προηγούνται της χρήσης τους.

Αντίθετα, άλλοι μελετητές (βλ. Rod Ellis 1994) έχουν μιλήσει για υποσυνείδητη και συνειδητή εκμάθηση (implicit & explicit learning) και μάλιστα για αδύναμη αλληλεπίδραση μεταξύ των δύο ειδών εκμάθησης (weak interface between explicit and implicit learning): στην πρώτη περίπτωση, συμπεριλαμβάνεται η εκμάθηση που έχει μετατραπεί σε συστηματοποιημένη γνώση (π.χ. κανόνες) στο μυαλό του μαθητή, ενώ στη δεύτερη περίπτωση, η γνώση που δεν έχει ακόμα αφομοιωθεί.

Η συνειδητή γνώση παίζει σημαντικό ρόλο στην κατάκτηση της Γ2 κυρίως στο πώς ο μαθητής προσλαμβάνει γλωσσολογικούς τύπους. Αυτό επιτυγχάνεται με τους ακόλουθους τρόπους:

1) διεργασίες που αυξάνουν την προσοχή (π.χ. δίνοντας προσοχή σε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά των γλωσσικών ερεθισμάτων),

2) σύγκριση (π.χ. των χαρακτηριστικών που έχουν τα γλωσσικά ερεθίσματα με τη γλωσσική παραγωγή του μαθητή): η υπόθεση που μπορεί να κάνει κανείς είναι ότι η συνειδητή γνώση μπορεί να μετατραπεί σε υποσυνείδητη,

3) ο R. Ellis (1994) υποστηρίζει ότι η εξάσκηση στην παραγωγή λόγου (output practice) βοηθάει το μαθητή ώστε να αυτοματοποιήσει τη συνειδητή και την υποσυνείδητη γνώση.

Σύμφωνα με τον N. Ellis (2004), στην υποσυνείδητη εκμάθηση (implicit learning), η κατάκτηση της γραμματικής είναι τμηματική εκμάθηση χιλιάδων δομών καθώς και δημιουργία κανόνων που βασίζονται στη συχνότητα, με την οποία εμφανίζονται οι κανονικότητες (regularities) στη γλώσσα. Αυτή η θέση βασίζεται στην υπόθεση της προτεραιότητας (priming effect), όπου υποστηρίζεται ότι κατά τη διαδικασία της πρόσληψης και της παραγωγής λόγου, ένα γλωσσικό στοιχείο είναι περισσότερο οικείο σε εμάς, αν το έχουμε ξανασυναντήσει. Η κατάκτηση της γλώσσας, δηλαδή επιτυγχάνεται καθώς σταδιακά κάνουμε αντιστοιχίες ανάμεσα στη

δομή και τη λειτουργία γλωσσικών στοιχείων μέσα από τις κανονικότητες που συναντούμε.

Επίσης, οι επικοινωνιακές προσεγγίσεις θεωρούν ότι δίνουν γλωσσικά ερεθίσματα, σύγχρονη εξάσκηση σε δομές, συσχέτιση/ αντιστοίχιση δομής-λειτουργίας. Αυτά όλα είναι αναγκαία, για να αναπτύξει κανείς όλους τους συσχετισμούς που είναι απαραίτητοι για την εκμάθηση της γλώσσας. Η κατάκτηση αυτού του είδους βασίζεται στη χρήση (usage-based acquisition).

Αντίθετα, η εκμάθηση είναι συνειδητή (explicit learning), όταν ο μαθητής δεν μπορεί να μάθει κάποια χαρακτηριστικά της γλώσσας-στόχου μέσα από τη συχνότητα κανονικοτήτων, όταν για παράδειγμα, πρέπει να μάθει εξαιρέσεις, παραμέτρους της γλώσσας-στόχου. Έτσι, δεν είναι δυνατόν να θέσει υποσυνείδητα μνημονικούς περιορισμούς που θα τον βοηθήσουν στην εκμάθηση ούτε μπορεί να χρησιμοποιήσει αυτά που ξέρει για να προβλέψει τη σημασία και τη λειτουργία νέων γλωσσικών στοιχείων που συναντάει (lack of representational precursors).

Αρκετές φορές όμως, η ασυνείδητη εκμάθηση αποτυγχάνει στην περίπτωση της Γ2 και το αποτέλεσμα είναι η γλώσσα που παράγει ο μαθητής να μην μοιάζει με τη γλώσσα-στόχο όπως τη μιλούν οι φυσικοί ομιλητές της. Με λίγα λόγια δηλαδή τα γλωσσικά ερεθίσματα (input) δεν γίνονται γνώση του μαθητή (intake). Κάποιοι από τους λόγους που συμβαίνει αυτό, είναι οι εξής:

α) οι μαθητές πιθανολογούν πως υπάρχουν κανόνες βασιζόμενοι στη συχνότητα εμφάνισης κάποιων γλωσσικών τύπων (rationality of fluency), όμως υπάρχουν και εξαιρέσεις σε αυτές τις κανονικότητες τις οποίες δεν μπορούν να προβλέψουν (irrationalities),

β) μπορεί να υπάρξει απολίθωση (fossilization) στη γλώσσα,

γ) οι μαθητές δεν μπορούν πάντα να επιστήσουν την προσοχή τους στα γλωσσικά στοιχεία της Γ2 που συναντούν, ώστε να συστηματοποιήσουν τη γνώση τους,

δ) παρατηρείται εμμονή σε κάποιους γλωσσικούς τύπους που έχουν μάθει να χρησιμοποιούν, έστω και αν είναι λανθασμένοι,

ε) μεταφέρουν την ήδη κατακτημένη και παγιωμένη γνώση της Γ1 κατά τη διαδικασία εκμάθησης της Γ2.

Όταν συμβαίνει ένα από τα παραπάνω, τότε χρειάζεται η συνειδητή εκμάθηση.

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι κατά την υποσυνείδητη εκμάθηση, ο μαθητής αποκτά εμπειρία των γλωσσικών παραδειγμάτων. Αντίθετα, στη συνειδητή εκμάθηση, ο μαθητής παρατηρεί μια δομή, την ελέγχει και κάνει υποθέσεις. Τα δύο αυτά είδη εκμάθησης είναι χωριστά γνωστικά συστήματα, αλλά παρουσιάζουν αλληλεπίδραση. Όσον αφορά τη διδασκαλία, χρειάζονται και τα δύο είδη εκμάθησης (implicit & explicit learning) καθώς επίσης και η συνειδητή καθοδήγηση (explicit instruction) μέσα από παιδαγωγικούς κανόνες.

Στη συγκεκριμένη εργασία δεχόμαστε και χρησιμοποιούμε τον όρο εκμάθηση (learning) ως μια συνειδητή δραστηριότητα που συνδέεται με τη συστηματική διδασκαλία ή την επικοινωνία μέσα στη γλωσσική κοινότητα (Mitchell & Myles 1998: 1-2, Μήτσης 1998). Επίσης, χρησιμοποιούμε τον όρο κατάκτηση (ή αλλιώς πρόσκτηση) (acquisition), ο οποίος αναφέρεται στους μηχανισμούς μιας γλώσσας, τους οποίους ο ομιλητής έχει οικειοποιηθεί και χρησιμοποιεί ασυνείδητα (Μήτσης 1998).

2.3. Πρότυπο της Κυβέρνησης και Αναφορικής Δέσμευσης – κατάκτηση και εκμάθηση της δεύτερης/ξένης γλώσσας: εφαρμογές και προβλήματα

Το Πρότυπο της Κυβέρνησης και Αναφορικής Δέσμευσης σχετίζεται έμμεσα με την κατάκτηση της Γ2: περιγράφει και εξηγεί τη γλώσσα που παράγεται και κατακτάται από το φυσικό ομιλητή της Γ1. Ένα βασικό ερώτημα που απασχολεί τους εφαρμοσμένους γλωσσολόγους με ερευνητικά ενδιαφέροντα είναι ο τρόπος, με τον οποίο ο μαθητής κατακτά τη Γ2 (δεύτερη ή ξένη γλώσσα), καθώς επίσης τι διαβαθμίσεις περνά η γνώση του (interlanguage=διαγλώσσα¹⁴) μέχρι να φτάσει στην κατάκτηση της γλώσσας- στόχου.

Με βάση το πρότυπο της Κυβέρνησης και Αναφορικής Δέσμευσης, γίνεται λόγος για αρχές και παραμέτρους της Καθολικής Γραμματικής. Στη βιβλιογραφία το ερώτημα που ανακύπτει είναι αν υπάρχουν έμφυτοι μηχανισμοί (special language

¹⁴ Ο όρος διαγλώσσα (interlanguage), ο οποίος προτάθηκε από τον Selinker (1972, π.β. Mitchell & Myles 1998:22 κ.εξ., Corder 1973,1976), αναφέρεται στο εσωτερικό σύστημα εκμάθησης της

modules) στο ανθρώπινο μυαλό, οι οποίοι είναι ειδικοί για την εκμάθηση της γλώσσας. Σ' αυτήν την περίπτωση μπορεί να συμβαίνουν τα εξής όσον αφορά την εκμάθηση (learning) της Γ2 (Mitchell & Myles 1998:9 κ.εξ.):

α) Οι ίδιοι μηχανισμοί που εμπλέκονται κατά την εκμάθηση της Γ1 λειτουργούν και στην εκμάθηση της Γ2 (εφαρμογή της θεωρίας της Καθολικής Γραμματικής).

β) Μετά την κατάκτηση της Γ1, αυτοί οι μηχανισμοί παύουν να λειτουργούν και η Γ2 κατακτάται με άλλους μηχανισμούς.

γ) Αυτοί οι ειδικοί μηχανισμοί δε λειτουργούν για μεγάλο χρονικό διάστημα. Όταν κατακτάται η Γ1, υπάρχει στο μυαλό του μαθητή ένα μοντέλο της γλώσσας και της λειτουργίας της και αυτό το μοντέλο αντιγράφεται και εφαρμόζεται και στην κατάκτηση της Γ2.

δ) Ένα μέρος από αυτούς τους ειδικούς γλωσσικούς μηχανισμούς παραμένει διαθέσιμο στην κατάκτηση της Γ2 και το μέρος που δεν είναι πια διαθέσιμο συμπληρώνεται από άλλους μηχανισμούς.

Ορισμένοι γλωσσολόγοι υποστήριξαν ότι η εκμάθηση της Γ2 βασίζεται σε μια σειρά από διαφορετικούς μηχανισμούς, που ο καθένας από αυτούς οδηγεί στην εκμάθηση μιας συγκεκριμένης πλευράς της γλώσσας (π.χ. για το λεξιλόγιο και το πραγματολογικό επίπεδο χρειάζονται διαφορετικοί μηχανισμοί απ' ό,τι για την εκμάθηση του συντακτικού/ μορφολογικού επιπέδου) (Mitchell & Myles 1998:9-10).

Όσον αφορά την κατάκτηση της Γ2 (second language acquisition/SLA), και αυτή περνάει επίσης από διάφορα στάδια. Τα στάδια κατάκτησης της Γ2 μοιάζουν με τα αντίστοιχα στάδια που περνάει το παιδί όταν κατακτά τη Γ1.

Σύμφωνα με τους Mitchell & Myles (1998:61 κ.εξ.) η διαφορά στην κατάκτηση της Γ2 από τη Γ1 έγκειται στα εξής:

α) ο μαθητής της Γ2 γνωρίζει ήδη τουλάχιστον άλλη μια γλώσσα,

β) ο μαθητής της Γ2 έχει διαφορετικά κίνητρα, για να μάθει τη Γ2 απ' ό,τι είχε για να μάθει τη Γ1,

γ) είναι επίσης πιο ώριμος νοητικά και γνωστικά.

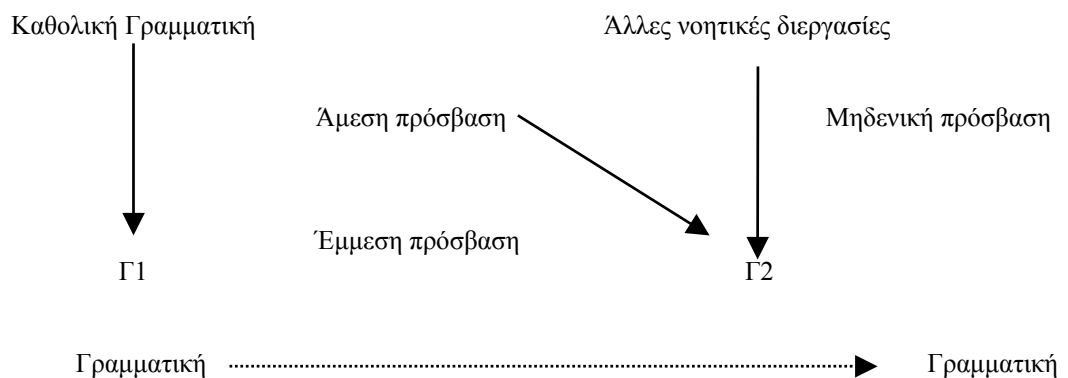
γλώσσας από το μαθητή. Αυτό το σύστημα χαρακτηρίζεται από κανόνες και περνάει από στάδια ανάπτυξης όσον αφορά τη γνώση του μαθητή για τη γλώσσα.

2.4. Υπόθεση εργασίας

Χρησιμοποιούμε τον όρο εκμάθηση (learning) για τη συνειδητή γνώση του συστήματος της Γ2 και τη διαφοροποιούμε από την κατάκτηση (acquisition). Επίσης με τον όρο Γ2 αναφερόμαστε στην ξένη γλώσσα. Χωρίς να μας απασχολεί η εκμάθηση από δίγλωσσους, η έρευνά μας επικεντρώνεται σε ενήλικες που μαθαίνουν τα Ελληνικά ως ξένη γλώσσα.

Αναφέραμε (κεφ. 1) ότι το παιδί έχει στο μυαλό του την Καθολική Γραμματική που το βοηθάει να μαθαίνει μια γλώσσα (ως Γ1) και τις παραμέτρους που ενεργοποιούνται ανάλογα με τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της Γ1. Το ερώτημα που προκύπτει είναι αν υπάρχουν στο μυαλό του μαθητή της ξένης γλώσσας οι αρχές (principles) και οι παράμετροι (parameters) της Καθολικής Γραμματικής (Universal Grammar) και αν/πώς αυτές ενεργοποιούνται κατά την εκμάθηση της Γ2 (Ellis , 1994, Cook 1991, 1993, White 1989, 2003, Odlin 1989, 2003). Με λίγα λόγια, το ερώτημα που απασχολεί τους ερευνητές είναι αν ο ενήλικας μαθητής της ξένης γλώσσας έχει πρόσβαση στην Καθολική Γραμματική (Catsimali 1998).

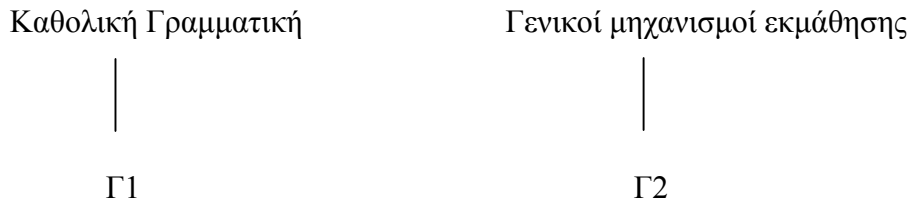
Ο Cook (1993, βλ. Catsimali 1998: 138 κ.εξ.) συνοψίζει τις πιθανές απαντήσεις στο προηγούμενο ερώτημα, στο σχήμα 4:

Σχήμα 4

Αναλυτικότερα, σχετικά με το ρόλο της Καθολικής Γραμματικής (ΚΓ) στην εκμάθηση της Γ2, έχουν προταθεί οι ακόλουθες υποθέσεις:

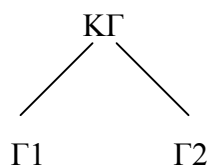
Υπόθεση της μηδενικής πρόσβασης (No Access hypothesis): Η ΚΓ δεν εμπλέκεται στην κατάκτηση της Γ2. Ατροφεί δηλαδή με το πέρασμα της ηλικίας και ο μαθητής της Γ2 πρέπει να καταφύγει σε άλλους μηχανισμούς/ τρόπους για να την κατακτήσει (general skills) (Meisel 1997 κ.τ.λ., βλ. Mitchell & Myles 1998:61-62, Clahsen & Muysken 1989 κ.τ.λ. βλ. επίσης White 1989) (Σχήμα 5).

Σχήμα 5

Παρεμφερής είναι η υπόθεση ωριμότητας (Maturation hypothesis). Σύμφωνα μ' αυτή, οι ιδιότητες της ΚΓ ωριμάζουν με τον ίδιο τρόπο που ωριμάζουν και οι άλλες ανθρώπινες βιολογικές λειτουργίες. Έτσι ο άνθρωπος μπορεί να μάθει γλώσσα μόνο όταν αυτές οι ιδιότητες είναι διαθέσιμες και ενεργοποιημένες. Δε φτάνει δηλαδή να εκτεθεί ο μαθητής σε κάποιο γλωσσικό υλικό, αλλά να βρίσκεται σε περίοδο που οι ιδιότητες της ΚΓ να είναι ενεργοποιημένες (Schachter 1996:183 κ.εξ., 1990).

Υπόθεση της πλήρους πρόσβασης (Full access hypothesis): Ο μαθητής της Γ2 έχει άμεση πρόσβαση στην ΚΓ. Υποστηρίζεται δηλαδή ότι η κατάκτηση της Γ1 και της Γ2 είναι βασικά όμοιες διαδικασίες και οι διαφορές τους οφείλονται στη νοητική ωριμότητα και τις ανάγκες του μαθητή που είναι διαφορετικές σε καθεμία από τις δύο περιπτώσεις (Flynn 1996, Thomas 1991, White, Travis & Maclachlan 1992 βλ. Mitchell & Myles 1998:61 κ.εξ.). Η υπόθεση αυτή είναι επίσης γνωστή ως "υπόθεση συνέχειας" (Continuity Hypothesis) (Schachter 1996:183 κ.εξ.) (Σχήμα 6).

Σχήμα 6

Παρεμφερής είναι η υπόθεση, η οποία υποστηρίζει ότι οι μαθητές έχουν συνεχόμενη πρόσβαση στην Καθολική Γραμματική και στη Θεωρία του X' αλλά βασίζονται περιορισμένα στη γνώση τους από τη Γ1 (continued access to UG and X'-theory, Vainikka & Young-Scholten 2001)

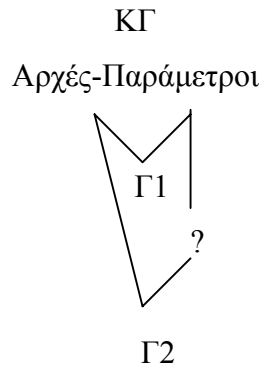
Υπόθεση της έμμεσης πρόσβασης (Indirect access hypothesis): Η ΚΓ δεν εμπλέκεται άμεσα στην κατάκτηση της Γ2 αλλά η πρόσβαση σ' αυτή επιτυγχάνεται μέσω της Γ1. Συνεπώς στα χαρακτηριστικά που η Γ2 παρουσιάζει ομοιότητες με τη Γ1 (καθολικά χαρακτηριστικά), η πρόσβαση στην ΚΓ είναι άμεση. Αντίθετα, οι παράμετροι θα έχουν ενεργοποιηθεί στο μυαλό του μαθητή σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά της Γ1 (Schwartz & Sprouse 1994 κ.τ.λ.). (Σχήμα 7).

Σχήμα 7

Άλλη παρεμφερής υπόθεση είναι αυτή που ονομάζεται "Παράθυρο ευκαιρίας" (Window Opportunity hypothesis) και υποστηρίζεται από τη Schachter (1996:184-187). Σύμφωνα με αυτή την υπόθεση, για μια συγκεκριμένη αρχή ή παράμετρο της ΚΓ, υπάρχει μία κρίσιμη περίοδος (sensitive period), κατά την οποία αυτή η αρχή είναι ενεργοποιημένη και συνεπώς προσβάσιμη στη γνώση του μαθητή. Πριν ή μετά από αυτή την περίοδο, η αρχή ή η παράμετρος της ΚΓ δεν είναι προσβάσιμη. Η Schachter πιστεύει ότι τα γλωσσικά δεδομένα της Γ1 μπορούν να μας προσδιορίσουν πότε ανοίγει ένα τέτοιου είδους παράθυρο, πότε αρχίζει να είναι διαθέσιμη μια αρχή ή παράμετρος, ενώ τα δεδομένα της Γ2 μας δηλώνουν πότε κλείνει αυτό το παράθυρο.

Υπόθεση της μερικής πρόσβασης (Partial Access hypothesis): Κάποια μέρη της ΚΓ είναι διαθέσιμα για την κατάκτηση της Γ2 και άλλα όχι (Smith & Tsimpli 1995, βλ. Mitchell & Myles 1998: 61 κ.εξ.). Σύμφωνα με αυτή την υπόθεση, η ΚΓ είναι κυρίως αυτή που εμπλέκεται στην κατάκτηση της Γ2 και όχι τόσο η Γ1 (Mitchell & Myles 1998:61-62) (Σχήμα 8).

Σχήμα 8

Η White (1996:91 κ.εξ.) αναφερόμενη στο ερώτημα αν κατά την κατάκτηση της Γ2 ο μαθητής έχει πρόσβαση στη γνώση της Καθολικής Γραμματικής, δίνει έμφαση στη γλωσσική ικανότητα του μαθητή ως προς τη Γ2. Αναφέρει δύο θέσεις που εστιάζονται στη γλωσσική ικανότητα.

α) Η Γ1 και η Γ2 κατακτώνται με τους ίδιους μηχανισμούς, αν και η γλωσσική ικανότητα του μαθητή της Γ2 και του φυσικού ομιλητή της Γ2 είναι διαφορετικές. Ο ενήλικας μαθητής χρησιμοποιεί μία γραμματική της Γ2, η οποία όμως είναι διαγλωσσική, προσωπική, και μπορεί να έχει χαρακτηριστικά της Γ1 ή να μη μοιάζει ούτε με τη γραμματική της Γ1 ούτε με της Γ2. Μάλιστα η White υποστηρίζει ότι ο βαθμός που η διαγλωσσική (interlanguage/ IL) γραμματική του μαθητή της Γ2 θα μοιάζει με τη γραμματική του φυσικού ομιλητή της Γ2, εξαρτάται από την αλληλεπίδραση του γλωσσικού υλικού, στο οποίο εκτίθεται ο μαθητής της Γ2 σε σχέση με την Καθολική Γραμματική (UG) και τη Γ1.

β) Η γλωσσική ικανότητα του μαθητή της Γ2 μοιάζει μ' αυτή του φυσικού ομιλητή αλλά η κατάκτησή της Γ1 και της Γ2 πραγματοποιείται με διαφορετικούς μηχανισμούς. Όπου η κατάκτηση της Γ2 μοιάζει με τη γλώσσα του φυσικού

ομιλητή, οφείλεται στη μεταφορά γνώσεων από τη μητρική γλώσσα (Γ1) του μαθητή και όχι άμεσα από την ΚΓ.

Από όλες τις θέσεις που διατυπώθηκαν παραπάνω, η υπόθεση εργασίας που τελικά υιοθετούμε στα πλαίσια της έρευνάς μας είναι ότι οι μηχανισμοί που ενεργοποιούνται για την εκμάθηση της Γ1 είναι προσβάσιμοι και κατά την εκμάθηση της Γ2. Ο μαθητής της Γ2 έχει άμεση πρόσβαση στις πληροφορίες της Καθολικής Γραμματικής και τα λάθη που κάνει οφείλονται σε άλλους παράγοντες, όπως είναι η νοητική ωριμότητα, οι ανάγκες του μαθητή αλλά και η επίδραση από την ήδη κατακτημένη γνώση της Γ1.

2.4.1. Η θεωρία της Καθολικής Γραμματικής (UG Theory) και η κατάκτηση της δεύτερης/ξένης γλώσσας (Second/Foreign Language Acquisition)

Η θεωρία περιγράφει βασικά τη γλώσσα που παράγεται και κατακτιέται από το φυσικό ομιλητή (δηλαδή Γ1). Οι ερευνητές που προσπαθούν να την εφαρμόσουν στη Γ2 δέχονται ως υπόθεση εργασίας ότι οι ίδιοι μηχανισμοί εφαρμόζονται κατά την κατάκτηση της Γ1 αλλά και της Γ2. Η συγκεκριμένη θεωρία δίνει τη δυνατότητα να κατανοήσουμε τα στάδια, από τα οποία περνάει η γνώση του μαθητή της Γ2 καθώς επίσης και την επίδραση που έχει η Γ1 στη νέα κατακτημένη γνώση μέσα από τις αρχές και τις παραμέτρους.

Από την άλλη πλευρά όμως, η θεωρία, επειδή αναλύει κυρίως το επίπεδο της σύνταξης (πρόταση), δε λαμβάνει σοβαρά υπόψη άλλα επίπεδα της γλώσσας που μπορεί να παίζουν ρόλο όπως είναι η πραγματολογία και η σημασιολογία. Επίσης, δε δίνει βάρος στους κοινωνικούς και ψυχολογικούς παράγοντες που ίσως επηρεάζουν τη διαδικασία εκμάθησης. Τέλος, η διάκριση σε γραμματικότητα-αντιγραμματικότητα που έχει να κάνει με τη γλωσσική διαίσθηση του φυσικού ομιλητή δεν μπορεί να εφαρμοστεί στην κατάκτηση της Γ2 (βλ. Mitchell & Myles 1998: 60 κ.εξ.).

2.5. Μέθοδοι και εργαλεία έρευνας

Οι ερευνητές εξετάζουν τη νοητική γραμματική των μαθητών μέσα από τα δεδομένα που προκύπτουν κατά τη γλωσσική τους πραγμάτωση (performance). Εξετάζουν τη γλωσσική παραγωγή των μαθητών στη Γ2, την κατανόηση, την κριτική ικανότητα για το αν μια πρόταση είναι γραμματική ή όχι, την ταχύτητα, με την οποία κατανοούν προτάσεις κ.τ.λ.

Ο πιο απλός τρόπος συλλογής γλωσσικών δεδομένων βασίζεται στην κατευθυνόμενη παραγωγή λόγου (guided production) (συνέντευξη, περιγραφή εικόνας, ανασκευή ιστορίας, μετάφραση προτάσεων από τη Γ1 στη Γ2 κ.τ.λ.).

Επειδή στα δεδομένα παραγωγής λόγου οι ομιλητές της Γ2 έχουν την ελευθερία να παράγουν ό,τι δομές θέλουν και ίσως να αποφύγουν δομές που ενδιαφέρουν τους μελετητές, πολλοί χρησιμοποιούν μεταγλωσσικές δραστηριότητες (metalinguistic tasks). Αυτές οι δραστηριότητες απαιτούν από τον ομιλητή να κρίνει τη γραμματικότητα προτάσεων που του παρουσιάζονται (γραπτή ή ακουστική παρουσίαση, γραμματικές-αντιγραμματικές προτάσεις κ.τ.λ.).

Τα πλεονεκτήματα των μεταγλωσσικών δραστηριοτήτων είναι ότι δίνουν πληροφορίες σχετικά με τη γνώση του μαθητή με ελεγχόμενο τρόπο: ο μαθητής δηλαδή δεν μπορεί να αποφύγει γραμματικά φαινόμενα, τα οποία μπορεί να αποφύγει κατά την παραγωγή λόγου. Επίσης, μειώνεται η πιθανή παρεμβολή της Γ1 κατά την πραγμάτωση, γιατί τα υποκείμενα της έρευνας δεν χρειάζεται να παράγουν προτάσεις αλλά να τις αξιολογήσουν. Από την άλλη πλευρά, οι μεταγλωσσικές δραστηριότητες παρουσιάζουν μειονεκτήματα. Είναι μηχανιστικές, γιατί δε συνδέουν τον ομιλητή με την πραγματική χρήση της γλώσσας. Μπορεί επίσης ο ομιλητής που καλείται να συμμετάσχει, να απαντήσει μηχανικά ή με στοιχεία που ο ερευνητής δεν τα ξέρει ή δεν τα περιμένει.

Στην κατανόηση, οι τυπικές τεχνικές που χρησιμοποιούνται για τη συλλογή δεδομένων είναι η επιλογή π.χ. εικόνας που να αντιπροσωπεύει το εκφώνημα που μόλις άκουσαν. Όσον αφορά την κατανόηση προτάσεων (parsing), αρκετοί ερευνητές μαγνητοφωνούν εκφωνήματα και συγκρίνουν το χρόνο αντίδρασης σε αυτά τα εκφωνήματα από τους φυσικούς και μη φυσικούς ομιλητές μιας γλώσσας (Hawkins, 2001: 22-24).

Οι μέθοδοι έρευνας που χρησιμοποιούνται από τους ερευνητές για να ελεγχθεί αν η διαγλωσσική επίδραση παίζει ρόλο σε κάποια συγκεκριμένη περίπτωση κατάκτησης είναι οι εξής:

1) Σύγκριση ανάμεσα στη χρήση/παραγωγή από τους διδασκόμενους μιας συγκεκριμένης δομής: α) στη Γ1, β) στη γλώσσα-στόχο και γ) στη διαγλώσσα των μαθητών. Αυτή η μέθοδος προτείνεται από το Selinker (1969, βλ. Odlin 2003:445 κ.εξ.). Μέσα στη διαγλώσσα των μαθητών, ο Selinker (1969) αναζήτησε στοιχεία/δομές από τη Γ1 ή τη Γ2, αφού προηγουμένως κατέγραψε τη γλωσσική συμπεριφορά σε μαθητές της Γ1 και μαθητές που είχαν τη Γ1 ως γλώσσα-στόχο (Γ2).

Η μέθοδος που προτείνει ο Selinker, είναι ποσοτική ανάλυση (quantitative analysis) και δεν μπορεί να δείξει θετική μεταφορά γνώσης.

2) Σύγκριση του πώς μαθητές με δύο (ή περισσότερες) Γ1 συμπεριφέρονται σε συγκεκριμένη δομή της γλώσσας-στόχου, η οποία εμφανίζεται στη μια μόνο από τις μητρικές γλώσσες (Γ1). Σε αυτή τη μέθοδο, οι ερευνητές προσπαθούν να έχουν πρόσβαση στα διαγλωσσικά δεδομένα (interlanguage data) δύο ή περισσότερων ομάδων μαθητών. Αυτές οι ομάδες είναι ίδιες (ως προς το επίπεδο γνώσης της γλώσσας) αλλά διαφέρουν ως προς τη Γ1. Με αυτό τον τρόπο μπορεί να βγάλει κανείς συμπεράσματα για το πώς διαφορετικά δομικά σχήματα στη Γ1 μπορούν να οδηγήσουν σε διαφορετικές πραγματώσεις στη Γ2, οι οποίες αντανακλούν τη μεταφορά γνώσης από τη μια γλώσσα στην άλλη.

Για να είναι πειστικά τα δεδομένα και να δίνουν ενδείξεις για μεταφορά γνώσης, πρέπει να υπάρχουν τα εξής κριτήρια (Odlin 2003:445 κ.εξ.):

1) Ομοιογένεια μέσα στην ομάδα (intra-group homogeneity), ετερογένεια ανάμεσα στις ομάδες (inter-group heterogeneity), ομοιότητες ανάμεσα στη μητρική γλώσσα και την ενδογλωσσική πραγματώση.

2) Σύγκριση σε μαθητές που έχουν διαφορετικές Γ1.

3) Σύγκριση Γ1 και ενδογλωσσικών δομών.

Η έρευνα που σχεδιάσαμε και πραγματοποιήσαμε στο πλαίσιο αυτής της εργασίας αφορά το ρόλο της διαγλωσσικής επίδρασης κατά την εκμάθηση της Γ2.

Συγκρίνουμε τις δομές της Γ1 των μαθητών, της γλώσσας-στόχου και την ερμηνεία των μαθητών για τις δομές της Γ2.

Στη συγκεκριμένη εργασία παρουσιάζουμε τα αποτελέσματα από έρευνα που έγινε σε φυσικούς και μη φυσικούς ομιλητές των ΝΕ ως προς την παραγωγή δομών με εκπεφρασμένα ή μη ορίσματα (ΟΦ, κλιτικά αντικείμενου, μέση-παθητική μορφολογία) και ως προς την αντίληψη δομών με μέση-παθητική μορφολογία σε διαφορετικές χρήσεις.

Για τους μη φυσικούς ομιλητές δεχόμαστε ότι κατά την εκμάθηση της Γ2 υπάρχει άμεση πρόσβαση στις αρχές της Καθολικής Γραμματικής. Θεωρούμε δηλαδή ότι οι μη φυσικοί ομιλητές έχουν έμφυτη τη γνώση της θεματικής δομής των ρημάτων και τον αριθμό των θ-ρόλων που επιλέγουν (ΟΦ-κλιτικά, εγγενής αυτο-/αλληλοπάθεια). Αυτό που ίσως δεν γνωρίζουν επαρκώς είναι πώς εκφράζονται συντακτικά και μορφολογικά αυτές οι σχέσεις στα ΝΕ. Αυτό μπορεί να συμβαίνει είτε γιατί δεν το έχουν διδαχτεί συστηματικά στην τάξη είτε γιατί δεν έχουν συναντήσει τέτοιους γλωσσικούς τύπους στα γλωσσικά ερεθίσματα (input). Σε αυτές τις περιπτώσεις περιμένουμε ότι θα χρησιμοποιήσουν μηχανισμούς οικείου στη μητρική τους γλώσσα (transfer), θα προσπαθήσουν να αξιοποιήσουν την προηγούμενη εμπειρία τους σε ανάλογους συχνούς στατιστικά τύπους, καθώς επίσης και τις πληροφορίες που τους δίνει το κειμενικό περιβάλλον.

Η γνώση μας για τους μηχανισμούς κατάκτησης της Γ2 προέρχεται από τη σύγκριση δομών στις μητρικές γλώσσες των μαθητών, έτσι ώστε να διερευνήσουμε αν η Γ1 επηρεάζει την κατάκτηση της Γ2 (Ellis 1994, Cohen 1998). Πέρα από την τυπολογική περιγραφή της μητρικής γλώσσας των μαθητών, θέλαμε να διερευνήσουμε τι είδους στρατηγικές χρησιμοποιούν κατά την εκμάθηση και κατάκτηση της Γ2 μέσα σε περιβάλλον τάξης (learning strategies, Ellis 1994, Cohen 1998). Εκτός από τις στρατηγικές που χρησιμοποιούν οι μαθητές της Γ2 για να μάθουν μια νέα δομή, στη βιβλιογραφία έχει προταθεί ότι χρησιμοποιούν επίσης στρατηγικές για να κατανοήσουν μια νέα δομή (comprehension strategies, Cohen 1998). Αυτές οι στρατηγικές αποτελούν επίσης αντικείμενο της έρευνάς μας.

2.5.1. Μεταφορά γνώσης από τη Γ1 στη Γ2 (Language Transfer)

Η μεταφορά γνώσης από τη Γ1 στη Γ2 (language transfer /cross-linguistic influence) υποστηρίζεται στη βιβλιογραφία ότι επηρεάζει όλα τα γλωσσικά υποσυστήματα, π.χ. το σύστημα της σημασιολογίας, σύνταξης, μορφολογίας, φωνολογίας κ.τ.λ. και αφορά κυρίως μονόγλωσσους μαθητές (monolingual). Έχει διατυπωθεί επίσης η άποψη ότι οι μαθητές μαθαίνουν ευκολότερα γλώσσες που μοιάζουν με το σύστημα της Γ1 παρά άλλες που είναι εντελώς διαφορετικές ως προς αυτό.

Μερικοί υποστηρίζουν ότι η μεταφορά γνώσης είναι πιο έντονη σε μερικά γλωσσικά συστήματα (π.χ. φωνολογία, φωνητική) σε σχέση με κάποια άλλα (π.χ. μορφολογία, σύνταξη). Αυτό που υπονοείται εδώ είναι ότι η Καθολική Γραμματική κατά άλλους, (language universals) ή η επίδραση της γλώσσας-στόχου παίζουν πιο σημαντικό ρόλο στη σύνταξη και στη μορφολογία σε σχέση με τη φωνητική και τη φωνολογία, παρά το γεγονός ότι έχει υποστηριχτεί ότι υπάρχουν αρκετά στοιχεία που μεταφέρονται από τη Γ1 στη Γ2 στο επίπεδο της φωνολογίας/ φωνητικής (προφορά) (Odlin 1989). Επίσης, τέτοιες απόψεις προϋποθέτουν ότι υπάρχει ένας τρόπος να ορίσουμε/ οριοθετήσουμε τα χαρακτηριστικά της Γ1, σε σχέση με την ευκολία ή δυσκολία που έχει ο μαθητής σε κάθε υποσύστημα αλλά και στο σύνολο των γλωσσικών χαρακτηριστικών της Γ1 που μεταφέρει κατά την κατάκτηση της Γ2 (Odlin, 2003: 439 κ.εξ.).

Οι Jarvis & Odlin (2000, βλ. Odlin 2003: 441-442) προτείνουν ότι μπορεί να παρατηρηθεί διαγλωσσική επίδραση (cross-linguistic influence) σε δομές (φωνολογικές ή σημασιολογικές) οι οποίες αναπαρίστανται με έναν (παρόμοιο) τύπο.

Τις ομοιότητες που μπορεί να έχει η Γ1 με τη γλώσσα-στόχο, ο μαθητής της Γ2 αποφασίζει υποκειμενικά να τις αξιοποιήσει και η απόφασή του αυτή σχετίζεται με παράγοντες όπως: ηλικία, κίνητρο, μορφωτικό επίπεδο, κοινωνική τάξη (Odlin 2003:442 κ.εξ.).

Εκτός από τη μεταφορά γνώσης από τη Γ1 στη Γ2 σε μονόγλωσσους, πολλοί μελετητές έχουν ασχοληθεί με τη διαγλωσσική επίδραση (crosslinguistic influence) σε συντακτικό επίπεδο στα δίγλωσσα παιδιά (Müller & Hulk, 1999). Η υπόθεση που κάνουν είναι ότι θα έχουμε μεταφορά από τη μια γλώσσα στην άλλη, μόνο όταν η

γλώσσα Α έχει μια συντακτική δομή που έχει πολλές (περισσότερες από μια) συντακτικές αναλύσεις ενώ η γλώσσα Β περιέχει μια από αυτές τις αναλύσεις.

Αναλυτικότερα, προτείνουν ότι πιθανόν να συμβαίνει έμμεση συντακτική επίδραση (indirect syntactic influence) αν:

1) μια από τις γλώσσες (Α) δίνει την πιθανότητα μια συντακτική δομή να αναλύεται με δύο τρόπους,

2) η άλλη γλώσσα (Β) να φαίνεται στο δίγλωσσο παιδί ότι έχει μια από αυτές τις διαφορετικές αναλύσεις.

Σ' αυτή την περίπτωση τα δίγλωσσα παιδιά μπορεί να μπερδευτούν και να χρησιμοποιούν - για ένα χρονικό διάστημα - και στις δύο γλώσσες τη συντακτική ανάλυση που εμφανίζεται στη γλώσσα Α. (Müller & Hulk, 1999).

Αν μεταφέρουμε αυτή την υπόθεση στην κατάκτηση της Γ2 από ενήλικες μονόγλωσσους, υποθέτουμε ότι υπάρχει πρόβλημα μεταφοράς γνώσης από τη μια γλώσσα στην άλλη, όσον αφορά τις σημασιολογικές/συντακτικές αναπαραστάσεις π.χ. της μέσης-παθητικής μορφολογίας.

2.5.2. Στρατηγικές κατάκτησης και κατανόησης

Ο μαθητής που μαθαίνει μία γλώσσα- είτε πρόκειται για τη μητρική του είτε για ξένη γλώσσα - χρησιμοποιεί διάφορες *στρατηγικές*. Όταν μιλάμε για *στρατηγικές*, εννοούμε τα νοητικά μέσα που χρησιμοποιεί ο μαθητής για να κατακτήσει τη γλώσσα. Οι στρατηγικές διακρίνονται στη βιβλιογραφία (Cohen, 1998:5-9) σε *στρατηγικές εκμάθησης της γλώσσας (language learning strategies)* και *στρατηγικές χρήσης της γλώσσας (language use strategies)*.

Οι *στρατηγικές χρήσης της γλώσσας* (μέσα στις οποίες εντάσσονται και οι *στρατηγικές χρήσης του διδακτικού υλικού*) διακρίνονται σε:

α) *στρατηγικές ανάκτησης (retrieval strategies)* και εννοούμε τους τρόπους που ανακαλύπτει ο μαθητής για να ανασύρει από τη μνήμη του κάτι που έχει μάθει,

β) *στρατηγικές επανάληψης (rehearsal strategies)*,

γ) *στρατηγικές κάλυψης (cover strategies)* για να δώσει την εντύπωση στο δάσκαλο ότι γνωρίζει κάτι, ενώ στην πραγματικότητα δεν είναι προετοιμασμένος,

δ) *στρατηγικές επικοινωνίας (communication strategies)* για να παράγει λόγο που να έχει πληροφορικότητα για τον αποδέκτη.

Επίσης οι στρατηγικές διακρίνονται σε:

α) *γνωστικές*, οι οποίες περιέχουν στρατηγικές εκμάθησης της γλώσσας και αφορούν τον ορισμό, την ομαδοποίηση, τη διατήρηση και την αποθήκευση του γλωσσικού υλικού στο μυαλό του μαθητή, αλλά και στρατηγικές χρήσης της γλώσσας, οι οποίες αναφέρονται στην ανάκτηση, επανάληψη, κατανόηση και παραγωγή λόγου στην ξένη γλώσσα,

β) *μεταγνωστικές*, πώς δηλαδή ο ίδιος ο μαθητής εκτιμά, σχεδιάζει και αξιολογεί τον τρόπο που μαθαίνει την ξένη γλώσσα και που τη χρησιμοποιεί,

γ) *βιωματικές*, οι οποίες έχουν ως στόχο να εξισορροπήσουν τα συναισθήματα, τη συμπεριφορά και τα κίνητρα του μαθητή,

δ) *κοινωνικές*, τις οποίες χρησιμοποιεί ο μαθητής όταν έρχεται σε επαφή με άλλους μαθητές ή φυσικούς ομιλητές της ξένης γλώσσας.

Για να εντοπίσει και να μελετήσει κανείς τις στρατηγικές που χρησιμοποιεί ο μαθητής όταν μαθαίνει την ξένη γλώσσα, μπορεί να χρησιμοποιήσει τις εξής μεθόδους: προφορική συνέντευξη, γραπτό ερωτηματολόγιο, παρατήρηση, αυτο-αναφορική σκέψη (*verbal report*), ημερολόγιο, δημοσιογραφική έρευνα, χρήση υπολογιστή.

Πρώτα όμως χρειάζεται να αναφέρουμε ότι η *αυτο-αναφορική σκέψη* διακρίνεται σε *αυτο-αναφορά ή ενδοσκόπηση (self report)*, όταν ζητάμε από το μαθητή να περιγράψει τον τρόπο με τον οποίο μαθαίνει και χρησιμοποιεί τη γλώσσα, *αυτο-παρατήρηση (self observation)*, όταν ζητάμε από το μαθητή να περιγράψει μια συγκεκριμένη γλωσσική του συμπεριφορά (π.χ. πώς κατανόησε ένα κείμενο), *αυτο-αποκάλυψη (self revelation)*, όταν ο μαθητής σκέφτεται δυνατά την ώρα που πραγματοποιεί μία γλωσσική δραστηριότητα (Cohen, ό.π.: 34-39).

Στην έρευνά μας χρησιμοποιήσαμε γραπτό ερωτηματολόγιο, δηλαδή τη μέθοδο της *αυτο-αναφοράς ή ενδοσκόπησης*. Ζητήσαμε από τους μαθητές να περιγράψουν πώς χρησιμοποιούν αλλά και πώς μαθαίνουν οι ίδιοι την ξένη γλώσσα.

Η μέθοδος της αυτο-αναφορικής σκέψης παρουσιάζει ένα σημαντικό μειονέκτημα, γιατί προσπαθεί να περιγράψει μια διαδικασία που είναι κατά κύριο λόγο νοητική και συνεπώς υποσυνείδητη, γεγονός που δυσκολεύει το μαθητή να την περιγράψει και που απαιτεί από τον ίδιο μεγάλο χρονικό διάστημα για να τη

θυμηθεί. Έρευνες μάλιστα, αποδεικνύουν ότι για να ανατρέξουμε σε μια νοητική διαδικασία διάρκειας 1 ½ δευτερολέπτων, χρειαζόμαστε 20 λεπτά (Cohen, ό.π. 37).

Επιπλέον, το πώς θα περιγράψει ο μαθητής μια νοητική διαδικασία (π.χ. τα στάδια που ακολουθεί για να κατανοήσει ένα κείμενο), εξαρτάται από την αντίληψή του, την ψυχολογία του, το πολιτιστικό του υπόβαθρο και την τυχόν προηγούμενη εμπειρία του σε τέτοιες μεθόδους εξέτασης. Ακόμη, είναι δύσκολο να ζητάμε από ένα μαθητή να περιγράψει και στην ουσία να μεταφράσει στη μητρική του γλώσσα, μια διαδικασία που πραγματοποιείται σε άλλη γλώσσα, στη γλώσσα-στόχο. Και στις δύο παραπάνω περιπτώσεις, κατά την περιγραφή της στρατηγικής, υπάρχει η πιθανότητα ο μαθητής να χρησιμοποιήσει όρους διαφορετικούς από αυτούς που αναμένει ο ερευνητής και ενώ θέλει να πει κάτι, τελικά να παραπέμπει σε κάτι άλλο.

Πολλές φορές, ο μαθητής - όταν γνωρίζει ότι θα του ζητηθεί να περιγράψει τις στρατηγικές που χρησιμοποίησε μετά το τέλος μίας γλωσσικής δραστηριότητας - μπορεί να συμπεριφέρεται συνειδητά και προμελετημένα κατά τη διάρκεια μιας δεξιότητας. Για παράδειγμα, κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης ενός κειμένου, μπορεί να διαβάζει πιο προσεχτικά απ' ό,τι συνήθως, γιατί γνωρίζει ότι αργότερα θα του ζητήσουν να περιγράψει με ποιο τρόπο κατανόησε το κείμενο. Μ' αυτό τον τρόπο όμως παραποιείται το αποτέλεσμα της έρευνας.

Τέλος, τα αποτελέσματα που θα προκύψουν από αυτή τη μέθοδο εξαρτώνται από τη δομή του ερωτηματολογίου, τη μορφή των ερωτήσεων, από το αν θα είναι προφορική ή γραπτή η εξέταση (Cohen, ό.π.:36-38).

Πλεονέκτημα γι' αυτή τη μέθοδο αποτελεί το γεγονός ότι ναι μεν ο ερευνητής δεν έχει πρόσβαση στο πώς συντελούνται οι νοητικές διεργασίες στο μυαλό του μαθητή, αλλά μπορεί να παρατηρήσει τα αποτελέσματα αυτών των διεργασιών, που είναι τα γνωστικά γεγονότα (δηλαδή τι πέτυχε ο μαθητής σε ένα συγκεκριμένο στόχο του δασκάλου). Μέσα απ' αυτή τη μέθοδο δηλαδή μπορούμε να αποκαλύψουμε τι θεώρησε σημαντικό ο μαθητής καθώς πραγματοποιούσε μία δραστηριότητα του μαθήματος (Cohen, ό.π: 38-39).

2.5.3. Ερωτηματολόγια

Τα ερωτηματολόγια που σχεδιάστηκαν για τη συγκεκριμένη έρευνα αφορούσαν: α) παραγωγή (κλιτικοί τύποι αντικειμένου και μέση-παθητική

μορφολογία), β) κατανόηση δομών σε διαφορετικές χρήσεις (μέση-παθητική μορφολογία) στα Νέα Ελληνικά. και γ) ενδοσκόπηση (verbal report).

Όσον αφορά το πρώτο μέρος της έρευνας, την παραγωγή δομών, αρχικά έγινε μέτρηση της συχνότητας εμφάνισης των συγκεκριμένων δομών (κλιτικά, αλληλοπάθεια, αυτοπάθεια, παθητική σύνταξη) σε προφορικό και γραπτό λόγο φυσικών ομιλητών και τα αποτελέσματα αυτά συγκρίθηκαν με την παραγωγή τους από μη φυσικούς ομιλητές. Με αυτό το κομμάτι έρευνας συνδέεται και το ερωτηματολόγιο που δόθηκε σε μη φυσικούς ομιλητές των ΝΕ μετά τη συστηματική διδασκαλία αλληλοπαθών ρημάτων. Στόχος της ενδοσκόπησης ήταν να διαπιστωθεί τι είδους στρατηγικές χρησιμοποιούν οι ξένοι όταν αντιμετωπίζουν μια νέα δομή, π.χ. για την έκφραση της αλληλοπάθειας με μέση-παθητική μορφολογία.

Όσον αφορά το δεύτερο μέρος της έρευνάς μας, σχεδιάστηκαν ερωτηματολόγια, τα οποία δόθηκαν σε φυσικούς ομιλητές αρχικά (ομάδα ελέγχου) και είχαν ως στόχο να διερευνήσουν πώς κατανοούν δομές με μέση-παθητική μορφολογία που εκφράζουν αλληλοπάθεια, αυτοπάθεια και παθητική σύνταξη. Στη συνέχεια, τα ίδια ερωτηματολόγια δόθηκαν και σε μη φυσικούς ομιλητές των ΝΕ και τα αποτελέσματα συγκρίθηκαν με αυτά των φυσικών ομιλητών.

2.6. Σύνοψη

Με αφετηρία την παραδοχή ότι οι μαθητές της Γ2 έχουν πρόσβαση στην Καθολική Γραμματική, αξιοποιούμε τα ερευνητικά εργαλεία που προσφέρει η εφαρμοσμένη γλωσσολογία (και συγκεκριμένα τα ερωτηματολόγια και τη μέθοδο της αυτο-αναφορικής σκέψης) προκειμένου να διερευνήσουμε τη διαδικασία κατάκτησης των συμπληρωμάτων του ρήματος, κυρίως σε ό,τι αφορά δομή με ΟΦ-κλιτικά και με μέση-παθητική μορφολογία από μη φυσικούς ομιλητές των ΝΕ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Ονοματικές Φράσεις - συμπληρώματα του ρήματος στα ΝΕ

3.1. Εισαγωγή

Δεδομένου ότι το ρήμα και τα συμπληρώματά του συναποτελούν τον πυρήνα της γλώσσας και εφόσον στα ΝΕ τα ρήματα εμφανίζουν ενεργητική και μέση-παθητική μορφολογία, η οποία συσχετίζεται με συγκεκριμένα δομικά σχήματα και δομή των συμπληρωμάτων, σ' αυτό το κεφάλαιο θα περιγράψουμε και θα αναλύσουμε ρήματα με ενεργητική μορφολογία (-ω, -άω), ενώ στο επόμενο κεφάλαιο θα ασχοληθούμε εκτενέστερα με τη μέση-παθητική μορφολογία (-μαι).

3.2. Εκπεφρασμένα συμπληρώματα: Μεταβατικά ρήματα

Έχοντας ορίσει ως συμπληρώματα (complements) τα εσωτερικά ορίσματα (αντικείμενα) του ρήματος, θα περιοριστούμε στα ρήματα εκείνα που επιλέγουν Ονοματική Φράση (ΟΦ) ως συμπλήρωμα και δε θα ασχοληθούμε με τα αμετάβατα ρήματα των ΝΕ.

Στη βιβλιογραφία εμφανίζονται οι όροι: transitive/ditransitive, μονόπρωτα/δίπρωτα, μονοσθενή/δισθενή, monadic/dyadic- arity of arguments. Πρόκειται για διαφορετικές προσεγγίσεις, που όμως όλες πραγματεύονται τη δυνατότητα των ρημάτων να συνυπάρχουν με ένα ή δύο αντικείμενα.

Οι παραδοσιακές γραμματικές, έχοντας αναγνωρίσει τη σημασία της πτώσης ως φορέα διαφορετικής συντακτικής και σημασιολογικής λειτουργίας, ταξινομούν τα μεταβατικά ρήματα στα ΝΕ σε μονόπρωτα και δίπρωτα (Τζάρτζανος 1946/1991, Τριανταφυλλίδης 1941/1996). Η διαφορετική μορφολογικά πτώση χαρακτηρίζει τα εσωτερικά συμπληρώματα (αντικείμενα) στα ΝΕ, σε αντίθεση με τα Αγγλικά όπου η σύμπτωση διαφορετικών πτώσεων μορφολογικά δεν αποκαλύπτει τη φύση των συμπληρωμάτων (the book, to John).

Στη συνέχεια, θα ταξινομήσουμε τα ρήματα με βάση τις γραμματικές περιγραφές και θα επιχειρήσουμε τη θεωρητική τους ανάλυση στο πλαίσιο του προτύπου της Κυβέρνησης και Αναφορικής Δέσμευσης.

3.2.1. Μονόπρωτα ρήματα

Ως μονόπρωτα μεταβατικά ρήματα των ΝΕ χαρακτηρίζονται όσα δέχονται άμεσο αντικείμενο σε αιτιατική (Τζάρτζανος 1946/1991, Τριανταφυλλίδης 1941/1996):

- (16) Ο Γιάννης διαβάζει το βιβλίο
[ΔΙΑΒΑΖΩ ΟΦ_{αιτ.}]

Το ρήμα *διαβάζω* σύμφωνα με το πρότυπο που ακολουθούμε παίρνει ένα εσωτερικό όρισμα, το οποίο φέρει το θεματικό ρόλο του Θέματος και θα μπορούσε να αναπαρασταθεί ως:

- (17) ΔΙΑΒΑΖΩ, x <y>
<Θέμα>

Ενδεικτικά αναφέρουμε μερικά ρήματα που δέχονται αντικείμενο σε αιτιατική:

αγαπώ, αγοράζω, ανοίγω, βλέπω, γράφω, ζεσταίνω, καθαρίζω, κατασκευάζω, λούζω, μετρώ, ντύνω, παίζω, ρωτώ...

Υπάρχουν όμως μεταβατικά μονόπρωτα ρήματα όπου το αντικείμενο είναι σε γενική ή εκφέρεται με προθετική φράση:

- (18) Η Μαρία μιλάει του Γιάννη / στο Γιάννη
[ΜΙΛΑΩ ΟΦ_{γενική} / ΠΡΦ]
ΜΙΛΑΩ, x <y>
<Στόχος>

Διαπιστώνουμε ότι ενώ η παραδοσιακή γραμματική ενοποιεί τις δύο κατηγορίες ρημάτων με βάση το ένα αντικείμενο, αποτυγχάνει να διαφοροποιήσει τις κατηγορίες εκ των οποίων η μία συνδυάζει +Θέμα/theme, +αιτιατική/accusative, ενώ η άλλη, +Στόχος/goal, +γενική/genetive. Χρησιμοποιώντας το συνδυασμό *θεματικός ρόλος και πτώση* η σύγχρονη γλωσσολογία μπορεί να διαχωρίσει τις δύο κατηγορίες των ρημάτων. Εκτός από τη διαφοροποίηση στην πτώση, ένα επιπλέον επιχείρημα, για να θεωρήσουμε ως ξεχωριστή υποκατηγορία τα παρακάτω ρήματα, αποτελεί η δυνατότητα υποκατάστασης της ΟΦ σε γενική με προθετική φράση¹⁵.

Σ' αυτή την κατηγορία ανήκουν ρήματα όπως:

μιλώ, μοιάζω, τηλεφωνώ, φωνάζω...

Εμφανή δυσκολία παρουσιάζουν οι ξένοι που μαθαίνουν Ελληνικά με αυτή την υποκατηγορία ρημάτων, δεδομένου ότι είναι πολύ συχνές παραγωγές όπως:

- (19) *τον έλεγα αντί του έλεγα
- (20) *το φώναζα αντί του φώναζα
- (21) *δεν τον είπε αντί δεν του είπε

Τέτοια λάθη υποδηλώνουν υπεργενίκευση της χρήσης της αιτιατικής ως αντικείμενου σε μονόπτωτα ρήματα και ίσως υποδεικνύουν στο διδάσκοντα ότι θα πρέπει να δώσει έμφαση στο διαχωρισμό της συγκεκριμένης υποκατηγορίας από τη γενική κατηγορία των μονόπτωτων. Πιο συγκεκριμένα, θα πρέπει ο διδάσκων να επισημάνει στους μαθητές του ότι:

- (22) Στόχος ---→ γενική/Προθετική Φράση (σε)

¹⁵ Πολλοί μελετητές (βλ. Anagnostopoulou, GLOW 1999) ορίζουν αυτή την κατηγορία ως dative structure με βάση το επιχείρημα της προθετικής φράσης αλλά έτσι αποφεύγεται η απάντηση στο ερώτημα κατά πόσο η γενική είναι άμεσο ή έμμεσο αντικείμενο. Επιπλέον μαρτυρία για το γεγονός ότι η συγκεκριμένη κατηγορία ρημάτων συντάσσεται με έμμεσο αντικείμενο αποτελεί η δυνατότητα υποκατάστασης της ΟΦ με κλιτικό σε γενική (Catsimali 1990):

(1) δεν του μιλάω του Γιάννη

3.2.2. Δίπτωτα ρήματα

Τα δίπτωτα¹⁶ μεταβατικά ρήματα της ΝΕ είναι δυνατόν να εμφανίζονται με:

α) άμεσο αντικείμενο σε αιτιατική και έμμεσο σε γενική

β) άμεσο και έμμεσο σε αιτιατική

Στην πρώτη κατηγορία:

(23) Η Μαρία δίνει το βιβλίο του Γιάννη / στο Γιάννη

[ΔΙΝΩ ΟΦ_{αιτ} ΟΦ_{γεν.} / ΠΡΦ]

ΔΙΝΩ, x <y, z>

<Θέμα, Στόχος/Δέκτης/Πηγή>

ανήκουν ρήματα όπως:

αρπάζω, αφαιρώ, αφήνω, δανείζω, δείχνω, δίνω, δωρίζω, ζητώ, λέω, παίρνω, πάω (με την έννοια του φέρνω), πουλώ, προσφέρω, στέλνω, στερώ, φέρνω, χαρίζω, χρωστώ...
--

Η υποκατάσταση της ΟΦ σε γενική με Προθετική Φράση, αποτελεί απόδειξη ότι η ΟΦ λειτουργεί ως έμμεσο αντικείμενο όπως και στην προηγούμενη κατηγορία.

Η επιλογή της πρόθεσης (σε/από/για) εξαρτάται από τη σημασία του ρήματος:

(24) Δίνω στη Μαρία/*από τη Μαρία το βιβλίο

(25) Παίρνω *στη Μαρία/ από τη Μαρία το βιβλίο

Για τα Αγγλικά η Levin (1993:45 κ.ε., 138 κ.εξ.) αναγνωρίζει μια κατηγορία «αλλαγής κτήσης», στην οποία εντάσσει αρκετές υποκατηγορίες:

α. GIVE verbs: feed, give, lease, lend, loan, pass, pay, peddle, refund, render, repay, sell, serve, trade

¹⁶ ό.π. Τζάρτζανος 1946/1991

β. CONTRIBUTE verbs: administer, contribute, disburse, distribute, donate, extend, forfeit, proffer, reimburse, relinquish, remit, restore, return, sacrifice, submit, surrender, transfer

γ. FUTURE HAVING verbs: advance, allocate, allot, assign, award, bequeath, cede, concede, extend, grant, guarantee, issue, leave, offer, owe, promise, vote, will, yield

Σε άλλη ταξινόμηση (Levin 1993) ομαδοποιεί τα ρήματα με βάση την εναλλαγή δοτικής δομής (dative alternation). Με αυτό τον τρόπο δημιουργούνται αλληλοεπικαλύψεις, εφόσον επιχειρούνται σημασιολογικές ταξινομήσεις, οι οποίες πολλές φορές για τα αντίστοιχα ρήματα των ελληνικών δεν καλύπτουν γενικεύσεις που αφορούν τη σύνταξη, δηλαδή ένα μονόπλευρο ρήμα (τηλεφωνώ) μπορεί να ανήκει σε δύο κατηγορίες. Η ίδια σημασιολογική ταξινόμηση, εάν οριζόταν με βάση τους θεματικούς ρόλους των συμπληρωμάτων (Θέμα, Στόχος/Δέκτης/Πηγή), ίσως θα ήταν οικονομικότερη, εφόσον το Θέμα θα αντιστοιχούσε με αιτιατική και ο Στόχος/Δέκτης/Πηγή με γενική/Προθετική Φράση.

Στη δεύτερη κατηγορία :

(26) Ο Γιάννης διδάσκει ελληνικά τον Πέτρο/στον Πέτρο

[ΔΙΔΑΣΚΩ ΟΦ_{αιτ.} ΟΦ_{αιτ.}/ΠΡΦ]

ΔΙΔΑΣΚΩ, x <y, z>

<Θέμα, Στόχος>

ανήκουν ρήματα όπως:

διδάσκω, εξετάζω, μαθαίνω...

Με τη δομή των ρημάτων αυτών ασχολούμαστε στην ενότητα 3.4.

3.3. Αντικείμενο και πτώση

Σύμφωνα με τη Πρότυπο της Κυβέρνησης και Αναφορικής Δέσμευσης και πιο συγκεκριμένα με τη θεωρία Πτώσης, το αντικείμενο που μπορεί να πάρει ένα ρήμα είναι σε αιτιατική:

(27) Γράφω την ιστορία

και σε γενική -δοτική /προθετική φράση:

(28) Δίνω το βιβλίο στο Γιώργο/ του Γιώργου

(29) Μιλώ στο Γιάννη / του Γιάννη

(30) I give Mary the book

(31) I give the book to Mary

(32) I speak to John

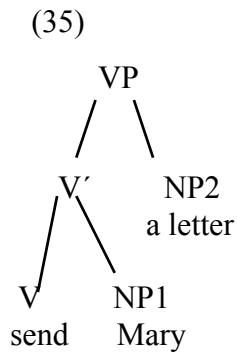
Για αντικείμενα σε αιτιατική προτείνεται ότι η κεφαλή-ρήμα δίνει τη δομική πτώση στο συμπλήρωμά της. Το ρήμα κυριαρχεί πάνω στο συμπλήρωμα δομικά (c-command). Η πτώση δίδεται μόνο όταν υπάρχει κυβέρνηση. Αυτό ισχύει για τη δομή:

(33) I give the book to Mary

αλλά δεν ισχύει για τη δομή με εναλλαγή αντικειμένων:

(34) I give Mary the book

Για τη συγκεκριμένη δομή έχει προταθεί το παρακάτω σχήμα από τον Chomsky (1981):

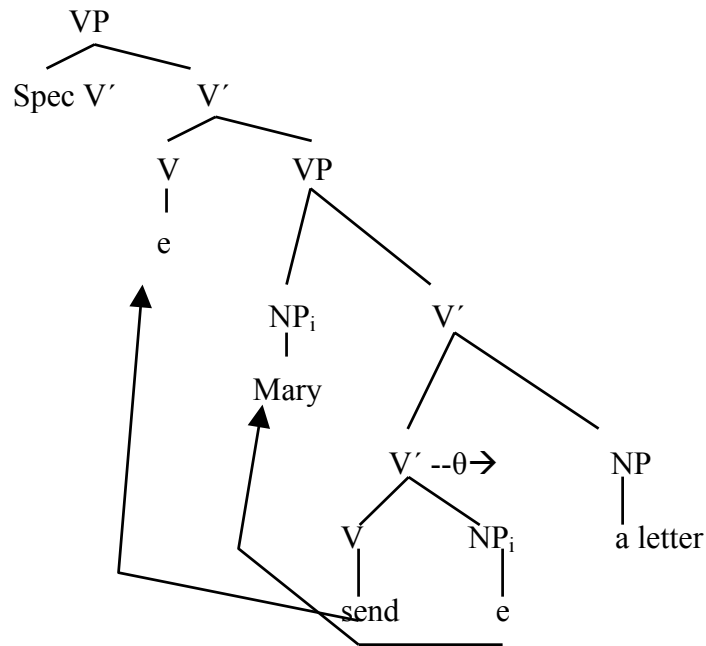

Ο Larson (1988: 344 κ.ε., βλ. Anagnostopoulou GLOW 1999) αναλύοντας τις δομές με δύο αντικείμενα (double object construction) υποστηρίζει ότι είναι δομές με διπλή διακλάδωση (binary branching). Προτείνει μία Βαθεία Δομή για τη δοτική εναλλαγή των αντικειμένων (dative shift):

(36) John [_{VP} a letter [_{V'} send to Mary]]

Από αυτή τη δομή προτείνει τη μετακίνηση του ρήματος σε θέση Χαρακτηριστή του V' και υποθέτει ότι η πρόθεση απορροφάται από το Ρήμα όπως και σε δομές παθητικής, και ότι το άμεσο αντικείμενο λαμβάνει πτώση στον κόμβο V'.

(37)

Σύμφωνα με το Larson, το ρήμα απορροφά την πρόθεση (*to*) και κατά συνέπεια το έμμεσο αντικείμενο (*Mary*) μετακινείται σε θέση που μπορεί να λάβει θεματικό ρόλο. Σ' αυτή τη θέση το έμμεσο αντικείμενο/Στόχος λαμβάνει δομική πτώση, ενώ το Θέμα εγγενή πτώση.

Ο Pesetsky (1995, βλ. Anagnostopoulou, GLOW 1999) για τη δομή (*send Mary a letter*) υποστηρίζει ότι το πρώτο αντικείμενο συμπεριφέρεται σαν μια DP που έχει μαρκαριστεί με πτώση από το P/V (DP- Case- marked) ενώ αυτό δεν συμβαίνει με το δεύτερο αντικείμενο. Το δεύτερο αντικείμενο έχει ένα κενό στοιχείο που δίνει πτώση (null Case- assigning element).

Αυτές οι αναλύσεις ίσως θα μπορούσαν να ισχύουν για μια γλώσσα όπως τα Αγγλικά, όπου συνήθως υπάρχει μορφολογική αδιαφάνεια σε σχέση με τα δύο αντικείμενα (*Mary, a letter*). Όταν αντικατασταθούν οι ΟΦ με αντωνυμία (*send her a letter*), διαπιστώνουμε ότι και οι δύο πτώσεις είναι δυνατόν να είναι δομικές αιτιατικές.

Στα ελληνικά, ο Στόχος/έμμεσο αντικείμενο είναι σε γενική και το Θέμα σε αιτιατική. Η διαφορετική συντακτική συμπεριφορά εμμέσου αντικειμένου στα

Ελληνικά και τα Αγγλικά καταδεικνύεται από τα εξής επιχειρήματα (Catsimali 1990: 70 κ.εξ.):

επιχείρημα I: Παθητικοποίηση

- (38) α. Bill was given a book
β. * Ο Βασίλης δόθηκε ένα βιβλίο

επιχείρημα II: Ανύψωση

- (39) α. Bill seems to have been given a book
β. * Ο Βασίλης φαίνεται να έχει δοθεί ένα βιβλίο

επιχείρημα III: Μετακίνηση ερωτηματικού στοιχείου

- (40) α. * Who did Mary give a book?
β. Ποιανού/τίνος έδωσε η Μαρία ένα βιβλίο;

επιχείρημα IV: Θεματοποίηση

- (41) α. * Bill, Mary gave a book
β. Του Βασίλη, έδωσε η Μαρία ένα βιβλίο

επιχείρημα V: it-clefting

- (42) α. * It was Bill that Mary gave a book
β. Ήταν του Βασίλη, που (του) έδωσε η Μαρία ένα βιβλίο

επιχείρημα VI: Complex NP-shift

- (43) α. * Mary gave her book the teacher of the Third
β. Η Μαρία έδωσε το βιβλίο της του καθηγητή της Τρίτης

επιχείρημα VII: Κυκλικές μετακινήσεις ΟΦ

(44) α. * Who_i did Mary think [that John gave t_i the book]?

β. Ποιανού_i σκέφτηκε η Μαρία [ότι έδωσε t_i το βιβλίο ο Γιάννης];

Τα παραπάνω επιχειρήματα συνδυαζόμενα με το επιχείρημα της ελαστικής διάταξης των όρων το οποίο επιτρέπει και τη δομή:

(45) Του Βασίλη έδωσα το βιβλίο

συνηγορούν υπέρ της ανάλυσης, ειδικά για τα ελληνικά, ότι η πτώση του έμμεσου αντικειμένου σ' αυτά τα δίπτωτα ρήματα είναι εγγενής. Αυτό σημαίνει ότι τα ρήματα αυτά χαρακτηρίζονται στο λεξικό από τη θεματική δομή:

(46) ΔΙΝΩ, x <y, z>
<Θέμα, Στόχος>
Γενική, ΠΦ_{σε}

Συναφής είναι και η άποψη της Φιλιππάκη (1992), η οποία επίσης θεωρεί ότι η γενική του έμμεσου αντικειμένου είναι εγγενής.

Αντίθετα η Αναγνωστοπούλου (1999 GLOW), ακολουθώντας τη θεωρητική ανάλυση των Αγγλικών (Pesetsky 1995), θεωρεί ότι το Θέμα έχει δομική πτώση στη δομή με γενική, δεχόμενη όμως ότι τα NE δεν ακολουθούν την ανάλυση του Larson (1988).

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας περισσότερο μας απασχολεί η σύνταξη των ΟΦ σε γενική και αιτιατική (έμμεσο, άμεσο αντικείμενο/dative shift) και κατά πόσον οι διδασκόμενοι την ελληνική συνειδητοποιούν τη συγκεκριμένη εναλλαγή. Οι συγκεκριμένοι ενήλικες μαθητές έχουν μητρικές γλώσσες, στις οποίες η κατηγορία των ρημάτων ΔΙΝΩ επίσης είναι συμβατή με ένα Θέμα και ένα

Στόχο/Δέκτη/Πηγή. Η θεματική δομή αυτών των ρημάτων είναι καθολική και εκείνο που διαφοροποιείται είναι:

α) οι προθέσεις, οι οποίες πραγματώνουν το εμπρόθετο δομικό σχήμα για το Στόχο (*δίνω σε, παίρνω από, φτιάχνω για*). Αυτές οι προθέσεις είναι αντικείμενο μελέτης και δυσκολίας για τους ξένους.

β) ο μορφολογικός τύπος, ο οποίος πραγματώνει το Στόχο (*δίνω της Μαρίας, give her*). Η αντιστοιχία γενικής των ελληνικών με αιτιατική π.χ. των αγγλικών είναι το δεύτερο σημείο, στο οποίο εντοπίζεται δυσκολία εκ μέρους των ξένων μαθητών. Αυτό όμως το σημείο είναι γενίκευση δομικής φύσης υπό την έννοια ότι στα ελληνικά πρέπει να συνειδητοποιήσουν τον κανόνα:

(47) Στόχος → γενική/Προθετική Φράση (*σε, από, για*)¹⁷

Ένα περαιτέρω πρόβλημα αποτελεί για τους ξένους η απουσία της ΟΦ και η αντικατάστασή της με κλιτική αντωνυμία. Παραγωγές του τύπου:

(48) *Ο Γιώργος τον έδωσε το βιβλίο

και, έχοντας αποκλείσει επίδραση των βορείων ιδιωμάτων, αποτελεί μαρτυρία ότι ίσως θεωρούν το έμψυχο έμμεσο αντικείμενο ως άμεσο. Αναμφίβολα, οι δομές με κλιτικά θα πρέπει να διδαχτούν αφού έχει σταθεροποιηθεί η λεξιλογική γνώση αρκετών ρημάτων του τύπου ΔΙΝΩ με συμπληρώματα Θέμα, Στόχο.

3.4. Η περίπτωση των δίπτωτων με αιτιατική

Η Αναγνωστοπούλου (1999 GLOW) για ρήματα που μπορεί να έχουν δομικές εναλλαγές, όπως:

(49) α. Ο Γιάννης δίδαξε τις τραγωδίες του Ευρυπίδη στη Μαρία
β. Ο Γιάννης δίδαξε της Μαρίας τις τραγωδίες

¹⁷ Ας σημειωθεί ότι ο συγκεκριμένος κανόνας στηρίζει και επεκτείνει την προηγούμενη γενίκευση των μονόπτωτων ρημάτων με γενική. Εκτός από την πρόθεση *σε*, η προσοχή των διδασκόμενων θα πρέπει να κατευθυνθεί στη σημασία του ρήματος και την επιλογή της πρόθεσης.

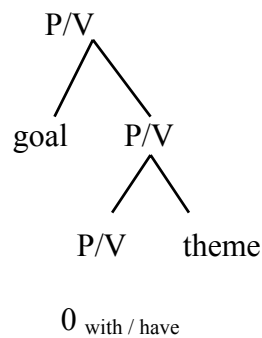
γ. Ο Γιάννης δίδαξε τη Μαρία τις τραγωδίες

αλλά:

- (50) α. Ο Γιάννης τάισε τη Μαρία τυρόπιτα
- β. Ο Γιάννης τάισε *της Μαρίας τυρόπιτα
- γ. Ο Γιάννης τάισε ?τυρόπιτα στη Μαρία

προτείνει την ακόλουθη ανάλυση:

(51)

Ο θ-ρόλος του Στόχου είναι ο Χαρακτηριστής/Specifier ενός κενού κόμβου, ο οποίος υποδηλώνει μία πρόθεση (with) και ένα ρήμα (have). Αυτό αναπαρίσταται ως P/V. Πρόκειται για μια σημασιολογική ανάλυση, η οποία υπονοεί ότι μέρος της λεξικής σημασίας του ρήματος είναι το άμεσο αντικείμενο [π.χ. το ρήμα *κερνάω* (*serve*) δηλώνει *εφοδιάζω κάποιον με φαγητό/ποτό* (provide someone with food/drink), το ρήμα *διδάσκω* (*teach*) σημαίνει *παρέχω σε κάποιον μάθημα* (provide someone with lesson). Αυτό υπονοεί ότι αυτά τα ρήματα παίρνουν το Στόχο ως μοναδικό συμπλήρωμα. Τέτοια ρήματα είναι: *pay, serve, teach*.

3.5. Κλιτικοί τύποι αντικειμένου

Συχνά, τόσο στον προφορικό όσο και στο γραπτό λόγο, οι ΟΦ που αποτελούν συμπλήρωμα είτε μονόπτωτων είτε δίπτωτων ρημάτων, μπορεί να αντικατασταθούν

από αδύνατους τύπους της προσωπικής αντωνυμίας (κλιτικά, Joseph-Philippaki, 1987:211):

(52) του το έδωσα

Ο ορισμός που δίνεται από τον Τριανταφυλλίδη (1941/1996) για τους αδύνατους τύπους της προσωπικής αντωνυμίας είναι ότι "συνηθίζονται όταν θέλουμε να πούμε κάτι χωρίς έμφαση ή αντιδιαστολή. Δε μπορούν να ειπωθούν χωρίς το ρήμα. Έχουν συνήθως λιγότερες συλλαβές από τους δυνατούς τύπους και προφέρονται ως προκλιτικές ή εγκλιτικές λέξεις".

Σύμφωνα με τη συντακτική ανάλυση, τα κλιτικά (*clitics*) εξαρτώνται από ένα στοιχείο-κεφαλή. Όταν βρίσκονται αριστερά της κεφαλής, ονομάζονται προ-κλιτικά (*proclisis*) (π.χ. *μου δίνει*) και όταν είναι δεξιά, εγκλιτικά (*enclisis*) (π.χ. *δώσε το*) (Joseph-Philippaki 1987). Επίσης, κατά το Spencer (1991:391 κ.εξ.) τα κλιτικά είναι λέξεις, οι οποίες φωνολογικά εξαρτώνται από ένα πυρήνα (*host*) και συνεπώς-κατά ένα βαθμό-λειτουργούν ως προσφύματα (*affixes*).

Οι Joseph-Philippaki (1987: 211 κ.εξ.) ταξινομούν τα κλιτικά σε:

α) κλιτικά των προσωπικών αντωνυμιών (*personal pronoun clitics*): *με είδε*

β) κλιτικά των κτητικών αντωνυμιών (*possesive pronoun clitics*): *ο δάσκαλός μου*

γ) άλλα κλιτικά στοιχεία (*other clitic elements*): *θα, να, δεν, μην, σε, πως, που, ντε (καλά ντε!), δα (όχι δα!)* κ.τ.λ.

Στη θεωρία της Κυβέρνησης και Αναφορικής Δέσμευσης, τα κλιτικά οριοθετούνται με την εφαρμογή διαγνωστικών τεστ (Kayne 1989, Spencer 1991, Zwicky 1977 κ.τ.λ.). Αναλυτικότερα:

Επιχείρημα I:

Η σχέση του ρήματος με το κλιτικό αντικείμενο φαίνεται να είναι στενότερη σε αντιδιαστολή με το ΟΦ-αντικείμενο, σε συντακτικό επίπεδο. Αν σε ένα ρήμα τα

λεξικά αντικείμενα (τα άμεσα ή τα έμμεσα) είναι περισσότερα από ένα, μπορούν να συνδεθούν παρατακτικά:

- (53) Τηλεφωνώ του Γιάννη **και** του Κώστα
- (54) Δίνω τα δώρα στη Μαρία **και** στην Ελένη
- (55) Γράφω το γράμμα **και** το βιβλίο

Αν αυτές οι δομές αντικατασταθούν από κλιτικούς τύπους, η παρατακτική σύνδεση των ομοειδών αντικειμένων είναι αδύνατη:

- (56) *το **και** το γράφω
- (57) *του **και** του τηλεφωνώ
- (58) *της **και** της τα δίνω

Το συγκεκριμένο επιχείρημα διαχωρίζει για τα ελληνικά τους αδύνατους τύπους προσωπικής αντωνυμίας (κλιτικά) από τους τύπους του οριστικού άρθρου, με τους οποίους ταυτίζεται μορφολογικά και συνήθως συγχέεται από τους ξένους.

Επιχείρημα II:

Διαπιστώνουμε ότι ανάμεσα στο ρήμα και στον κλιτικό τύπο δεν μπορεί να παρέμβει κάποιο στοιχείο ενώ αντίθετα αυτό μπορεί να συμβεί ανάμεσα στο ρήμα και στην ΟΦ που λειτουργεί ως αντικείμενο:

- (59) Είδα, **που λες**, το Γιάννη - *Τον, **που λες**, είδα
- (60) Θα αγοράσω **αύριο** το βιβλίο - *Θα το **αύριο** αγοράσω

Το επιχείρημα αυτό αποτελεί μαρτυρία για το γεγονός ότι τα κλιτικά συναποτελούν με το ρήμα μια φωνολογική ενότητα, η οποία δεν διασπάται. Ίσως θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως προσφύματα σε συντακτικό επίπεδο.

Επιχείρημα III:

Τα κλιτικά δεν μπορούν να σταθούν μόνα τους στο λόγο, καθώς χρησιμοποιούνται ως απάντηση σε ερώτηση:

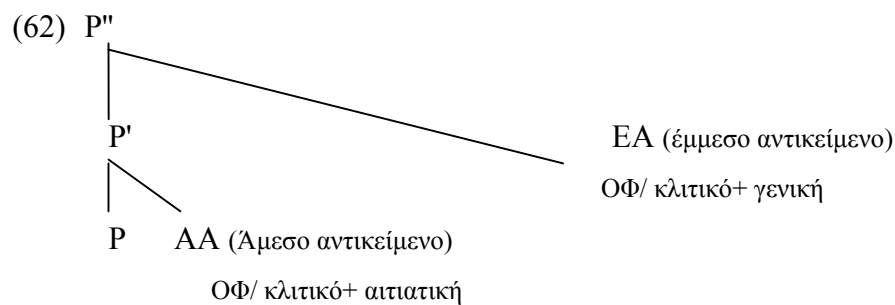
(61) -Είδες το Γιάννη;

-Ναι, τον είδα χτες το απόγευμα.

Αυτό το επιχείρημα μας κατευθύνει να ελέγξουμε τη χρήση των κλιτικών σε συνεχή λόγο σε σχέση με τις λεξικές ΟΦ στις οποίες αναφέρονται.

3.5.1. Θεωρητική ανάλυση

Η ανάλυση των κλιτικών στη βιβλιογραφία είναι εκτενής: για τα ΝΕ, ενδεικτικά αναφέρουμε την πρόταση της Philippaki -Warburton (1987:305-308), η οποία προτείνει ότι τα κλιτικά παράγονται στη βάση (*base-generated*) -ως εναλλακτικές μορφές της ΟΦ- σε ένα δεξιό αδερφό κόμβο του P και κάτω από τον κόμβο P'. Προτείνει δηλαδή την ακόλουθη δενδρική αναπαράσταση για τη θέση των κλιτικών στα Νέα Ελληνικά:

Σ' αυτή τη θέση, -η οποία κυβερνάται από το Ρήμα, δέχονται το θ-ρόλο (το ρόλο του Δέκτη ή του Θέματος) και την πτώση (αιτιατική ή γενική) που τους προσδίδει το Ρήμα. Σε προρρηματική θέση τοποθετούνται με έναν κανόνα μετακίνησης, ο οποίος δεν εφαρμόζεται στο συντακτικό επίπεδο της πρότασης αλλά μόνο στο φωνολογικό και συνεπώς, δε χρειάζεται να αφήσει ίχνος στην προηγούμενη θέση του. Οπότε, στη νέα του θέση το κλιτικό διατηρεί το ρόλο του ορίσματος (argument) και τη θέση του, την οποία είχε και στη μεταρρηματική του θέση.

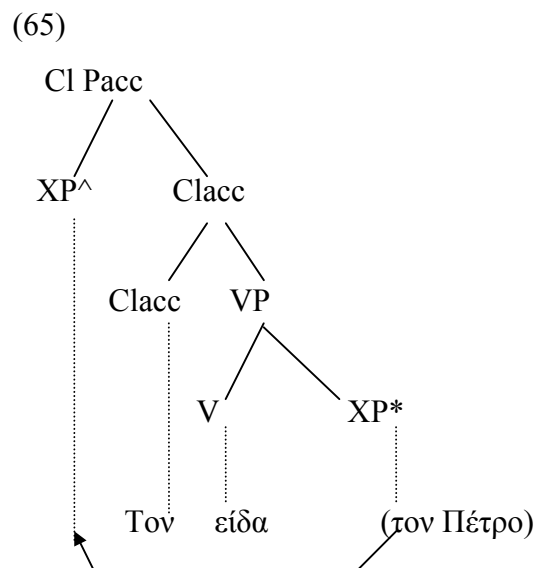
Τα επιχειρήματα που χρησιμοποιεί η Philippaki -Warburton για να αποδείξει ότι η θέση του κλιτικού στη ΒΔ είναι μετά το ρήμα, είναι τα εξής: α) ότι σε μερικές διαλέκτους (Κυπριακή, Κρητική) τα κλιτικά ακολουθούν το ρήμα:

(63) Ξέρω το Γιάννη - Ξέρω τον

β) η μετοχή (να συμπληρώσουμε, και η προστακτική) ακολουθείται από το κλιτικό:

(64) α. κρατώντας τον
β. γράψε το

Η πρόταση της Αναγνωστοπούλου (1994: 55) για την παραγωγή των κλιτικών (πρβλ.: Sportiche 1992) παρουσιάζεται στο ακόλουθα σχήμα:

Η πρότασή της είναι συνδυασμός δύο θεωριών: α) της θεωρίας που προτείνει ότι τα κλιτικά παράγονται στην επιφανειακή (προρρηματική) τους θέση (*base generated*) και β) της θεωρίας που υποστηρίζει ότι συντελείται μετακίνηση του συστατικού σ' αυτή τη θέση από μια διαφορετική αρχική (*movement theory*) και αυτή η μετακίνηση αφορά μόνο την ΟΦ.

Σύμφωνα επομένως με την Αναγνωστοπούλου (ό.π.: 55), το XP* είναι ΟΦ που πρέπει πρώτα να πάρει πτώση και μετακινείται στη LF. Έτσι με το ίδιο σχήμα μπορεί να εξηγηθεί η πρόταση:

(66) Τον Πέτρο τον είδα

αλλά επίσης και:

(67) Τον είδα

δηλαδή και η περίπτωση που η XP (ΟΦ) είναι λεξικά εκπεφρασμένη (overt) π.χ.: *Τον Πέτρο*, αλλά και όταν ελλείπει ως λεξική μονάδα.

Η ίδια χαρακτηρίζει τα κλιτικά ως λειτουργικές κεφαλές (*functional heads*), οι οποίες προσδίδουν ιδιότητες πάνω σε ένα όρισμα (*argument*) της πρότασης. Με το συγκεκριμένο όρισμα (*argument*) (XP*) τα κλιτικά συμφωνούν στα φ-χαρακτηριστικά (δηλαδή αριθμός, πτώση, γένος). Η συμφωνία μεταξύ κλιτικού (CI) και ΟΦ (XP)* προκύπτει από τη μετακίνηση του XP* στο XP[^].

Μια αντίθετη άποψη (Jaeggli 1982, 1986 βλ. Spencer 1991: 386) προτείνει ότι το κλιτικό απορροφά την πτώση και επειδή η θέση την οποία κατέχει κυβερνάται από το ρήμα, η κενή κατηγορία που συνδέεται με το κλιτικό είναι *pro*. Με βάση αυτά τα κριτήρια, υποστηρίζεται ότι η θέση του κλιτικού δεν είναι ούτε A' (*non-argument position*) ούτε A (*argument position*).

Η Papangeli (2004) επεκτείνοντας την πρόταση των Reinhart & Siloni¹⁸ (2003, 2004), υποστηρίζει ότι τα κλιτικά αντικείμενου είναι ορίσματα (*argumental elements*) υπό την έννοια ότι «γεννούν» ένα θ-ρόλο, ακόμα και στις περιπτώσεις όπου παρατηρείται συνεμφάνιση κλιτικού και ΟΦ. Την πρότασή της ότι τα κλιτικά αντικείμενου είναι ορίσματα, δεχόμαστε στη διατριβή αυτή.

Η Αναγνωστοπούλου (1994:176, για πιο πρόσφατες θεωρητικές προτάσεις βλ. Anagnostopoulou 2003), υποστηρίζει ότι υπάρχουν κάποια σημασιολογικά

¹⁸ Υποστηρίζουν ότι τα κλιτικά αντικείμενου εμφανίζονται σε θέση που υπάρχει μέσα στο ρήμα από τη βάση (*base verb-entry*), ενώ τα κλιτικά της αυτοπάθειας (πρβλ. *se*) εμφανίζονται με ρήματα, τα οποία είναι αποτέλεσμα μιας διαδικασίας που αλλάζει τον αρχικό αριθμό των θ-ρόλων ενός ρήματος (*thematic arity operation*).

χαρακτηριστικά, τα οποία είναι απαραίτητα για την παραγωγή κλιτικών τύπων στα ΝΕ. Αυτά είναι η οριστικότητα [+ definiteness] και η οικειότητα [+familiarity] και σημειώνει μάλιστα ότι τα κλιτικά στα ΝΕ είναι δείκτες οικειότητας:

(68) Τον Πέτρο τον είδα σήμερα

Μαζί με τα προηγούμενα χαρακτηριστικά, σύμφωνα με την ίδια (ό.π.: 176), για την παραγωγή κλιτικών τύπων είναι απαραίτητο η ΟΦ -που πρόκειται να αντικατασταθεί ή να εμφανιστεί μαζί με τον αντίστοιχο κλιτικό της τύπο- να δίνει μια παλιά πληροφορία [+Discourse- linked]

(69) -Είδες τον Πέτρο χθες; ~ ~ [+D-linked]

-Ναι, τον είδα

3.6. Σύνοψη

Στο κεφάλαιο αυτό εξετάστηκε η δομή ρημάτων με ενεργητική μορφολογία όσον αφορά τα συμπληρώματα που δέχονται. Για τα ΝΕ τουλάχιστον, φαίνεται περισσότερο πρόσφορη και ερμηνευτικά επαρκέστερη μια ανάλυση που συνδέει τη μορφολογικά μαρκαρισμένη πτώση (ονομαστική/γενική) με το θεματικό ρόλο της ΟΦ/συμπληρώματος (Θέμα/Στόχο κ.τ.λ.) ή διαφορετικά, συνδέει μια συντακτική δομή με σημασιολογικά χαρακτηριστικά του ρήματος. Ανάλογες αναλύσεις έχουν προταθεί και για τα κλιτικά που αντικαθιστούν τις λεξικές ΟΦ/συμπληρώματα. Στο επόμενο κεφάλαιο θα εξετάσουμε κατά πόσο μια τέτοιου τύπου ανάλυση εφαρμόζεται και στην περίπτωση των εκπεφρασμένων συμπληρωμάτων, όταν αυτά δηλαδή ενσωματώνονται στη μέση-παθητική μορφολογία του ρήματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Ρηματική μορφολογία (μέση-παθητική) και συμπληρώματα

4.1. Εισαγωγή

Η μέση-παθητική μορφολογία (-μαι) των ΝΕ μεταφέρει μια σειρά από σημασίες. Στο παρόν κεφάλαιο εξετάζουμε τις αναλύσεις που έχουν προταθεί όσον αφορά τη μέση-παθητική φωνή των ΝΕ στα πλαίσια Γενετικών και Σημασιολογικών προσεγγίσεων. Αναλυτικότερα, θα παρουσιάσουμε αναλύσεις που αφορούν ρήματα σε παθητική σύνταξη, μέσα ρήματα, καθώς επίσης και τις περιπτώσεις όπου η μέση-παθητική μορφολογία δηλώνει αυτοπάθεια ή αλληλοπάθεια είτε με απαραίτητη την παρουσία άλλου λεξικού στοιχείου/δείκτη στο ρήμα (μη εγγενής αυτοπάθεια/αλληλοπάθεια), είτε χωρίς (εγγενής αυτοπάθεια/αλληλοπάθεια).

4.2. Μη εκπεφρασμένα συμπληρώματα: η περίπτωση της μέσης-παθητικής μορφολογίας

Εκτός από τα εκπεφρασμένα ρηματικά συμπληρώματα (ΟΦ ως αντικείμενο, κλιτικό ως αντικείμενο), στα ΝΕ απαντούν δομές όπου άλλοτε το εξωτερικό όρισμα (υποκείμενο) και άλλοτε τα συμπληρώματα του ρήματος δεν είναι λεξικά εκπεφρασμένα, αλλά «ενσωματώνονται» στη μορφολογία του ρήματος, στη μέση-παθητική μορφολογία. Αν δούμε σχηματικά τις διαφορετικές περιπτώσεις εκφοράς ενός συμπληρώματος καθώς και τους μετασχηματισμούς στον αριθμό των ορισμάτων ενός ρήματος, παρατηρούμε ότι υπάρχει πολυμορφία ανάμεσα στα ρήματα σε -ω και -μαι:

Παθητική σύνταξη -P-μαι: <i>Η κομμώτρια χτένισε το Γιάννη-Ο Γιάννης χτενίστηκε από την κομμώτρια</i>
Δομές αυτοπάθειας -P-ω: <i>Κατηγορεί τον εαυτό του για αυτό που του συνέβη</i> -P-μαι: <i>Οι άνθρωποι ντύνονται όπως τους αρέσει</i> -«αυτο»-P-μαι: <i>Αυτοανακηρύσσεται αρχηγός</i>

-ω/ -μαι	<p>Δομές αλληλοπάθειας</p> <p>-Σύνθετο υποκειμένο+P_{πληθ.}-μαι: <i>Ο Γιάννης και η Μαρία αγαπιούνται</i></p> <p>- ο ένας +P_{ενικ} -ω + τον άλλο: <i>Ο ένας κατηγορεί τον άλλο</i></p> <p>- ο ένας + P_{πληθ} -ω + με τον άλλο: <i>Ο ένας διαφωνεί με τον άλλο</i></p> <p>-υποκειμ.+P_{πληθ}-ω+ο ένας τον άλλο: <i>Τα παιδιά αγαπούν το ένα το άλλο</i></p> <p>-υποκειμένο+P_{ενικ.}-μαι+ [με+ ΠΡΦ]: <i>Ο Γιάννης αγκαλιάζεται με τη Μαρία</i></p> <p>-αλληλο+P_{πληθ.}: <i>Βλέπω ότι αλληλοϋποστηρίζετε εσείς οι δύο</i></p> <p>-P_{πληθ.}-μαι+[μεταξύ+κλιτ.]: <i>Αυτοί κατηγορούνται μεταξύ τους</i></p> <p>-P-ω+[μεταξύ+κλιτ.]: <i>Καλά, διαφωνείτε μεταξύ σας για το τι θα κάνετε;</i></p>
	<p>Αποθετικά ρήματα</p> <p>-(*P-ω)->P-μαι: <i>Τώρα τελευταία δανείζομαι χρήματα συνέχεια</i></p>
	<p>Αναιτιατικά ρήματα¹⁹</p> <p>-P-ω/P-μαι+[από+ΠΦ]: <i>Ο άνεμος έσπασε το παράθυρο - Το παράθυρο έσπασε</i></p> <p><i>Η ζέστη μάρανε τα λουλούδια - Τα λουλούδια μαράθηκαν από τη ζέστη</i></p>
	<p>Ανεργαστικά ρήματα²⁰</p> <p>-P-ω/P-μαι: <i>Ο Γιάννης περπάτησε/ήρθε</i></p>
	<p>Μέσα ρήματα</p> <p>-P-μαι: <i>Αυτό το βιβλίο διαβάζεται ευχάριστα</i></p> <p>-P-ω: <i>Αυτό το μυθιστόρημα πουλάει πολύ</i></p>

¹⁹ Αναιτιατικά ονομάζονται τα ρήματα τα οποία εμφανίζονται σε δομές όπως:

- (2) Το γράμμα έφτασε, ήρθε, έφυγε
- (3) Το μπουκάλι άνοιξε, έσπασε, άδειασε

Τα ρήματα αυτής της κατηγορίας επιλέγουν Θέμα ως θ-ρόλο. Άλλος όρος που δίνεται σε αυτά τα ρήματα είναι εργαστικά. Στη συγκεκριμένη εργασία χρησιμοποιούμε τον όρο αναιτιατικά για τη συγκεκριμένη ομάδα ρημάτων.

Σε περιπτώσεις όπου παρατηρείται εναλλαγή μεταβατικότητας (4), τα μεταβατικά ρήματα ονομάζονται «μεταβιαστικά» (causative) και τα αμετάβια ονομάζονται «αντιμεταβιαστικά» (anticausative) ή «εναρκτικά» (inchoative).

- (4) Ο άνεμος έσπασε το παράθυρο - Το παράθυρο έσπασε

Υπάρχουν, ωστόσο, και ρήματα με μορφολογική διαφοροποίηση (-ω, -μαι), στα οποία δεν υπάρχει δράστης.

- (5) Η ζέστη μάρανε τα λουλούδια - Τα λουλούδια μαράθηκαν από τη ζέστη

²⁰Ανεργαστικά ονομάζονται τα ρήματα που χαρακτηρίζονται από την παρουσία μόνο εξωτερικού ορίσματος (αγγλικά: *play, laugh* κ.τ.λ.). Τα ρήματα αυτής της κατηγορίας επιλέγουν Δράστη ως θ-ρόλο και απαντούν σε δομές όπως οι ακόλουθες:

- (6) Ο Γιάννης περπάτησε, έτρεξε, γέλασε, φώναξε, κολύπησε

Οι δομές που μας απασχολούν είναι τα μέσα-παθητικά ρήματα με παθητική, αλληλοπαθητική και αυτοπαθητική σημασία. Οι συγκεκριμένες δομές με μέση-παθητική μορφολογία έχουν ως επι το πλείστον αντίστοιχο ενεργητικό τύπο.

- (70) α. πλένω-πλένομαι
β. αγκαλιάζω-αγκαλιάζομαι

Αν παραστήσουμε σχηματικά τους τρόπους εκφοράς ή μη των ρηματικών συμπληρωμάτων στα παθητικά, αυτοπαθή και αλληλοπαθή ρήματα, παρατηρούμε ποικιλία ως προς τις δομές αυτές (Πίνακας 1).

Ρηματικά συμπληρώματα			
	<i>Παθητικά ρήματα</i>	<i>Αυτοπαθή ρήματα</i>	<i>Αλληλοπαθή ρήματα</i>
Ρήμα+-μαι	+	+	+
Προρρηματικό γραμμ. μόρφημα + Ρήμα+ -μαι («αυτο-»/ «αλληλο-»)	-	+	+
Ρήμα+-μαι + λεξικό στοιχείο (μεταξύ μας/σας/τους)	-	-	+
Ρήμα+ λεξικό στοιχείο (τον εαυτό του/της κ.τ.λ., ο ένας τον άλλον)	-	+	+

Πίνακας 1

Πιο συγκεκριμένα, η μέση-παθητική μορφολογία, χαρακτηρίζεται από «πολυσημία» (αλληλοπάθεια, αυτοπάθεια, παθητικοποίηση κ.τ.λ.)²¹ και αποτελεί πρόβλημα για τους ξένους που μαθαίνουν Ελληνικά, γιατί πρέπει να κατανοήσουν τις διαφορετικές χρήσεις. Αν ένα μεταβατικό ρήμα-ω αναπαρίσταται σημασιολογικά με συγκεκριμένους θεματικούς ρόλους (εξωτερικό και εσωτερικό όρισμα):

- (71) P, x <y>

²¹ βλ. επίσης, Θεοφανοπούλου-Κοντού 1981, Τσιμπλή 2004

για ένα ρήμα με μέση-παθητική μορφολογία, δεν είναι ευκρινές συντακτικά ποια ορίσματα περιέχονται στη θεματική δομή και συνεπώς ποιοι θ-ρόλοι πρωταγωνιστούν στη σημασία του ρήματος.

Ως αφορμή για αυτή την έρευνα αποτέλεσαν λάθη των μη φυσικών ομιλητών, τα οποία σχετίζονται με τη μέση-παθητική μορφολογία και αφορούν την έκφραση της αλληλοπάθειας. Σε ενήλικες ξένους σπουδαστές με ακαδημαϊκή μόρφωση που φοιτούν στο Πανεπιστήμιο Κρήτης, σε ενδιάμεσο επίπεδο γλωσσομάθειας, παρατηρήθηκαν λάθη όπως (Κασσωτάκη, 2000):

(72) α. *Ο Γιάννης και η Μαρία αγκαλιάζουν (ο φυσικός ομιλητής θα έλεγε: Ο Γιάννης και η Μαρία αγκαλιάζουν ο ένας τον άλλο/ αγκαλιάζονται)

β. *Ο Γιάννης αγκαλιάζονται με τη Μαρία (αντί: Ο Γιάννης αγκαλιάζεται με τη Μαρία- Ο Γιάννης με τη Μαρία αγκαλιάζονται)

γ. *Ο Γιάννης και η Μαρία αγκαλιάζονται ο ένας την άλλη (αντί: Ο Γιάννης και η Μαρία αγκαλιάζονται - Ο Γιάννης και η Μαρία αγκαλιάζουν ο ένας τον άλλο)

Κατά την παραγωγή τέτοιου είδους δομών είναι φανερό ότι οι ξένοι σπουδαστές συγχέουν τον αριθμό και τη σειρά των θ-ρόλων σε ρήματα με μέση-παθητική μορφολογία.

Λάθη όπως τα παραπάνω μας κατηύθυναν στο να μελετήσουμε τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά των δομών που πραγματώνονται με τη μέση-παθητική μορφολογία με απώτερο στόχο να ερευνήσουμε στη συνέχεια πώς οι μη φυσικοί ομιλητές των ΝΕ κατακτούν και κατανοούν τέτοιου είδους δομές.

4.2.1. Φωνή - Διάθεση

Οι γραμματικές των ΝΕ²² κάνουν διάκριση ανάμεσα σε φωνή και διάθεση/σημασία. Η φωνή είναι μορφολογική διάκριση και αναφέρεται στις καταλήξεις του ρήματος. Έτσι η κατάληξη *-ω* αντιπροσωπεύει το σύνολο των ρημάτων που

²² Τριανταφυλλίδης 1941/1996, Mackridge 1987, Τζάρτζανος 1946/1991, Holton, Mackridge, Φιλίππιακη-Warburton 1999, Κλαίρης, Μπαμπινιώτης κ.α. 1999

ανήκουν στην ενεργητική φωνή ενώ η κατάληξη *-μαι*, εκείνα που ανήκουν στην παθητική φωνή. Από την άλλη πλευρά, η διάθεση είναι μια σημασιολογική κατηγορία που αναφέρεται στο πώς διατίθεται το υποκείμενο του ρήματος σε σχέση με αυτό που δηλώνει το ρήμα. Δηλαδή, αν το υποκείμενο ενεργεί, πάσχει ή βρίσκεται σε μια κατάσταση οπότε αντίστοιχα έχουμε την ενεργητική, παθητική, μέση και ουδέτερη διάθεση. Εκτός από αυτές τις τέσσερις διαθέσεις, ένα ρήμα μπορεί να έχει αυτοπαθητική ή αλληλοπαθητική σημασία.

Ένα πρόβλημα που έχει παρατηρηθεί στα ΝΕ είναι ότι δεν υπάρχει σαφής αντιστοιχία ένα προς ένα (1:1) ανάμεσα σε φωνή και διάθεση. Υπάρχουν ρήματα που έχουν μόνο ενεργητική φωνή (*φέρνω*, *μαλώνω*), άλλα που έχουν μόνο ενεργητική αλλά εκφράζουν κατάσταση (*πιστεύω*), ή αίσθηση/ αντίληψη (*βλέπω*, *νιώθω*). Επιπλέον, ρήματα στην παθητική φωνή, μπορεί να εκφράζουν παθητική, αυτοπαθή ή αλληλοπαθή σημασία (κατά τους Holton, Mackridge, Φιλιππάκη-Warburton 1999, «λειτουργία») (*σκοτώνομαι από*, *κοιτάζομαι*, *τηλεφωνιούνται-τηλεφωνιέμαι με*). Τέλος, υπάρχουν ρήματα σε παθητική φωνή αλλά με ενεργητική σημασία (*θυμάμαι*, *καταριέμαι*, *μεταχειρίζομαι*).

Στην εργασία μας δε χρησιμοποιούμε τους όρους «φωνή» και «διάθεση» αλλά «μορφολογία» και «σημασία», γιατί οι παραπάνω διαχωρισμοί δίνουν πιο ξεκάθαρα τη διάκριση ανάμεσα στα μορφολογικά και σημασιολογικά χαρακτηριστικά αντίστοιχα.

4.2.2. Μέση-παθητική μορφολογία

Αν και η βασική διάκριση των φωνών στα ΝΕ είναι σε ενεργητική και παθητική, πολλές φορές η δεύτερη χαρακτηρίζεται ως «μεσοπαθητική», επειδή συνδυάζει μορφολογικές και σημασιολογικές ιδιότητες της Αρχαίας Ελληνικής (ΑΕ) μέσης και της ΑΕ παθητικής φωνής (Mackridge 1987: 148). Επίσης, άλλοι προτείνουν, επειδή στα μέσα και στα παθητικά ρήματα πραγματώνεται παρόμοια διαδικασία «αποσιώπησης» (suppression) του Δράστη, να χρησιμοποιείται ο όρος μέση-παθητική και με αυτό τον τρόπο να καλύπτονται και οι δύο χρήσεις (Saeed 1997: 165).

Στη συγκεκριμένη εργασία χρησιμοποιούμε τον όρο «μέση-παθητική» μορφολογία, γιατί θεωρούμε ότι στα ρήματα με αυτή τη μορφολογία, απουσιάζει συντακτικά τουλάχιστον ένα όρισμα (Δράστης ή Θέμα/Δέκτης):

(73) Αυτό το βιβλίο πουλιέται πολύ

(74) Αυτό το βιβλίο πουλήθηκε πολύ τον προηγούμενο χρόνο

Στα παραπάνω παραδείγματα, ο Δράστης που υλοποίησε την πώληση δεν πραγματώνεται συντακτικά.

4.2.3. Θεωρητική προσέγγιση για τα NE

Οι περισσότεροι ερευνητές ανεξάρτητα από θεωρητικό πλαίσιο, φαίνεται να συμφωνούν ότι η μέση-παθητική μορφολογία εκφράζει αλλαγή στη σχέση των θεματικών ρόλων (Δράστης, Θέμα) με το ρήμα, όπως αυτή ορίζεται πρωτοτυπικά στο αντίστοιχο ενεργητικό ρήμα.

Στα πλαίσια του Προτύπου της Κυβέρνησης και Αναφορικής Δέσμευσης, η Tsimpli (1989), βασιζόμενη καταρχάς στις εξής αρχές:

1) τα όρισματά πρέπει να ελέγχονται από δήλωση/καταγραφή θ-ρόλου (Chomsky 1986),

2) οι κατηγορίες που χρειάζεται να ελέγχονται από δήλωση/καταγραφή θ-ρόλου, πρέπει να έχουν και πτώση (Visibility Hypothesis),

προτείνει ότι το πρόσφυμα *-μαι* (το μόρφωμα της παθητικής, Passive Affix/PA), σε μεταβατικά ρήματα, παράγεται (base-generated) σε δύο θέσεις:

1) μέσα στη Ρηματική Φράση (VP): σ' αυτή την περίπτωση λαμβάνει τον εσωτερικό ρόλο του ρήματος. Το PA προστίθεται στο ρήμα με το λεξικό κανόνα της προσφυματοποίησης (affixation).

2) εξωτερικά του VP: όταν συμβαίνει αυτό, το PA δέχεται τον εξωτερικό ρόλο του ρήματος.

Επίσης, στη βιβλιογραφία (Alexiadou & Anagnostopoulou 1999, 2004 κ.τ.λ.) προτείνεται για τη μορφολογία *-μαι* των NE ο όρος «μη ενεργητική» (non-active). Με αυτόν τον όρο καλύπτονται κατηγορίες όπως τα παθητικά (75), τα

αυτοπαθή (76), τα αυτοπαθή με το πρόσφυμα «αυτο-» (self- reflexive) (77), καθώς και ένας τύπος εκφοράς των αναιτιατικών (78):

- (75) Το βιβλίο διαβάστηκε χτες
- (76) Η Μαρία χτενίζεται
- (77) Η Μαρία αυτοκαταστρέφεται
- (78) Η μπλούζα ζαρώθηκε * από το Γιάννη/ από μόνη της

Μια άλλη κατηγορία είναι τα αποθετικά ρήματα των ΝΕ, τα οποία δεν έχουν εναλλακτικό τύπο με ενεργητική μορφολογία (79). Συντακτικά, τα ρήματα της τελευταίας κατηγορίας συμπεριφέρονται όπως τα ενεργητικά, παίρνουν δηλαδή υποκείμενο σε ονομαστική και αντικείμενο σε αιτιατική.

- (79) Μεταχειρίζομαι το λεξικό

Σύμφωνα με τον Embick (2004 αλλά και 1998, βλ. Alexiadou & Anagnostopoulou 1999), τα χαρακτηριστικά της φωνής (voice) ανήκουν στη μορφολογία. Κατά συνέπεια, ό,τι αφορά τις ιδιότητες της μη ενεργητικής μορφολογίας [Non active/Nact], είναι χαρακτηριστικό που δίνεται μετα-συντακτικά στο ρήμα. Μερικά ρήματα παίρνουν αυτό το χαρακτηριστικό εγγενώς (αποθετικά, αυτοπαθή) και σε άλλα το χαρακτηριστικό αυτό δίνεται σε συγκεκριμένη συντακτική αναπαράσταση (παθητικά, εναρκτικά).

Οι Alexiadou & Anagnostopoulou (1999, 2004 κ.τ.λ.) συνδέουν την παρουσία της μη-ενεργητικής μορφολογίας με τη διαδικασία της *απομεταβατικοποίησης* (detransivization), η οποία μπορεί να εκφραστεί είτε ως παθητικοποίηση είτε ως αυτοπάθεια είτε ως «αποσιώπηση» (suppression) του εξωτερικού αιτιακού ορίσματος. Η παρουσία δηλαδή της μη-ενεργητικής μορφολογίας είναι σημάδι παραγωγής ενός ρηματικού τύπου από έναν άλλο. Η παραπάνω διαδικασία μπορεί να εφαρμοστεί σε ρήματα τα οποία έχουν δυαδικές εναλλαγές (δηλαδή ενεργητικό και παθητικό τύπο).

Επίσης, παρατηρούν ότι αν και στις παραπάνω διαδικασίες συνεπάγεται «αποσιώπηση» του εξωτερικού ορίσματος, στα παθητικά ρήματα ο θ-ρόλος του

Δράστη είναι παρών. Επίσης, σημειώνουν ότι στην αναπαράσταση των αυτοπαθών ρημάτων, τα χαρακτηριστικά [+έμψυχο (animate)/+ νοητική εμπλοκή (volitional)] είναι ακόμα παρόντα, ενώ το όρισμα που υποδηλώνει τον πρωταγωνιστή της αιτίας (causer argument) δεν εμφανίζεται πια συντακτικά. Σύμφωνα με τις Alexiadou & Anagnostopoulou (1999, 2004 κ.τ.λ.), το όρισμα που έχει τα χαρακτηριστικά [+νοητική εμπλοκή/volitional, +αιτία/ cause] ελέγχει ένα γεγονός και συνεπώς δεν μπορεί να παραληφθεί. Ο πρωταγωνιστής της αιτίας (causer) εξειδικεύει περισσότερο αυτό το γεγονός, όταν είναι παρών στην αναπαράσταση.

Από την άλλη πλευρά, η Θεοφανοπούλου-Κοντού (1981, 1999) χρησιμοποιεί σημασιολογικά κριτήρια και διαπιστώνει ότι κριτήριο για την κατηγοριοποίηση των διαθέσεων στα ρήματα δεν μπορεί να είναι η μορφολογία της κατάληξης, εφόσον η σημασία ενός ρήματος δεν μπορεί να καθοριστεί με βάση τη μορφολογία του, π.χ. υπάρχουν ρήματα στα οποία:

α) εμφανίζεται ενεργητική μορφολογία με μέση σημασία:

(80) αλλάζω, γέρνω, ανταμώνουμε

ή παθητική σημασία:

(81) πεθαίνω, αρρωσταίνω, μαυρίζω

β) εμφανίζεται μεσοπαθητική μορφολογία με ενεργητική σημασία:

(82) σέβομαι

γ) ο μεσοπαθητικός τύπος είναι διαφορούμενος ως προς τη σημασία:

(83) μέσος/παθητικός: καταστρέφομαι, διαφημίζομαι, λειώνω

Προτείνει ότι η παραγωγή και η διάθεση των ρημάτων *-μαι* (μέσω ρημάτων²³ κατά τη Θεοφανοπούλου-Κοντού) θα μπορούσε να καθοριστεί με βάση τον τρόπο θεώρησης της κατεύθυνσης της ενέργειας (από το Δράστη-από το Δέκτη), η οποία ρυθμίζεται από τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά του ρήματος και αποτελεί τη βάση της παραγωγής.

Επομένως, με κριτήριο ταξινόμησης τη *δυνατότητα ή όχι συστηματικού και άμεσου συσχετισμού του μεσοπαθητικού τύπου με τον αντίστοιχο ενεργητικό* ταξινομεί τα ρήματα σε ανάλογες κατηγορίες. Ως βασικό κριτήριο καθορισμού των δύο διαθέσεων (ενεργητικής και παθητικής) ορίζει (1981:64) τη σημασιολογική λειτουργία που πληρούν και καθορίζει κατ' αρχήν τη σχέση μεταξύ ενεργητικής και παθητικής με βάση τον τρόπο θεώρησης της κατεύθυνσης της ενέργειας που δηλώνει το ρήμα: από το Δράστη (ενεργητική) ή από το Δέκτη/ αντικείμενο όπου κατευθύνεται η ενέργεια (παθητική). Ως επιπλέον προϋπόθεση για τον καθορισμό της κατεύθυνσης της ενέργειας θεωρεί την επισήμανση βασικών χαρακτηριστικών του ρήματος στο λεξικό, τα οποία ρυθμίζουν τον ή τους τρόπους κατεύθυνσης της ενέργειας.

Με βάση το παραπάνω κριτήριο, τα ρήματα σε *-μαι* (μέσα κατά τη Θεοφανοπούλου-Κοντού) της Νέας Ελληνικής διακρίνονται σε:

α) ρήματα που θεωρούν την ενέργεια από την πλευρά του Δράστη, αποκλείοντας συγχρόνως την παθητική σημασία [+δραστ., -παθητ.]

β) ρήματα που θεωρούν την ενέργεια από την πλευρά του Δέκτη [-δραστ., +παθητ.].

Η Θεοφανοπούλου-Κοντού λαμβάνοντας υπόψη ότι δεν υπάρχει κανονικότητα στα ρήματα με μέση-παθητική μορφολογία και δεν είναι επαρκής η παραπάνω κατάταξη, προτείνει αυτά να ομαδοποιηθούν σε μια κλίμακα με σαφείς τις περιπτώσεις των δύο άκρων και ενδιάμεσα να εμφανίζονται οι άλλοι τύποι.

²³ Κατά την παραδοσιακή γραμματική, τα μέσα ρήματα (που χαρακτηρίζονται γενικά από μέσο-παθητικό τύπο) σημαίνουν μια ενέργεια που βρίσκεται σε ιδιαίτερη σχέση με το υποκείμενο, από το οποίο προέρχεται και που το ενδιαφέρει και κατηγοριοποιούνται σε (Μπαμπινιώτης & Κοντός, 1967, Τζάρτζανος 1946, βλ. Θεοφανοπούλου-Κοντού 1981):

α) αντανακλαστικά: αυτοπαθή (*ντύνομαι, πλένομαι* κ.τ.λ.), διάμεσα (*ζυρίζομαι, κουρεύομαι στο κουρείο*), μέσα περιποιητικά (*προμηθεύομαι, δανείζομαι* κ.τ.λ.)

β) αλληλοπαθή: *βλεπόμεστε, συναντιέστε, αλληλοβριζόμεστε* κ.τ.λ.

γ) μέσα δυναμικά: *βάλθηκα να τελειώσω, νοιάζομαι για το σπίτι μου*

Αν αναπαραστήσουμε σχηματικά την παραπάνω πρότασή της, θα έχουμε το ακόλουθο σχήμα, όσον αφορά τα ρήματα σε μέση-παθητική μορφολογία (πίνακας 2):

Ρήματα με χρκ. [+δραστ., -παθητ.]	Ρήματα με χρκ. [-δραστ., +παθητ.]
→	
- δυνατότητα παθ. ερμηνείας ²⁴	+ δυνατότητα παθ. ερμηνείας ²⁵

Πίνακας 2

Σύμφωνα με τη Θεοφανοπούλου-Κοντού (1981:67), ο καθορισμός της κατεύθυνσης της ενέργειας των μεσοπαθητικών τύπων εξαρτάται από τη διαφορούμενη ή όχι σημασία του ρήματος (μέση/παθητική), η οποία ρυθμίζεται:

α) από τα σημασιολογικά και τα συντακτικά χαρακτηριστικά του τύπου, από τους περιορισμούς υποκατηγοριοποίησης και επιλογής προς τα άμεσα συμπληρώματά τους,

β) από τη σχέση του μέσου με το αντίστοιχο ενεργητικό.

Επίσης, αναφέρει (1999, 2000, 2001, 2003) ότι η μέση-παθητική κατάληξη δηλώνει επηρεασμό του υποκειμένου (totally affected), κυρίως όταν το υποκείμενο είναι έμψυχο (βλ. επίσης, Alexiadou & Anagnostopoulou 2000).

Οι προηγούμενες προσεγγίσεις βασίζονται στη συντακτική ανάλυση τέτοιων δομών, στο θεωρητικό πλαίσιο της Γενετικής Γραμματικής. Εκτός από συντακτικές αναλύσεις προτείνονται επίσης και αναλύσεις που βασίζονται σε σημασιολογικό θεωρητικό πλαίσιο. Μια σημασιολογική ανάλυση είναι αυτή που προτείνει ο Σετάτος (1997: 214). Σημειώνει ότι το σθένος και η σημασία του ρήματος μαζί με

²⁴ **αποθετικά μεταβατικά/ αμετάβατα** (υποκείμενο [+έμψυχο]): αισθάνομαι, αντιλαμβάνομαι/ξεχνιέμαι, αφίνομαι, χτυπιέμαι κ.τ.λ., **διάμεσα**: ξυρίζομαι στο κουρείο, ντύνομαι στις αμερικάνικες αγορές

²⁵ **αυτοπαθή σε -μαι (μέσα αυτοπαθή)**: (αυτό)καταστρέφομαι, (αυτό)διαφημίζομαι κ.τ.λ., **αλληλοπαθή**: (αλληλο)βριζόμαστε, αλληλοκατηγορούνται κ.τ.λ., **ρήματα με σχέση ergative με τον ενεργητικό τύπο**: κατευθύνομαι, διασκορπίζομαι κ.τ.λ. (π.χ. οι στρατιώτες διαλύθηκαν), **γίνομαι, φαίνομαι** κ.τ.λ.

την κατάσταση των πραγμάτων (γνώση του κόσμου κ.τ.λ.) καθορίζουν τις διαθέσεις, οι οποίες εκφράζονται με ποικίλα μέσα: προσωπικές καταλήξεις, φωνή, αντωνυμίες, αντίθεση παραγωγικών καταλήξεων, φρασεολογικά σχήματα και μπορούν να δηλώνουν διαφορές της πραγματικότητας αλλά και ποικίλες εκφράσεις του ίδιου περιεχομένου (πρβλ. τρόπο ενέργειας).

Σύμφωνα με την πρότασή του (1997: 214-215), οι διαθέσεις των ΝΕ καθορίζονται από τις ιδιαίτερες σχέσεις σημασίας και φυσικού (πρβλ. με γραμματικό ή λογικό) υποκειμένου και αντικειμένου. Κάνει διάκριση σε ενεργητική (84), παθητική (85), μέση (86), ουδέτερη (87), καταστασιακή (88), παθηματική (89), μετατρεπτική (90), δραστική (91) και μεταβιβαστική (92):

(84) ο Α χτύπησε τον Β στο κεφάλι

(85) ο Β χτυπήθηκε στο κεφάλι από τον Α

(86) ξυρίζεται μόνος του

(87) ο Α ξυρίζεται (=όπως φαίνεται από τις καθημερινές μας επαφές)

(88) ο Α ξυρίζεται (=βρίσκεται στη διαδικασία του ξυρίσματος)

(89) ο Α χτύπησε στο κεφάλι (=το υποκείμενο εμφανίζεται σαν να μη δρα ενσυνείδητα)

(90) άσπρισαν τα μαλλιά του

(91) χορεύουν

(92) κοιμίζω

Υποστηρίζει ότι η ενεργητική, μέση και μεταβιβαστική διάθεση δηλώνουν συνήθως *πρόθεση* ενώ η παθητική και η παθηματική διάθεση δηλώνουν *έλλειψη πρόθεσης*²⁶. Τα ενεργητικά ρήματα μετατρέπονται σε μεταβιβαστικά και παθητικά, ενώ τα αμετάβατα σε μεταβατικά. Για την ερμηνεία ενός ρήματος με συγκεκριμένη διάθεση, σημαντικό ρόλο παίζει και η γνώση του κόσμου:

(93) ο Α χτύπησε το κεφάλι του στην πέτρα

²⁶ την πρόταση ότι δεν υπάρχει πρόθεση στην παθητική διάθεση θα την εννοήσουμε από την πλευρά του υποκειμένου (θ-ρόλο θέματος) της πρότασης, γιατί στην πρόταση:

(7) Ο Γιάννης δολοφονήθηκε σκόπιμα
υπάρχει πρόθεση στον εννοούμενο δράστη.

Το παράδειγμα (93) ερμηνεύεται συνήθως ως παθηματική διάθεση, εκτός αν υπάρχουν άλλοι λόγοι (π.χ. *από την απελπισία του, από αλλοφροσύνη* κ.τ.λ.) και τότε μπορεί να ερμηνευθεί ως ενεργητική διάθεση.

Μια άλλη σημασιολογική προσέγγιση είναι αυτή που προτείνει η Βασιλάκη (1988:187 κ.εξ.). Σύμφωνα με αυτήν, οι δομές με μέση-παθητική μορφολογία (είτε δηλώνουν αμετάβατη είτε μεταβατική σχέση), έχουν τις εξής ιδιότητες:

α) την αντανακλαστικότητα: Με τον όρο αντανακλαστική σχέση εννοεί μόνο την περίπτωση που για κάθε X ισχύει η σχέση $\Sigma(X,X)$ ($:\forall X \Sigma(X,X)$). Αν δηλαδή, για κάθε X ισχύει ότι βρίσκεται σε σχέση Σ προς τον εαυτό του, τότε η Σ είναι μια αντανακλαστική σχέση. Ένα γνωστό παράδειγμα αντανακλαστικής σχέσης είναι η αυτοπάθεια. Αν θέλαμε να δώσουμε ένα παράδειγμα, θα μπορούσαμε να αναφέρουμε το εξής:

(94) Η Μαρία πλένεται = Η Μαρία πλένει τη Μαρία

β) τη μη-συμμετρία: Με τον όρο μη-συμμετρική σχέση ορίζει τις περιπτώσεις όπου η σχέση ισχύει μόνο προς μία κατεύθυνση. Ένα παράδειγμα μη-συμμετρικής σχέσης είναι η σχέση «ο αδερφός του/της»:

(95) α. Ο Γιάννης είναι αδερφός του Πέτρου- Ο Πέτρος είναι αδερφός του Γιάννη

β. Ο Γιάννης είναι αδερφός της Μαρίας-* Η Μαρία είναι αδερφός του Γιάννη

Ένα άλλο παράδειγμα μη-συμμετρικής σχέσης είναι η συντακτική σχέση της μεταβατικότητας, όπου η σχέση ισχύει μόνο προς μια κατεύθυνση:

(96) Η Μαρία έπλυνε τα πιάτα

γ) μη ενεργητικός προσανατολισμός²⁷: Μέρος της βασικής της υπόθεσης είναι ότι όλα τα ρήματα σε *-μαι*, ανεξάρτητα από τη σημασία τους-με άλλα λόγια η μέση-παθητική μορφολογία-είναι δείκτες μη-ενεργητικής σχέσης (δηλαδή με μη-ενεργητικό προσανατολισμό). Τα ρήματα σε *-μαι*, αν και προέρχονται από μεταβατικούς τύπους, τα ίδια δεν συντάσσονται ποτέ μεταβατικά, τουλάχιστον στις παραγωγικές τους λειτουργίες. Εξαιρέσεις αποτελούν: α) τα ρήματα με σημασία «δίνω-παίρνω» και β) τα αποθετικά ρήματα.

Η Βασιλάκη (ό.π.: 190) διαφωνεί με την άποψη ότι σε γλώσσες -όπως τα ΝΕ, όπου η αυτοπάθεια, η μεσότητα και η παθητικότητα έχουν την ίδια μορφολογική έκφραση- η κύρια λειτουργία της κατάληξης *-μαι* είναι να μετατρέπει μια πρωταρχικά μεταβατική σχέση σε αμετάβατη, ότι δηλαδή η κατάληξη *-μαι* είναι ένας δείκτης αμεταβατικότητας.

Αντίθετα, η πρότασή της είναι ότι για τα ΝΕ αυτή η ανάλυση φαίνεται ανεπαρκής γιατί η ιδιότητα του δείκτη *-μαι* είναι δευτερεύουσα. Η διάκριση μεταξύ μεταβατικών και αμετάβατων σχέσεων δε γίνεται με κάποιο ιδιαίτερο δείκτη αλλά μέσα από τη χρήση - μεταβατική και αμετάβατη - πολλών ρημάτων, όπως φαίνεται από τα παραδείγματα (97), (98), (99), εφόσον μια αμετάβατη σχέση στα ΝΕ μπορεί να εκφραστεί με ένα αμετάβατο ρήμα ενεργητικής μορφολογίας ή με ένα μέσο-παθητικό ρήμα.

(97) Ο Γιάννης έσπασε το ποτήρι-Το ποτήρι έσπασε

και επίσης:

(98) Το νερό ζεστάθηκε

(99) Το φυτό μαράθηκε

²⁷ Μια σχέση με ενεργητικό προσανατολισμό έχει πρώτο όρο το στοιχείο-πηγή της πρωταρχικής σχέσης (ο Γιάννης):

(8) Ο Γιάννης έβαψε τον τοίχο

Από την άλλη πλευρά, σε μια σχέση με μη-ενεργητικό προσανατολισμό, η πρώτη θέση αυτής της σχέσης δεν μπορεί να συμπληρωθεί από το στοιχείο-πηγή της πρωταρχικής σχέσης (* ο Γιάννης) και αποκτά έτσι την υπόσταση μια κενής, μη πληρωμένης θέσης:

(9) Ο τοίχος βάφτηκε από το Γιάννη

Η ίδια συμπεραίνει (1988:197) ότι η αντανακλαστικότητα και η μη-συμμετρία, αν και αντιφατικές ιδιότητες, συνυπάρχουν στη βάση όλων των ρημάτων σε -μαι και ότι από τις δύο αυτές ιδιότητες, η μη-συμμετρία, υπερισχύει συστηματικά.

Επισημαίνει (1999: 55) ότι οι δομές:

- (100) Ο Γιάννης πλένεται αμέσως μόλις σηκωθεί
- (101) Δυσκολεύομαι να βρω δουλειά
- (102) Λίγα βήματα πιο πέρα ανοιγόταν μια πλακόστρωτη πλατεία
- (103) Χαμήλωσε τη φωτιά γιατί το γάλα χύνεται
- (104) Πο, πο τι έπαθα, σκίστηκε το παντελόني μου
- (105) Το κρασί αυτό αν και κόκκινο πίνεται κρύο

παρόλη την επιφανειακή τους ανομοιογένεια, μπορούν να ενταχθούν σε ένα ενιαίο σχήμα που το ονομάζει μέσο. Το μέσο σχήμα έχει ως βασική δομή μια προσανατολισμένη σχέση του τύπου Δράστης-Δέκτης και έχει κύρια ιδιότητα τη χαμηλή μεταβατικότητα, δηλαδή τα ορίσματα Δράστης-Δέκτης (υποκείμενο-αντικείμενο) είναι στην ουσία απενεργοποιημένα, δεν έχουν επομένως τις τυπικές ιδιότητες που έχουν στο αντίστοιχο ενεργητικό. Το υποκείμενο, έχοντας χαρακτηριστικά μη-Δράστη, βρίσκεται στη θέση του απλού συμμετέχοντος που είναι συμβατή με τις ιδιότητες ενός μέσης διάθεσης υποκειμένου. Αυτές οι ιδιότητες καθορίζονται μέσα από την ιδιαίτερη σχέση του υποκειμένου με το ρήμα της μέσης-παθητικής μορφολογίας²⁸. Η οργάνωση αυτή υποδηλώνει ότι το μέσο σχήμα δεν παράγεται από ένα αντίστοιχο ενεργητικό π.χ. με διαδικασίες απαλοιφής ή μετακίνησης ορισμάτων. Υπάρχει παράλληλα με το ενεργητικό σαν μια συμπληρωματική συζυγία. Τέλος, προτείνει ότι η ΝΕ μέση-παθητική μορφολογία είναι δείκτης αυτού του αφηρημένου σχήματος και οι διαφορετικές του εκφάνσεις συνδέονται με το γεγονός ότι επενδύεται με διάφορους τρόπους ανάλογα με το εκάστοτε ποιόν ενέργειας του ρήματος και τη ρηματική όψη.

²⁸ Ο Bakker (1994, βλ. Βασιλάκη 1999) ξεχωρίζει δύο χαρακτηριστικές ιδιότητες: τη βούληση, που προηγείται εννοιολογικά της δράσης, και τον επηρεασμό (affectedness), που χαρακτηρίζει την ιδιαίτερη διαπλοκή υποκειμένου-ρήματος στο μέσο σχήμα.

Μια νεότερη προσέγγιση, τέλος, η οποία κινείται στο πλαίσιο της Γενετικής Γραμματικής είναι η θεωρητική ανάλυση που προτείνει ο Λαβίδας (2003). Ακολουθεί τη θεωρία της γραμματικοποίησης καθώς πιστεύει ότι οι γραμματικές λειτουργίες της γλώσσας αναπαρίστανται σε τμήματα της γραμματικής, όπως είναι η μορφολογία. Γι' αυτό το λόγο, υποστηρίζει ότι η μορφολογία *-μαι* είναι δείκτης σημασιολογικών και συντακτικών σχέσεων.

Ο Λαβίδας (2003), εστιάζοντας στις μεταβιβαστικές εναλλαγές²⁹ και συγκεκριμένα σε μεταβιβαστικές (106) και αντιμεταβιβαστικές (107) δομές του τύπου:

(106) Ο αθλητής βελτίωσε τις επιδόσεις του – Ο Γιάννης ξεπάγωσε το κρέας

(107) Οι επιδόσεις του αθλητή βελτιώθηκαν-Το κρέας ξεπάγωσε

επιχειρεί διαχρονική ανάλυση των δομών των Ελληνικών που εκφράζονται μέσω της μέσης-παθητικής μορφολογίας και των δομών στα Γαλλικά που εκφράζονται με την αντωνυμία *se*.

Για τη μέση-παθητική μορφολογία των ΝΕ δέχεται την πρόταση των Chomsky (1995) και Marantz (1984) ότι η μορφολογία *-μαι* στα παθητικά, αυτοπαθή και μέσα ρήματα δηλώνει την απουσία του εξωτερικού ορίσματος, καθώς και την πρόταση του Embick (1998) ότι το *-μαι* έχει χαρακτηριστικό [μη ενεργητικό]. Χρησιμοποιώντας ως κριτήριο την απουσία του εξωτερικού ορίσματος, ταξινομεί τα ΝΕ ρήματα σε παθητικά, αυτοπαθή και αντιμεταβιβαστικά.

Για τα αντιμεταβιβαστικά ρήματα με μορφολογία *-ω*, αναφέρει την πρόταση των Alexiadou & Anagnostopoulou (1999) ότι ανάγονται στη δομή με τελεστή ΓΙΝΟΜΑΙ μαζί με την παρουσία κατηγορήματος ή κτητικής δομής. Από την άλλη, τα ρήματα που έχουν μορφολογία *-μαι*, εντάσσονται σε δομή με τελεστή ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ στο οποίο εντάσσεται και η ΦΩΝΗ, που φέρει τα χαρακτηριστικά [-Δράστης, +τρόπος].

²⁹Η Θεοφανοπούλου-Κοντού (2003) με αυτόν τον όρο αναφέρεται σε περιπτώσεις ρημάτων που εμφανίζονται με δύο τύπους, ως μεταβατικοί και ως αμετάβατοι, με βασικό χαρακτηριστικό τη δομική και θεματική αντιστοιχία (ανοίγω, σπάω, αδειάζω κ.τ.λ.). Ο μεταβιβαστικός τύπος δηλώνει το συμβάν που προκάλεσε τη μεταβολή (10) και ο αμετάβατος τύπος αναφέρεται στο συμβάν που δηλώνει την αλλαγή της κατάστασης (11).

(10) Η μητέρα έβρασε το γάλα

Ο Λαβίδας, ξεκινώντας από τη διαχρονία, παίρνει ως προϋπόθεση ότι στα ΑΕ το *-μαι* δήλωνε [+επηρεασμό του υποκειμένου] και αυτή η σημασία υπάρχει στην παθητική (108), αυτοπαθή (109) και αντιμεταβιβαστική δομή (110), καθώς επίσης και στη μεταβατική δομή με μορφολογία *-μαι* (111).

(108) Οί όπλῖται παρασκευάζονται ὑπό τῶν
Ἀθηναίων

(109) Οί όπλῖται παρασκευάζονται

(110) Νόσω τό σῶμα οὐκ ἐμαραίνετο

(111) Λούεσθαι τὰς χεῖρας

Ἐπειτα, στην Ελληνιστική Κοινή, οι μεσοι-παθητικοί τύποι αποδυναμώνονται και χρησιμοποιούνται παράλληλα με τους ενεργητικούς χωρίς ουσιαστική διαφορά σημασίας. Για παράδειγμα, η αυτοπάθεια εκφράζεται σε αρκετές περιπτώσεις με το *-μαι* + αυτοπαθή αντωνυμία και αυτό αποτελεί ένδειξη ότι το *-μαι* δε δήλωνε πια αυτονόητα αυτοπάθεια (112).

(112) ὕπολιπόμενος σαύτῳ

Επίσης, οι αντιμεταβιβαστικές δομές αρχίζουν να δηλώνονται με ενεργητική μορφολογία (όπως ισχύει και στα ΝΕ) σε αντίθεση με τα ΑΕ, και εμφανίζονται και νέα ενεργητικά μεταβιβαστικά ρήματα:

(113) τέρπω, εὐφραίνω, ἡδῶ

Καταλήγει ότι ο δείκτης παθητικοποίησης στα Ελληνικά σταδιακά μεταβάλλεται σε δείκτη απομεταβατικοποίησης (detransivization), ενώ η ενεργητική

(11) Το γάλα έβρασε

μορφολογία που μαρκάρει το αμετάβατο δεν έχει μεγάλη χρήση και περιορίζεται στην απόδοση συγκεκριμένων σημασιολογικά ομάδων.

Μέσα από διαχρονική ανάλυση των Γαλλικών, συμπεραίνει ότι στα Γαλλικά ο δείκτης της αυτοπάθειας μεταβάλλεται και μαρκάρει την απο-μεταβατικοποίηση. Η ενεργητική αμετάβατη μορφολογία στα Γαλλικά περιορίζεται σταδιακά στην απόδοση των μεταβιβαστικών εναλλαγών που δηλώνουν την ίδια σημασία και συνεπώς δε χρειάζονται μορφολογική διαφοροποίηση.

Προτείνει ότι οι γλώσσες μπορούν επομένως να ταξινομηθούν συγχρονικά ως εξής:

- α) σε αυτές που ο δείκτης (αυτοπάθειας ή και παθητικοποίησης) δεν εκφράζει απο-μεταβατικοποίηση αλλά υπάρχει στις μεταβατικές δομές για να εκφράσει την πρωτοτυπική σημασία του προσωπικού ενδιαφέροντος για το υποκείμενο,
- β) σε εκείνες που ο δείκτης τείνει να εκφράσει το αμετάβατο,
- γ) σε εκείνες όπου ο δείκτης αυτός έχει γίνει ξεκάθαρα δείκτης του αμετάβατου. Όσο προχωρά η πορεία της μεταβολής, η σημασία του προσωπικού ενδιαφέροντος χάνεται και κατά συνέπεια οι μεταβιβαστικές εναλλαγές δεν έχουν κανένα λόγο να δηλωθούν με διαφορετική μορφολογία.

Με βάση αυτή την ταξινόμηση στα Ελληνικά ο παθητικός δείκτης (μορφολογία –μαι) βρίσκεται λίγο πριν το τελευταίο στάδιο της μετατροπής του σε δείκτη απο-μεταβατικοποίησης. Το επιχείρημα που χρησιμοποιεί για να υποστηρίξει αυτή την πρόταση είναι η παρατήρηση της Τσιμπλή (1989) ότι εμφανίζονται πολύ λίγες περιπτώσεις παθητικών δομών με αντικείμενο. Στα Γαλλικά ο αυτοπαθής δείκτης (αντωνυμία *se*) διατηρεί σε μεγάλο βαθμό την παλαιότερη σημασία του (επιχείρημα: περιορισμένες αυτοπαθείς μεταβατικές δομές).

Στο ερώτημα γιατί η αντιμεταβιβαστική δομή τείνει να διαφοροποιηθεί απαντάει ότι η μεταβιβαστική και η αντιμεταβιβαστική δομή δε διαφέρουν σημασιολογικά μεταξύ τους και ότι το αντιμεταβιβαστικό σκέλος δε δηλώνει τίποτα παραπάνω σε σχέση με το μεταβιβαστικό.

4.3. Παθητική σύνταξη

Στην παθητική σύνταξη, η μέση-παθητική μορφολογία συνδέεται με την αλλαγή στη θέση των θεματικών ρόλων και την εστίαση στο Θέμα και όχι στο Δράστη, σε αντίθεση με την ενεργητική σύνταξη.

(114) Ο Γιάννης έβαψε τον τοίχο-> Ο τοίχος βιάφτηκε (από τον Γιάννη)

Η παρουσία του ποιητικού αιτίου³⁰ δεν είναι υποχρεωτική συντακτικά, εφόσον υπάρχουν περιπτώσεις όπου αυτό παραλείπεται, όταν, για παράδειγμα, δεν ενδιαφέρει η ταυτότητα του Δράστη:

(115) Συνελήφθησαν τρεις ύποπτοι για τη ληστεία

Παρά ταύτα, σε περιπτώσεις όπως:

(116) Ο τοίχος βιάφτηκε προσεκτικά

(117) Η βάρκα βυθίστηκε σκόπιμα

η παρουσία των επιρρημάτων *προσεκτικά*, *σκόπιμα* προσδιορίζει την ενέργεια του Δράστη που δεν είναι συντακτικά παρών.

Ανάλογη δομή, όμως, παράγει αντιγραμματικότητα με αναιτιατικά ρήματα:

(118)* Η βάρκα βούλιαξε σκόπιμα

(119)* Το μπουκάλι άνοιξε προσεκτικά

³⁰ Εκτός από τη μέση-παθητική μορφολογία, αξίζει να σημειώσουμε την παρουσία επιθέτων όπου το α' συνθετικό δηλώνει το ποιητικό αίτιο και το β' συνθετικό τη ρηματική ενέργεια:

(12) Καλαμάτα πλήττεται από τον σεισμό -> Η Καλαμάτα είναι σεισμόπληκτη

Ανάλογοι τύποι είναι οι παρακάτω:

ξενόφερτος, πατροπαράδοτος, ερωτοχτυπημένος, κεραυνόπληκτος, ανεμοδαρμένος, θαλασσοδαρμένος, ηλιοκαμένος, θεόσταλτος ...
--

Τα παραπάνω παραδείγματα μπορούν να αποτελέσουν επιχείρημα ότι το ποιητικό αίτιο, κι αν ακόμη δεν είναι συντακτικά εκπεφρασμένο στην παθητική σύνταξη είναι όμως σημασιολογικά παρόν. Η παρουσία του σε αυτά τα επίθετα δηλώνει την υποχρεωτική του υπόσταση.

4.3.1. Θεωρητική προσέγγιση

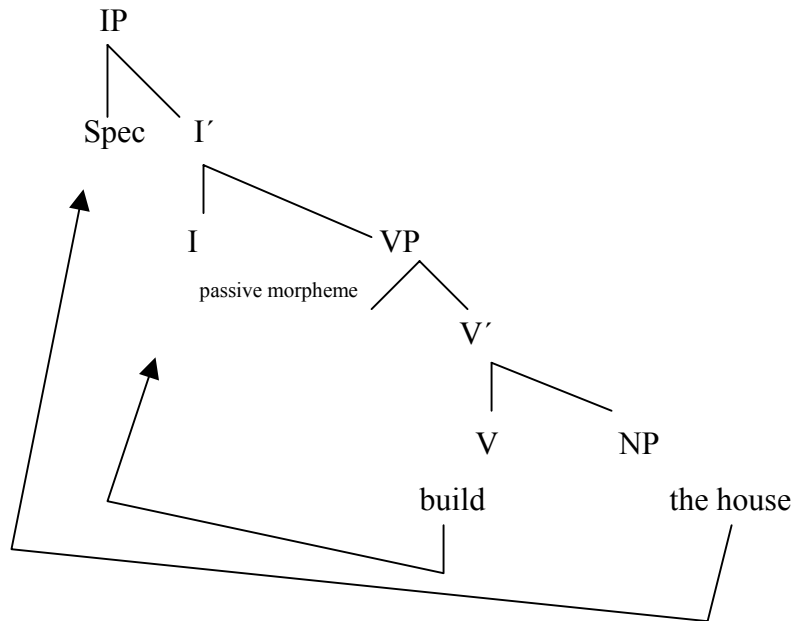
Τα παθητικά ρήματα εξετάζονται και ερμηνεύονται από συντακτικές και σημασιολογικές θεωρίες. Μερικές από αυτές εστιάζονται στο πώς παράγεται η παθητική μορφολογία και άλλες εστιάζονται στην αλλαγή σχέσης των θ-ρόλων με το ρήμα.

Ο μηχανισμός της παθητικοποίησης έχει αναλυθεί στη βιβλιογραφία ως μορφολογική ενσωμάτωση (*morphological incorporation*) του παθητικού μορφήματος στο ρήμα (Baker 1988, Baker, Johnson & Roberts 1989, Tsimpli 1989) ή επίσης και ως «αποσιώπηση» (*suppression*) του εξωτερικού ορίσματος (Grimshaw 1990, Reinhart 2000, 2001, 2002).

Για τα Αγγλικά, σύμφωνα με τους Baker (1988) και Baker, Johnson & Roberts (1989) η παθητικοποίηση πραγματοποιείται με τη βοήθεια της μορφολογικής ενσωμάτωσης (*morphological incorporation*). Το μεταβατικό ρήμα κατά την παθητικοποίηση μετακινείται από την αρχική του θέση κάτω από τον κόμβο του Ρήματος (V) (*head-to-head movement*), στη θέση κάτω από τον κόμβο της Κλίσης (I') όπου βρίσκεται το παθητικό μόρφωμα. Σύμφωνα με τη θεωρία που ακολουθούν (*visibility theory*), το παθητικό μόρφωμα πρέπει να έχει πτώση για να του δοθεί θ-ρόλος. Γι' αυτό το λόγο, το ρήμα «ενσωματώνεται» στον κόμβο ΚΛ'/Ι' για να δώσει πτώση (αιτιατική) στο μόρφωμα, σύμφωνα με τη θεωρία πτώσης (*case theory*). Εφόσον ο εξωτερικός θ-ρόλος δίνεται στο παθητικό μόρφωμα, αυτός δεν προβάλλεται σε άλλη συντακτική θέση. Η θέση του Χαρακτηριστή (Spec) της Φράσης Κλίσης (IP) είναι ελεύθερη και εκεί ανεβαίνει το άμεσο αντικείμενο για να πάρει πτώση (ονομαστική³¹).

³¹ Η πτώση που θα πάρει το αντικείμενο της Βαθείας Δομής (δηλαδή το Θέμα) (Baker 1988), εξαρτάται από την πτώση που απορροφά το παθητικό μόρφωμα. Αν το παθητικό μόρφωμα απορροφήσει την αιτιατική, τότε το Θέμα θα λάβει την ονομαστική.

(120) The house was build

Ο παραπάνω μορφολογικός μηχανισμός προτάθηκε στην αρχή, για να εξηγήσει το σύνθετο τύπο ουσιαστικού-ρήματος (noun-incorporation) για τα Αγγλικά, δηλαδή π.χ. money-loose, αλλά εφαρμόστηκε επίσης με σκοπό να εξηγήσει την παθητικοποίηση των ρημάτων.

Μια άλλη άποψη, βασισμένη στη θεωρία των θεματικών ρόλων (theta-theory) του Chomsky (1998), προτείνει η Reinhart (2000, 2001). Σύμφωνα με τη Reinhart, τα γνωστικά συστήματα που υπάρχουν στο μυαλό είναι τα εξής: σύστημα των λογικών συνεπαγωγών (inference), συγκείμενου (context), ήχων (sounds). Λειτουργούν ανεξάρτητα το ένα από το άλλο και γι' αυτό είναι απαραίτητη η παρουσία ενός άλλου συστήματος που να συνδέει τα προηγούμενα. Το σύστημα που έχει αυτό το ρόλο είναι το υπολογιστικό σύστημα (computational system) ή αλλιώς, η σύνταξη. Το κομμάτι της σύνταξης που επικοινωνεί με το σύστημα των λογικών συνεπαγωγών, αποτελεί το θ-σύστημα. Μερικά από τα παραγόμενα στοιχεία του θ-συστήματος πραγματώνονται στο σύστημα των λογικών συνεπαγωγών και μερικά στο σύστημα της σύνταξης. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν τα θ-χαρακτηριστικά και στη δεύτερη η αιτιατική πτώση.

Η πρόταση της Reinhart (2000, 2001) είναι ότι τα στοιχεία του θ-συστήματος κωδικοποιούνται με τα εξής χαρακτηριστικά:

+/- c= αιτία της αλλαγής (cause change), όπου ο όρος αιτία εδώ αναφέρεται ως η απαραίτητη συνθήκη (necessary condition) για να συμβεί κάτι. Στη συγκεκριμένη εργασία το αναφέρουμε ως [\pm αιτία].

+/-m= νοητική συμμετοχή (mental state), όπου ο όρος δηλώνει το κίνητρο (motivate) για μια ενέργεια. Στη συγκεκριμένη εργασία το αναφέρουμε ως [\pm νοητική εμπλοκή].

Οι συνδυασμοί αυτών των χαρακτηριστικών δίνουν τους εξής θ-ρόλους:

α) [+c+m] - Δράστης (agent)
β) [+c-m]- Όργανο (instrument)
γ) [-c+m] - Πρόσωπο που βιώνει (experiencer)
δ) [-c-m] - Θέμα/Πάσχων (theme/patient)
ε) [+c] - Αιτία (cause) (δεν διευκρινίζονται τα χαρακτηριστικά για το /m): συμφωνία με το α) ή το β)
στ) [+m] [εδώ ανήκουν υποκείμενα ρημάτων όπως <i>love, know, believe</i> (που παράγονται εξωτερικά, αντίθετα με το Πρόσωπο που βιώνει) καθώς επίσης ορίσματα ρημάτων όπως <i>laugh, cry, sleep</i>]
ζ) [-m] (δεν διευκρινίζονται τα χαρακτηριστικά για το /c): σημασία υποκειμένου (subject matter)/ προέλευση τόπου (locative source)
η) [-c] (δεν διευκρινίζονται τα χαρακτηριστικά για το /m): εσωτερικοί ρόλοι όπως Στόχος (goal), Ευεργέτης (benefactor) στη δοτική ή ΠΦ

Ο Δράστης και το Όργανο έχουν χαρακτηριστικό [+c], γιατί αποτελούν απαραίτητη συνθήκη για την πραγμάτωση της δράσης/ενέργειας. Ο Δράστης έχει επιπλέον το χαρακτηριστικό [+m] γιατί έχει το κίνητρο να δράσει. Με άλλα λόγια, ο Δράστης της ενέργειας έχει τα χαρακτηριστικά [+c+m] και το Θέμα [-c-m]. Θα χρησιμοποιήσουμε τα χαρακτηριστικά που αποδίδονται εδώ για το Δράστη και το Θέμα, όσον αφορά την οργάνωση των πειραματικών μας προτάσεων, όπως θα περιγραφούν σε επόμενα κεφάλαια. Ο Δράστης επομένως, προκαλεί μια ενέργεια (+αιτία) και έχει την πρόθεση να πράξει μια ενέργεια (+νοητική εμπλοκή). Αντίθετα, το Θέμα ούτε προκαλεί μια ενέργεια ούτε έχει πρόθεση να πράξει (-αιτία, -νοητική εμπλοκή).

Μια από τις λειτουργίες που μπορούν να επηρεάσουν το πλέγμα του ρήματος είναι η παθητικοποίηση. Στη συγκεκριμένη θεωρία, αυτή η λειτουργία αναφέρεται ως «κορεσμός» (*saturation*) και αναλύεται με τον ακόλουθο τρόπο:

α) wash (θ_1^{32} , θ_2^{33})

β) Saturation: $\exists x$ (wash (x , θ_2))

γ) Max was washed $t \equiv \exists x$ (x washed Max)

Κατά τη διαδικασία αυτή, πραγματώνεται συντακτικά μόνο ο εσωτερικός θ-ρόλος (θ_2), δηλαδή το Θέμα. Αυτή η διαδικασία «κλείνει» ένα από τα ορίσματα, (Reinhart, 2000), το οποίο δεν πραγματώνεται στη συνέχεια συντακτικά αλλά είναι παρόν στη σημασιολογική αναπαράσταση. Χαρακτηριστικό αυτής της λειτουργίας είναι ότι απομακρύνει την αιτιατική πτώση.

(121) Ο Γιάννης (εξ. θ-ρόλος) πλένει το αυτοκίνητο (εσ. θ-ρόλος)

(122) Το αυτοκίνητο (εσ. θ-ρόλος) πλύθηκε από το Γιάννη (εξ. θ-ρόλος)

Η δυνατότητα της εμφάνισης της φράσης *από-*, δηλώνει ότι το ρήμα διατηρεί ακόμα σε σημασιολογικό επίπεδο τη σημασία που είχε στη ΒΔ/ πριν την παθητικοποίηση.

Μια άλλη ανάλυση του μηχανισμού της παθητικοποίησης (*passivization*) είναι της Grimshaw (1990), με βάση τη Θεωρία της Εξέχουσας Θέσης (*Prominence Theory*). Οι αρχές της θεωρίας είναι οι εξής:

α) Στη δομή ορισμάτων αναπαρίστανται οι σχέσεις εξέχουσας θέσης ανάμεσα στα ορίσματα (*arguments*). Οι θέσεις κυριαρχίας δίνονται μέσα από τις θεματικές (*thematic*) (Δράστης>Στόχος>Θέμα) και σημασιολογικές (*aspectual*) (*event structure: activity>state*) ιδιότητες του κατηγορήματος.

Ένα όρισμα χαρακτηρίζεται ως εξωτερικό (*external*) δηλαδή, υποκείμενο, μόνο όταν είναι το πιο κυρίαρχο και στα δύο αυτά επίπεδα ανάλυσης (θεματικής και σημασιολογικής).

³² θ_1 = εξωτερικό όρισμα (*external argument*)

³³ θ_2 =εσωτερικό όρισμα (*internal argument*)

β) Μέσα στις σχέσεις κυριαρχίας αντανακλώνται πολύ περιορισμένες πληροφορίες για τους θ-ρόλους και οι πληροφορίες σχετικά με τους θ-ρόλους των ορισμάτων αφορούν μόνο τη θέση τους μέσα στη δομή ορισμάτων (a-structure).

γ) Το εξωτερικό όρισμα είναι το πιο εξέχον και στις δύο δομές ανάλυσης (thematic και aspectual) και μόνο τότε είναι το υποκείμενο του κατηγορήματος. Οι σχέσεις ενός ορίσματος με τα υπόλοιπα είναι εγγενείς (intrinsic).

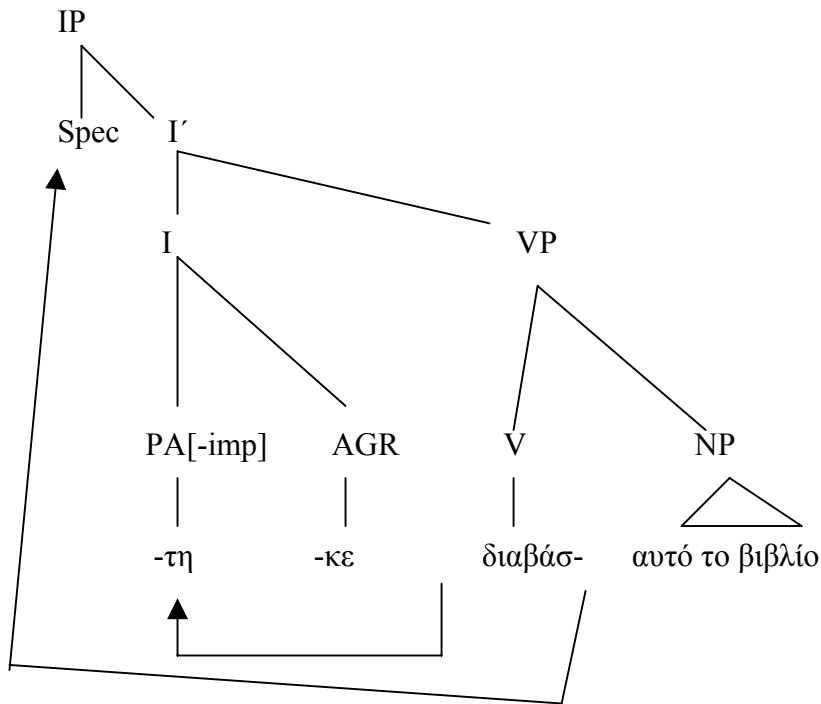
δ) Γίνεται διάκριση ανάμεσα στα γραμματικά ορίσματα και τους σημασιολογικούς συμμετέχοντες (semantic participants). Κάθε ρήμα και ουσιαστικό έχει λεξικο-σημασιολογική αναπαράσταση που - πέραν όλων των άλλων - συμπεριλαμβάνει και τους πρωταγωνιστές μιας δραστηριότητας (activity) ή μιας κατάστασης (state). Ορισμένοι μόνο από αυτούς τους πρωταγωνιστές πραγματώνονται ως γραμματικά ορίσματα και προβάλλονται στη δομή των ορισμάτων.

ε) Η δομή ορισμάτων των παθητικών ρημάτων είναι διαφορετική από εκείνη των ενεργητικών ρημάτων. Στην παθητικοποίηση «αποσιωπάται» (suppressed) το εξωτερικό όρισμα και η θέση αυτή δε μπορεί να γεμίσει με ένα άλλο συντακτικό όρισμα. Επομένως, μόνο ρήματα που έχουν εξωτερικό όρισμα μπορούν να παθητικοποιηθούν.

Τέλος, η Grimshaw (1990:109) χαρακτηρίζει τις *από-φράσεις* (by-phrases) ως προσαρτήματα ορισμάτων, (argument adjuncts) τα οποία δεν έχουν θ-ρόλο.

Για τα Ελληνικά, σύμφωνα με την Tsimpli (1989:237-240) εφαρμόζεται ο μηχανισμός της μετακίνησης - όπως προτάθηκε από τον Baker (1988) - και της προσφυματοποίησης (affixation), με τη διαφορά ότι στη δενδρική αναπαράσταση κάτω από τον ΚΛ/Ι υπάρχει το παθητικό πρόσφυμα (PA=passive affix) και το χαρακτηριστικό AGR(ement). Επίσης υποθέτει ότι η όψη (aspect) και ο χρόνος (tense) είναι χαρακτηριστικά του κόμβου ΚΛ/Ι (ό.π.:238). Έτσι, για την παθητική σύνταξη προτείνει την ακόλουθη αναπαράσταση:

(123) Αυτό το βιβλίο διαβάστηκε

Η Θεοφανοπούλου-Κοντού επίσης, αναφέρει (1999: 117) ότι η παθητικοποίηση προϋποθέτει υψηλό δείκτη μεταβατικότητας του αντίστοιχου ενεργητικού ρήματος που καθορίζεται από ένα σύνολο χαρακτηριστικών. Ανάμεσα σε αυτά τα χαρακτηριστικά είναι: α) ο ρόλος του Δράστη (ρητά/μη ρητά εκπεφρασμένου), ο οποίος επηρεάζει άμεσα το αντικείμενό του (Δέκτη της ενέργειας) και β) η θεώρηση του αντικειμένου ως επιδεκτικού να υφίσταται την επίδραση από την ενέργεια που ασκείται επάνω του (χαρακτηριστικά ρήματα: *ψήνω, κόβω, γράφω, μαγειρεύω* κ.τ.λ.)

Το χαρακτηριστικό του «επηρεασμού» (affectedness) συνδέεται με την έννοια του Δέκτη³⁴. Ακόμα και σε παθητικές προτάσεις (124), (125) όπου δε δηλώνεται σαφώς ο Δράστης, προϋποτίθεται ένας Δράστης χωρίς την ενέργεια του οποίου δεν είναι δυνατόν να επιτευχθεί το αποτέλεσμα:

(124) Η πίτα κόπηκε σε τέσσερα κομμάτια

(125) Το κρέας ψήθηκε στα κάρβουνα

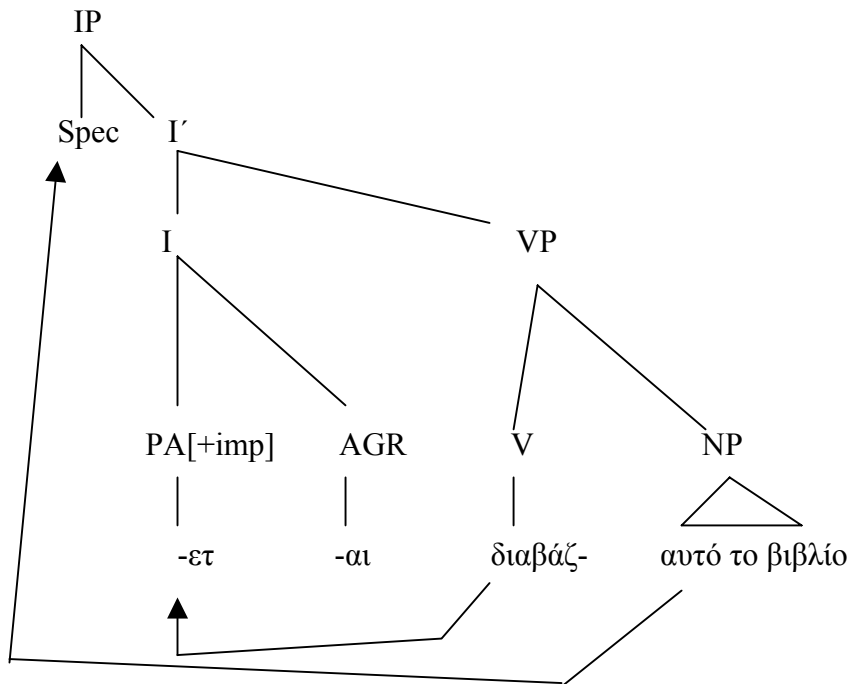
³⁴ Jaeggli 1986, ό.π.:118

4.3.2. Μέσα ρήματα

Τα μέσα ρήματα στα Νέα Ελληνικά έχουν μεν χαρακτηριστικά της παθητικής σύνταξης αλλά το ποιητικό αίτιο δεν είναι καθόλου απαραίτητο, καθώς δηλώνει ένα Δράστη γενικευτικού χαρακτήρα.

Σύμφωνα με την Tsimpli (1989:246), εφαρμόζεται ο ίδιος μηχανισμός (προσφυματοποίηση, affixation) με τα παθητικά ρήματα, με τη διαφορά ότι το παθητικό πρόσφυμα (PA) έχει χαρακτηριστικό [+ μη συνοπτικό/ατελές ποιόν ενέργειας (imperfective)]:

(126) Αυτό το βιβλίο διαβάζεται ευχάριστα

Το παθητικό πρόσφυμα που φέρει το χαρακτηριστικό [+imp] επιλέγει ένα τροπικό επίρημμα και προϋποθέτει την παρουσία ενός εξωτερικού ρόλου, ο οποίος είναι γενικευμένος, αυθαίρετος (arbitrary external theta-role).

Επίσης, η Tsimpli παρατηρεί ότι η συνεμφάνιση της φράσης «από» με τα μέσα ρήματα συνεπάγεται την παραγωγή αντιγραμματικών προτάσεων, αντίθετα με τα παθητικά ρήματα:

- (127) Αυτό το βιβλίο διαβάζεται ευχάριστα (*από τη Μαρία)
- (128) Αυτό το βιβλίο διαβάστηκε (από τη Μαρία)

Επιπλέον, η συνεμφάνιση ενός τροπικού επιρρήματος (manner adverbial) είναι απαραίτητη ώστε η δομή να χαρακτηριστεί ως μέση, ενώ είναι προαιρετική στην περίπτωση της παθητικής δομής:

- (129) Αυτό το βιβλίο διαβάζεται *(ευχάριστα)
- (130) Αυτό το βιβλίο διαβάστηκε (ευχάριστα) από το κοινό

Τα μέσα ρήματα έχουν πάντα γενικευτικό χαρακτήρα (generic reading) και ο Δράστης που εκφράζεται στο ποιητικό αίτιο είναι αυθαίρετος/τυχαίος (arbitrary):

- (131) Αυτό το βιβλίο διαβάζεται ευχάριστα (από οποιονδήποτε)

Το ερώτημα που ανακύπτει από την ανάλυση της Tsimplichi είναι πώς εξηγούνται δομές όπως οι ακόλουθες όπου το ρήμα φέρει το χαρακτηριστικό [+imp]:

- (132) Αυτό το βιβλίο διαβάζεται τώρα από τους μαθητές
- (133) Αυτό το βιβλίο χρησιμοποιείται από πολλούς φοιτητές

Μέσα στο ίδιο θεωρητικό μοντέλο, στις δομές με ρήματα μέσης διάθεσης η Σιούπη (1996, 1997, 1998) παρατηρεί τα ακόλουθα:

1) Το υποκείμενο είναι σημασιολογικό αντικείμενο, στη μέση (134), στην παθητική δομή (135) αλλά και στα αναιτιατικά (εργαστικά κατά τη Σιούπη) ρήματα (136):

- (134) Το βιβλίο διαβάζεται εύκολα
- (135) Ο κήπος ποτίζεται (από τον κηπουρό)
- (136) Το πλοίο βυθίζεται

2) Συμφωνεί με την Τσιμπλή (1989) στο ότι έχουν μη συνοπτικό/ ατελές ποιόν ενέργειας (imperfective aspect) και γενικευτική ερμηνεία (generic reading) (Σιούπη 1996:173). Σχηματίζονται στα ΝΕ κατά κανόνα από ένα μεταβατικό ρήμα, με την προσθήκη της κατάληξης *-μαι* στο τρίτο ενικό ή πληθυντικό πρόσωπο.

3) Επίσης, όπως και η Τσιμπλή (1989), δέχεται ότι το υποκείμενο (Δράστης) το οποίο δεν βρίσκεται στην πρόταση, αλλά εννοείται, έχει αυθαίρετη και αόριστη ερμηνεία, ερμηνεύεται δηλαδή ως «κανείς». Το άμεσο αντικείμενο του ρήματος πραγματώνεται στη θέση υποκειμένου στην ονομαστική, όπως δηλαδή και στην παθητική φωνή.

Μπορεί όμως να είναι αποδεκτή στα ΝΕ και η εμφάνιση μιας προθετικής φράσης, η οποία να έχει την έννοια του συνόλου ή μιας ομάδας ατόμων και να είναι αποδεκτή για τα ΝΕ και να δηλώνει το υποκείμενο:

(137) Αυτό το πρόβλημα λύνεται εύκολα από μαθητές του Δημοτικού

(138) Αυτό το φαγητό τρώγεται ευχάριστα από λάτρεις της ελληνικής κουζίνας

(139) Αυτό το αστυνομικό διαβάζεται ευχάριστα από φίλους του είδους

4) Συμφωνεί με τη Φιλιππάκη (1990) ότι ο θεματικός ρόλος του υποκειμένου ικανοποιείται από τη μορφολογία του ρήματος, για τις γλώσσες pro-drop και τις μη-διαγραμματικές (Non-Configurational). Η ρηματική μορφολογία εμπεριέχει τον εξωτερικό θεματικό ρόλο του ρήματος, ο οποίος στα μέσα ρήματα ερμηνεύεται ως τυχαίος/ αυθαίρετος (arbitrary) σε αντίθεση με την παθητική φωνή όπου ερμηνεύεται ως συγκεκριμένος (Fagan 1992:205).

5) Η παρουσία ή απουσία επιρρήματος δεν επηρεάζει τη γραμματικότητα της πρότασης:

(140) Το ύφασμα πλένεται

(141) Το βιβλίο διαβάζεται ευχάριστα/ προσεκτικά/ δυνατά/ γρήγορα

6) Ένα άλλο χαρακτηριστικό που προσθέτει είναι ότι αυτές οι δομές μπορούν να παραφραστούν με το ρήμα «μπορώ»:

(142) Το φόρεμα αυτό πλένεται εύκολα-το φόρεμα αυτό μπορεί να πλυθεί
εύκολα

7) Έχουν εγγενώς γενικευτική σημασία:

(143) Το κρασί πίνεται ευχάριστα

και η σημασία τους δεν εξαρτάται από το κειμενικό περιβάλλον. Στη φράση «το
κρασί πίνεται ευχάριστα» δεν είναι απαραίτητο να υπάρχει κρασί.

8) Οι δομές με ρήματα μέσης διάθεσης μπορούν να χαρακτηριστούν είτε ως
δηλωτικές, όταν το υποκείμενό τους αναφέρεται σε μια σημασιολογική ομάδα/ είδος
(kind referring) (*orchids are flowers, the orchid is a flower*) είτε ως προτάσεις που
αναφέρονται σε μια κανονικότητα, η οποία συνοψίζει γεγονότα (characterizing
sentences) (*the earth turns around the sun*).

Χαρακτηριστικά που ενισχύουν αυτή την τοποθέτηση είναι τα εξής:

Οι δομές με μέσα ρήματα εκφράζουν κανονικότητα μέσα από τα επιρρήματα
που τις συνοδεύουν:

(144) Το βιβλίο συνήθως/πάντα/συχνά/σπάνια ... διαβάζεται ευχάριστα

Επιπλέον, οι δομές με μέση διάθεση, επειδή δηλώνουν ιδιότητα και όχι
συμβάν, μπορούν να παραπέμψουν στη δομή *-able* και να παραφραστούν με τη
φράση «μπορεί να»:

(145) Το νερό πίνεται- the book is readable

9) η σειρά των όρων τους είναι ΥΡΑ:

(146) Το βιβλίο διαβάζεται ευχάριστα

(147) *Διαβάζεται το βιβλίο ευχάριστα

και αυτό συνδέεται με το γεγονός ότι οι δομές με μέσα ρήματα αναπαριστούν γενικευτικές δηλώσεις.

Παρατηρώντας ότι στις δομές με μέσα ρήματα, η σειρά των όρων είναι ΥΡ και το υποκείμενο έχει το θεματικό ρόλο του Θέματος, η Σιουρί προτείνει (ό.π: 165) ότι το γραμματικό υποκείμενο βρίσκεται σε θέση έξω από τη ΡΦ, γιατί το ρήμα σε αυτές τις δομές είναι ανεργαστικό. Πιο συγκεκριμένα, το υποκείμενο βρίσκεται στη θέση Χαρακτηριστή (Spec) στην Topic Phrase.

Τέλος, με βάση το θεωρητικό μοντέλο του μινιμαλισμού που διακρίνει το αν οι δομές μέσης διάθεσης παράγονται στο επίπεδο του Λεξικού ή της Σύνταξης, προτείνει (1997:223) ότι το ρήμα έρχεται από το Λεξικό.

Ακολουθώντας το ίδιο μοντέλο, η Papastathi (1998) παραθέτει την ποικίλη μορφολογική αναπαράσταση της μέσης δομής (middle construction) σε διάφορες γλώσσες:

- α) με αντωνυμικό κλιτικό (Γαλλικά, Ιταλικά)
- β) με ψευδο-αυτοπαθές στοιχείο (Γερμανικά)
- γ) με παθητικό πρόσφυμα (Ελληνικά)
- δ) με το ρήμα στην ενεργητική του μορφή (Αγγλικά, Ολλανδικά, εν μέρει τα Ελληνικά)

Η ίδια επισημαίνει ότι με τον όρο «μέσα» (middle) αναφέρεται στα ρήματα που η σημασία τους είναι ανάμεσα στην ενεργητική και παθητική έννοια. Σ' αυτή την ομάδα ανήκουν ρήματα που είναι:

1) *affix-mediated*: σ' αυτά τα ρήματα αντιστρέφονται οι γραμματικές σχέσεις υποκειμένου-αντικειμένου (ο θεματικός ρόλος του Δράστη είναι αποσιωπημένος/suppressed) και στο ρήμα προστίθεται το παθητικό πρόσφυμα (π.χ.: *οι αστυνομικές ιστορίες διαβάζονται ευχάριστα*). Εδώ ανήκουν μόνο πρωτοτυπικά μεταβατικά ρήματα, τα οποία είναι τα μέσα ρήματα που εξετάζουμε στη συγκεκριμένη εργασία μας.

2) *non affix-mediated*: σ' αυτά τα ρήματα αντιστρέφονται οι γραμματικές σχέσεις υποκειμένου-αντικειμένου, αλλά δεν προστίθεται το παθητικό πρόσφυμα στο ρήμα (π.χ.: *αυτά τα ποτήρια σπάνε εύκολα*). Εδώ ανήκουν αρκετά από τα αναιτιατικά (εργαστικά κατά την Papastathi) ρήματα της ΝΕ.

Με βάση τα παραπάνω χαρακτηριστικά, τα μέσα ρήματα έχουν ομοιότητες και διαφορές με τα αναιτιατικά, οι οποίες παρατίθενται σχηματικά ως εξής (πίνακας 3):

	Μέσα ρήματα	Αναιτιατικά ρήματα
υποκείμενο=θ-ρόλος Θέματος	+	+
παρουσία Δράστη (φράση από-)	-	-
[+ΑΙΤΙΑ]	-	+
επηρεασμός (affectedness)	-	+
παθητικό πρόσφυμα (PA)	+	-
επίρρημα (adverbial modification)	+	-
περιορισμός όψης [+imperf./+ μη συνοπτικό]	+	-
περιορισμός χρόνου [+non past/+μη παρελθοντικό]	+	-

Πίνακας 3

Επίσης, για τα NE η Papastathi θεωρεί (1998: 97-98) ότι στα μεταβατικά ρήματα η διαδικασία affix-mediated είναι αρκετά παραγωγική.

Θεωρεί - όπως και η Τσιμπλή (1989) - ότι το μεσοπαθητικό πρόσφυμα προσκολλάται στο ρήμα στο επίπεδο της Σύνταξης και όχι στο Λεξικό. Η παραγωγή των μέσων ρημάτων είναι μια διαδικασία παράλληλη της παραγωγής των παθητικών ρημάτων.

Η βασική διαφορά ανάμεσα στις δύο αυτές κατηγορίες είναι ότι τα μέσα ρήματα απαιτούν ερμηνεία με τροπικότητα (modality reading), οπότε σε αντίθεση με τα κριτήρια που δίνει η Σιούπη, θεωρώντας τις δομές με μέσα ρήματα γενικευτικές, η Papastathi (1998) θεωρεί ότι η ερμηνεία με τροπικότητα δίνει σε αυτές τις προτάσεις το χαρακτηριστικό της γενικευτικότητας. Η τροπικότητα (modality) σύμφωνα με την ίδια (1998: 101) μπορεί να διερευνηθεί με το εξής συντακτικό τεστ: «μπορεί κανείς να ...».

Συνεπώς, τα μέσα διαφοροποιούνται από τα αναιτιατικά, με βάση τα εξής κριτήρια (πίνακας 4):

	Μέσα ρήματα	Αναιρετικά ρήματα
παθητικό πρόσφυμα/affix mediated	+	-
τροπικότητα/ modal	+	-

Πίνακας 4

Μια άλλη ανάλυση προτείνεται από τη Lekakou (2003), η οποία υποστηρίζει ότι ο μη εκπεφρασμένος Δράστης αντιστοιχεί σε ένα μη λεξικά εκπεφρασμένο τύπο: any(one) ή ANY*. Αυτός ο τύπος ANY* ελέγχεται από το χαρακτηριστικό της γενίκευσης: genericity ή GEN. Στα NE οι μη συνοπτικοί (imperfective) ρηματικοί τύποι εμπεριέχουν το χαρακτηριστικό GEN. Καταλήγει στο ότι εφόσον η γενίκευση - που απορρέει από το μη συνοπτικό - είναι μορφοσυντακτικό χαρακτηριστικό, το ANY* στα NE πρέπει να είναι συντακτικά παρόν.

Το ερώτημα που ανακύπτει από τις προηγούμενες δύο προσεγγίσεις είναι αν τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά [\pm modal], ANY* υπάρχουν στα ρήματα στο επίπεδο του Λεξικού ή όχι και το πώς εξηγούνται οι δύο παρακάτω δομές, όπου ο επιρρηματικός προσδιορισμός χρόνου και τρόπου αντίστοιχα φαίνεται να παίζει σημαντικό ρόλο στην ερμηνεία των προτάσεων:

(148) Το βιβλίο διαβάζεται τώρα από τους μαθητές

(149) Αυτό το βιβλίο διαβάζεται εύκολα

Επίσης, με μια πιο σημασιολογική ανάλυση, η Βασιλάκη (1999:59-60) θεωρεί ότι σε προτάσεις με βάση το μέσο σχήμα, εμπεριέχονται τα περισσότερα ρήματα που εκφράζουν δραστηριότητα. Βασικά χαρακτηριστικά τέτοιου είδους φράσεων είναι: α) η ρηματική όψη με υποχρεωτικό το ενεστωτικό θέμα και β) το τυποποιημένο υποκείμενο, το οποίο δημιουργεί γενίκευση:

(150) Το κρασί αυτό, αν και κόκκινο, πίνεται κρύο

(151) Τέτοιου είδους λάθη δεν πιάνονται

(152) Αυτό το βιβλίο διαβάζεται ευχάριστα (από το κοινό/*από τη Μαρία)

Σε τέτοιου είδους δομές υπάρχει ένα λανθάνον ποιητικό αίτιο, το οποίο δεν έχει την ίδια λειτουργία με το ποιητικό αίτιο της παθητικής δομής, είναι δηλαδή ουδέτερο στοιχείο. Εκτός της παρουσίας του λανθάνοντος ποιητικού αιτίου, η ρηματική όψη (ενεστωτικό θέμα) είναι χαρακτηριστικό του μέσου σχήματος. Τέλος, η παρουσία τροπικών επιρρημάτων (*ευχάριστα*) δηλώνει υποκειμενική αξιολόγηση και παραπέμπει στο λανθάνον ποιητικό αίτιο (*από το κοινό*).

Να σημειωθεί τέλος, ότι με βάση τη Θ-θεωρία (Theta-theory), η Reinhart (2000, 2001) υποθέτει ότι στα μέσα ρήματα πραγματώνεται ένας είδος «κορεσμού» του εξωτερικού θ-ρόλου και ότι τα μέσα ρήματα έχουν ομοιότητες ως προς αυτό με τα παθητικά, αλλά παρουσιάζουν και διαφορές. Στο επόμενο υποκεφάλαιο θα προσπαθήσουμε να ταξινομήσουμε μερικές από τις ομοιότητες και τις διαφορές που παρουσιάζουν αυτές οι δύο κατηγορίες ρημάτων.

4.3.3. Μέση και παθητική δομή: ομοιότητες και διαφορές

Με αφορμή την πρόταση της Tsimplici (1989) και της Σιούπη (1998) για τα μέσα και παθητικά ρήματα, παρουσιάζουμε τις ομοιότητες και τις διαφορές τους όσον αφορά το συντακτικό και σημασιολογικό επίπεδο (Πίνακας 5):

	Μέση Δομή/Σύνταξη	Παθητική Δομή/Σύνταξη
Συμφάνιση φράσης από-	(-) <i>Αυτό το βιβλίο διαβάζεται ευχάριστα (*από τη Μαρία)</i> Αλλά: <i>Αυτό το πρόβλημα λύνεται εύκολα από τους μαθητές του Δημοτικού (σύνολο)</i>	(+) <i>Αυτό το βιβλίο διαβάστηκε (από τη Μαρία)</i>
Συμφάνιση με τροπικό επίρρημα	(+) <i>Αυτό το βιβλίο διαβάζεται *(ευχάριστα)</i>	(-) <i>Αυτό το βιβλίο διαβάστηκε (ευχάριστα) από το κοινό</i>
[IMP] reading	(+) <i>Αυτό το βιβλίο διαβάζεται ευχάριστα</i>	(-) <i>Αυτό το βιβλίο διαβάστηκε χτες</i> Αλλά: <i>Αυτή η άσκηση λύνεται τώρα από τους μαθητές</i>
Συντακτική θέση του μορφήματος της παθητικής (PA)	PA: γεννιέται (base-generated) κάτω από τον κόμβο ΚΛ/Ι ως αποτέλεσμα συντακτικής λειτουργίας (προσφυματοποίησης)	PA: γεννιέται (base-generated) κάτω από τον κόμβο ΚΛ/Ι ως αποτέλεσμα συντακτικής λειτουργίας (προσφυματοποίησης)
Γενικευτική αναπαράσταση (generic reading)	(+) <i>Το σπίτι χτίζεται εύκολα (δεν έχει ολοκληρωθεί η ενέργεια)</i>	(-) <i>Το σπίτι χτίστηκε (έχει ολοκληρωθεί η ενέργεια, είναι συμβάν)</i>
Συμβάν	(-) <i>Το σπίτι χτίζεται εύκολα</i>	(+) <i>Το σπίτι χτίστηκε</i>
Εγγενείς γενικευτικές προτάσεις	(+) <i>Το σπίτι χτίζεται/*χτίστηκε εύκολα</i>	(-) <i>Το σπίτι χτίστηκε</i>
Σειρά των όρων της πρότασης	ΥΡΑ <i>Αυτό το βιβλίο διαβάζεται ευχάριστα</i> * <i>Διαβάζεται αυτό το βιβλίο ευχάριστα</i>	ΡΥΑ <i>Τι συνέβη; Χτίστηκε το σπίτι</i>

Πίνακας 5

Από την παραπάνω περιγραφή δε φαίνεται ξεκάθαρα ο διαχωρισμός μέσων και παθητικών ρημάτων (ολοκληρωμένο ή μη συμβάν, σειρά των όρων της πρότασης κ.τ.λ.). Στις δομές αυτές, σημαντικό ρόλο στην ερμηνεία τους ως παθητικά (153) ή μέσα (154) ενδέχεται να παίζει και ο επιρρηματικός προσδιορισμός χρόνου ή τρόπου που ακολουθεί, η αντωνυμία ή οποιοσδήποτε άλλος δείκτης.

(153) Οι πατάτες καθαρίζονται τώρα από τους μάγειρες

(154) Οι πατάτες αυτές καθαρίζονται εύκολα

4.4. Αυτοπάθεια

Στις δομές των ΝΕ που εκφράζουν αυτοπάθεια, παρατηρούμε ποικιλία ως προς την έκφραση της συγκεκριμένης σημασίας. Η ενεργητική μορφή του ρήματος μαζί με την παρουσία της αντωνυμίας «ο εαυτός μου» (155) μπορούν να δηλώσουν αυτοπάθεια. Επίσης η παρουσία της μέσης-παθητικής μορφολογίας με το πρόσφυμα «αυτο-» (156) ή την αντωνυμία «μόνος μου» (157) είναι δυνατόν να δηλώσουν αυτοπαθητική σημασία. Τέλος, παρατηρούνται περιπτώσεις όπου η μέση-παθητική μορφολογία μόνη της (158), χωρίς εκπεφρασμένο ρηματικό συμπλήρωμα, μπορεί επίσης να δηλώσει αυτοπάθεια.

- (155) Κατηγορεί τον εαυτό του για αυτό που του συνέβη
- (156) Αυτοκατηγορείται για αυτό που του συνέβη
- (157) Βάφομαι μόνη μου και όχι στο κομμωτήριο
- (158) Οι άνθρωποι ντύνονται όπως τους αρέσει

Στις αυτοπαθείς δομές – όσον αφορά τις εκφράσεις με μέση-παθητική μορφολογία – ο αριθμός των θ-ρόλων και η σχέση τους με το ρήμα αλλάζει αν συγκριθεί με τον αντίστοιχο ενεργητικό μεταβατικό τύπο. Συντακτικά πια, μικρότερος αριθμός ορισμάτων είναι εκπεφρασμένος.

- (159) α. Ο Γιάννης πλένει το αυτοκίνητο
β. Ο Γιάννης πλένεται
P, \underline{x} <y>

Όσον αφορά τα Αγγλικά, ως αυτοπαθή ταξινομούνται τα ρήματα, τα οποία εκφράζουν αυτοπάθεια με την παρουσία αμετάβατου τύπου, ο οποίος όμως μπορεί να παραφραστεί με το μεταβατικό ρήμα μαζί με ένα συμπλήρωμα/αντικείμενο (*himself*) (Levin 1993). Είναι δυνατόν όμως να υπάρχουν ρήματα, τα οποία να πραγματώνουν γραμματικές δομές με τον αμετάβατο τύπο και με το συνδυασμό μεταβατικού και αυτοπαθούς αντωνυμίας (160) ή να εμφανίζουν μόνο τη μία ποικιλία από τις δύο (161):

(160) α. Jill dressed herself hurriedly

β. Jill dressed hurriedly

(161) α. I flossed

β. * I flossed myself

γ. Tessa cut herself

δ. * Tessa cut

Συγκρίνοντας τα ρήματα των αγγλικών της παραπάνω ομάδας με αυτά, τα οποία στα NE έχουν παρόμοια σημασία, παρατηρούμε ότι οι αντίστοιχες έννοιες εκφράζονται είτε περιφραστικά (*κάνω ντους, βουρτσίζω τα δόντια*) είτε με μέση-παθητική μορφολογία (*χτενίζομαι, μακιγιάρομαι*).

4.4.1. Θεωρητική περιγραφή

Η αυτοπάθεια διακρίνεται στη βιβλιογραφία σε αυτοπάθεια που ενυπάρχει εγγενώς στο ρήμα - στο επίπεδο του Λεξικού - και αυτοπάθεια που εμφανίζεται ως επίκτητη πληροφορία στο ρήμα - στο επίπεδο της Σύνταξης. Πρόβλημα αποτελεί το αν οι θ-ρόλοι είναι συντακτικά και λεξικά εκπεφρασμένοι και υπάρχει διαφωνία στη βιβλιογραφία σχετικά με το ποιος θεματικός ρόλος εκφράζεται στο υποκείμενο ενός αυτοπαθούς ρήματος.

Στην περίπτωση της εγγενούς αυτοπάθειας (*intrinsic reflexivity*), η αυτοπαθής σημασία καταγράφεται στο Λεξικό και η παρουσία ενός εξωρηματικού λεξικού στοιχείου, το οποίο θα προσδίδει αυτοπάθεια στο ρήμα, είναι περιττή (Reinhart & Reuland 1993).

Στα NE γίνεται διάκριση από την Τσιμπλή (1989:250-257) σε λεξικά και συντακτικά αυτοπαθή ρήματα που προκύπτουν ως αποτέλεσμα προσάρτησης της παθητικής κατάληξης στο Ρήμα στο επίπεδο του Λεξικού (λεξικά αυτοπαθή) στην πρώτη περίπτωση, ενώ στη δεύτερη περίπτωση, στο επίπεδο της Σύνταξης (συντακτικά αυτοπαθή). Στα συντακτικά αυτοπαθή εμφανίζεται ένα αυτοπαθές κλιτικό κοντά στο ρήμα, το οποίο του δίνει την αυτοπαθητική σημασία (162). Όταν αυτό το κλιτικό δεν υπάρχει, τότε το ρήμα έχει παθητική σημασία (163).

(162) Ο Γιάννης αυτοκαταστράφηκε

(163) Ο Γιάννης καταστράφηκε (από τις συνεχείς απεργίες)

Επίσης, η Θεοφανοπούλου-Κοντού (1981) διακρίνει τα αυτοπαθή ρήματα σε αυτά που έχουν την αυτοπαθητική σημασία στο Λεξικό και σε εκείνα που την αποκτούν με την προσθήκη κάποιου λεξικού στοιχείου, π.χ. του «αυτο-».

Για τη μία κατηγορία (την οποία ονομάζει Α), χρησιμοποιεί ως βασικά κριτήρια κατάταξης των ρημάτων τα ακόλουθα:

- 1) την παράλληλη παρουσία αυτοπαθών ενεργητικών περιφράσεων (καταστρέφω τον εαυτό μου)
- 2) τη μαρτυρία σύνθετων τύπων με το «αυτο-» (αυτοδιαφημίζομαι)
- 3) τη δυνατότητα παθητικής ερμηνείας του μεσοπαθητικού τύπου.

Σ' αυτή την κατηγορία συμπεριλαμβάνονται τα αυτοπαθή με μέση-παθητική μορφολογία (μέσα αυτοπαθή κατά τη Θεοφανοπούλου-Κοντού):

(164) (αυτο-) καταστρέφομαι

(165) (αυτο-) διαφημίζομαι

Σε αυτά τα ρήματα ο μεσοπαθητικός τύπος ανάγεται μορφολογικά στον αντίστοιχο ενεργητικό και συσχετίζεται άμεσα συντακτικά και σημασιολογικά με αυτόν, κατά τέτοιο τρόπο, ώστε οι αυτοπαθείς μεσοπαθητικές δομές του τύπου *ΟΦ* (αυτο) *Ρ παθ* (166), ισοδυναμούν και συνεπάγονται την ύπαρξη ενεργητικών δομών του τύπου: *ΟΦ1 Ρ ενεργ ΟΦ2* (167).

(166) Ο Γιάννης αυτοκαταστρέφεται

(167) Ο Γιάννης καταστρέφει τον εαυτό του

Στην άλλη κατηγορία (την οποία ονομάζει Γ2), περιλαμβάνονται ρήματα που σημαίνουν φροντίδα/ ενασχόληση με το σώμα:

(168) πλένομαι, ντύνομαι, λούζομαι, μακιγιάρομαι ...

Ως κριτήρια για την επιλογή του μεσοπαθητικού τύπου στη βάση θεωρεί την απουσία σύνθετου τύπου με το «αυτο- » και εν μέρει την απουσία αυτοπαθών ενεργητικών περιφράσεων.

(169) *αυτοπλένομαι

(170) *αυτομαζευτήκαμε

Τα ρήματα αυτής της κατηγορίας έχουν τριπλή λειτουργία: αυτοπαθή (171), παθητικά (172) και διάμεσα³⁵ (173):

(171) ξυρίζομαι

(172) ξυρίζομαι από τον κουρέα

(173) ξυρίζομαι στο κομμωτήριο

Προτείνει ότι αυτή η κατηγορία έχει δύο τύπους ως βάση: έναν ενεργητικό, ο οποίος απαντά συνήθως σε σχήματα μη αυτοπαθών εκφορών που συσχετίζονται με αντίστοιχο παθητικό, και έναν παθητικό τύπο, ο οποίος χαρακτηρίζεται σε ορισμένες περιπτώσεις και ως μεταβιβαστικός, διαφοροποιούμενος συγχρόνως από την παρουσία ορισμένων περιορισμών υποκατηγοριοποίησης (προσδιορισμό τόπου).

Από σημασιολογική σκοπιά, η Βασιλάκη (1999:55 κ.εξ.) εξετάζει την αυτοπάθεια ως επιμέρους αξία της μέσης φωνής και προτείνει ότι αναλύεται ως ένα βασικά ενεργητικό σχήμα με ταυτότητα αναφοράς υποκειμένου-αντικειμένου:

(174) Ο Γιάννης πλένει το Γιάννη= Ο Γιάννης πλένεται

³⁵ Διάμεσα ονομάζει (1981) τα ρήματα, στα οποία το υποκείμενο ενεργεί κάτι στον εαυτό του ή σε κάτι που του ανήκει μέσω άλλου:

(13) ξυρίζομαι/ κουρεύομαι στο κουρείο

Υποστηρίζει ότι η αυτοπάθεια αντιμετωπίζεται σαν μια ιδιαίτερη και ξεχωριστή κατηγορία στο σύστημα των διαθέσεων και η μέση-παθητική μορφολογία που τη χαρακτηρίζει εξηγείται ανεξάρτητα από όλες τις άλλες περιπτώσεις εμφάνισής της.

Ο συνδυασμός μέσης-παθητικής μορφολογίας με ενεργητική σημασία εξηγείται στο ποιόν ενέργειας του ρήματος. Υπάρχει ένα μέσο, χαμηλής μεταβατικότητας σχήμα, το οποίο είναι επενδυμένο από ρήματα που εκφράζουν δραστηριότητα (π.χ. *πλένω*), των οποίων δηλαδή το νοητό υποκείμενο είναι Δράστης. Ο συνδυασμός αυτών των δύο δίνει τον αυτοπαθή τύπο (π.χ. *πλένεται*) που δηλώνει μια πράξη, η οποία θίγει άμεσα το υποκείμενο που είναι Δράστης της πράξης.

Θεωρεί (ό.π.:56) ότι η σχέση αυτή των δύο στοιχείων είναι τυχαία και το υποστηρίζει με το επιχείρημα ότι αν στη θέση του [+έμφυχου] υποκειμένου μπει ένα [-έμφυχο] (175), τότε παύει η σχέση να ερμηνεύεται ως αυτοπαθής από τον μέσο ομιλητή.

(175) Η κούκλα πλένεται

Με κριτήριο την προσθήκη της μέσης-παθητικής μορφολογίας για το χαρακτηρισμό ενός ρήματος ως αυτοπαθούς-στο 1^ο και 2^ο τουλάχιστον πρόσωπο-ταξινομεί (ό.π. 56-57) τα αυτοπαθή ρήματα σε τρεις κατηγορίες με καθαρά σημασιολογικούς χαρακτηρισμούς:

- 1) ρήματα που εκφράζουν δραστηριότητα σε άμεση σχέση με το σώμα γενικά ή τα μέλη του σώματος του υποκειμένου: *αλείφομαι, βάφομαι...*
- 2) ρήματα που δεν δηλώνουν δραστηριότητα με την παραπάνω έννοια, αλλά στάση ή κίνηση του σώματος με κυριολεκτική ή μεταφορική σημασία: *αναπαύομαι, ανασηκώνομαι...*
- 3) ρήματα που σχεδόν πάντα χρησιμοποιούνται με μη κυριολεκτική, αφηρημένη σημασία, πολλές φορές ψυχολογικού ή βιωματικού περιεχομένου, από τα οποία πολλά είναι λόγιας μορφής και συχνά σύνθετα: *επιβάλλομαι, επιφυλάσσομαι, αγριεύομαι, αερίζομαι ...*

Αξιοσημείωτη είναι η παρατήρηση ότι το υποκείμενο στα αυτοπαθή ρήματα έχει αποκλειστικά το χαρακτηριστικό [+ έμφυχο], το οποίο χρησιμοποιούμε ως περιορισμό για το σχεδιασμό των πειραματικών προτάσεων στην έρευνά μας (βλ. κεφ. 7).

4.4.2. Αυτοπάθεια και θ-ρόλοι

Οι αναλύσεις που ασχολούνται με τη διαδικασία της αυτοπάθειας προσπαθούν να ορίσουν ποιοι θ-ρόλοι καταγράφονται συντακτικά σε μια αυτοπαθή δομή. Ωστόσο, δε συμφωνούν μεταξύ τους ως προς το ποιος θ-ρόλος πραγματώνεται συντακτικά σε ένα αυτοπαθές ρήμα. Στο μόνο που φαίνεται να συμφωνούν είναι ότι σε ένα αυτοπαθές ρήμα υπάρχει μόνο ένα όρισμα, μια θέση για θ-ρόλο, δηλαδή:

(176) P, \underline{x} /y

Αναλυτικότερα για τα Αγγλικά, σύμφωνα με τη θεωρία του Theta-System (Reinhart 2000:10), στην αυτοπάθεια εφαρμόζεται ένας άλλος μηχανισμός, διαφορετικός από εκείνον της παθητικοποίησης, όπου ελαττώνεται (*internal reduction*) ο αριθμός των αρχικών θ-ρόλων του ρήματος. Ο ρόλος που «χάνεται» είναι ο εσωτερικός (θ2) και το ρήμα που προκύπτει έχει πια μόνο μια θέση για θ-ρόλο, του εξωτερικού (θ1):

(177) Internal Reduction: Reflexivization

Vacc (θ1,θ2) -> Rs (V) (θ1)

Rs (V) (θ1) <-> θ (λx (V(x,x))) (*Max washes*)

Σε ένα ρήμα δε μπορεί να εφαρμοστούν συγχρόνως και οι δύο λειτουργίες (παθητικοποίηση και αυτοπάθεια).

Η Reinhart, επίσης, σημειώνει ότι οι διαδικασίες που πραγματώνονται στο Λεξικό είτε απαιτούν μορφολογικό μαρκάρισμα στο επίπεδο της Σύνταξης είτε όχι.

Σε επόμενο στάδιο της έρευνάς της (Reinhart & Siloni 2004, βλ. Papangeli 2004: 65-66) υποστηρίζει ότι στην αυτοπάθεια τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά

του Θέματος ([-c-m]) ταυτίζονται με αυτά του Δράστη ([+c+m]). Ο θ1 που μένει εκπεφρασμένος στη ρηματική δομή είναι σύνθετος καθώς περιέχει τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά και των δύο θ-ρόλων:

(178) Reflexivization output: wash [[+c+m] [-c-m]]

Από την άλλη πλευρά, η Grimshaw (1990: 151-155) στη Θεωρία της Εξέχουσας Θέσης (Prominence Theory) προτείνει την εξής διαδικασία, όσον αφορά τις δομές αυτοπάθειας με κλιτικά (Ρομανικές γλώσσες):

(179) Ρήμα (x (y)) \Rightarrow se Ρήμα (x=y (y))

Με βάση αυτή την ανάλυση, το εξωτερικό όρισμα (external argument) δεσμεύεται στο εσωτερικό (internal), ενώ συντακτικά πραγματώνεται μόνο το εσωτερικό. Στη συνέχεια, το εσωτερικό όρισμα μετακινείται, γιατί δεν έχει πλέον πτώση εκεί που είναι (το ρήμα πλέον είναι αμετάβατο) και πηγαίνει στη θέση του υποκειμένου. Το υποκείμενο αυτό έχει πάντα συναναφορά με το αυτοπαθές κλιτικό:

(180) Jean s'est présenté à Marie
“Jean introduced himself to Marie”
presenter (x=z (y (z)))
Agent Goal Theme

Κατά την πρότασή της, τα αυτοπαθή κλιτικά (reflexive clitic) π.χ. se, δεν είναι ορίσματα (arguments) αλλά μορφήματα που προσκολλώνται στο ρήμα ως αποτέλεσμα λεξικής δέσμευσης (lexical binding process).

Επισημαίνει ακόμα ότι οι αυτοπαθείς δομές των ρημάτων δε δέχονται τη συνεμφάνιση μιας *από-φράσης*, όπως συμβαίνει στην παθητικοποίηση, αλλά ούτε και κανενός άλλου είδους προσάρτημα (adjunct). Η εξήγηση που δίνει είναι ότι η θέση που δεν πραγματώνεται έχει «γεμίσει» από το αποτέλεσμα της λεξικής δέσμευσης (το αυτοπαθές κλιτικό, π.χ. se).

Για τα Ελληνικά, προτείνεται ότι στη λεξική αυτοπάθεια (lexical reflexivity) (Tsimplici 1989:250-257) το παθητικό πρόσφυμα (Passive Affix) προσκολλάται στο ρήμα στο επίπεδο του Λεξικού και πραγματώνεται συντακτικά στη ΒΔ ως μια ενότητα (Ρήμα+παθητικό πρόσφυμα) κάτω από τον κόμβο P (V). Με αυτή τη διαδικασία το παθητικό πρόσφυμα «ικανοποιεί» (saturate) τον εσωτερικό ρόλο του ρήματος και τον εμποδίζει να έχει συντακτική προβολή. Το παθητικό πρόσφυμα δέχεται τον εσωτερικό θ-ρόλο του ρήματος και την αιτιατική πτώση. Αυτό που προβάλλεται συντακτικά είναι ο εξωτερικός θ-ρόλος στη θέση του υποκειμένου. Αυτή η διαδικασία, που χαρακτηρίζεται ως λεξική (lexical process), μειώνει την ισχύ του ρήματος με ένα όρισμα.

4.5. Αλληλοπάθεια

Στα ΝΕ, εκτός από τις αυτοπαθείς δομές, παρατηρούμε επίσης δομική ποικιλία, ως προς την έκφραση της αλληλοπάθειας. Η ενεργητική μορφή του ρήματος μαζί με την παρουσία της αντωνυμίας «ο ένας τον άλλο» (181) μπορούν να δηλώσουν αλληλοπάθεια. Επίσης η παρουσία της μέσης-παθητικής μορφολογίας με το πρόσφυμα «αλληλο-» (182) ή την αντωνυμία «μεταξύ τους» (183) είναι δυνατόν να δηλώσουν αλληλοπαθητική σημασία. Τέλος, παρατηρούνται περιπτώσεις όπου η μέση-παθητική μορφολογία μόνη της (184), (185), χωρίς εκπεφρασμένο ρηματικό συμπλήρωμα, μπορεί επίσης να δηλώσει αλληλοπάθεια:

- (181) Αυτοί κατηγορούν ο ένας τον άλλον
- (182) Αυτοί (αλληλο)κατηγορούνται μεταξύ τους
- (183) Διαφωνούν μεταξύ τους/ ο ένας με τον άλλον/ *αλληλοδιαφωνούν
- (184) Βλέπω ότι αλληλοϋποστηρίζετε εσείς οι δύο
- (185) α. Ο Γιάννης και η Μαρία αγαπιούνται/* αλληλοαγαπιούνται
β. Ο Γιάννης αγκαλιάζεται με τη Μαρία

Στις δομές με αλληλοπάθεια- όσον αφορά τις εκφράσεις με μέση-παθητική μορφολογία- ο αριθμός των θ-ρόλων και η σχέση τους με το ρήμα δεν ταυτίζονται συντακτικά-τουλάχιστον- με την αντίστοιχη μεταβατική δομή:

- (186) α. Ο Γιάννης και η Μαρία φιλάνε ο ένας τον άλλο
β. Ο Γιάννης και η Μαρία φιλιούνται

P, $\underline{x1} + \underline{x2} <y1+ y2 >$

Τα αλληλοπαθή ρήματα που παρουσιάζει η Levin (1993) για τα Αγγλικά, ταξινομούνται με κριτήριο την παρατήρηση ότι εκφράζονται με αμετάβατο τύπο, ο οποίος όμως μπορεί να παραφραστεί με το μεταβατικό σε συνδυασμό με το αντικείμενο «each other». Παρατηρεί ότι υπάρχουν περιπτώσεις όπου ρήματα από αυτή την ομάδα απαντούν και στους δύο τύπους (μεταβατικό και αμετάβατο) ενώ άλλα μόνο τον ένα (187):

- (187) α. Anne met Cathy
β. Anne and Cathy met
γ. * Brenda bantered Molly
δ. Brend and Molly bantered

Επισημαίνει και άλλους περιορισμούς που χαρακτηρίζουν αυτή την ομάδα ρημάτων και οι οποίοι είναι οι εξής:

Το υποκείμενο στον αμετάβατο τύπο δηλώνει σύνολο με μέλη που είναι συγκρίσιμα μεταξύ τους:

- (188) α. The drunk hugged the lamppost
β. *The drunk and the lamppost hugged

4.5.1. Θεωρητική προσέγγιση

Στην αλληλοπάθεια το υποκείμενο δηλώνει ομάδα δραστών που με τη δράση τους επηρεάζουν ο ένας τον άλλο. Οι Heim, Lasnik, May (1991:66) αναλύουν σημασιολογικά³⁶ μια αλληλοπαθή δομή σε τέσσερα μέρη (πίνακας 6): στοιχείο αναφοράς που δηλώνει σύνολο (*group denoting antecedent*, π.χ. *the men*), έκφραση που διακρίνει το σύνολο σε μέρη (*distributor*, π.χ. *each*), έκφραση που δηλώνει ανταπόκριση (*reciprocator*, π.χ. *other*) και το κατηγορημα (*predicate*, π.χ. *saw*).

Στοιχείο αναφοράς που δηλώνει σύνολο (<i>Group denoting antecedent</i>) -	Έκφραση που διακρίνει το σύνολο σε μέρη (<i>Distributor</i>) -	Έκφραση που δηλώνει ανταπόκριση (<i>Reciprocator</i>) -	Κατηγορημα (<i>Predicate</i>)
<i>The men</i>	<i>each</i>	<i>Other</i>	<i>saw</i>

Πίνακας 6

³⁶ Η ανάλυση αυτή είναι η αναπαράσταση της αλληλοπάθειας στη Λογική Δομή (LF). Σε αυτή τη σημασιολογική ανάλυση συμπεριλαμβάνουμε όλα τα δομικά σχήματα αλληλοπάθειας των ελληνικών.

Εκτός από ένα γενικό σύνολο (π.χ. *the men*), είναι δυνατόν να έχουμε υποκείμενο που δηλώνει δύο μεμονωμένους δράστες (π.χ. για τα ελληνικά: *Ο Γιάννης και η Μαρία*).

Γραμματικές περιγραφές των ΝΕ (Θεοφανοπούλου-Κοντού 1981, Joseph & Philippaki-Warburton 1987, Holton, Mackridge, Philippaki-Warburton 1999, Μπαμπινιώτης-Κοντός 1967, Κλαίρης-Μπαμπινιώτης 1999) αναφέρουν για τα ρήματα αυτά τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

α) τα ρήματα δηλώνουν φυσική/κοινωνική επαφή αυτών των πρωταγωνιστών, συναισθήματα αγάπης/μίσους, ενέργειες που παρακινούνται από τέτοιου είδους συναισθήματα με προσωπική εμπλοκή των πρωταγωνιστών,

β) οι συμπρωταγωνιστές της δράσης έχουν το χαρακτηριστικό [+έμφυχο] και κυρίως [+ανθρώπινο],

γ) η κατάληξη του πληθυντικού είναι σταθερό γνώρισμα των αλληλοπαθών ρημάτων.

Στα Ελληνικά, τα δομικά σχήματα τα οποία εκφράζουν αλληλοπάθεια, ποικίλουν ως προς ως προς τη μορφολογία του ρήματος (-ω, -μαι), τον αριθμό (ενικός, πληθυντικός) και τη συμφωνία του ρήματος με το υποκείμενο (πίνακας 7):

<i>Ο Γιάννης και η Μαρία αγκαλιάζονται/*αγκαλιάζουν</i>	Σύνθετο υποκείμενο +Ρήμα πληθ.
<i>Ο Γιάννης με τη Μαρία αγκαλιάζονται/*αγκαλιάζουν</i>	
<i>Ο Γιάννης και η Μαρία αγκαλιάζουν/*αγκαλιάζονται ο ένας τον άλλο</i>	
<i>Ο Γιάννης και η Μαρία (αλληλο-) αγκαλιάζονται/*αγκαλιάζουν</i>	
<i>Ο Γιάννης και η Μαρία αγκαλιάζονται/*αγκαλιάζουν (μεταξύ τους)</i>	
<i>Ο Γιάννης αγκαλιάζεται/*αγκαλιάζει με τη Μαρία</i>	Υποκείμενο +Ρήμα ενικ.
<i>Η Μαρία αγκαλιάζεται/*αγκαλιάζει με το Γιάννη</i>	

Πίνακας 7

Ένα ερώτημα που τίθεται στη βιβλιογραφία στα πλαίσια της Γενετικής Γραμματικής είναι αν η αλληλοπάθεια είναι μια διαδικασία που πραγματοποιείται στο επίπεδο του Λεξικού ή στο επίπεδο της Σύνταξης. Και στην περίπτωση των αλληλοπαθών ρημάτων, - όπως για τα αυτοπαθή - έχει διατυπωθεί η άποψη ότι μπορεί να υπάρχει μηχανισμός αλληλοπάθειας που εφαρμόζεται είτε στο επίπεδο του Λεξικού είτε στο επίπεδο της Σύνταξης.

Για γλώσσες όπως τα Εβραϊκά και τα Γαλλικά, όσον αφορά την αλληλοπάθεια προτείνεται ο μηχανισμός της «ελάττωσης» (reduction) (Siloni 2001), ο οποίος προτείνεται και για την αυτοπάθεια (Reinhart 2000, 2001). Η αλληλοπάθεια δηλαδή, είναι επίσης μια διαδικασία που μπορεί να πραγματοποιηθεί στο επίπεδο του Λεξικού ή στο επίπεδο της Σύνταξης (LF). Στις περιπτώσεις που αυτή η διαδικασία εφαρμόζεται στο Λεξικό, αφορά μια μικρή ομάδα ρημάτων, ενώ στις περιπτώσεις που εφαρμόζεται στο επίπεδο της Σύνταξης αφορά ένα μεγαλύτερο αριθμό ρημάτων. Τα κοινά χαρακτηριστικά και των δύο ειδών αλληλοπάθειας είναι τα εξής: α) τα αλληλοπαθή ρήματα προέρχονται από τον αντίστοιχό τους μεταβατικό τύπο, β) η αλληλοπάθεια εφαρμόζεται με το μηχανισμό της «ελάττωσης» (reduction). Ο εσωτερικός θ-ρόλος «ελαττώνεται» (reduce) και υποκείμενο γίνεται το εξωτερικό όρισμα.

Εστιάζοντας, στο επίπεδο του Λεξικού, παρουσιάζουμε τα προτεινόμενα στάδια αυτής της διαδικασίας:

(189) Lexical reciprocal reduction

α. $V \langle \theta_1, \theta_2 \rangle$

β. RecipVx

$(\text{Recip}(V)(a) \leftrightarrow (\forall x, y \in a (x \neq y, Vxy)))$

Case reduction

Numeration: $\{ \dots T \dots (V, (\theta_1), DP) \}$

Η διαδικασία αυτή εφαρμόζεται σε μια μικρή ομάδα ενεργητικών ρημάτων και είναι μια παγωμένη διαδικασία (frozen operation).

Για τα Ελληνικά, διαχωρίζοντας τα αλληλοπαθή σε εκείνα που παράγονται στο επίπεδο του Λεξικού και σε εκείνα που παράγονται στο επίπεδο της Σύνταξης, η Θεοφανοπούλου-Κοντού (1981: 58-59) προτείνει για τα ΝΕ, ως σημασιολογικό κριτήριο διάκρισης των αλληλοπαθών τη δυνατότητα αλληλοσυσχετισμού Δράστη-Δέκτη:

- (190) βριζόμαστε, αλληλοβριζόμαστε, βρίζει ο ένας τον άλλο
- (191) *γραφόμαστε, * αλληλογραφόμαστε, *γράφει ο ένας τον άλλον

Διακρίνει τα αλληλοπαθή ρήματα σε εκείνα που η μέση-παθητική μορφολογία είναι αρκετή για την έκφραση της αλληλοπάθειας και σε εκείνα που η προσθήκη ενός στοιχείου «αλληλο-» είναι απαραίτητη ώστε το ρήμα με τη μέση-παθητική μορφολογία να αποκτήσει αλληλοπαθητική σημασία.

Στην πρώτη ομάδα ανήκουν ρήματα τα οποία σημαίνουν φυσική επαφή και παρατηρείται: α) απουσία σύνθετου τύπου (192) και β) ύπαρξη συνώνυμων ενεργητικών περιφράσεων (193). Η αλληλοπάθεια σε αυτά τα ρήματα είναι δυνατό να θεωρηθεί αποτέλεσμα της λεξικής τους σημασίας, λόγω της οποίας αποκλείεται εντελώς η δυνατότητα αυτοπαθούς ερμηνείας του τύπου (194), η δε παθητική είναι δυνατή υπό ορισμένες μόνον προϋποθέσεις (παρουσία ποιητικού αιτίου (195)).

- (192) *αλληλοφιλιούνται
- (193) φιλάει ο ένας τον άλλον
- (194) *φιλιούνται (από) μόνοι τους
- (195) Τα παιδιά φιλήθηκαν από τους γονείς

4.5.2. Εγγενής Αλληλοπάθεια-Παρατηρήσεις για τα ΝΕ

Όπως ήδη παρουσιάστηκε στην προηγούμενη ενότητα (4.4.), όσον αφορά το φαινόμενο της αυτοπάθειας, στην εργασία αυτή ακολουθούμε την άποψη των Reinhart & Reuland (1993) που προτείνουν ότι σε μερικά ρήματα η αυτοπάθεια είναι εγγενής (intrinsic/inherent). Η πληροφορία της αυτοπάθειας στα ρήματα αυτά καταγράφεται εγγενώς στο Λεξικό και η παρουσία ενός εξω-ρηματικού λεξικού στοιχείου, το οποίο προσδίδει αυτοπάθεια, όπως για τα Ελληνικά το πρόσφυμα «αυτο-», είναι περιττή.

- (196) χτενίζομαι - *αυτοχτενίζομαι

Αντίθετα, σε ρήματα που δεν έχουν αυτή την πληροφορία λεξιλογικά, η παρουσία ενός εξωρηματικού λεξικού στοιχείου («αυτο-») είναι απαραίτητη, ώστε αυτά τα ρήματα να αποκτήσουν την έννοια της αυτοπάθειας.

(197) *καταστρέφομαι - αυτοκαταστρέφομαι

Θα μπορούσαμε να επεκτείνουμε τη θεωρητική ανάλυση για την αυτοπάθεια και στα αλληλοπαθή ρήματα των NE³⁷. Υπό αυτό το πρίσμα, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι στα εγγενώς αλληλοπαθή ρήματα, η αλληλοπάθεια δε χρειάζεται να καταγραφεί με την παρουσία εξωρηματικού λεξικού στοιχείου, όπως το πρόσφυμα «αλληλο-», αλλά ότι εκφράζεται στη μορφολογία αυτών των ρημάτων, δηλαδή στο μεσοπαθητικό τύπο, ο οποίος προκύπτει από την πληροφορία [+αλληλοπάθεια] του λεξικού. Η απουσία του προσφύματος «αλληλο-» θα μπορούσε να μας δώσει την ομάδα των εγγενώς αλληλοπαθών ρημάτων³⁸ (Κασσωτάκη 2000) (πίνακας 8):

<p>α) Συναίσθημα, κυριολεκτικά/ μεταφορικά: αγαπιούνται, αντιπαθιούνται, ερωτεύονται, μισιούνται, συμπαθιούνται, χωνεύονται ...</p>
<p>β) Φυσική/ κοινωνική επαφή, κυριολεκτικά/μεταφορικά: αγκαλιάζονται, ανταμώνονται, βλέπονται, βρίζονται, βρίσκονται, γνωρίζονται, καλημερίζονται, καληνυχτίζονται, καλησπερίζονται, κοιτάζονται, κοντράρονται, κυνηγιούνται, μαχαιρώνονται, μιλιούνται, ξεμαλλιάζονται, παρεξηγιούνται, παντρεύονται, πειράζονται, σπρώχνονται, στριμώνονται, συμφιλιώνονται, συναγωνίζονται, συνεννοούνται, συναντιούνται, συνασπίζονται, συνδέονται, συντονίζονται, σφάζονται, σκοτώνονται, συγκρούονται, τηλεφωνιούνται, τσακώνονται, φιλιούνται, χαιρετιούνται, χτυπιούνται...</p>

Πίνακας 8

³⁷ Ευχαριστώ την κ. Αναγνωστοπούλου που μου πρότεινε να διερευνήσω αυτή την υπόθεση.

³⁸ Τα κριτήρια που λάβαμε υπόψη στη συγκεκριμένη ομαδοποίηση ήταν τα εξής:

α) Παρουσία μόνο της μέσης-παθητικής μορφολογίας για την έκφραση της αλληλοπάθειας χωρίς την απαραίτητη παρουσία άλλων λεξικών στοιχείων:

(1) συναντιούνται (*μεταξύ τους) -*αλληλοσυναντιούνται

(2) αλληλοκατηγορούνται-κατηγορούνται μεταξύ τους -*κατηγορούνται

β) το υποκείμενο να έχει το χαρακτηριστικό[+ανθρώπινο]

Δε λάβαμε υπόψη μας ρήματα του τύπου: οι δρόμοι διασταυρώνονται

γ) Πληθυντικός αριθμός

δ) Δε χρειάζεται συμπλήρωμα με τον μέσο-παθητικό τύπο

Στα παραπάνω ρήματα παρατηρείται μια διαβάθμιση ως προς τη δυνατότητα ή όχι της προαιρετικής εμφάνισης του «αλληλο-».

(198) Ο Γιάννης και η Μαρία (αλληλο)βρίζονται

(199) Ο Γιάννης και η Μαρία *(αλληλο)φιλιούνται

Αυτό ίσως σημαίνει ότι κάποια από αυτά έχουν πιο ισχυρό το χαρακτηριστικό της αλληλοπάθειας στο Λεξικό (*φιλιούνται*) σε σχέση με κάποια άλλα (*(αλληλο)βρίζονται*) (βλ. επίσης Παράρτημα Ι).

Αν δεχτούμε τον όρο *εγγενώς αλληλοπαθές ρήμα*, θα πρέπει να τον αντιπαραθέσουμε με τον όρο *μη εγγενώς αλληλοπαθές*. Παρατηρούμε τα εξής σε σχέση με αυτές τις δύο κατηγορίες:

1) Οι φυσικοί ομιλητές φαίνεται να προτιμούν για την αλληλοπάθεια το δομικό σχήμα *σύνθετο υποκείμενο + μεσοπαθητικό ρήμα*.

Σε περιγραφή εικόνων με δεδομένο ρήμα (π.χ. *χαιρετάει/ χαιρετάνε/ χαιρετιέται/ χαιρετιούνται*) από την ομάδα των ρημάτων που χαρακτηρίζουμε ως *εγγενώς αλληλοπαθή*, οι περισσότεροι από τους φυσικούς ομιλητές (75%) που συμμετείχαν σε πιλοτική έρευνα χρησιμοποίησαν τα ρήματα με *εγγενώς αλληλοπαθή* σημασία, και μάλιστα το μεγαλύτερο ποσοστό επέλεξε τη μεσοπαθητική μορφολογία του ρήματος στον πληθυντικό (71%) (βλ. επίσης κεφ. 6).

2) Ενώ η παρουσία του «αλληλο-» είναι προαιρετική στα *εγγενώς αλληλοπαθή*, αντίθετα είναι υποχρεωτική στα *μη εγγενώς*, έτσι ώστε να αποκτήσουν τη σημασία της αλληλοπάθειας (επίκτητη πληροφορία):

(200) α. Ο Γιάννης και η Μαρία χαιρετιούνται/ αλληλοχαιρετιούνται κάθε πρωί

β. Ο Γιάννης και η Μαρία *κατηγορούνται /αλληλοκατηγορούνται στο δικαστήριο

Το ρήμα *κατηγορούμαι* το οποίο δεν είναι εγγενώς αλληλοπαθές, λαμβάνει αλληλοπαθητική σημασία με το πρόσφυμα «αλληλο-» (200β).

3) Τα εγγενώς αλληλοπαθή ρήματα επιτρέπουν στο μεσοπαθητικό τύπο προθετική φράση με το *με* (201 α,β) ως εναλλακτικό δομικό σχήμα, στην περίπτωση που το υποκείμενο είναι σύνθετο (*Ο Γιάννης και η Μαρία*), σε αντίθεση με τα μη εγγενώς (202 α,β).

(201) α. Ο Γιάννης και η Μαρία συναντιούνται κάθε πρωί

β. Ο Γιάννης συναντιέται με τη Μαρία κάθε πρωί-Ο Γιάννης με τη Μαρία συναντιούνται κάθε πρωί

(202) α. Ο Γιάννης και η Μαρία *παρακολουθούνται/ αλληλοπαρακολουθούνται στο δρόμο

β. *Ο Γιάννης παρακολουθείται με τη Μαρία- * Ο Γιάννης με τη Μαρία παρακολουθούνται στο δρόμο

4) Τα ρήματα με την πρόθεση/πρόσφυμα *συν*³⁹ μαζί με τη μεσοπαθητική μορφολογία δηλώνουν αλληλοπάθεια.

(203) συμφιλιώνονται -*αλληλοσυμφιλιώνονται

(204) συμπαθιούνται -αλληλοσυμπαθιούνται

5) Μερικά ρήματα απαντούν στη μεσοπαθητική μορφολογία και δεν έχουν αντίστοιχη ενεργητική⁴⁰ (205α), ενώ σε μια άλλη μικρή ομάδα ρημάτων αλλάζει η σημασία ανάμεσα στη μεσοπαθητική μορφολογία και την ενεργητική⁴¹ (205β).

Η παραπάνω παρατήρησή μας ενισχύει τη θέση ότι για τα Ελληνικά η μεσοπαθητική μορφολογία εκφράζει πρωτοτυπικά την εγγενή αλληλοπάθεια⁴².

³⁹ συμπαθιούνται, συμφιλιώνονται, συναγωνίζονται, συναντιούνται, συνεννοούνται, συνδέονται, συνασπίζονται, συντονίζονται

⁴⁰ συναγωνίζονται, συνεννοούνται, τσακώνονται

⁴¹ ενώνονται, παντρεύονται, συμφιλιώνονται, συνασπίζονται, συνδέονται, συντονίζονται

⁴² Η πρόταση της Ζόμπολου (1996, 1997), όσον αφορά τα αλληλοπαθή ρήματα που έχουν μόνο μέση-παθητική μορφολογία, (τα ονομάζει αποθετικά ρήματα με αλληλοπαθητική σημασία) (11), είναι ότι μάλλον η πρόθεση «συν» δίνει την αλληλοπαθητική σημασία σε αυτά τα ρήματα.

(14) συνεννοούμαστε-*συνεννοεί ο ένας τον άλλο-εννοεί ο ένας τον άλλο

(205) α. Ο Γιάννης και η Μαρία συναγωνίζονται- *Ο Γιάννης και η Μαρία συναγωνίζονται

β. Ο Γιάννης και η Μαρία παντρεύονται- *Ο Γιάννης και η Μαρία παντρεύονται ο ένας τον άλλο- Ο παπάς παντρεύει το Γιάννη και τη Μαρία

6) Στα αρχαία Ελληνικά η μεσοπαθητική μορφολογία ήταν τρόπος έκφρασης της αλληλοπάθειας:

(206) *Συμβαλόντες τας άσπίδας έωθοῦντο* (Ξ)
(Τζάρτζανος, 1996:63)

Η Σινοπούλου (2001, 2003) θεωρεί ότι τα ρήματα με ενεργητική μορφολογία⁴³ είναι εκείνα που ανήκουν στα συμμετρικά⁴⁴ ή εγγενή/λεξικά ρήματα και όχι αυτά με μέση-παθητική μορφολογία, για τα οποία όμως αναγνωρίζει ότι είναι κλειστή ομάδα.

Η διαφορά μας είναι ότι η Σινοπούλου κινείται σε επίπεδο σημασίας, χωρίς να εξετάζει τις συνέπειες για το επίπεδο της μορφολογίας και της σύνταξης, εφόσον τα ρήματα που εξετάζει απαντούν μόνο με ενεργητική μορφολογία:

(207) Ο Γιάννης μοιάζει με τη Μαρία-Ο Γιάννης και η Μαρία μοιάζουν

(208) *Ο Γιάννης μοιάζεται από τη Μαρία

Οριοθετεί τη μελέτη της στις περιπτώσεις των ρημάτων που από τη φύση τους προϋποθέτουν περισσότερους συμμετέχοντες (Δράστης, Πάσχων) και ίσως αυτά τα ρήματα είναι αντικείμενο λεξικής σημασιολογίας.

⁴³ ζευγαρώνουμε, μοιάζουμε, μιλάμε, επικοινωνούμε κτ.λ.

⁴⁴ η σημασιολογική τους αναπαράσταση εκφράζει εγγενώς συμμετρικές σχέσεις και δεν είναι αποδεκτή μια μη συμμετρική αναπαράσταση:

(15) Ο Γιάννης αγαπάει τη Μαρία αλλά η Μαρία δεν αγαπάει τον Γιάννη

(16) ?/* Ο Γιάννης αντάλλαξε δώρα με τη Μαρία, αλλά η Μαρία δεν αντάλλαξε δώρα με τον Γιάννη

Το ενδιαφέρον στην έρευνά μας είναι ότι το ίδιο το μόρφημα (-μαι) επιτελεί (τουλάχιστον) τρεις λειτουργίες (αυτοπάθεια, αλληλοπάθεια, παθητικοποίηση) και η διαφορά έγκειται στο είδος των μηχανισμών που λαμβάνουν χώρα σε κάθε περίπτωση.

4.5.3. Μη εγγενής αλληλοπάθεια

Η μη εγγενής αλληλοπάθεια - ως επίκτητη πληροφορία - πραγματώνεται με λεξικά στοιχεία εκτός του ρήματος (εξωρηματικά), τα οποία μπορεί να είναι είτε με περιφράσεις (209 α,β,γ) (*ο ένας τον άλλο, μεταξύ μας/ σας/ τους*) είτε το πρόσφυμα «αλληλο-» (209 δ), χωρίς να αποκλείει το ένα το άλλο:

(209) α. Ο Νίκος και η Μαρία κατηγορούν ένας τον άλλο - Η Μαρία και η Ελένη κατηγορούν η μία την άλλη

β. Αυτοί μιλάνε ο ένας στον άλλο - Αυτοί κοιτάζουν ο ένας τον άλλο

γ. Αυτοί κατηγορούνται μεταξύ τους - Εμείς κατηγορούμαστε μεταξύ μας

δ. Αλληλοχαιρετιούνται

Η περίφραση *ο ένας τον άλλο* συνοδεύει συνήθως ενεργητικό ρηματικό τύπο (209 α) και συμφωνεί κατά αριθμό και γένος με την ΟΦ στην οποία αναφέρεται. Όσον αφορά την πτώση, το συστατικό *ο ένας* είναι σε ονομαστική όπως και η ΟΦ στην οποία αναφέρεται. Η πτώση του β' συστατικού (*τον άλλο*) ποικίλλει ανάλογα με την υποκατηγοριοποίηση του ρήματος (209 β).

Επίσης, η εμφάνιση του *μεταξύ* μαζί με τον αδύνατο τύπο της προσωπικής αντωνυμίας στον πληθυντικό δίνει δομές επίκτητης αλληλοπάθειας (γ).

Τέλος, το πρόσφυμα «αλληλο-» παραπέμπει στο αρχαιοελληνικό *αλλήλους*, που ήταν ένας από τους τρόπους έκφρασης της αλληλοπάθειας (Τζάρτζανος, ό.π.:63).

4.6 Λεξικές και συντακτικές γλώσσες ως προς την αυτοπάθεια και αλληλοπάθεια: η περίπτωση των ΝΕ

Με βάση το ερώτημα που ήδη αναφέρθηκε στις προηγούμενες ενότητες αυτού του κεφαλαίου, εάν δηλαδή ο μηχανισμός της αυτοπάθειας και της αλληλοπάθειας εφαρμόζεται στο επίπεδο του Λεξικού ή της Σύνταξης, οι γλώσσες διακρίνονται σε λεξικές και συντακτικές στη σχετική βιβλιογραφία. Στη συνέχεια εξετάζουμε την παραπάνω διάκριση, αρχικά όσον αφορά το φαινόμενο της αλληλοπάθειας, επεκτείνοντας κατόπιν την ανάλυση και σε σχέση με την αυτοπάθεια, ώστε τελικά να διαπιστωθεί κατά πόσο τα ΝΕ ανήκουν στις λεξικές ή συντακτικές γλώσσες.

4.6.1. Θεωρητικό πλαίσιο

Σύμφωνα με τις Reinhart & Siloni (2004) υπάρχουν δύο τρόποι αλληλοπαθητικοποίησης (reciprocalization):

- α) με την περίφραση «ο ένας τον άλλο» (each other)
- β) με τη διαδικασία της «ελάττωσης» (reduction)

Όσον αφορά την περίφραση «ο ένας τον άλλο», αυτή έχει συγκεκριμένα σημασιολογικά χαρακτηριστικά⁴⁵ σύμφωνα με τους Heim, Lasnik & May (1991) και την πρόταση της Siloni (2001). Η συγκεκριμένη δηλαδή περίφραση είναι σύνθετη και αποτελείται από μία έκφραση που διακρίνει το σύνολο σε μέρη (*distributor*, π.χ. ο ένας/*each*) και μία έκφραση που δηλώνει ανταπόκριση (*reciprocator*, π.χ. τον άλλο/*other*). Η έκφραση «ο ένας» ανεβαίνει (*raises*) και προσκολλάται (*adjoins*) στο στοιχείο αναφοράς (*antecedent*) για λόγους οπτικής του συμβάντος (*scope*).

Έτσι, για την πρόταση των Εβραϊκών:

⁴⁵ Σύμφωνα με τους Heim, Lasnik & May (1991), μια αλληλοπαθής δομή (π.χ. *the men saw each other*) αναλύεται σημασιολογικά σε τέσσερα μέρη: στοιχείο αναφοράς που δηλώνει σύνολο (*group denoting antecedent*, π.χ. *the men*), έκφραση που διακρίνει το σύνολο σε μέρη (*distributor*, π.χ. *each*), έκφραση που δηλώνει ανταπόκριση (*reciprocator*, π.χ. *other*) και το κατηγορημα (*predicate*, π.χ. *saw*).

(210)	Dan	ve-ron	xibku	ze et ze	xameš	pe' amin
	Dan	and Ron	hugged	each other	five	times
	Ο Dan	και ο Ron	αγκάλιασαν	ο ένας τον άλλο	πέντε	φορές

έχουμε δύο ερμηνείες:

α. έγιναν πέντε αμοιβαία αγκαλιάσματα

β. έγιναν δέκα αγκαλιάσματα: πέντε από κάθε πρωταγωνιστή του συμβάντος

Στο α) έχουμε πέντε αμοιβαία αγκαλιάσματα: η φράση «πέντε φορές» παίρνει οπτική πάνω στο *ze* (ο ένας) το οποίο είναι προσκολλημένο στο υποκείμενο.

Στο β) έχουμε δέκα αγκαλιάσματα: η έκφραση που δηλώνει ανταπόκριση (distributor) έχει ευρεία οπτική (wide scope).

Η αμφισημία ως προς την οπτική του συμβάντος (scope ambiguity) αναπαρίσταται ως εξής:

α. [five times] [DP each]

β. [DP each] [five times]

Στην πρόταση:

(211)	Dan	ve-ron	amru	še-hem	katvu	ze la-ze
	Dan	and Ron	said	that –they	wrote	one to other
	Ο Dan	και ο Ron	είπαν	ότι-αυτοί	έγραψαν	ο ένας στον άλλο

έχουμε επίσης δύο ερμηνείες:

α. Ο Dan και ο Ron είπαν ότι αλληλογράφησαν

β. Ο Dan είπε ότι έγραψε στον Ron και ο Ron είπε ότι έγραψε στο Dan

η οπτική του συμβάντος αναπαρίσταται ως εξής:

α. [Dan and Ron] [they each]

β. [Dan and Ron each] [they]

Επίσης, η ερμηνεία που μπορεί να πάρει η πρόταση:

- (212) Dan ve-ron nixcu exad et ha-šemi
Dan and Ron defeated each other
Ο Dan και ο Ron νίκησαν ο ένας τον άλλο
είναι ότι ο ένας νίκησε τον άλλο (contradictory).

Ενώ, η παρακάτω πρόταση:

- (213) Dan ve-ron amru še-hem nixcu exad et ha šemi
Dan and Ron said that-they defeated each other
Ο Dan και ο Ron είπαν ότι-αυτοί νίκησαν ο ένας τον άλλο

εκτός από την προηγούμενη ερμηνεία (ότι ο ένας νίκησε τον άλλο), σημαίνει επίσης και ότι ο Dan είπε ότι νίκησε τον Ron και ο Ron είπε ότι νίκησε τον Dan (noncontradictory).

Σύμφωνα με τους Heim, Lasnik & May (1991), αν στην αναπαράσταση των αλληλοπαθών αντωνυμιών εμπλέκεται ο μηχανισμός της μετακίνησης, περιμένουμε ότι αυτή η αναπαράσταση θα επηρεάζεται από περιορισμούς που προκύπτουν από αυτή τη συντακτική μετακίνηση. Στις προτάσεις που έχουν μόνο μια σημασία σημαίνει ότι η έκφραση που διακρίνει το σύνολο σε μέρη (distributor) δεν μπορεί να πάρει οπτική έξω από τη νησίδα που βρίσκεται (π.χ.υποκείμενο), όπως στην παρακάτω πρόταση:

- (214) Dan ve-ron amru še-ha-uvda še-hem nixcu exad et ha-šemi lo
Dan and Ron said that-the-fact that-they defeated each other neg
Ο D. και ο R. είπαν ότι-το γεγονός ότι-αυτοί νίκησαν ο ένας τον άλλο αρν.

Σύμφωνα με τους ίδιους, στα αλληλοπαθή ρήματα η σημασία της αλληλοπαθείας δεν είναι σύνθετη (εκφράζεται χωρίς μαρκάρισμα στο ρήμα). Δεν υπάρχει έκφραση που διακρίνει το σύνολο σε μέρη (each) και συνεπώς, δεν υπάρχει αμφισημία ως προς την οπτική.

Εκτός την περιφραση «ο ένας τον άλλο», η αλληλοπάθεια μπορεί να πραγματοποιηθεί και με τη διαδικασία της «ελάττωσης» (reduction) είτε στο επίπεδο του Λεξικού είτε στο επίπεδο της Σύνταξης (Reinhart & Siloni 2004). Στην πρώτη περίπτωση, μιλάμε για μια μικρή ομάδα ρημάτων, ενώ στη δεύτερη περίπτωση η ομάδα των ρημάτων είναι μεγαλύτερη, εφόσον οι διαδικασίες της αλληλοπάθειας και της αυτοπάθειας χαρακτηρίζονται ως παραγωγικές (productive) και μπορεί να εφαρμοστούν στα περισσότερα ρήματα. Με βάση τον παραπάνω διαχωρισμό, τα Εβραϊκά κατατάσσονται στις λεξικές γλώσσες, ενώ τα Γαλλικά στις συντακτικές. Όταν η αλληλοπάθεια πραγματώνεται στο επίπεδο του Λεξικού, δεν έχει τα χαρακτηριστικά της προηγούμενης κατηγορίας, δεν υπάρχει αμφισημία σχετικά με την οπτική του συμβάντος:

(215) Dan ve-ron hitxabku xameš pe'amin
Dan and Ron hugged (rec.) five times
Ο Dan και ο Ron αγκαλιάστηκαν (αλλ.) πέντε φορές
α. έγιναν πέντε αμοιβαία αγκαλιάσματα

(216) Dan ve-ron amru še-hem hitkatvu
Dan and Ron said that-they wrote (rec.)
Ο Dan και ο Ron είπαν ότι-αυτοί έγραψαν (αλλ.)
α. Ο Dan και ο Ron είπαν ότι αλληλογράφησαν

4.6.2. Λεξικές γλώσσες-Κριτήρια για τα Εβραϊκά

Αναλυτικά, παραθέτουμε τα χαρακτηριστικά των λεξικών γλωσσών όπως αυτά αντανακλώνται στα Εβραϊκά. Θα αναφέρουμε πώς συμπεριφέρονται τα Εβραϊκά όσον αφορά δομές αλληλοπάθειας τόσο με περίφραση όσο και με εγγενώς αλληλοπαθή ρήματα. Στη συνέχεια χρησιμοποιώντας αυτά τα χαρακτηριστικά ως κριτήριο (Siloni 2001), θα ελέγξουμε αν τα ΝΕ κατατάσσονται στις λεξικές ή συντακτικές γλώσσες ως προς τις δομές έκφρασης της αλληλοπάθειας.

1. αμφισημία ως προς την οπτική του συμβάντος (scope ambiguity)

Οι δομές αλληλοπάθειας με το «ο ένας τον άλλο» (*ze et ze*) των Εβραϊκών μπορεί να δημιουργήσουν αμφισημία ως προς την οπτική που έγινε το συμβάν:

(217) Dan ve-ron xibku ze et ze xameš pe' amin
Dan and Ron hugged each other five times
Ο Dan και ο Ron αγκάλιασαν ο ένας τον άλλο πέντε φορές

α. έγιναν πέντε αμοιβαία αγκαλιάσματα

β. έγιναν δέκα αγκαλιάσματα: πέντε από κάθε πρωταγωνιστή του συμβάντος

(218) Dan ve-ron amru še-hem katvu ze la-ze
Dan and Ron said that –they wrote one to other
Ο Dan και ο Ron είπαν ότι-αυτοί έγραψαν ο ένας στον άλλο

α. Ο Dan και ο Ron είπαν ότι αλληλογράφησαν

β. Ο Dan είπε ότι έγραψε στον Ron και ο Ron είπε ότι έγραψε στο Dan

Όταν η «ελάττωση» πραγματώνεται στο επίπεδο του Λεξικού (μορφολογία), δεν παρατηρείται τέτοιου είδους αμφισημία:

(219) Dan ve-ron hitxabku xameš pe'amin
Dan and Ron hugged (rec.) five times
Ο Dan και ο Ron αγκαλιάστηκαν (αλλ.) πέντε φορές

α. έγιναν πέντε αμοιβαία αγκαλιάσματα

(220) Dan ve-ron amru še-hem hitkatvu
Dan and Ron said that-they wrote (rec.)
Ο Dan και ο Ron είπαν ότι-αυτοί έγραψαν (αλλ.)

α. Ο Dan και ο Ron είπαν ότι αλληλογράφησαν

2. παραγωγικότητα (productivity)

Όσον αφορά τα Εβραϊκά, τα αλληλοπαθή ρήματα είναι κλειστή κατηγορία, καθώς η Siloni (2001) αναφέρει περιορισμένο αριθμό ρηματικών παραδειγμάτων.

Αν κατατάξουμε τα συγκεκριμένα ρήματα σε σημασιολογικές ομάδες, παρατηρούμε ότι έχουν τα εξής χαρακτηριστικά:

- α. φυσική επαφή⁴⁶
β. κοινωνική επαφή⁴⁷, αντιπαράθεση⁴⁸

Ως επιχείρημα παραγωγικότητας (και συνεπώς, παραγωγής στο επίπεδο της σύνταξης) η Siloni παρουσιάζει την αμφισημία σε δομές, όπως η παρακάτω, για τα Γαλλικά (συντακτική γλώσσα):

- (221) Pierre et Jean se sont lavés
α. Ο Pierre και ο Jean πλένονται μόνοι τους
β. Ο Pierre και ο Jean πλένονται μεταξύ τους

Αντίθετα, στα Εβραϊκά (λεξική γλώσσα), δεν είναι δυνατή μια τέτοιου είδους αμφισημία:

- (222) Dan ve-ron hitraxu
α. Ο Dan και ο Ron πλένονται μόνοι τους
β. *Ο Dan και ο Ron πλένονται μεταξύ τους

3. δομές ECM

Στα Εβραϊκά δεν υφίστανται τέτοιες δομές με αλληλοπαθή ρήματα:

- (223) * dan ve-ron hitra'u racim
Dan and Ron saw (rec) run

Για να είναι γραμματική μια τέτοιου είδους πρόταση, χρειάζεται την προσθήκη της αντωνυμίας «ο ένας τον άλλο»:

⁴⁶ hitxabek ('hugged'/αγκαλιάζονται), hitnašek ('kissed'/φιλιούνται)...

⁴⁷ hitlaxeš ('whispered'/ψιθυρίζουν, μιλάνε), hitdayen ('discussed'/συζητούν), hitra'a ('met'/συναντιούνται)...

⁴⁸ hit'agref ('boxed'/πυγμαχούν), ne'evak ('struggled'/παλεύουν), nilxam ('fought'/μάχονται), hitvake'ax ('disputed'/διαφωνούν, αντιπαρατίθενται)...

- (224) Dan ve-ron ra'u ze et ze racin
Dan and Ron saw each other run

4. αιτιατική

Στα Εβραϊκά μπορεί να «ελαττωθεί» η αιτιατική (σε μονόπτωτα ρήματα) ή η δοτική πτώση (σε δίπτωτα ρήματα). Στην περίπτωση όμως που στα Εβραϊκά «ελαττωθεί» το όρισμα με τη δοτική πτώση, τότε δεν μπορεί να πραγματωθεί ένα όρισμα σε αιτιατική:

- (225) Dan ve-ron hitnašku
Dan and Ron kissed (rec)
- (226) Dan ve-ron hitkatvu (*mixtavim)
Dan and Ron wrote (rec) (letters)

5. αντωνυμία χωρίς με (*im*)

Στα Εβραϊκά, τα αλληλοπαθή ρήματα δεν μπορούν να συνδυαστούν με την αντωνυμία «ο ένας τον άλλο» (*ze et ze*), χωρίς την πρόθεση *me/im*, γιατί το αποτέλεσμα είναι αντιγραμματικό:

- (227) * hem hitnašku ze et ze
they kissed (rec) each acc other

6. αντωνυμία + με (*im*)

Αντίθετα, η δομή με την παρουσία της πρόθεσης είναι γραμματική:

- (228) hem hitnašku ze im ze
they kissed (rec) each with other

7. υποκείμενο σε ενικό

Επίσης, είναι γραμματική η δομή με ένα υποκείμενο σε ενικό και την πρόθεση *me/im*:

(229) dan hitnašek im dina
dan kissed (rec) with Dina

(230) dina hitnaška im dan
dina kissed (rec) with Dan

4.6.3. Κριτήρια για τα Νέα Ελληνικά

Για τα Νέα Ελληνικά, παρατηρούμε ότι υπάρχουν δομές αλληλοπάθειας με την περίφραση «ο ένας τον άλλο», που αντιστοιχούν στο “each other”:

(231) Ο Γιάννης και η Μαρία κατηγορούν ο ένας τον άλλο

Επίσης, δομές χωρίς μαρκάρισμα, παρά μόνο την παρουσία μορφολογίας:

(232) Ο Γιάννης και η Μαρία φιλιούνται

Τέλος, δομές αλληλοπάθειας με το «αλληλο-»:

(233) Ο Γιάννης και η Μαρία αλληλοκατηγορούνται

4.6.3.1. Παρατηρήσεις για το «αλληλο-»

Μια παρατήρηση που μπορούμε να κάνουμε για τα ΝΕ είναι ότι υπάρχουν ρήματα που χρειάζονται απαραίτητως το «αλληλο-» ώστε να αποκτήσουν αλληλοπαθητική σημασία (234), ενώ επίσης ρήματα στα οποία το «αλληλο-» είναι προαιρετικό (235) ή δεν είναι καθόλου αποδεκτό (236).

(234) αλληλοκατηγορούνται, αλληλοβοηθούνται, αλληλοενημερώνονται

(235) (αλληλο)βρίζονται, (αλληλο)σκοτώνονται

(236) *αλληλοαγαπιούνται, *αλληλοβλέπονται, *αλληλομιλιούνται

Τα ρήματα που δεν χρειάζονται υποχρεωτικά το «αλληλο-» είναι σε περιορισμένο αριθμό και ανήκουν σε συγκεκριμένες σημασιολογικές κατηγορίες. Οι σημασιολογικές κατηγορίες αυτών των ρημάτων συμπίπτουν με τις σημασιολογικές κατηγορίες των αλληλοπαθών ρημάτων στα Εβραϊκά και τα Αγγλικά, όπως προτείνονται από τις Siloni (2001) και Levin (1993) αντίστοιχα (βλ.4.6.3.2.).

4.6.3.2. Υπόθεση εργασίας

Η υπόθεση εργασίας που υιοθετούμε είναι ότι το «αλληλο-» συμπεριφέρεται όπως το Γαλλικό *se* και η διαδικασία της αλληλοπαθητικοποίησης πραγματώνεται στο επίπεδο της Σύνταξης. Αντίθετα, στα ρήματα που η παρουσία του «αλληλο-» δεν είναι υποχρεωτική και έχουν αλληλοπαθητική σημασία χωρίς μαρκάρισμα, η διαδικασία της αλληλοπάθειας πραγματώνεται στο επίπεδο του Λεξικού.

Θα χρησιμοποιήσουμε τα κριτήρια της Siloni (2001), για να ελέγξουμε δομές:

- α. Χωρίς μαρκάρισμα (-μαι)
- β. Με την παρουσία του «αλληλο-»

1. αμφισημία ως προς την οπτική του συμβάντος

Η πρόταση:

(237) Ο Γιάννης και η Μαρία αγκαλιάστηκαν πέντε φορές

έχει μία ερμηνεία: έγιναν πέντε αμοιβαία αγκαλιάσματα

Το ίδιο ισχύει και για την πρόταση:

(238) Ο Γιάννης και η Μαρία είπαν ότι χαιρετήθηκαν

Η ερμηνεία που μπορούμε να δώσουμε είναι ότι χαιρέτησαν ο ένας τον άλλο αμοιβαία

Στην παρακάτω πρόταση όπου η αλληλοπάθεια εκφράζεται με την περίφραση «ο ένας τον άλλο», παρατηρούμε τα εξής:

- (239) Ο Γιάννης και η Μαρία αγκάλιασαν ο ένας τον άλλο πέντε φορές
- α. έγιναν πέντε αμοιβαία αγκαλιάσματα
 - β. έγιναν δέκα αγκαλιάσματα: πέντε από τον κάθε πρωταγωνιστή του συμβάντος

Τέλος, στην πρόταση (240) στην οποία η αλληλοπάθεια εκφράζεται με το «αλληλο»:

- (240) Ο Γιάννης και η Μαρία αλληλοκατηγορήθηκαν πέντε φορές

Έχουμε δύο ερμηνείες:

- α. έγιναν πέντε αμοιβαίες κατηγορίες
- β. έγιναν δέκα κατηγορίες: πέντε από τον κάθε πρωταγωνιστή του συμβάντος

2. παραγωγικότητα

Στα ΝΕ απαντούν οι εξής σημασιολογικές ομάδες ρημάτων, στα οποία η αλληλοπάθεια εκφράζεται χωρίς μαρκάρισμα (δηλαδή μόνο με το *-μαι*) (βλ. επίσης Παράρτημα Ι):

α. φυσική επαφή ⁴⁹
β. κοινωνική επαφή ⁵⁰ , αντιπαράθεση ⁵¹
γ. συναισθήματα ⁵² |
|---|

Όσον αφορά τα Αγγλικά (Levin 1993), τα αλληλοπαθή ρήματα αυτής της κατηγορίας ομαδοποιούνται με τον όρο «ρήματα κοινωνικής αλληλεπίδρασης» (verbs of social interaction). Αν προσπαθήσουμε να τα κατατάξουμε σε σημασιολογικές ομάδες, παρατηρούμε ότι απαντούν οι ίδιες ομάδες με τα Νέα Ελληνικά (βλ. επίσης Παράρτημα Ι):

⁴⁹ αγκαλιάζονται, φιλιούνται, χαϊδεύονται...

⁵⁰ ανταμώνονται, καληνυχτίζονται...

⁵¹ τσακώνονται, στριμώχνονται, διαπληκτίζονται, τρώγονται...

⁵² αγαπιούνται, αντιπαθιούνται...

α. φυσική επαφή ⁵³
β. κοινωνική επαφή ⁵⁴ , συμφωνία ⁵⁵ , αντιπαράθεση ⁵⁶
γ. συναισθήματα ⁵⁷ |
|--|

Παρατηρούμε ότι για τα NE δεν υφίσταται ο ίδιος τύπος αμφισημίας με τα Γαλλικά, όσον αφορά τα αυτοπαθή και τα αλληλοπαθή, τα οποία φέρουν τη συγκεκριμένη σημασία χωρίς μαρκάρισμα:

(241) Ο Γιάννης και η Μαρία πλένονται

α. Ο Γιάννης και η Μαρία πλένονται μόνοι τους⁵⁸

β. * Ο Γιάννης και η Μαρία πλένονται μεταξύ τους

(242) Ο Γιάννης και η Μαρία φιλιούνται/αγαπιούνται/μισιούνται

α. Ο Γιάννης και η Μαρία φιλιούνται/αγαπιούνται/μισιούνται μεταξύ τους

β. *Ο Γιάννης και η Μαρία φιλιούνται/αγαπιούνται/μισιούνται μόνοι τους

Από την άλλη πλευρά, ως κριτήριο παραγωγικότητας ή μη θα μπορούσαμε να δώσουμε το εξής: αν συγκρίνουμε τα Αγγλικά (λεξική γλώσσα), τα Γαλλικά (συντακτική γλώσσα) και τα Ελληνικά, παρατηρούμε ότι ενώ τα Γαλλικά αναπαριστούν διαφορετικά ρήματα με όμοιο δομικό σχήμα, τα Αγγλικά και τα NE παρουσιάζουν μεγαλύτερη ποικιλία:

⁵³ hug (αγκαλιάζονται), kiss (φιλιούνται), pet (χαϊδοιολογούνται), embrace (αγκαλιάζονται)...

⁵⁴ consult (συσκέπτονται), debate (συζητούν δημόσια), marry (παντρεύονται), cooperate (συνεργάζονται), negotiate (διαπραγματεύονται)...

⁵⁵ correspond, agree, concert (συμφωνούν)...

⁵⁶ compete (συναγωνίζονται), dissent (διαφωνούν), struggle (τσακώνονται), wrangle (λογομαχούν), disagree (διαφωνούν), dispute (λογομαχούν)...

⁵⁷ feud (εχθρεύονται), miss (λείπει ο ένας στον άλλο)...

⁵⁸ Οι φυσικοί ομιλητές στη συγκεκριμένη πρόταση των NE («Οι άνθρωποι πλένονται») προτίμησαν την αυτοπαθητική ερμηνεία σε ποσοστό 100%. Η τυχόν αλληλοπαθητική ανάγνωση οφείλεται στο χαρακτηριστικό [+πληθυντικός] που είναι βασικό χαρακτηριστικό των αλληλοπαθών ρημάτων (Heim, Lasnik & May 1991) και επηρεάζει τους ομιλητές στην επιλογή της συγκεκριμένης ανάγνωσης. Όμως, η αυθόρμητη επιλογή των φυσικών ομιλητών δείχνει ότι ρήματα όπως αυτό έχουν πρωτοτυπική τη σημασία της αυτοπάθειας.

(243) Ο Γιάννης και η Μαρία αγκαλιάζονται

(244) Ο Γιάννης και η Μαρία αλληλοκατηγορούνται/ * Ο Γιάννης και η Μαρία κατηγορούνται

(245) Jean et Marie s'embrassent

(246) Jean et Marie s'accusent

(247) John and Mary are hugging/hug

(248) John and Mary blame each other / one another-* John and Mary blame

Για αλληλοπαθή ρήματα των ΝΕ που δεν κατηγοριοποιούνται στα εγγενώς, παρατηρούμε ότι εκφέρονται με τη μέση-παθητική μορφολογία + ένα επιπλέον λεξικό στοιχείο, όπως και τα Αγγλικά (λεξική γλώσσα), ενώ τα Γαλλικά (συντακτική γλώσσα) έχουν την ίδια δομή για εγγενή και μη εγγενή αλληλοπάθεια.

Αν θεωρήσουμε ότι τα Αγγλικά είναι λεξική γλώσσα και τα χρησιμοποιήσουμε ως κριτήριο για να χαρακτηρίσουμε και τα Ελληνικά, φαίνεται ότι και τα Ελληνικά μοιράζονται και ιδιότητες των λεξικών γλωσσών.

3. δομές ECM

Όσον αφορά τις δομές ECM, στα ΝΕ παράγουν αντιγραμματικές προτάσεις για τις αλληλοπαθείς δομές:

(249) α. * Ο Γιάννης και η Μαρία περνιούνται για έξυπνοι (μόνο αυτοπαθές)

β. Ο Γιάννης περνά τη Μαρία για έξυπνη και η Μαρία περνά το Γιάννη για έξυπνο

Ωστόσο, είναι γραμματικές για το «αλληλο» και την περίφραση «ο ένας τον άλλο»:

(250) Ο Γιάννης και η Μαρία αλληλοπερνιούνται για έξυπνοι

(251) Ο Γιάννης και η Μαρία περνούν ο ένας τον άλλο για έξυπνο

4. αιτιατική

Επίσης, η παρουσία αιτιατικής πτώσης ως συμπληρώματος του αλληλοπαθούς ρήματος έχει αντιγραμματικό αποτέλεσμα για τη μορφολογία *-μαι* και το «αλληλο». Παρά ταύτα, η παρουσία της αιτιατικής με το «ο ένας τον άλλο» φέρει αποδεκτή δομή:

- (252) *Ο Γιάννης και η Μαρία γράφονται γράμματα
- (253) * Ο Γιάννης και η Μαρία αλληλογράφονται γράμματα
- (254) Ο Γιάννης και η Μαρία γράφουν γράμματα ο ένας στον άλλο

5. αντωνυμία χωρίς «με»

Η δομή που απαιτεί την παρουσία της αλληλοπαθούς αντωνυμίας χωρίς την πρόθεση *με* είναι αντιγραμματική για τα ΝΕ:

- (255) *Ο Γιάννης και η Μαρία φιλιούνται/τσακώνονται ο ένας τον άλλο

αλλά:

- (256) Ο Γιάννης και η Μαρία παντρεύονται/ερωτεύονται ο ένας τον άλλο⁵⁹
- (257) *Ο Γιάννης και η Μαρία αλληλοκατηγορούνται ο ένας τον άλλο

Είναι όμως γραμματική η δομή με την περίφραση «ο ένας τον άλλο»:

- (258) Μιλάει/αγκαλιάζει ο ένας τον άλλο

6. αντωνυμία + «με»

Από την άλλη πλευρά, η δομή με την παρουσία της πρόθεσης *με* δεν είναι εντελώς αποδεκτή:

- (259) ? Ο Γιάννης και η Μαρία φιλιούνται/τσακώνονται ο ένας με τον άλλο

⁵⁹ Η κατά ένα βαθμό αποδεκτότητα τέτοιων δομών ίσως οφείλεται ότι τα ρήματα αυτά είναι αποθετικά μεταβατικά:

(17) Ο Γιάννης παντρεύεται/αρραβωνιάζεται τη Μαρία

(260) ? Ο Γιάννης και η Μαρία παντρεύονται/ερωτεύονται ο ένας με τον άλλο

(261) ? Ο Γιάννης και η Μαρία αλληλοκατηγορούνται ο ένας με τον άλλο

(262) *κατηγορεί ο ένας με τον άλλο

7. υποκείμενο σε ενικό

Στα Ελληνικά είναι δυνατή η δομή με ένα υποκείμενο [+ενικός] + με:

(263) α. Ο Γιάννης φιλιέται/ τσακώνεται με τη Μαρία

β. Ο Γιάννης με τη Μαρία φιλιούνται/τσακώνονται

(264) Ο Γιάννης με τη Μαρία φιλάνε ο ένας τον άλλο

(265) Ο Γιάννης αλληλοκατηγορείται με τη Μαρία

Αλλά με την περιφραση «ο ένας τον άλλο», φέρει αντιγραμματικό αποτέλεσμα:

(266) * Ο Γιάννης με τη Μαρία φιλάει ο ένας τον άλλο

4.6.3.3. Η περίπτωση της αλληλοπάθειας σε -ω

Εκτός από τη μέση-παθητική μορφολογία, υπάρχουν και ρήματα με ενεργητική μορφολογία⁶⁰, τα οποία ανήκουν σε κλειστή ομάδα ρημάτων και έχουν αλληλοπαθητική σημασία (βλ. Σινοπούλου 2001, 2003).

Αν εφαρμόσουμε σ' αυτή την ομάδα ρημάτων τα κριτήρια που προτείνει η Siloni (2002), παρατηρούμε:

1. παραγωγικότητα

Τα ρήματα αυτά αποτελούν κλειστή ομάδα και δεν υφίστανται αμφισημία ανάμεσα σε αυτοπάθεια και αλληλοπάθεια:

(267) Ο Γιάννης και η Μαρία καβγαδίζουν

α. Ο Γιάννης και η Μαρία καβγαδίζουν μεταξύ τους

⁶⁰ Ζευγαρώνουμε, μοιάζουμε, μιλάμε, επικοινωνούμε κ.τ.λ.

β. *Ο Γιάννης και η Μαρία καβγαδίζουν μόνοι τους

2. δομές ECM

Η δομή ECM είναι αντιγραμματική ως προς την αλληλοπαθή σημασία:

(268) *Ο Γιάννης και η Μαρία περνούν για έξυπνοι

3. αιτιατική:

Η δομή με αλληλοπαθές δίπτωτο ρήμα αυτής της ομάδας και συμπλήρωμα σε αιτιατική είναι γραμματική:

(269) Ο Γιάννης και η Μαρία ανταλλάσσουν δώρα

4. αντωνυμία χωρίς «με»:

Η δομή με την περίφραση «ο ένας τον άλλο» και την απουσία του «με», είναι γραμματική για κάποια ρήματα και αντιγραμματική για κάποια άλλα⁶¹:

(270) *Ο Γιάννης και η Μαρία μοιάζουν/καβγαδίζουν ο ένας τον άλλο

(271) Ο Γιάννης και η Μαρία χωρίζουν ο ένας τον άλλο

5. αντωνυμία + με:

Σ' αυτή την περίπτωση, κάποια ρήματα δίνουν γραμματικές προτάσεις με την παρουσία της πρόθεσης «με» και κάποια άλλα όχι:

(272) * Ο Γιάννης χωρίζουν ο ένας με τον άλλο

(273) Ο Γιάννη και η Μαρία μοιάζουν/καβγαδίζουν ο ένας με τον άλλο

6. Υποκείμενο σε ενικό:

⁶¹ από τα ρήματα που αναφέρει η Σινοπούλου, παρατηρήσαμε αυτή την ιδιαιτερότητα για το «χωρίζω»:

(3) Ο Γιάννης χωρίζει (με) τη Μαρία

Η παρουσία ενός υποκειμένου σε ενικό σε συνδυασμό με την πρόθεση «με», είναι γραμματική για τα ρήματα αυτής της ομάδας:

(274) Ο Γιάννης μοιάζει/καβγαδίζει με τη Μαρία

(275) Ο Γιάννης χωρίζει με τη Μαρία

Αν παραστήσουμε σχηματικά την εφαρμογή ή όχι των κριτηρίων της Siloni, διαπιστώνουμε ότι τα ΝΕ-όσον αφορά τα εγγενώς αλληλοπαθή ρήματα-παρουσιάζουν πολλά χαρακτηριστικά όμοια με τις λεξικές γλώσσες (πίνακας 9):

	Λεξικό	Σύνταξη				
	Εβραϊκά ⁶²	Γαλλικά ⁶³	-μαι	«αλληλο»	ο ένας τον άλλο	-ω
Παραγωγικότητα- αμφισημία ως προς την οπτική του συμβάντος	-	+	-	+	+	-
Δομές ECM	-	+	-	+	+	-
Αιτιατική	-	+	-	-	+	+
Αντωνυμία χωρίς με	-	+	+/-	-	+	+/-
Αντωνυμία + με	+	-	?	?	-	+/-
Υποκείμενο σε ενικό	+	-	+	+	+/-	+

Πίνακας 9

4.6.4. Συμπεράσματα

Με βάση τα κριτήρια που εξετάσαμε, παρατηρούμε ότι, το «αλληλο» έχει χαρακτηριστικά και από τις συντακτικές και από τις λεξικές γλώσσες με τάση

⁶² Σ' αυτή την ομάδα γλωσσών κατατάσσονται, σύμφωνα με τη σχετική βιβλιογραφία, γλώσσες όπως τα Ουγγρικά, τα Ρώσικα κ.τ.λ.

⁶³ Στην ίδια ομάδα ταξινομούνται επίσης τα Ιταλικά, τα Ισπανικά κ.τ.λ.

περισσότερο προς τις συντακτικές (+ productivity, + ECM), η περίφραση «ο ένας τον άλλο» έχει σαφώς περισσότερα χαρακτηριστικά των συντακτικών γλωσσών, ενώ τέλος η μορφολογία *-μαι* έχει πολλά χαρακτηριστικά με εκείνα των λεξικών γλωσσών. Η ενεργητική μορφολογία κλίνει προς τα χαρακτηριστικά των συντακτικών γλωσσών, αν και μοιράζεται χαρακτηριστικά και από τις λεξικές γλώσσες (- productivity, - ECM). Σχηματικά η ταξινόμηση είναι η ακόλουθη, όσον αφορά την έκφραση της αλληλοπάθειας (σχήμα 9):

Λεξικές γλώσσες	Συντακτικές γλώσσες
<i>-μαι</i>	«αλληλο-»/-ω
	«ο ένας τον άλλο»

Σχήμα 9

Όσον αφορά την αλληλοπάθεια, μπορούμε επομένως να προτείνουμε ότι τα ΝΕ συμπεριφέρονται όπως τα Γαλλικά (συντακτική γλώσσα) στην περίπτωση της περίφρασης «ο ένας τον άλλο» και του «αλληλο». Όσον αφορά τη μορφολογία (*-μαι*) ως έκφραση της αλληλοπάθειας, συμπεριφέρονται όπως τα Εβραϊκά.

4.6.5. Η παραγωγή των αυτοπαθών ρημάτων

Στο θεωρητικό πλαίσιο των Reinhart & Siloni (2004) κινείται και η Parangelí (2004), η οποία στην ερευνητική της εργασία έχει ως αφορμή δομές αυτοπάθειας και απρόσωπης σύνταξης που είναι γραμματικές στα Ιταλικά, είναι όμως αντιγραμματικές στα ΝΕ:

(276) Gianni si è comprato una macchina αλλά * Ο Γιάννης αγοράστηκε ένα αυτοκίνητο

(277) Qui, li si mangia spesso αλλά * Εδώ, τα τρώγεται συχνά

Ακολουθεί την υπόθεση της Reinhart (2000) ότι οι γλώσσες διακρίνονται σε λεξικές και συντακτικές και ο χαρακτηρισμός αυτός εξαρτάται από το επίπεδο (Λεξικό ή Σύνταξη) όπου εφαρμόζονται μηχανισμοί όπως της αυτοπάθειας ή της αλληλοπάθειας. Θέλει να αποδείξει ότι τα Ελληνικά είναι συντακτική γλώσσα. Για

να το αποδείξει ελέγχει αν στα ΝΕ ισχύουν ή όχι τα χαρακτηριστικά που προτείνει η Θεωρία των θεματικών ρόλων (theta theory), ως ιδιότητες των συντακτικών γλωσσών και όχι των λεξικών.

Αν παραστήσουμε σχηματικά τα κριτήρια της Siloni που εφαρμόζει η Parangeli για τα αυτοπαθή σε –μαι των ΝΕ, παρατηρούμε (πίνακας 10):

	Λεξικό	Σύνταξη	
	Εβραϊκά	Γαλλικά	-μαι
Παραγωγικότητα-Αμφισημία ως προς την οπτική του συμβάντος	-	+	+
Δομές ECM	-	+	+
Αιτιατική	-	+	-

Πίνακας 10

Αναλυτικά, τα κριτήρια που εφαρμόζει (ανάμεσα σε αυτά είναι και τα κριτήρια της Siloni 2001), έχουν ως εξής:

1. η αυτοπάθεια είναι παραγωγική

Η Parangeli ξεκινάει με την παρατήρηση, ότι τα αυτοπαθή –και κατ' επέκταση τα αλληλοπαθή-ρήματα, μπορεί να είναι αμφίσημα:

(278) Πλένεται (παθ./αυτοπ.)

Σ' αυτές τις περιπτώσεις η αμφισημία αίρεται:

α) με την παρουσία ενός προσαρτήματος (adjunct) «από μόνος του»:

(279) Πλένεται από μόνος του

αλλά

(280) Συνελήφθη από την αστυνομία- *συνελήφθη από μόνος του

β) με την παρουσία ενός προσαρτήματος (adjunct) «από μόνος του» + φράση που δηλώνει Όργανο:

(281) Η γυναίκα κάηκε (παθ.)-η γυναίκα κάηκε από μόνη της με τα σπίρτα (αυτοπ.)

τέτοια πρόταση είναι αντιγραμματική για τα Αγγλικά :

(282) *the woman burnt on her own with the matches

Παρουσιάζει ανάλογα ρήματα στα ΝΕ που μπορεί να έχουν και αυτοπαθή σημασία, ενώ δεν απαντά αντίστοιχη δομή στα Αγγλικά:

(283) τραυματίζομαι, δένομαι, λερώνομαι, σκεπάζομαι, προστατεύομαι κ.τ.λ.

Αυτό που υποστηρίζει επομένως είναι το εξής: τα ρήματα σε –μαι στα ΝΕ είναι συχνά αμφίσημα. Η αυτοπαθής ανάγνωση μπορεί να επιτευχθεί μέσα από την επιλογή προσαρτήματος (adjunct). Αυτό δείχνει ότι η αυτοπάθεια είναι πιο παραγωγική από ό,τι έχει υποστηριχτεί έως σήμερα και τα ΝΕ είναι συντακτική γλώσσα, δηλαδή η διαδικασία της αυτοπάθειας διαδραματίζεται στο επίπεδο της Σύνταξης. Συνεπώς ένας μεγάλος και όχι περιορισμένος αριθμός ρημάτων είναι αυτοπαθή.

Ένα επιχείρημα που χρησιμοποιεί είναι ότι τα ρήματα που έχουν –σύμφωνα με τη Θεωρία των θεματικών ρόλων (theta theory)- το σημασιολογικό χαρακτηριστικό [+c] (βλ. 4.3.1.), επιτρέπουν την παραγωγή αυτοπαθούς δομής μόνο στις συντακτικές γλώσσες. Τέτοιου είδους ρήματα είναι για τα ΝΕ το «καίω».

Επίσης, άλλο επιχείρημα είναι ότι τα Αγγλικά είναι λεξική γλώσσα (η διαδικασία της αυτοπάθειας διαδραματίζεται στο επίπεδο του Λεξικού) και είναι αντιγραμματική η δομή που στα ΝΕ είναι αποδεκτή:

(284) Η γυναίκα κάηκε από μόνη της αλλά * the woman burnt

Τέλος, η Parangeli χρησιμοποιεί παραδείγματα από την καθημερινή χρήση των ΝΕ, τα οποία σύμφωνα με την ίδια δηλώνουν ότι η αυτοπάθεια είναι παραγωγική διαδικασία:

- (285) τρυπάω-τρυπιέμαι
- (286) χαπακώνω-χαπακόνομαι
- (287) παρακαλώ, δεθείτε (στο αεροπλάνο)
- (288) ελάτε να μετρηθούμε, να χωριστούμε (στη γλώσσα των παιδιών)

2. μπορεί να υπάρχει αυτοπαθής δομή στα ECM κατηγορήματα

Στα ΝΕ και στα Γαλλικά (συντακτική γλώσσα) είναι δυνατόν να υπάρξει μια τέτοια δομή ενώ στα Αγγλικά που είναι λεξική γλώσσα, όχι:

- (289) θεωρείσαι Αμερικανίδα (παθ./αυτοπ.)
- (290) Jean se considere intelligent (Γαλλικά-συντακτική γλώσσα)
- (291) John considers clever-*John considers himself clever (Αγγλικά-λεξική γλώσσα)

Για το συγκεκριμένο παράδειγμα αναφέρει ότι η παθητική ανάγνωση είναι η πρώτη προτίμηση για τους ομιλητές των ΝΕ αλλά και η αυτοπαθητική είναι αποδεκτή, όταν υπάρχει το κατάλληλο συγκείμενο, π.χ. «από μόνος του»

3. δεν υπάρχουν αυτοπαθή ουσιαστικά (reflexive nominals)

Αυτοπαθή ουσιαστικά παρατηρούνται στις λεξικές γλώσσες και όχι στις συντακτικές:

- (292) she is elegant dresser (αυτοπ.) αλλά ράφτης, πλύστης (ενεργ., *αυτοπ.)

Επειδή όμως υπάρχουν μερικά τέτοιου είδους ουσιαστικά στα ΝΕ, αυτό δικαιολογείται από την παρατήρηση ότι προέρχονται από μη τυπικά αυτοπαθή ρήματα:

- (293) αυτοκαταστροφή<αυτοκαταστρέφομαι

4. τα αυτοπαθή ρήματα στον πληθυντικό είναι αμφίσημα με την αλληλοπαθή ανάγνωση

Αμφισημία ανάμεσα στην αυτοπαθή και αλληλοπαθή σημασία παρατηρείται στις συντακτικές γλώσσες, ενώ στις λεξικές γλώσσες (π.χ. Αγγλικά, Εβραϊκά) είναι δυνατή μόνο μια ανάγνωση:

(294) Pierre et Jean se sont lavés (αυτοπ./αλληλ.) -Οι άνθρωποι πλένονται (αυτοπ./αλληλ.)

(295) John and Mary washed (αυτοπ.)- Dan ve-Ron hitraxcu (αυτοπ.)

5. η γενική/δοτική χαριστική/ηθική (benefactor) δεν αυτοπαθητικοποιείται

Οι συντακτικές γλώσσες έχουν δομές όπως οι παρακάτω:

(296) Jean s'est envoyé une lettre (αυτοπ.)

Οι δομές όμως αυτές δεν παρατηρούνται σε λεξικές γλώσσες:

(297) John sent a letter (ενεργ./*αυτοπ.)

Πρόβλημα αποτελεί εδώ για την Parangeli ότι στα NE είναι αντιγραμματική η δομή:

(298) Ο Γιάννης αγοράστηκε (=για το Γιάννη) ένα γράμμα

6. ο κτήτορας (possessor) δεν αυτοπαθητικοποιείται

Στις συντακτικές γλώσσες (π.χ. Γαλλικά) είναι γραμματική η ακόλουθη δομή, αλλά όχι για τα NE:

(299) Jean s'est lavé les mains αλλά * Ο Γιάννης πλύθηκε τα χέρια (=του Γιάννη)

Στη συνέχεια προσπαθεί να αποδείξει ότι και η αλληλοπάθεια για τα ΝΕ είναι παραγωγική διαδικασία, μια και θεωρεί τα ΝΕ ως συντακτική γλώσσα. Εξετάζει αντίστοιχα κριτήρια όπως αυτά της αυτοπάθειας:

Εξετάζει το χαρακτηριστικό (1) αντίστοιχα για την αλληλοπάθεια και υποστηρίζει ότι είναι πιο παραγωγική στα ΝΕ από ό,τι στα Αγγλικά:

(300) μη σφαχτείτε μόνο!-* Just don't slaughter

(301) όχι απλώς βοηθούν ο ένας τον άλλον, εκτιμούνται κιόλας-*They appreciate

Επίσης, ελέγχει το χαρακτηριστικό (5), που όμως δεν ισχύει για τα ΝΕ, αν και θεωρεί ότι είναι συντακτική γλώσσα:

(302) Ο Γιάννης και η Μαρία ψιθυρίζονται μυστικά

Ακολουθώντας τις προτάσεις των Reinhart & Siloni (2003, 2004, βλ. Papangeli 2004:83-84, 126-127) ότι:

α) στις συντακτικές γλώσσες χρειάζεται να υπάρχει μορφολογία (morphological device) η οποία θα απορροφήσει την πτώση

β) το κλιτικό *se* των Ρομανικών γλωσσών δεν είναι όρισμα αλλά ένα στοιχείο, το οποίο συγχωνεύτηκε (merge) στην Κλίση (Inflection) και απορροφά πτώση (case-absorber)

γ) η αιτιατική πτώση είναι η μόνη πτώση που επηρεάζεται όταν η διαδικασία της ελάττωσης εφαρμόζεται στο Λεξικό

δ) στις συντακτικές διαδικασίες, το πεδίο απορρόφησης πτώσεων είναι μεγαλύτερο σε σχέση με τις διαδικασίες στο επίπεδο του Λεξικού. Με λίγα λόγια, στις συντακτικές γλώσσες, η αυτοπαθητικοποίηση μπορεί να κατευθύνεται προς το Θέμα, το Στόχο, την αιτιατική ή τη γενική/δοτική χαριστική, (πτώση δηλαδή άλλη πέραν της αιτιατικής)

η Parangeli (ό.π.: 84) υποθέτει ότι ένα πρόσφυμα (suffix) έχει μικρότερο πεδίο απορρόφησης πτώσεων (smaller absorption domain of grammatical functions) από ένα κλιτικό και υποστηρίζει ότι διαδικασίες, όπως η αυτοπάθεια και η παθητικοποίηση, εφαρμόζονται στο επίπεδο της σύνταξης και το πρόσφυμα –μαι στο ρήμα αποκλείει/απορροφά την αιτιατική πτώση. Το όρισμα του Θέματος μένει στα παθητικά, αλλά επειδή δεν υπάρχει πια αιτιατική πτώση, μετακινείται.

Στην περίπτωση που αντί για πρόσφυμα, η γλώσσα χρησιμοποιεί κλιτικό, τότε το ρήμα μπορεί να αποκλείσει την αιτιατική ή τη δοτική πτώση. Έτσι εξηγείται γιατί μπορεί να δεχτεί αυτοπαθή δομή το Θέμα και η γενική/δοτική ηθική/χαριστική (benefactor).

Κάνοντας σύγκριση ανάμεσα στα Ρώσικα, τα Ευρωπαϊκά Πορτογαλικά και τα ΝΕ, θεωρεί ότι και οι τρεις αυτές γλώσσες συμπεριφέρονται το ίδιο. Το se των Πορτογαλικών το θεωρεί πρόσφυμα (όπως στα Ρώσικα και τα Ελληνικά) και όχι κλιτικό (όπως τα Γαλλικά).

Στις λεξικές γλώσσες η αιτιατική αποκλείεται στο επίπεδο του Λεξικού και έτσι, όταν εφαρμόζεται η ανάλογη διαδικασία της αυτοπάθειας ή της παθητικοποίησης (ελάτωση/reduction, κορεσμός/saturation) η πτώση δεν αναπαρίσταται υποχρεωτικά μορφοσυντακτικά. Έτσι το ρήμα παραμένει το ίδιο (Αγγλικά) ή η μορφολογική αλλαγή δεν έχει σχέση με τις παραπάνω διαδικασίες (Εβραϊκά).

Η Parangeli δεν αναφέρει τον αριθμό των αυτοπαθών και των αλληλοπαθών ρημάτων με μορφολογία –μαι στα ΝΕ, ώστε να αποδεικνύει ότι η αυτοπάθεια/αλληλοπάθεια είναι παραγωγική διαδικασία. Από την άλλη πλευρά, τα εγγενώς αλληλοπαθή ρήματα σε –μαι, τα οποία χαρακτηρίζουμε στην εργασία μας ως εγγενώς αλληλοπαθή, συμπίπτουν με τις σημασιολογικές κατηγορίες των ρημάτων που παράγονται στο Λεξικό στα Εβραϊκά και τα Αγγλικά (βλ. Siloni 2002, Levin 1993).

Γενικότερα, στην ανάλυσή της η Parangeli χρησιμοποιεί ως κριτήριο τα Αγγλικά ως λεξική γλώσσα και αν κάτι είναι αντιγραμματικό στα ΝΕ ή στα Αγγλικά, υποστηρίζει ότι αυτό είναι απόδειξη ότι τα ΝΕ είναι διαφορετική γλώσσα από τα Αγγλικά, δηλαδή συντακτική γλώσσα.

Στα Γαλλικά δεν υπάρχει διαφοροποίηση ανάμεσα στις εξής προτάσεις:

(303) Jean et Marie s'embrassent

(304) Jean et Marie s'accusent

Ωστόσο, στα ΝΕ υπάρχει δομική διαφοροποίηση ανάμεσα στα ρήματα που λαμβάνουν τη σημασία της αλληλοπάθειας στο Λεξικό και σε εκείνα που την αποκτούν στο επίπεδο της Σύνταξης:

(305) Ο Γιάννης και η Μαρία αγκαλιάζονται

(306) Ο Γιάννης και η Μαρία αλληλοκατηγορούνται/ * Ο Γιάννης και η Μαρία κατηγορούνται

Παρατηρούμε ότι το ίδιο ισχύει για αντίστοιχα ρήματα στα Αγγλικά, που χαρακτηρίζεται ως λεξική γλώσσα:

(307) John and Mary blame each other / one another-* John and Mary blame

(308) John and Mary are hugging

Η Papangeli δεν εξηγεί τέτοιου είδους περιπτώσεις όπου τα ΝΕ έχουν δομικές διαφορές με συντακτικές γλώσσες (Γαλλικά) και ομοιότητες με λεξικές γλώσσες (Αγγλικά).

Χρησιμοποιεί ένα προσάρτημα (adjunct) «από μόνος του» για να άρει την αμφισημία (309), στο οποίο οι φυσικοί ομιλητές φαίνεται να αντιδρούν θεωρώντας το μη αποδεκτό⁶⁴, μη φυσικό και προτιμούν τη φράση χωρίς την πρόθεση «από» ή ολόκληρη την προθετική φράση (310):

(309) Η γυναίκα κάηκε από μόνη της με τα σπύρτα

⁶⁴ Οι προτάσεις που χρησιμοποιεί στα παραδείγματά της η Παπαγγελή, δόθηκαν σε επτά (7) ενήλικες φυσικούς ομιλητές των ΝΕ με σκοπό να τις χαρακτηρίσουν ως αποδεκτές ή μη. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι για τους φυσικούς ομιλητές των ΝΕ οι προτάσεις με αυτοπάθεια είναι πιο αποδεκτές με την απουσία της πρόθεσης «από» ή και ολόκληρης της προθετικής φράσης «από μόνη της». Για παράδειγμα, τη φράση «η γυναίκα κάηκε από μόνη της με τα σπύρτα» χαρακτήρισαν ως μη φυσική οι 5 στους 7 ερωτώμενους, δηλαδή σε ποσοστό 71,42%.

(310) Η γυναίκα κήκε ((από) μόνη της) με τα σπύρτα

Δεν εξηγεί όμως γιατί μερικά ρήματα για τους φυσικούς ομιλητές είναι πρωταρχικά αυτοπαθή/αλληλοπαθή, μόνο με την παρουσία της μορφολογίας *-μαι*:

(311) Ο Γιάννης πλένεται- Ο Γιάννης και η Μαρία φιλιούνται

Ενώ μερικά άλλα χρειάζονται επιπλέον λεξιλογική ένδειξη για να πάρουν την αυτοπαθητική/αλληλοπαθητική τους σημασία:

(312) Ο Γιάννης αυτοκαταστρέφεται-Ο Γιάννης και η Μαρία αλληλοκατηγορούνται

Επίσης δεν εξηγεί τη διαφορά ανάμεσα στη γραμματικότητα της φράσης (με την έννοια ότι έχει αυτοπαθητική σημασία):

(313) Η γυναίκα κήκε από μόνη της

Και στην αντιγραμματικότητα της επόμενης:

(314) *Η γυναίκα συνελήφθη από μόνη της

Το ερώτημα που συνάγεται από τα παραπάνω είναι μήπως μερικά ρήματα (π.χ. *καίγομαι*) έχουν το χαρακτηριστικό της αυτοπάθειας στο Λεξικό ενώ άλλα (π.χ. *συλλαμβάνομαι*) δεν το έχουν.

Σχετικά με το κριτήριο (4) που αναφέρει, ότι δηλαδή τα αυτοπαθή ρήματα στον πληθυντικό είναι αμφίσημα με την αλληλοπαθή ανάγνωση και αυτό αποδεικνύει ότι τα ΝΕ είναι συντακτική γλώσσα, παρατηρούμε τα εξής:

(315) α. Pierre et Jean se sont lavés (αυτοπ./αλληλ.)

β. Οι άνθρωποι πλένονται (αυτοπ./αλληλ.)

(316) α. John and Mary washed (αυτοπ.)

β. Dan ve-Ron hitraxcu (αυτοπ.)

Η έρευνά μας (βλ. κεφ. 7) βασίζεται σε αυτή την πολυσημία της μέσης-παθητικής μορφολογίας. Τα αποτελέσματά μας για τους φυσικούς ομιλητές δείχνουν ότι τα Ελληνικά είναι μια γλώσσα που η μορφολογία *-μαι* παράγεται εν μέρει στο Λεξικό και εν μέρει στο επίπεδο της Σύνταξης. Το γεγονός ότι οι φυσικοί ομιλητές ερμήνευσαν σε ένα σημαντικό ποσοστό τα εγγενώς αλληλοπαθή ρήματα με αυτή τη σημασία ακόμα και όταν αυτά είχαν άλλη σημασία (δηλαδή παθητική), δείχνει ότι αυτά τα ρήματα έχουν «εγγραφεί» πρωταρχικά στο μυαλό τους ως αλληλοπαθή.

Από την άλλη, παρατηρήσαμε (βλ. κεφ. 7, ερευνητικό μέρος) ότι οι ίδιοι ομιλητές αναγνώρισαν τα εγγενώς αυτοπαθή όταν είχαν άλλη σημασία (δηλαδή παθητική) με μεγαλύτερη ευκολία από την προηγούμενη ομάδα ρημάτων. Αυτό μας δείχνει ότι ίσως τα αυτοπαθή ρήματα των ΝΕ είναι λίγο πιο «ανοικτή» ομάδα από τα αλληλοπαθή και ο φυσικός ομιλητής δέχεται ευκολότερα και άλλη ερμηνεία. Πάλι όμως η αυτοπαθητική σημασία ήταν αυτή που προτιμήθηκε περισσότερο.

Επομένως προτείνουμε ότι τα ΝΕ είναι μια γλώσσα που βρίσκεται ανάμεσα στις λεξικές και συντακτικές γλώσσες και έχει χαρακτηριστικά και των δύο. Τα χαρακτηριστικά όμως που υπερτερούν είναι αυτά των λεξικών γλωσσών.

4.7. Μη εκπεφρασμένα συμπληρώματα και μέση-παθητική μορφολογία

Γενικά, για τη μέση-παθητική μορφολογία μας ενδιαφέρουν τα εξής:

α) οι θ-ρόλοι και η διαφορά στη συντακτική αναπαράστασή τους σε σχέση με το αντίστοιχο μεταβατικό ρήμα,

β) το επίπεδο (Λεξικό ή Σύνταξη) στο οποίο εφαρμόζονται οι μηχανισμοί της παθητικοποίησης και της αυτο-/αλληλοπάθειας.

Όσον αφορά το πρώτο ερώτημα, ο αριθμός των θ-ρόλων και η σχέση τους με το ρήμα έχει αλλάξει στο συντακτικό επίπεδο ως προς το μεταβατικό τύπο:

$P, \underline{x} \langle y, z \rangle$

Αυτό που δεν είναι ξεκάθαρο στη βιβλιογραφία είναι ποιοι θεματικοί ρόλοι πραγματώνονται συντακτικά μετά την εφαρμογή των παραπάνω μηχανισμών.

Ακολουθούμε την πρόταση των Alexiadou & Anagnostopoulou (1999) οι οποίες συνδέουν την παρουσία της μη-ενεργητικής μορφολογίας με τη διαδικασία της *απομεταβατικοποίησης* (detransivization). Αυτή η διαδικασία μπορεί να εκφραστεί είτε ως παθητικοποίηση είτε ως αυτοπάθεια είτε ως «αποσιώπηση» (suppression) του εξωτερικού αιτιακού ορίσματος.

Όσον αφορά το δεύτερο ερώτημα, έχει προταθεί ότι ο μηχανισμός της παθητικοποίησης εφαρμόζεται στο επίπεδο της Σύνταξης και ότι ο μηχανισμός αυτο-/αλληλοπάθειας εφαρμόζεται και στα δύο επίπεδα (Λεξικό, Σύνταξη).

Αναλυτικότερα, για την παθητικοποίηση δεχόμαστε την πρόταση των Baker (1988) και για τα Ελληνικά της Tsimpli (1989) (βλ.κεφ.4), ότι είναι ένας μηχανισμός ο οποίος εφαρμόζεται στο επίπεδο της Σύνταξης.

Όσον αφορά την αυτοπάθεια για τα Ελληνικά, υιοθετούμε το διαχωρισμό της Τσιμπλή (1989:250-257) σε συντακτικά και λεξικά αυτοπαθή ρήματα. Επίσης, δεχόμαστε την πρόταση των Reinhart & Reuland (1993), οι οποίοι υποστήριξαν ότι η σημασία της αυτοπάθειας καταγράφεται στο Λεξικό και υπάρχουν ρήματα στις γλώσσες όπου η σημασία αυτή είναι εγγενής. Επίσης, δεχόμαστε την πρόταση της Θεοφανοπούλου-Κοντού (1981), η οποία κάνει διάκριση σε αυτοπαθή και αλληλοπαθή με σημασία λεξική. Σε ρήματα που η σημασία της αυτοπάθειας και της αλληλοπάθειας δεν είναι λεξική, χρειάζονται την παρουσία του «αυτο-»/ «αλληλο-», για να την αποκτήσουν.

Πιο συγκεκριμένα, στην εργασία αυτή υποθέτουμε ότι οι διαδικασίες της εγγενούς αυτοπάθειας και, κυρίως, της αλληλοπάθειας πραγματοποιούνται στο επίπεδο του Λεξικού. Ως κριτήριο για την ύπαρξη εγγενούς αλληλοπάθειας, χρησιμοποιούμε τη μη αναγκαία παρουσία εξωρηματικού στοιχείου για τη δήλωση της συγκεκριμένης σημασίας, δηλαδή του «αλληλο-». Επίσης, η εφαρμογή των κριτηρίων της Siloni (2001) δείχνει ότι τα NE μοιράζονται αρκετά από τα χαρακτηριστικά των λεξικών γλωσσών, όσον αφορά τα εγγενώς αλληλοπαθή ρήματα σε –μαι..

Όσον αφορά την παρουσία θεματικών ρόλων ή όχι στη μέση-παθητική μορφολογία, η Papangeli (2004) ακολουθώντας την υπόθεση των Reinhart & Siloni (2003a,b, βλ. Papangeli 2004) προτείνει ότι η μορφολογία –μαι δε φέρει ορίσματα (non-argumental morphology). Την ίδια θέση έχει παρουσιάσει και η Grimshaw (1990) για το κλιτικό *se*. Αντίθετη ανάλυση φαίνεται να ακολουθούν οι Baker (1988) και η Tsimpli (1989) καθώς υποστηρίζουν ότι στο παθητικό πρόσφυμα του ρήματος έχει καταγραφεί ο εξωτερικός θ-ρόλος ενώ στο αυτοπαθές έχει καταγραφεί ο εσωτερικός θ-ρόλος.

Αν οι παραπάνω μας υποθέσεις, ότι τα NE μοιράζονται χαρακτηριστικά των συντακτικών και των λεξικών γλωσσών, ισχύουν, τότε θα μπορούσαμε να προτείνουμε ότι στην περίπτωση της αυτο-/αλληλοπάθειας, το –μαι (εγγενής αυτο-/αλληλοπάθεια) παράγεται στο επίπεδο του Λεξικού, ενώ τα λεξικά στοιχεία «αυτο-», «αλληλο-», «ο ένας τον άλλο» (μη εγγενής αυτο-/αλληλοπάθεια) στο επίπεδο της Σύνταξης. Στην πρώτη περίπτωση δεν είναι εμφανείς συντακτικά όλοι οι θ-ρόλοι του ρήματος, οι οποίοι είναι πρωταγωνιστές, παρά μόνο στη μορφολογία –μαι, ενώ στη δεύτερη περίπτωση υπάρχει ένδειξη για την παρουσία τους μέσα από τα λεξικά στοιχεία κοντά στο ρήμα.

Οι παραπάνω διαπιστώσεις, και συγκεκριμένα:

α. η χρήση της μέσης-παθητικής μορφολογίας με διαφορετικές σημασίες

β. η μετατροπή ενός ρηματικού τύπου από μεταβατικό σε αμετάβατο, όπως δηλώνεται από την κατάληξη –μαι,

παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον σε σχέση με την εκμάθηση και τη διδασκαλία των NE από μη φυσικούς ομιλητές και σ' αυτό θα εστιαστεί η προσοχή μας στη συνέχεια αυτής της διατριβής.

4.8. Σύνοψη

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο παρουσιάσαμε θεωρητικές αναλύσεις που αφορούν τη μέση-παθητική μορφολογία, κυρίως στην παθητική σύνταξη, την αλληλοπάθεια και την αυτοπάθεια και επικεντρωθήκαμε στην εγγενή αυτο-/αλληλοπάθεια των ΝΕ. Με βάση την υπόθεσή μας ότι η έκφραση της αυτο-/αλληλοπάθειας στη μητρική γλώσσα θα επηρεάσει την εκμάθηση των εν λόγω φαινομένων από τους μη φυσικούς ομιλητές, στα επόμενα κεφάλαια που αποτελούν το ερευνητικό μέρος της εργασίας μας, θα αναφερθούμε συνοπτικά στο ρόλο που παίζει η τυπολογία των γλωσσών (κεφ.5). Θα παρουσιάσουμε επίσης τις γλωσσικές πραγματώσεις που εμφανίζονται, τόσο σε αυθεντικό λόγο των ΝΕ όσο και στο λόγο των μη φυσικών ομιλητών, σε σχέση με τα φαινόμενα που μας απασχολούν (κεφ.6). Τέλος, θα διερευνήσουμε τους μηχανισμούς που εφαρμόζουν οι ξένοι σπουδαστές τόσο κατά την παραγωγή όσο και κατά την κατανόηση τέτοιων δομικών σχημάτων (κεφ.7).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Σύγκριση γλωσσών (Γ1)

5.1. Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό κάνουμε σύγκριση ανάμεσα στις δομές αλληλοπάθειας και αυτοπάθειας που εμφανίζονται στα Νέα Ελληνικά με μέση-παθητική μορφολογία και στις αντίστοιχες δομές άλλων γλωσσών (Γερμανικά, Ισπανικά, Αγγλικά, Ρώσικα). Σκοπός της σύγκρισης⁶⁵ είναι να παρατηρήσουμε τυχόν διαφορές στη συντακτική αναπαράσταση των θεματικών ρόλων και στη συνέχεια να εξηγήσουμε λάθη των μαθητών (που έχουν ως Γ1 μια από αυτές τις γλώσσες) κατά την κατάκτηση, παραγωγή ή κατανόηση της μέσης-παθητικής μορφολογίας των Νέων Ελληνικών. Επιλέξαμε τις συγκεκριμένες γλώσσες αφενός διότι η πληθώρα των σπουδαστών που μαθαίνουν ΝΕ έχουν ως μητρική κάποια από αυτές τις γλώσσες, αφετέρου διότι παρουσιάζουν διαφοροποιήσεις ως προς τους τρόπους έκφρασης της αλληλο-/αυτο-πάθειας.

5.2. Σύγκριση γλωσσών (Γ1) όσον αφορά την έκφραση της αλληλοπάθειας-Εμπειρική έρευνα σε ενήλικες Γ2 σπουδαστές των ΝΕ

Τα λάθη που μπορεί να κάνει ένας σπουδαστής κατά την παραγωγή λόγου στην ξένη γλώσσα είναι *λάθη παρεμβολής* (interference), *ενδογλωσσικά* (intralingual), *αναπτυξιακά* (developmental) (Κατσιμαλή, 2000, 2005).

Αν εστιάσουμε στα λάθη παρεμβολής που οφείλονται στη μεταφορά γνώσης από τη μητρική γλώσσα προς της γλώσσα-στόχο, η σχετική βιβλιογραφία (Oudin, 1989: 36-38), αναφέρεται σε θετική και αρνητική μεταφορά. Μπορούμε να μιλήσουμε για θετική μεταφορά (positive transfer) στην περίπτωση που η Γ1 έχει αντίστοιχες δομές με τη Γ2 και για αρνητική μεταφορά στην περίπτωση που οι δύο γλώσσες παρουσιάζουν διαφορές ως προς πραγμάτωση ενός φαινομένου. Η αρνητική μεταφορά μπορεί να εμφανιστεί ως:α) μη παραγωγικότητα, όταν

⁶⁵ Χρησιμοποιούμε τη σύγκριση γλωσσών για το λόγο που αναφέραμε και όχι για να προβλέψουμε τα πιθανά λάθη που θα κάνουν οι μη φυσικοί ομιλητές των ΝΕ και τα οποία θα οφείλονται στην παρεμβολή της Γ1 στη Γ2 (interference). Εφαρμόζουμε τη σύγκριση γλωσσών ως εργαλείο έρευνας και όχι ως μέθοδο διδασκαλίας (αντιπαραθετική μέθοδος/contrastive analysis, βλ. Μήτσης 1998, Norrish 1995 κ.τ.λ.).

αποφεύγουν τη χρήση δομών, β) παραγωγή απλών δομών) γ) μεταβολή, αλλοίωση στη δομή της γλώσσας.

Με πρότυπο την προτιμώμενη μεσοπαθητική μορφολογία από τους φυσικούς ομιλητές για τα Ελληνικά, εστιαζόμενοι στα λάθη παρεμβολής, η υπόθεσή μας είναι ότι κατά την εκμάθηση της ξένης γλώσσας (Γ2) πραγματοποιείται εν μέρει *μεταφορά* γνώσης (transfer) από τη μητρική (Odlin, 1989:25 κ.εξ.).

Σε ερωτηματολόγιο που δόθηκε σε ξένους σπουδαστές, παρουσιάστηκαν δομές αλληλοπάθειας και αυτοπάθειας στα Νέα Ελληνικά και τους ζητήθηκε να παράγουν την πιο αυθόρμητη αντίστοιχη δομή στη δική τους γλώσσα (Γ1) για ρήματα που στα Ελληνικά θεωρούμε εγγενώς (π.χ. *αγκαλιάζονται, πλένεται*) και μη εγγενώς (π.χ. *κατηγορούνται, αυτοκαταστρέφεται*) αλληλοπαθή και αυτοπαθή. Εκτός από τις γραμματικές δομές, ελέγξαμε ποιες δομές θεωρούν οι σπουδαστές αντιγραμματικές για τη γλώσσα τους.

Στόχος του ερωτηματολογίου ήταν να διερευνηθεί αν οι δομές αλληλοπάθειας και αυτοπάθειας μοιάζουν ή όχι με των ελληνικών. Θεωρούμε ότι η έννοια της αλληλοπάθειας/αυτοπάθειας είναι καθολική – οι θεματικοί ρόλοι είναι οι ίδιοι για όλες τις γλώσσες- και ότι σε όλες τις γλώσσες υπάρχουν εγγενώς και μη εγγενώς αλληλοπαθή και αυτοπαθή ρήματα. Περιμένουμε παραμετρική ποικιλία στη συντακτική πραγμάτωση των θεματικών ρόλων ανάμεσα στις γλώσσες ως προς στην έκφραση αλληλοπάθειας/αυτοπάθειας.

Αναλυτικότερα, όσον αφορά την έκφραση της αλληλοπάθειας, για τα Ισπανικά, Γερμανικά, Αγγλικά και Ρώσικα, παρατηρούμε αντίστοιχα:

(317) Ισπανικά:

α. Juan y Maria se abrazan (el uno al otro)

Ο J. και η Μ. μόρφημα αγκαλιάζω (γ' πλ.) λεξικό στοιχείο

β. ? Juan y Maria abrazan el uno al otro

Ο J. και η Μ. αγκαλιάζω (γ' πλ.) λεξικό στοιχείο

γ. Juan y Maria se culpan (el uno al otro)

Ο J. και η Μ. μόρφημα κατηγορώ (γ' πλ.) λεξικό στοιχείο

δ.? Juan y Maria culpan el uno al otro
Ο J. και η M. κατηγορώ (γ' πλ.) λεξικό στοιχείο

Στα Ισπανικά παρατηρούμε ότι για ρήματα τα οποία στα ΝΕ ανήκουν στην κατηγορία των εγγενώς αλληλοπαθών (*αγκαλιάζονται/ se abrazan*) αλλά και των μη εγγενώς (*αλληλοκατηγορούνται/ se culpan*), η συντακτική πραγμάτωση είναι παρόμοια. Και για τις δύο ομάδες ρημάτων η αλληλοπάθεια εκφράζεται με το εξωρηματικό *se* σε συνδυασμό με το ρήμα σε ενεργητικό τύπο.

(318) Γερμανικά:

α. Heike und Franz umarmen sich / einander
Η Η. και ο F. αγκαλιάζω (γ' πλ.) μόρφημα / λεξικό στοιχείο

β. *Heike und Franz umarmen sich einander
Η Η. και ο F. αγκαλιάζω (γ' πλ.) μόρφημα λεξικό στοιχείο

γ. Heike und Franz beschuldigen sich (gegenseitig)/ einander
Η Η. και ο F. κατηγορώ (γ' πλ.) μόρφημα (λεξικό στοιχείο)/ λεξικό στοιχείο

δ. *Heike und Franz beschuldigen sich (gegenseitig) einander
Η. και ο F. κατηγορώ (γ' πλ.) μόρφημα (λεξικό στοιχείο) λεξικό στοιχείο

Στα Γερμανικά ρήματα όπως το *αγκαλιάζονται* των ΝΕ (*umarmen sich / einander*) αλλά και όπως το *αλληλοκατηγορούνται* (*beschuldigen sich/ einander*) εκφράζουν αλληλοπάθεια είτε με την παρουσία του *sich* μετά το ενεργητικό ρήμα είτε του *einander*.

(319) Αγγλικά:

α. John and Mary are hugging (each other / one another)
Ο J. και η M. αγκαλιάζω (γ' πλ.) λεξικό στοιχείο

β. John and Mary blame each other / one another
Ο J. και η M. κατηγορώ (γ' πλ.) λεξικό στοιχείο

γ. * John and Mary blame

Ο J. και η M. κατηγορώ (γ' πλ.)

Στα Αγγλικά παρατηρείται σαφής διαφοροποίηση ως προς τη συντακτική αναπαράσταση της αλληλοπάθειας σε ρήματα όπως το *αγκαλιάζονται* (*they are hugging*) και το *αλληλοκατηγορούνται* (*they blame each other*). Στην πρώτη περίπτωση, δεν υπάρχει εμφανής μορφολογική ένδειξη, παρά μόνο η παρουσία του ενεργητικού τύπου (η παρουσία του λεξικού στοιχείου *ο ένας τον άλλο/each other* είναι προαιρετική). Στη δεύτερη περίπτωση, το λεξικό στοιχείο *ο ένας τον άλλο* (*each other*) είναι απαραίτητο δίπλα στον ενεργητικό ρηματικό τύπο, ώστε το συγκεκριμένο ρήμα να λάβει αλληλοπαθητική σημασία.

(320) Ρώσικα:

α. Jiannis i Meri obnimautsia

αγκαλιάζω (γ' πληθ.-παθ.)

β. Jiannis i Meri obnimaut drug druga

αγκαλιάζω (γ' πληθ.) λεξικό στοιχείο

γ. *Jiannis i Meri obnimautsia drug druga

αγκαλιάζω (γ' πληθ.-παθ.) λεξικό στοιχείο

δ. Jiannis i Meri obviniaut drug druga

κατηγορώ (γ' πληθ.) λεξικό στοιχείο

ε. *Jiannis i Meri obviniautsia

κατηγορώ (γ' πληθ.-παθ.)

στ. *Jiannis i Meri obviniautsia drug druga

κατηγορώ (γ' πληθ.-παθ.) λεξικό στοιχείο

Για τα Ρώσικα, παρατηρούμε ότι ρήματα όπως το *αγκαλιάζονται* (obnimautsia) χρειάζονται το ένα μορφολογικό επίθημα στο ενεργητικό ρήμα για να δηλώσουν αλληλοπάθεια. Ως εναλλακτική δομή δίνεται το ενεργητικό ρήμα μαζί με

το λεξικό στοιχείο *ο ένας τον άλλο* (*drug druga*). Για ρήματα όπως το *αλληλοκατηγορούνται* (*obviniaut drug druga*), η αλληλοπαθητική σημασία δίνεται στο ρήμα με την παρουσία του λεξικού στοιχείου *ο ένας τον άλλο* (*drug druga*) δίπλα στο ενεργητικό ρήμα.

Συμπερασματικά, παρατηρούμε ότι οι δομές *se+Ρήμα*, *Ρήμα+sich* δίνουν γραμματικές εκφράσεις αλληλοπάθειας τόσο για τα εγγενώς όσο και για τα μη εγγενώς αλληλοπαθή ρήματα. Θεωρούμε ότι τα *se*, *sich* είναι υποχρεωτικά εξωρηματικά γραμματικά μορφήματα σχηματισμού μεσοπαθητικής μορφολογίας και παραπέμπουν στη μεσοπαθητική μορφολογία των ελληνικών. Σ' αυτή την περίπτωση, τα *el uno al otro* (ισπανικά) -που είναι προαιρετικά εξωρηματικά λεξικά στοιχεία-, όταν συνεμφανίζονται μαζί με τις παραπάνω δομές αντιστοιχούν συντακτικά με το *μεταξύ τους*, με το οποίο μπορεί να συνδυαστεί η μεσοπαθητική μορφολογία. Τα εξωρηματικά στοιχεία *einander* (γερμανικά), *each other/one another* (Αγγλικά), αντιστοιχούν στο *ο ένας τον άλλο* το οποίο απαντά συνήθως με ενεργητική σύνταξη.

Αν παραστήσουμε σχηματικά τις δομές αλληλοπάθειας - στα αντίστοιχα εγγενή ρήματα των ΝΕ - σ' αυτές τις γλώσσες, παρατηρούμε ότι ανήκουν σε συνεχές, που απεικονίζεται αρχικά με τη δομική αναπαράσταση της πληροφορίας της αλληλοπάθειας με ενιαίο ρηματικό τύπο, έπειτα με ένα προρηματικό ή μεταρηματικό γραμματικό μόρφημα, στη συνέχεια με εξωρηματικό λεξικό στοιχείο και τέλος, μορφολογικά στην κατάληξη του ρήματος (Πίνακας 11):

Προτιμώμενες δομές εγγενούς αλληλοπάθειας

- μορφολογικό μαρκάρισμα		+ μορφολογικό μαρκάρισμα	
Ρήμα- ∅	se +Ρήμα (Προρηματικό γραμ. μόρφημα+ Ρήμα)	Ρήμα + sich (Ρήμα+Προ/μεταρηματικό γραμ. μόρφημα/ λεξικό στοιχείο)	Ρήμα-μαι -sia (Μεσ/παθ.μορφολογία/ Ρήμα+ πρόσφυμα)
Αγγλικά	Ισπανικά	Γερμανικά	Ελληνικά Ρώσικα

Πίνακας 11

Ο πίνακας σχηματοποιεί τις επιλογές των συγκεκριμένων φυσικών γλωσσών ως προς την έκφραση της αλληλοπάθειας. Η έννοια αυτή αφορά αλληλόδραση εμπύχων όντων και είναι καθολική. Όταν παρίσταται ανάγκη να δηλωθεί λεκτικά, άλλες γλώσσες επιλέγουν να την εκφράσουν χωρίς να αλλάξουν τη μορφή του ρήματος με λεξικά στοιχεία τα οποία διαμορφώνουν συντακτικά σχήματα (π.χ. Αγγλικά), άλλες γλώσσες σηματοδοτούν την αλληλοπάθεια με γραμματικά μορφήματα και λεξικά στοιχεία (π.χ. Ισπανικά, Γερμανικά), ενώ άλλες γλώσσες επιλέγουν κατ'αρχήν τη μορφολογική σήμανση του ρήματος (Ελληνικά, Ρώσικα). Αυτό υποδηλώνει τη ροπή των συγκεκριμένων φυσικών γλωσσών προς τη σύνταξη και τη μορφολογία.

Η υπόθεση εργασίας μας είναι ότι οι ενήλικες σπουδαστές της ξένης γλώσσας πρέπει να μνηθούν στις δυνατότητες που παρέχονται από τη γλώσσα-στόχο, ειδικά αν η μητρική τους είναι γλώσσα που βρίσκεται στο ένα άκρο του συνεχούς και η γλώσσα-στόχος είναι το άλλο άκρο του συνεχούς.

5.3. Σύγκριση γλωσσών (Γ1) όσον αφορά την έκφραση της αυτοπάθειας-Εμπειρική έρευνα σε ενήλικες Γ2 σπουδαστές των ΝΕ

Όσον αφορά την έκφραση της αυτοπάθειας, παρατηρούμε ότι και οι δομές έκφρασης της αυτοπάθειας παρουσιάζουν ποικιλία στις συγκεκριμένες γλώσσες (Γ1):

(321) Ισπανικά:

α. Juan se lava
μόρφημα πλένω (γ' εν.)

β. * Juan lava
πλένω

γ. Juan se destruye (a si mismo)
μόρφημα πλένω (γ' εν.) λεξικό στοιχείο

δ. * Juan destruye a si mismo

πλένω (γ' εν.) λεξικό στοιχείο

Στα Ισπανικά παρατηρούμε ότι η σημασία της αυτοπάθειας σε ρήματα που αντιστοιχούν στα εγγενώς αυτοπαθή των ΝΕ (*πλένεται/ se lava*) αλλά και στα μη εγγενώς αυτοπαθή (*αυτοκαταστρέφεται/ se destruye*) εκφράζεται με τον ενεργητικό ρηματικό τύπο και το μόρφημα *se*.

(322) Γερμανικά:

α. John wäscht sich (selbst)

πλένω (γ' εν.) μόρφημα λεξικό στοιχείο

β. * John wäscht

πλένω (γ' εν.)

γ. John zerstört sich selbst

καταστρέφω (γ' εν.) μόρφημα λεξικό στοιχείο

δ. * John zerstört sich

καταστρέφω (γ' εν.) μόρφημα

Για τα Γερμανικά, η αυτοπάθεια σε ρήματα όπως το *πλένεται (wäscht sich)* εκφράζεται με τον ενεργητικό τύπο του ρήματος και την υποχρεωτική παρουσία του μορφήματος *sich*. Από την άλλη πλευρά, σε ρήματα όπως το *αυτοκαταστρέφεται (zerstört sich selbst)* εκτός από τα δύο προηγούμενα συστατικά, χρειάζεται απαραίτητα και η παρουσία του λεξικού στοιχείου *selbst* ώστε το ρήμα να γίνει αυτοπαθές.

(323) Αγγλικά:

α. John washes (himself)

πλένω (γ' εν.) λεξικό στοιχείο

β. John destroys himself

καταστρέφω (γ' εν.) λεξικό στοιχείο

γ. * John destroys

καταστρέφω (γ' εν.)

Στα Αγγλικά υπάρχει διαφοροποίηση ως προς την έκφραση της αυτοπάθειας σε ρήματα που αντιστοιχούν σε εγγενώς και μη εγγενώς αυτοπαθή των ΝΕ. Αναλυτικότερα, για ρήματα του τύπου *πλένεται* (*washes*), το ρήμα στον ενεργητικό τύπο (χωρίς άλλη μορφολογική ένδειξη) είναι επαρκές για τη δήλωση της αυτοπάθειας. Αντίθετα, σε ρήματα όπως το *αυτοκαταστρέφεται* (*destroys himself*), το λεξικό στοιχείο *himself* είναι απαραίτητο ώστε το ρήμα να γίνει αυτοπαθές.

(324) Ρώσικα:

α. Jiannis moetsia

πλένω (γ' ενικ.-παθητ.)

β. ? Jiannis moet sebia

πλένω (γ' ενικ) λεξικό στοιχείο

γ. * Jiannis moetsia sebia

πλένω (γ' ενικ.-παθητ.) λεξικό στοιχείο

δ. Jiannis unichtozaet sebia

καταστρέφω (γ' ενικ.) λεξικό στοιχείο

ε. *Jiannis unichtozaetsia sebia

καταστρέφω (γ' ενικ.-παθητ.) λεξικό στοιχείο

στ. *Jiannis unichtozaetsia

καταστρέφω (γ' ενικ.-παθητ)

Για τα Ρώσικα, παρατηρούμε ότι για ρήματα όπως το *πλένεται* (*moetsia*), η έκφραση της αυτοπάθειας δηλώνεται με την παρουσία μορφολογικού μορφήματος στο ενεργητικό ρήμα. Σε ρήματα όπως το *αυτοκαταστρέφεται* (*unichtozaet sebia*),

είναι απαραίτητη η παρουσία το λεξικού στοιχείου *τον εαυτό του (sebia)*, για να αποκτήσουν αυτοπαθητική σημασία.

Συμπερασματικά, παρατηρούμε ότι η δομή *se+Ρήμα*, δίνει γραμματικές εκφράσεις αλληλοπάθειας τόσο για τα εγγενώς όσο και για τα μη εγγενώς αλληλοπαθή ρήματα. Θεωρούμε ότι τα *se, sich* είναι υποχρεωτικά εξωρηματικά γραμματικά μορφήματα σχηματισμού μεσοπαθητικής μορφολογίας και παραπέμπουν στη μεσοπαθητική μορφολογία των ελληνικών. Σ' αυτή την περίπτωση, τα *a si mismo* (Ισπανικά), *selbst* (Γερμανικά) -που είναι εξωρηματικά λεξικά στοιχεία- όταν συνεμφανίζονται μαζί με την παραπάνω δομή αντιστοιχούν συντακτικά με το *μόνος του*, με το οποίο μπορεί να συνδυαστεί η μεσοπαθητική μορφολογία. Τα εξωρηματικά στοιχεία *sebia* (Ρώσικα), *himself* (Αγγλικά), αντιστοιχούν στο *τον εαυτό του*, το οποίο απαντά συνήθως με ενεργητική σύνταξη.

Αν παραστήσουμε σχηματικά τις δομές αυτοπάθειας –στα εγγενή ρήματα-σ' αυτές τις γλώσσες, παρατηρούμε ότι ανήκουν σε συνεχές, που απεικονίζεται αρχικά με τη δομική αναπαράσταση της πληροφορίας της αυτοπάθειας με ενιαίο ρηματικό τύπο, έπειτα με ένα προρηματικό ή μεταρηματικό γραμματικό μόρφωμα, στη συνέχεια με εξωρηματικό λεξικό στοιχείο και τέλος, μορφολογικά στην κατάληξη του ρήματος (Πίνακας 12):

Προτιμώμενες δομές εγγενούς αυτοπάθειας

- μορφολογικό μαρκάρισμα		+ μορφολογικό μαρκάρισμα	
Ρήμα- ο	se +Ρήμα (Προρηματικό γραμ. μόρφωμα+ Ρήμα)	Ρήμα + sich (Ρήμα+μεταρηματικό γραμ. μόρφωμα/ λεξικό στοιχείο)	Ρήμα-μια -sia (Μεσ/παθ. μορφολογία/ Ρήμα+ πρόσφυμα)
Αγγλικά	Ισπανικά	Γερμανικά	Ελληνικά Ρώσικα

Πίνακας 12

Και η έννοια της αυτοπάθειας ενισχύει και επιβεβαιώνει τη ροπή των συγκεκριμένων φυσικών γλωσσών προς τη μία ή την άλλη κατεύθυνση, δηλαδή τη σύνταξη ή τη μορφολογία.

5.4. Ενδοσκοπήση

Η δομική ποικιλία που εμφανίζουν οι γλώσσες ως προς την έκφραση της αυτο-/αλληλοπάθειας ίσως επηρεάζει το βαθμό κατάκτησης αντίστοιχων δομών στα ΝΕ. Πέρα από την τυπολογική περιγραφή της μητρικής γλώσσας (Γ1) των ξένων σπουδαστών, χρησιμοποιήσαμε τη μέθοδο της ενδοσκοπήσης, με απώτερο σκοπό να κατανοήσουμε τυχόν λάθη τους κατά την εκμάθηση και κατάκτησή της με μέση-παθητική μορφολογία.

Αναλυτικότερα, κατά τη διδασκαλία των αλληλοπαθών ρημάτων σε τρεις ομάδες ξένων σπουδαστών ενδιάμεσου επιπέδου (ακαδημαϊκό έτος 1999-2000) διερευνήθηκαν οι στρατηγικές, τις οποίες ακολουθούν οι ξένοι σπουδαστές ώστε να μάθουν να χρησιμοποιούν αποτελεσματικότερα τη νέα δομή (-μαι) με *ενδοσκοπήση* (verbal report, Ellis 1994, Cohen 1998). Στις ερωτήσεις που έπρεπε να απαντήσουν έγινε προσπάθεια να διερευνηθούν οι στρατηγικές εκμάθησης και χρήσης των Νέων Ελληνικών ως ξένης γλώσσας (βλ. Παράρτημα IV).

Το ερωτηματολόγιο περιείχε ανοικτές ερωτήσεις γενικού περιεχομένου (π.χ. γιατί μαθαίνετε Ελληνικά, τι επιδιώκετε με το να μάθετε Ελληνικά κ.τ.λ.) και ειδικού (πώς καταλαβαίνετε μια νέα δομή την ώρα που ο δάσκαλος τη διδάσκει στην τάξη κ.τ.λ.). Πολλοί μαθητές έδωσαν περισσότερες από μια απαντήσεις σε κάποιες ερωτήσεις.

Μέσα από τις απαντήσεις που έδωσαν οι μαθητές, φαίνεται ότι καταλαβαίνουν καλύτερα μια νέα δομή όταν αυτή παρουσιαστεί αναλυτικά ως προς τη μορφολογία της και τη γλωσσική της χρήση.

Στην προσπάθεια τους να κατανοήσουν και να εμπεδώσουν καλύτερα τη διδαγμένη δομή, κατά τη διάρκεια του μαθήματος, φαίνεται ότι κάνουν αυτόματη σύγκριση με αντίστοιχη δομή-αν υπάρχει-στη μητρική τους γλώσσα, καθώς επίσης προσπαθούν και οι ίδιοι να τη χρησιμοποιήσουν σε γλωσσικά παραδείγματα της γλώσσας-στόχου.

Κατά τη διάρκεια του προσωπικού διαβάσματος μετά το τέλος του μαθήματος, δήλωσαν ότι χρησιμοποιούν τη μέθοδο της απομνημόνευσης, της σύγκρισης με ανάλογη δομή στη Γ1 ή της σύγκρισης με άλλη ξένη γλώσσα που ήδη γνωρίζουν.

Επίσης, έχουν την πεποίθηση ότι έχουν κατακτήσει μια δομή των ΝΕ μόνο στην περίπτωση που είναι σε θέση να τη χρησιμοποιήσουν αφενός κατά την παραγωγή, αφετέρου κατά την ακρόαση προφορικού λόγου.

Τέλος, από τις απαντήσεις τους φαίνεται ότι η παραγωγή στη Γ2 δεν είναι αυθόρμητη αλλά συνειδητή νοητική διαδικασία. Αυτό διακρίνει κανείς από το γεγονός ότι δήλωσαν ότι αντιλαμβάνονται όταν έχουν κάνει λάθος, μετά την ολοκλήρωση της φράσης, την οποία παρήγαγαν στη Γ2 ή το αντιλαμβάνονται αμέσως μόλις το πουν και επομένως το διορθώνουν ή δεν το αντιλαμβάνονται καθόλου παρά μόνο αν τους το επισημάνει κάποιος ακροατής.

Μέσα από τη μέθοδο της ενδοσκόπησης συμπεραίνουμε ότι κατά την εκμάθηση της Γ2, η γνώση της Γ1 παίζει σημαντικό ρόλο, καθώς φαίνεται ότι η προηγούμενη γνώση δομικών σχημάτων οδηγεί αναπόφευκτα σε σύγκριση με τις νέες δομές στη Γ2.

5.5. Σύνοψη

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάσαμε μια τυπολογική περιγραφή μερικών γλωσσών ως προς της δομές έκφρασης αυτο-/αλληλοπάθειας. Οι γλώσσες αυτές αποτελούν μητρική γλώσσα (Γ1) μεγάλου αριθμού των ξένων σπουδαστών. Η περιγραφή αυτή έχει ως σκοπό να κατανοήσουμε και να ερμηνεύσουμε τυχόν λάθη που κάνουν οι ξένοι σπουδαστές ως προς την παραγωγή και την κατανόηση αντίστοιχων δομών στα ΝΕ ως Γ2.

Ο ρόλος της Γ1 στην κατάκτηση της Γ2 φαίνεται να παίζει σημαντικό ρόλο όπως αποδεικνύεται και από τα αποτελέσματα της ενδοσκόπησης. Υποθέτουμε ότι η έννοια της αυτο-/αλληλοπάθειας είναι καθολική για τις γλώσσες, καθώς και ο αριθμός των ορισμάτων που περιέχονται σε ρήματα που εκφράζουν αυτές τις έννοιες. Η Γ1 φαίνεται να επηρεάζει την κατάκτηση της Γ2 ως προς τα ποικίλα δομικά σχήματα που χρησιμοποιούνται για τη συντακτική αναπαράσταση των θ-ρόλων και μπορεί να οδηγήσει τους ξένους σπουδαστές σε λάθη κατά την παραγωγή και την κατανόηση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Χρήση και παραγωγή εκπεφρασμένων και μη εκπεφρασμένων ρηματικών συμπληρωμάτων

6.1. Εισαγωγή

Στα προηγούμενα κεφάλαια εμβαθύνουμε στη γλωσσολογική θεωρητική ανάλυση των συμπληρωμάτων του ρήματος με τη λογική ότι η ενεργητική μορφολογία (-ω, -άω) συνυπάρχει συνήθως με τη μεταβατικότητα, ενώ η μέση-παθητική μορφολογία (των αλληλοπαθών και αυτοπαθών ρημάτων) συνδέεται με την «αποσιώπηση» ή «ελάττωση» ενός θεματικού ρόλου, χωρίς να αποκλείει και άλλα δομικά σχήματα.

Σ' αυτό το κεφάλαιο θα εστιάσουμε την προσοχή μας στο επίπεδο της γλωσσικής πραγμάτωσης, για να διαπιστώσουμε αν και κατά πόσο προτιμώνται συγκεκριμένες δομές κατά την παραγωγή.

6.2. Η συχνότητα εμφάνισης εκπεφρασμένων ρηματικών συμπληρωμάτων σε κειμενικό λόγο

Ξεκινώντας με την υπόθεση ότι το ακόλουθο σημασιολογικό σχήμα ικανοποιεί τη δομή ορισμάτων ενός ενεργητικού μεταβατικού ρήματος:

$$(325) \quad P, \underline{x} \langle y, z \rangle$$

μπορούμε να προσθέσουμε ότι για την εμφάνιση ενός κλιτικού, απαραίτητη προϋπόθεση είναι η προηγούμενη παρουσία μιας ΟΦ την οποία πρόκειται να αντικαταστήσει. Τα κλιτικά είναι δηλαδή δείκτες οικειότητας (*familiarity markers*): ο ομιλητής και ο ακροατής (ή αναγνώστης) πρέπει να έχουν κοινές εμπειρίες στο ίδιο αντικείμενο αναφοράς. Το κλιτικό επαναφέρει μια παλιά πληροφορία, η οποία ήδη υπάρχει στο κείμενο (ή έχει ειπωθεί λίγο πιο πριν), και γι' αυτό είναι εύκολο για τον αποδέκτη να την επαναφέρει στο μυαλό του, όταν εμφανίζεται ο κλιτικός τύπος (Anagnostopoulou 1994: 25, 176).

Στις προτάσεις:

(326) α.*Καθημερινά την άκουγαν μια γυναίκα που τραγουδούσε ρεμπέτικα

β. Καθημερινά την άκουγαν τη γυναίκα που τραγουδούσε ρεμπέτικα

το στοιχείο που κάνει αντιγραμματική την (326 α) είναι ότι το κλιτικό αντικαθιστά μια ΟΦ (*μια γυναίκα που...*), η οποία δίνει νέα πληροφορία που δεν έχει ειπωθεί προηγουμένως. Επίσης, το γεγονός ότι ελλείπει το χαρακτηριστικό [+οριστικό] απ' την συγκεκριμένη ΟΦ, είναι άλλο ένα κριτήριο αντιγραμματικότητας της πρότασης.

Από την άλλη πλευρά, σε δομές όπως η (326 β), το κλιτικό επικεντρώνεται στην ΟΦ, η οποία δίνει συγκεκριμένη και ήδη γνωστή πληροφορία στους συνομιλητές. Συνεπώς, το κλιτικό μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνο όταν αναφέρεται σε μια παλιά πληροφορία [+ D-linked] (βλ. Αναγνωστοπούλου, ό.π.: 176), μέσα σε κειμενικό λόγο με σχέσεις αναφοράς.

Η εμφάνιση ενός κλιτικού τύπου αντικειμένου μέσα στο λόγο, προϋποθέτει τη σύνδεση σημασίας ανάμεσα στον κλιτικό αυτό τύπο και στο λεξικό τύπο (ΟΦ), τον οποίο αντικαθιστά. Μέσα στον κειμενικό λόγο, η ΟΦ προηγείται χρονικά, ενώ ο κλιτικός έπεται και συσχετίζεται με το λεξικό: δημιουργείται δηλαδή σχέση αναφοράς μεταξύ τους (Μπαμπινιώτης 1991).

Στα επόμενα υποκεφάλαια θα επιχειρήσουμε να ελέγξουμε αν ισχύουν αυτά τα χαρακτηριστικά κατά τη χρήση κλιτικών τύπων. Αυτό θα το διερευνήσουμε με την καταμέτρηση της συχνότητας εμφάνισής τους στη γλωσσική πραγμάτωση.

6.2.1. Προφορικός λόγος φυσικών ομιλητών

Σε corpus προφορικού λόγου⁶⁶ (πίνακας 13) μετρήσαμε τη συχνότητα εμφάνισης των μεταβατικών ρημάτων με συμπλήρωμα είτε ΟΦ⁶⁷ είτε κλιτικό. Παρατηρήσαμε ότι το κλιτικό ως συμπλήρωμα (αντικείμενο) των ρημάτων,

⁶⁶ Είναι ένα απ' τα τρία μετεγγραμμένα προφορικά κόρπους, της Ά. Ιορδανίδου (βλ. Κασσωτάκη 1997) που προέρχονται από ομιλητές με διαφορετική κοινωνική προέλευση και ηλικία και το οποίο έχει έκταση 8,5 σελίδων Α4.

εμφανίστηκε σε μεγάλο ποσοστό (53,4%). Το μεγάλο αυτό ποσοστό χρήσης του κλιτικού τύπου έγκειται στο γεγονός ότι το λεξικό αντικείμενο (ΟΦ) ενός ρήματος αναφέρεται αρχικά στο κείμενο και εν συνεχεία χρησιμοποιείται ο κλιτικός τύπος, ακόμη και σε μεγάλη απόσταση από την ΟΦ, αν δεν παρεμβάλλεται άλλο λεξικό αντικείμενο. Για παράδειγμα, στο κείμενο συναντάται η φράση "να βλάψει τα λεφτά μου" και για τις επόμενες 20 σειρές καταγραμμένου λόγου χρησιμοποιείται ο κλιτικός τύπος του αντικειμένου ("για να τα πάρει, δεν της τα δώσανε, να τα χρειαστεί, να του τα πάρω", ο οποίος αντικαθιστά το λεξικό τύπο "τα λεφτά μου".

Επομένως μπορούμε να υποθέσουμε εμπειρικά ότι η εμφάνιση των κλιτικών τύπων της προσωπικής αντωνυμίας εξαρτάται από κειμενικά και πραγματολογικά κριτήρια. Για να εμφανισθεί δηλαδή ένας κλιτικός τύπος π.χ. "της λέει", σημαίνει ότι έχει προηγηθεί στο λόγο (προφορικό ή γραπτό) ο λεξικός τύπος που αντικαθιστά, σε τέτοια χρονική απόσταση που να είναι δυνατό για τον ομιλητή και το συνομιλητή να συνδέσει τον κλιτικό με το λεξικό τύπο, π.χ. "λέει στην Ελένη".

Επίσης, στο θεατρικό corpus⁶⁸ (πίνακας 13), στο οποίο μετρήσαμε τη συχνότητα εμφάνισης των υποχρεωτικών συμπληρωμάτων του ρήματος (ΟΦ, κλιτικό), οι κλιτικοί τύποι εμφανίζονται σε μεγάλο ποσοστό (51,8%.) Η εμφάνιση των κλιτικών τύπων είναι συχνή, γιατί και ο θεατρικός λόγος έχει χαρακτηριστικά του προφορικού λόγου.

	Μεταβατικά ρήματα (σύνολο)	με ΟΦ	με κλιτικό τύπο
Προφορικός λόγος	279 100%	130 46,6%	149 53,4%
Θεατρικός λόγος	839 100%	386 48,2%	453 51,8%

Πίνακας 13

Σύμφωνα με τα δεδομένα των μετρήσεων και τα χαρακτηριστικά των

⁶⁷ Πολλές φορές, ρήματα που κανονικά παίρνουν αντικείμενο- είναι δηλαδή μεταβατικά- εμφανίζονται στο λόγο χωρίς αυτό, κυρίως όταν η σημασία του εννοείται εύκολα από το συγκεκριμένο. Στην εργασία μετρήσαμε τα ρήματα των οποίων το αντικείμενο εμφανίζεται λεξικά στο κείμενο.

⁶⁸ Το έργο των Κεχαΐδη Δ.-Χαβιαρά Ε. "Δάφνες και Πικροδάφνες" έκτασης 49 σελίδων.

κλιτικών τύπων, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι η χρήση των κλιτικών – σε επικοινωνιακό επίπεδο (δηλαδή προφορικό λόγο) έχει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά (πρβλ. Κακριδή-Μαρκοπούλου 1996):

α) προσπάθεια του ομιλητή να διηγηθεί σωστά την ιστορία έτσι ώστε να είναι περισσότερο ζωντανή, παρά να ακολουθεί πιστά την αντικειμενική πραγματικότητα (έμφαση στις διαπροσωπικές σχέσεις και όχι στο περιεχόμενο)

β) χρήση στρατηγικών εμπλοκής (involvement) π.χ. επανάληψη:

(327) -Είδες τον Κώστα;

-Τον είδα και του είπα ...

Τα κλιτικά ως ενδοσυστηματική ποικιλία, θα μπορούσαν να έχουν τα εξής χαρακτηριστικά (πίνακας 14):

	Κείμενο	Πρόταση
Φωνολογική ενότητα	-	+
Συμφωνία με την ΟΦ σε πτώση, αριθμό, γένος	+	-
Σχέση με την κεφαλή-Ρήμα	-	+
Αναφορικότητα	+	-
Οριστικότητα	+	-
Οικειότητα	+	-
Στρατηγικές εμπλοκής/επανάληψης	+	-

Πίνακας 14

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι στον προφορικό λόγο, η χρήση κλιτικών τύπων αντικειμένου είναι αρκετά συχνή. Όταν εμφανίζεται ένας κλιτικός τύπος, υποθέτουμε ότι ο ομιλητής και ο ακροατής, είναι σε θέση να τον συνδέσουν με τον αντίστοιχο του λεξικό τύπο, ο οποίος έχει προηγηθεί. Για να επιτευχθεί όμως κάτι τέτοιο, δεν πρέπει να μεσολαβήσει ένας άλλος (διαφορετικός) λεξικός τύπος ανάμεσά τους γιατί τότε η αναφορά και η σύνδεση της σημασίας του λεξικού και του κλιτικού τύπου θα είναι δύσκολη έως αδύνατη.

6.2.2. Γραπτός λόγος φυσικών και μη φυσικών ομιλητών

Εκτός από τον προφορικό λόγο, καταμετρήσαμε τη συχνότητα κλιτικών τύπων μέσα σε γραπτό λόγο παραγόμενο: α) από μαθητές Γυμνασίου, οι οποίοι είναι ιθαγενείς ομιλητές των ΝΕ (πίνακας 15) και β) από ξένους σπουδαστές οι οποίοι μαθαίνουν ΝΕ και βρίσκονται στο επίπεδο των προχωρημένων⁶⁹ (πίνακας 16). Το κείμενο που παρήγαγαν οι δύο ομάδες είχε κοινό θέμα ("Τα έθιμα του γάμου"), έτσι ώστε το λεξιλόγιο που επρόκειτο να χρησιμοποιήσουν να είναι παρεμφερές για όλους.

Δηλαδή, μετρήσαμε τη συχνότητα της εμφάνισης κλιτικών τύπων σε γραπτό κειμενικό λόγο έκτασης περίπου 1 ή 2 σελίδων Α4 το καθένα, που παρήγαγαν πέντε μαθητές Γυμνασίου και πέντε ξένοι σπουδαστές των ΝΕ αντίστοιχα. Παρατηρήσαμε ότι η εμφάνιση κλιτικών τύπων είναι μικρή και για τις δύο ομάδες ομιλητών.

Μαθητές Γυμνασίου

Μεταβατικά ρήματα (σύνολο)	με ΟΦ	με κλιτικό τύπο
48	42	6
100%	87,50%	12,50%

Πίνακας 15

Ξένοι σπουδαστές

Μεταβατικά ρήματα (σύνολο)	με ΟΦ	με κλιτικό τύπο
69	62	7
100%	89,86%	10,14%

Πίνακας 16

Το συμπέρασμα που ανάγεται από τα προηγούμενα αποτελέσματα είναι ότι η χρήση κλιτικών τύπων στο γραπτό λόγο είναι μικρή. Στο γραπτό λόγο ο αναγνώστης

⁶⁹ Οι μαθητές έγραψαν ένα κατατακτήριο τεστ (*placement test*) ώστε να διαπιστωθεί το επίπεδο ελληνομάθειάς τους (για αναλυτικότερη παρουσίαση, βλ. Hughes 1989). Ως προχωρημένους εμπειρικά ορίζουμε τους σπουδαστές, οι οποίοι έχουν καλύψει τουλάχιστον 280 ώρες διδασκαλίας, έχουν διδαχτεί τη γραμματική της ΝΕ και έχουν πλούσιο λεξιλόγιο. Είναι δηλαδή σε θέση να κατανοήσουν τα ΝΕ και να εκφραστούν σ' αυτή τη γλώσσα με επάρκεια.

μπορεί να ανατρέξει σε πληροφορίες που δίνονται μέσα στο κείμενο νωρίτερα και συνεπώς να διατηρήσει τη συνοχή⁷⁰ του νοήματος του κειμένου, ενώ είναι αδύνατο για τον ομιλητή/ακροατή του προφορικού λόγου. Εξάλλου, επειδή ο γραπτός λόγος χαρακτηρίζεται ως πιο συντηρητικός απ' ό,τι ο προφορικός, δεν δίνει έμφαση στην αμεσότητα του κειμένου που οδηγεί στην αμεσότητα του συγγραφέα με τον αναγνώστη, γιατί δε χρειάζεται.

6.3. Συχνότητα εμφάνισης μη εκπεφρασμένων ρηματικών συμπληρωμάτων σε κειμενικό λόγο

Όπως αναφέρθηκε στο κεφ. 4, για ένα ρήμα με μέση-παθητική μορφολογία (αυτοπάθεια, αλληλοπάθεια, παθητική σύνταξη) δεν είναι ξεκάθαρη η διάταξη των ορισμάτων στο συντακτικό επίπεδο, όπως είναι σε ένα ενεργητικό με εκπεφρασμένη ΟΦ, δηλαδή:

$$(328) \quad P, \underline{x} <y,z>$$

Στη μέτρηση που ακολουθεί, προσπαθούμε να διερευνήσουμε αν υπάρχει διαφορά στη συχνότητα χρήσης ενός μεταβατικού ρήματος σε *-ω* και ενός ρήματος σε *-μαι*.

6.3.1. Προφορικός και γραπτός λόγος φυσικών ομιλητών

Έγινε στατιστική μέτρηση για τα ρήματα με μορφολογία *-μαι*, όσον αφορά την παθητική, αυτοπαθή και αλληλοπαθή διάθεση, (πίνακας 17), σε γραπτό και προφορικό κείμενο⁷¹. Το ποσοστό εμφάνισής τους συγκρίθηκε με το αντίστοιχο ποσοστό των μεταβατικών ρημάτων σε *-ω*.

⁷⁰ Ανάμεσα στους παράγοντες που ορίζουν ένα κείμενο είναι η συνοχή και η συνεκτικότητα (Beaugrande-Dressler 1981).

⁷¹ Ενδεικτικά δείγματα λόγου που χρησιμοποιήθηκαν στη μέτρηση: α) Λογοτεχνία: Από την Ασπραδενή της Ευγενίας Φακίνου (σσ. 98-149), β) Θέατρο: Το μονόπρακτο *Δάφνες* και *Πικροδάφνες* των Δημήτρη Κεχαΐδη και Ελένης Κεχαγιά (σσ. 9-57), γ) Εφημερίδες (Βήμα), δ) μετεγγραμμένα προφορικά κείμενα (Βλ. Κασσωτάκη, Ειρήνη (1997) «Διαθέσεις ρημάτων-απρόσωπα ρήματα-διπλοσθενή ρήματα», αδημοσίευτη Σεμιναριακή Εργασία Α΄ Μεταπτυχιακού κύκλου. Τομέας Γλωσσολογίας, Ρέθυμνο)

	Μεταβατικά ρήματα σε – ω	Παθητικά ρήματα σε –μαι	Αυτοπαθή ρήματα σε –μαι	Αλληλοπαθή ρήματα σε –μαι	
κόρπους λογοτεχνίας	2592=48,2% ⁷² 24,1% ⁷³	240=28,3% 0,2%	229=48,8% 2,1%	34=51,5% 0,3%	
κόρπους λογοτεχνίας (θεατρικό)	618=11,5% 5,7%	45=5,3% 0,04%	42=8,9% 0,3%	3=4,5% 0,03%	
κόρπους εφημερίδων	561=10,4% 5,2%	343=40,5% 3,2%	80=17,05% 0,7%	8=12,1% 0,07%	
προφορικό κόρπους	1599=29,7% 14,9%	218=25,7% 2,03%	118=25,1% 1,09%	21=31,8% 0,2%	
ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ	5370=100%	846=100%	469=100%	66=100%	
ΣΥΝΟΛΟ ΚΟΡΠΟΥΣ ΡΗΜΑΤΩΝ	5370=50,5%	846=5,4%	469=4,3%	66=0,6%	10729=100%

Πίνακας 17

Τα ενεργητικά μεταβατικά ρήματα παρουσιάζουν μεγαλύτερη συχνότητα στο σύνολο των ρημάτων του κόρπους (50,5%). Στο κόρπους της λογοτεχνίας, η ενεργητική διάθεση έχει τη μεγαλύτερη συχνότητα στο σύνολο των ρημάτων με ενεργητική σύνταξη (48,2%). Ακολουθεί το προφορικό κόρπους, έπειτα το θεατρικό και τέλος το κόρπους των εφημερίδων.

Τα παθητικά ρήματα καταλαμβάνουν ένα μικρό ποσοστό στο γενικό σύνολο των ρηματικών τύπων, δηλαδή 846 εμφανίσεις μέσα στο κόρπους (5,4%). Το κόρπους των εφημερίδων εμφανίζει τη μεγαλύτερη συχνότητα στο σύνολο των ρημάτων με παθητική σύνταξη, ακολουθεί το κόρπους της λογοτεχνίας, το προφορικό και το θεατρικό.

Τα αυτοπαθή ρήματα παρουσιάζουν συχνότητα εμφάνισης 4,3% στο σύνολο των ρημάτων. Η μεγαλύτερη συχνότητα στο σύνολο των ρημάτων με αυτοπαθή

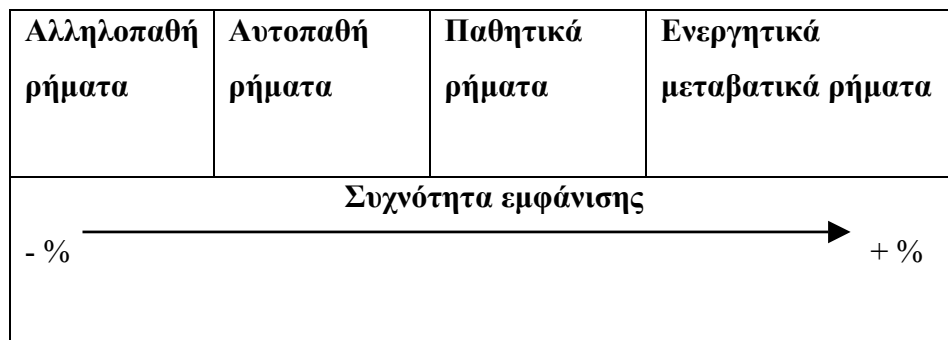
⁷² Το πρώτο ποσοστό που αναφέρεται σε κάθε μονάδα είναι σε σχέση με το σύνολο της στήλης (κάθετα).

⁷³ Το ποσοστό που αναγράφεται δεύτερο αναφέρεται στο σύνολο του κόρπους.

διάθεση εμφανίζεται στο κόρπους λογοτεχνίας (48,8%), στη συνέχεια με πολύ μικρότερη συχνότητα στο κόρπους εφημερίδων, ακολουθεί το προφορικό και τελευταία το θεατρικό κόρπους.

Τέλος, τα αλληλοπαθή ρήματα έχουν συχνότητα στο γενικό σύνολο των διαθέσεων 0,6%. Μέσα στο σύνολο της αλληλοπαθούς διάθεσης, το κόρπους της λογοτεχνίας εμφανίζει συχνότητα 51,5% των ρημάτων αυτής της διάθεσης, το προφορικό κόρπους 31,8%, ακολουθεί το κόρπους των εφημερίδων και τέλος το θεατρικό.

Η παρατήρηση που προκύπτει από την παραπάνω μέτρηση είναι ότι δομές με ενεργητικά μεταβατικά ρήματα προτιμώνται σε μεγαλύτερο βαθμό από δομές όπου τα ορίσματα του ρήματος (εξωτερικό όρισμα, εσωτερικά ορίσματα) δεν είναι όλα εκπεφρασμένα συντακτικά (Σχήμα 10).

Σχήμα 10

Αν συγκρίνουμε τη μέτρηση εμφάνισης των ρημάτων σε μέση-παθητική μορφολογία, με την εμφάνιση των κλιτικών τύπων, παρατηρούμε ότι ενώ η χρήση κλιτικών τύπων αντικειμένου είναι αρκετά συχνή στο λόγο των φυσικών ομιλητών και βασίζεται σε κειμενικούς παράγοντες, δε φαίνεται να ισχύει το ίδιο για τα ρήματα με μέση-παθητική μορφολογία. Η χρήση των ρημάτων αυτών, κατά τη γλωσσική πραγμάτωση, δε σχετίζεται με παράγοντες όπως η συνοχή, η συνάφεια του κειμένου ή ύπαρξη παλιάς/νέας πληροφορίας αλλά με παράγοντες όπως το ύφος (π.χ. χρήση παθητικών δομών περισσότερο στο γραπτό λόγο, εφημερίδες) και το γεγονός ότι ανήκουν σε κλειστές σημασιολογικές κατηγορίες ρημάτων (αυτοπαθή ρήματα, αλληλοπαθή ρήματα).

6.4. Παραγωγή εκπεφρασμένων ρηματικών συμπληρωμάτων από μη φυσικούς ομιλητές: Πειραματική διερεύνηση των λαθών στους κλιτικούς τύπους αντικειμένου

Η λανθασμένη αντικατάσταση των λεξικών αντικειμένων των δίπτωτων κυρίως ρημάτων των ΝΕ με τους αδύνατους τύπους της προσωπικής αντωνυμίας, είναι ένα συχνό φαινόμενο στην παραγωγή λόγου (προφορικού και γραπτού) για τους ξένους σπουδαστές που μαθαίνουν τα ΝΕ. Αυτό παρατηρήθηκε στα επίπεδα ημιαρχαρίων⁷⁴ και ενδιαμέσων⁷⁵, οι οποίοι παρουσιάζουν δυσκολία στο να κατανοήσουν τη χρήση των κλιτικών και συγχέουν τη σειρά τους στα δίπλωτα ρήματα (π.χ. *δίνω στη Μαρία το βιβλίο > το της δίνω/ δίνω της το...*) και τη μορφολογία (των κλιτικών).

Αναλυτικότερα, δόθηκε ερωτηματολόγιο ασκήσεων σε σπουδαστές επιπέδου ημιαρχαρίων και ενδιαμέσων και αφορούσε τη χρήση κλιτικών τύπων. Επιλέχθηκαν τα συγκεκριμένα επίπεδα, γιατί θεωρούμε ότι οι σπουδαστές που βρίσκονται σ' αυτά, γνωρίζουν ήδη αρκετά γραμματικά στοιχεία και τα χρησιμοποιούν επαρκώς, κατά συνέπεια η χρήση των κλιτικών τύπων της προσωπικής αντωνυμίας ίσως είναι εφικτή.

Επειδή οι σπουδαστές αποφεύγουν να χρησιμοποιήσουν κλιτικά στον προφορικό λόγο (κεφ. 6.2.2.), τους δόθηκε ερωτηματολόγιο, στο οποίο τους ζητήθηκε να χρησιμοποιήσουν κλιτικά. Επίσης, η χρήση κλιτικών τύπων της προσωπικής αντωνυμίας απαιτεί και κειμενικό λόγο, γι' αυτό το ερωτηματολόγιο βασίζεται μερικώς σε κειμενικό λόγο (διάλογο) που τον χαρακτηρίζει η συνοχή, η αλληλουχία και η συνάφεια έτσι ώστε να είναι δυνατή η σχέση της αναφοράς.

Οι ερωτήσεις που περιείχε το ερωτηματολόγιο και που οδηγούσαν σε απαντήσεις με κλιτικά είναι δύο τύπων:

α) ανοικτές ερωτήσεις⁷⁶ (Ingram 1978: 322) (*open-ended items*): σ' αυτή την

⁷⁴ Οι μαθητές έγραψαν ένα κατατακτήριο τεστ (*placement test*), ώστε να διαπιστωθεί το επίπεδο ελληνομάθειάς τους (για αναλυτικότερη παρουσίαση, βλ. Hughes 1989). Εμπειρικά, χαρακτηρίζουμε ως ημιαρχάριους τους σπουδαστές που έχουν παρακολουθήσει ήδη εβδομήντα (70) ώρες διδασκαλίας.

⁷⁵ Οι μαθητές έγραψαν ένα κατατακτήριο τεστ (*placement test*), ώστε να διαπιστωθεί το επίπεδο ελληνομάθειάς τους (για αναλυτικότερη παρουσίαση, βλ. Hughes 1989). Ενδιάμεσους ονομάζουμε εμπειρικά τους σπουδαστές που έχουν παρακολουθήσει εκατόν σαράντα (140) ώρες διδασκαλίας.

⁷⁶ Τα πλεονεκτήματα αυτού του είδους των ασκήσεων είναι ότι δεν υπάρχει περίπτωση να δώσει ο σπουδαστής σωστή απάντηση τυχαία. Επίσης, προωθούν τις ικανότητες γλωσσικής αναπαραγωγής του σπουδαστή (*productive skills*), εφόσον για να απαντήσει, χρειάζεται να επεξεργαστεί τα

περίπτωση, απαντούν οι ίδιοι οι σπουδαστές.

Οι ανοικτές ερωτήσεις που περιείχε το ερωτηματολόγιο είχαν άμεση αναφορά στο κείμενο, τις οποίες οι σπουδαστές κλήθηκαν να απαντήσουν χωρίς να μπορούν να αποφύγουν τη χρήση κλιτικού τύπου (σχέση αναφοράς με την αντίστοιχη ΟΦ που υπάρχει στο κείμενο). Ήταν ερωτήσεις κατανόησης άμεσης αναφοράς και συμπεράσματος⁷⁷. Επιλέχθηκαν αυτές οι δύο κατηγορίες, γιατί βοήθησαν στους στόχους του συγκεκριμένου ερωτηματολογίου, που ήταν: α) να μεταφέρουν απ' το κείμενο παγιωμένες εκφράσεις με κλιτικό και με ποιά μορφή (πότε τα παιδιά πήγαιναν παλιά στο ταβερνάκι; -όταν τους την έδινε το διάβασμα), β) να εξεταστεί κατά πόσο οι σπουδαστές μπορούσαν να κατανοήσουν κλιτικούς τύπους που βρίσκονταν στο κείμενο και να τους συσχετίσουν με τα λεξικά αντικείμενα στα οποία αντιστοιχούσαν [π.χ. στην πρόταση: τον συνάντησα χθες και μου είπε ότι φεύγει για σπουδές (την οποία λέει ο Νίκος), εξετάστηκε αν οι σπουδαστές κατανόησαν σε ποιο πρόσωπο αναφέρεται ο κλιτικός τύπος τον].

β) κλειστές ερωτήσεις⁷⁸: δίνονται στο σπουδαστή με πολλές μορφές και αυτός πρέπει να επιλέξει τη σωστή, η οποία είναι μόνο μία. Άλλος όρος που χρησιμοποιείται γι'αυτές τις ασκήσεις, είναι ο όρος "ασκήσεις πολλαπλής επιλογής"

δεδομένα του.

⁷⁷ Οι ανοικτές ερωτήσεις που έχουν σχέση με ένα κείμενο, το οποίο έχει δοθεί ήδη στους σπουδαστές, ονομάζονται ασκήσεις κατανόησης (comprehension questions, Davies and Widdowson, 1978: 154-175). Μέσα από τέτοιου είδους ασκήσεις, μπορούμε να ανακαλύψουμε το βαθμό κατανόησης των σπουδαστών πάνω σ' ένα συγκεκριμένο κείμενο και πόσο γρήγορα μπορούν να το διαβάσουν (speed reading). Οι Davies και Widdowson (ό.π.: 154-175) χωρίζουν τις ερωτήσεις σε τέσσερις κατηγορίες: α) άμεσης αναφοράς (direct reference): οι πληροφορίες για τις απαντήσεις τους δίνονται δίνονται απευθείας από το κείμενο β) αναφοράς (reference): για να απαντήσει κανείς χρειάζεται πρώτα να επεξεργαστεί τις πληροφορίες του κειμένου γ) υπόθεσης (supposition): ο αναγνώστης υποθέτει την απάντηση σε μια ερώτηση που δίνεται, χρησιμοποιώντας το αισθητήριο και το γνωστικό του υπόβαθρο δ) αξιολόγησης (evaluation): ζητείται από το μαθητή να εκφράσει την άποψή του, να αξιολογήσει δηλαδή το κείμενο ή τα στοιχεία του κειμένου που διάβασε. Αυτή η τελευταία κατηγορία δίνεται σε σπουδαστές προχωρημένου επιπέδου (280 ώρες), οι οποίοι έχουν ξεπεράσει κατά πολύ, προβλήματα στο σύστημα της Γ2 και είναι σε θέση να εκφραστούν με αρκετά πλούσιο λεξιλόγιο στη νέα γλώσσα.

Κατά τους Davies και Widdowson (ό.π.: 175-176), ο πρώτος στόχος αυτών των ασκήσεων είναι να αποκτήσουν οι σπουδαστές της Γ2 τη δυνατότητα να συσχετίσουν τη γλώσσα την οποία διδάσκονται ως σύστημα, με τη γλώσσα όπως αυτή εμφανίζεται στον συνεχή λόγο (discourse). Δεύτερος στόχος είναι να κατακτήσουν τις συμβάσεις οι οποίες συνδέουν τους γλωσσικούς τύπους με τους επικοινωνιακούς, να μάθουν δηλαδή να χρησιμοποιούν τα γλωσσικά στοιχεία, που διδάσκονται στην τάξη, για τις επικοινωνιακές τους ανάγκες.

⁷⁸ Τα πλεονεκτήματα των ασκήσεων πολλαπλής επιλογής, είναι ότι απαντώνται πολύ γρήγορα και η βαθμολόγηση γίνεται με μεγαλύτερη ευκολία. Επειδή η απάντηση είναι δοσμένη και συνεπώς συγκεκριμένη, δεν τίθεται -πολλές φορές- πρόβλημα αντικειμενικότητας στη βαθμολόγηση. Τέλος, οι ασκήσεις αυτές, προσφέρουν –σε μεγάλο βαθμό - καλύτερες πληροφορίες διάγνωσης, γιατί πιέζουν το σπουδαστή να αποφασίσει μεταξύ "παρόμοιων" απαντήσεων και να επιλέξει τη σωστή.

(*multiple-choice item*, βλ. Ingram 1978:322).

Οι κλειστές ερωτήσεις που περιείχε το ερωτηματολόγιο ήταν δύο ειδών:

1) ερωτήσεις που αφορούν πληροφορίες του κειμένου και είναι κυρίως ασκήσεις πολλαπλής επιλογής και ασκήσεις με συμπλήρωση κενών. 2) ερωτήσεις, οι οποίες δεν έχουν σχέση με το κείμενο που παρουσιάστηκε στην αρχή του ερωτηματολογίου: δόθηκε στους σπουδαστές κειμενικός λόγος με κενά στη θέση των κλιτικών. Στη συγκεκριμένη περίπτωση οι σπουδαστές χρειάστηκε να επιλέξουν τον κλιτικό τύπο μέσα σε περιβάλλοντα αυστηρώς καθορισμένα: έπρεπε να βρουν τον κλιτικό τύπο στη σωστή πτώση, αριθμό και γένος έτσι ώστε να ταιριάζει με τη δομή του ρήματος αλλά και να υπάγεται στις σχέσεις αναφοράς του κειμένου.

Να σημειωθεί ότι τα χαρακτηριστικά που απαιτούνται να έχει ένα ερωτηματολόγιο, είναι (Ingram 1978: 313-315): α) διαφοροποίηση (*discrimination*), να έχει δηλαδή, την ικανότητα να διαφοροποιεί τους σπουδαστές ανάλογα με το ρυθμό κατάκτησης και το επίπεδο εκμάθησης της Γ2 κ.τ.λ. β) αξιοπιστία (*reliability*): για να έχει ένα τεστ αξιοπιστία, πρέπει να έχει καταρχήν σταθερότητα (*stability*). Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι αν δώσουμε το τεστ σε μια ομάδα σπουδαστών να το επεξεργαστεί, και μετά από σύντομο χρονικό διάστημα τους το ξαναδώσουμε και συγκρίνουμε τα δύο αποτελέσματα, αυτά θα πρέπει να χαρακτηρίζονται από συνάφεια (*correlation*), δηλαδή να συγκλίνουν μεταξύ τους. Το ερωτηματολόγιο πρέπει να έχει επίσης ισοτιμία (*equivalence*) στα στοιχεία που το συνιστούν, για να είναι αξιόπιστο. Οι ασκήσεις δηλαδή, που υπάρχουν σ' αυτό, μπορούν να φέρουν τα ίδια αποτελέσματα σε σπουδαστές που θα απαντήσουν και σε ένα παρόμοιο με παρόμοιες και ισοδύναμες ασκήσεις. γ) εγκυρότητα (*validity*): η εγκυρότητα με τη σειρά της, περιορίζεται από την αξιοπιστία. Όσο δηλαδή, έγκυρο πρέπει να είναι ένα ερωτηματολόγιο, άλλο τόσο πρέπει να είναι αξιόπιστο. Για να είναι επομένως αξιόπιστο, δε θα πρέπει να παρουσιάζεται μεγάλη απόκλιση στους βαθμούς διαφορετικών βαθμολογητών για το ίδιο γραπτό, ούτε απόκλιση στην βαθμολόγηση των ίδιων γραπτών από τον ίδιο βαθμολογητή μετά από κάποιο χρονικό διάστημα.

Όμως παρόλ' αυτά, τα ερωτηματολόγια που χρησιμοποιούνται στην

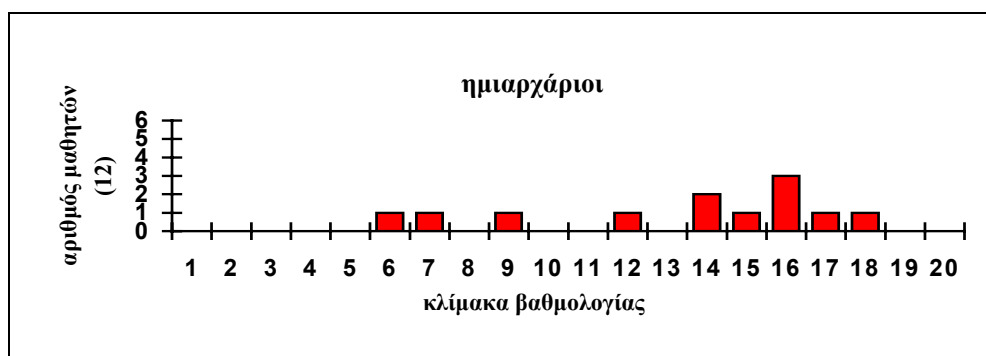
Ανάλυση Λαθών (*Error Analysis/EA*⁷⁹) (βλ. κεφ. 6.4.2.) είναι καθοδηγούμενα, γιατί σε κάθε περίπτωση ο ερευνητής γνωρίζει την ομάδα στην οποία θα μετρήσει τα λάθη, γνωρίζει επίσης το επίπεδο των γνώσεων τους στη ξένη γλώσσα. Συνεπώς, θα προσαρμόσει το ερωτηματολόγιο σ' αυτά τα δεδομένα, τα οποία όμως θα αλλάξουν αν δοθεί το ίδιο ερωτηματολόγιο σε μια άλλη ομάδα με διαφορετικά χαρακτηριστικά (Schachter & Celce-Murcia 1977: 448-449).

Οι σπουδαστές, οι οποίοι απάντησαν το ερωτηματολόγιο είναι ενήλικες (από 23-50 χρονών → Μ.Ο. 36), με σπουδές πανεπιστημιακού επιπέδου. Οι 12 από αυτούς αποτελούσαν το επίπεδο των προχωρημένων και 12 το επίπεδο των ενδιάμεσων. Οι μητρικές τους γλώσσες ήταν: Φλαμανδικά, Αγγλικά, Ισπανικά, Γερμανικά, Σουηδικά, Γαλλικά, Ιαπωνικά. Όλοι τους (100%) γνωρίζουν ήδη μία ξένη γλώσσα, κυρίως Αγγλικά.

6.4.1. Αποτελέσματα

Η μέτρηση της συχνότητας των λαθών και η γραφική τους αναπαράσταση έγινε μέσω των στατιστικών πινάκων του Word του προγράμματος Windows.

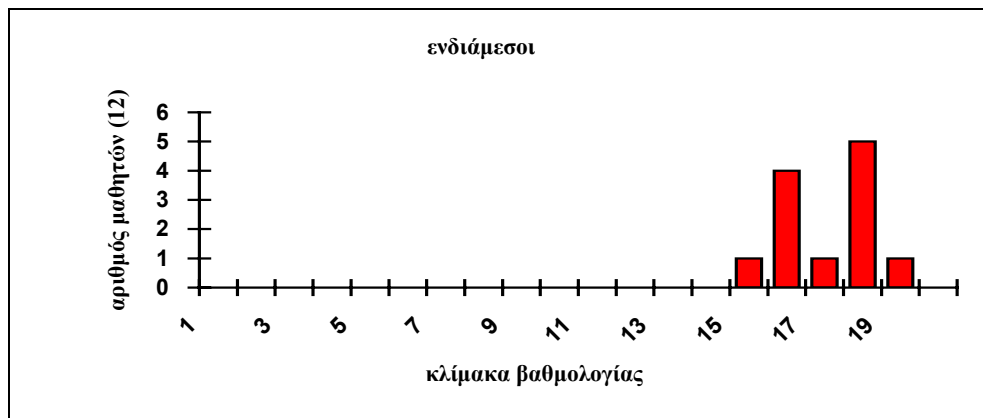
Ξεκινώντας από το επίπεδο των ημιαρχαρίων (γράφημα 1), παρατηρούμε ότι η βαθμολογία τους κυμαίνεται από το "6" έως το "18" με άριστα το "20". Συγκεκριμένα, ο μεγαλύτερος αριθμός σπουδαστών (3) συγκέντρωσε βαθμολογία "16". Κάτω από τη βάση έγραψαν τρεις (3) ("6", "7" και "9" βαθμοί) ενώ πάνω από τη βάση έγραψαν εννιά (9) σπουδαστές ("12", "14"- "18" βαθμοί).

Γράφημα 1

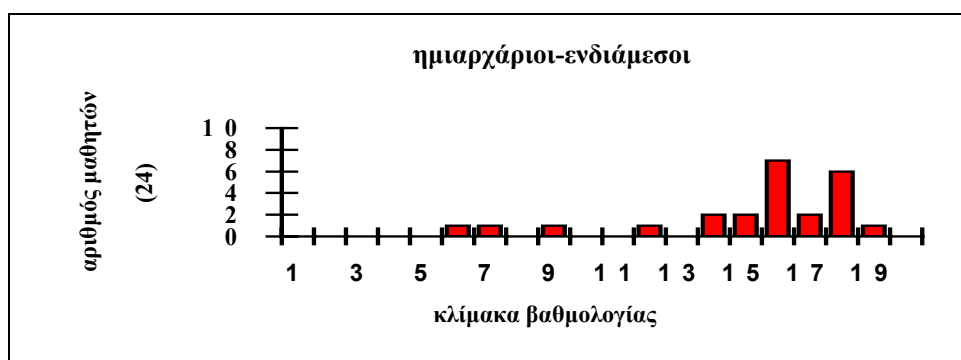
⁷⁹ Από δω και στο εξής, ο όρος "ανάλυση λαθών" εμφανίζεται με τη συντόμευση EA (=Error Analysis).

Στο επίπεδο των ενδιάμεσων (γράφημα 2), η βαθμολογία είναι υψηλότερη· οι σπουδαστές συγκέντρωσαν από "15" έως "19" βαθμούς. Ο μεγαλύτερος αριθμός σπουδαστών συγκέντρωσε βαθμολογία "18". Να σημειωθεί ότι κανείς δεν έγραψε κάτω από τη βάση.

Γράφημα 2

Στο τρίτο κατά σειρά γράφημα (γράφημα 3) απεικονίζεται η συνολική βαθμολογία των μαθητών και για τα δύο επίπεδα: παρατηρούμε ότι ο μεγαλύτερος αριθμός σπουδαστών (7) συγκέντρωσε βαθμολογία "16" και ακολουθούν οι σπουδαστές (6), οι οποίοι συγκέντρωσαν "18" βαθμούς ο καθένας. Πάνω από τη βάση είναι είκοσι ένας (21) σπουδαστές (από "14"- "19" βαθμοί), ενώ κάτω από τη βάση τρεις (3) ("6", "7", "9" βαθμοί).

Γράφημα 3

Με λίγα λόγια μπορούμε να πούμε ότι η απόδοση των σπουδαστών του επιπέδου των ενδιάμεσων είναι υψηλότερη από εκείνη του επιπέδου των ημιαρχαρίων, όπως ήταν αναμενόμενο.

6.4.2. Ανάλυση των λαθών (Error Analysis)

Η ανάλυση αυτή έχει ως σκοπό την αναγνώριση και την εξήγηση των λαθών που κάνουν οι σπουδαστές στη γλώσσα-στόχο, έτσι ώστε να βοηθηθεί και να βελτιωθεί η διδασκαλία της στα σημεία που παρουσιάζει αδυναμίες. Δηλώνει επίσης την πρόοδο που έχει σημειώσει ο σπουδαστής και τα κενά που χρειάζεται να καλύψει. Πέρα απ' αυτό, μέσα απ' την ανάλυση των λαθών αυτών, μπορεί κανείς να κατανοήσει τον τρόπο με τον οποίο κατακτιέται η γλώσσα-στόχος. Σύμφωνα μάλιστα με τους Schachter & Celce-Murcia (1977: 442) η Ανάλυση Λαθών (EA) προσπαθεί να εξηγήσει τις διεργασίες που γίνονται στο μυαλό του σπουδαστή όταν μαθαίνει μια ξένη γλώσσα.

Όμως για να είναι αποτελεσματική η EA, χρειάζεται να προσέξουμε τα εξής σημεία:

α) Τα λάθη των σπουδαστών να μελετώνται σε σχέση με το κειμενικό περιβάλλον στο οποίο παρουσιάζονται και να μην απομονώνονται απ' το σύνολο του παραγόμενου λόγου.

β) Πολλές φορές η ταξινόμηση των λαθών είναι προβληματική, γιατί ο ερευνητής δεν είναι σε θέση να κατατάξει τα λάθη σε συγκεκριμένες και ξεκάθαρες ομάδες. Δεν είναι αρκετό να προσπαθεί να εξετάσει τα λάθη μόνο σε σχέση με τη γλώσσα-στόχο αλλά χρειάζεται να έχει υπόψη του τις δομές της μητρικής γλώσσας του σπουδαστή.

γ) Η εξαγωγή ενός συμπεράσματος που βασίζεται στην EA, θα πρέπει να είναι προσεκτική και μελετημένη. Σε καμιά περίπτωση δηλαδή, δε συνδέεται η συχνότητα ενός λάθους με το βαθμό δυσκολίας στη χρήση της σωστής δομής από το σπουδαστή. Υπάρχει και η περίπτωση, να αποφεύγεται (*avoidance*) από το σπουδαστή μια δύσκολη δομή και συνεπώς η συχνότητα εμφάνισης της συγκεκριμένης δομής να είναι μικρή (Schachter & Celce-Murcia ό.π.: 444-449).

Σύμφωνα με τον Corder (1978:126) υπάρχουν τρία στάδια που πρέπει να ακολουθηθούν στην διαδικασία ανάλυσης του λάθους (*error analysis*). Τα στάδια είναι τα εξής: αναγνώριση (*recognition*), περιγραφή (*description*), και εξήγηση (*explanation*).

Στην εργασία παρουσιάζουμε και περιγράφουμε τα λάθη που εμφανίζονται

συστηματικά.

Τα είδη του λάθους εξάλλου, διακρίνονται σε τρεις ομάδες, στις οποίες χρειάζεται να τα ταξινομούμε για να μπορέσουμε να τα εξηγήσουμε: α) λάθη από μεταφορά γνώσης (*transfer errors*), τα οποία γίνονται στην Γ2 επειδή ακολουθούνται κανόνες της Γ1, β) αναλογικά λάθη (*analogical errors*), στην περίπτωση που ο μαθητής έχει μάθει κάποιο κανόνα της γλώσσας στόχου, όμως συνεχίζει να κάνει λάθη γιατί δεν γνωρίζει τις κατηγορίες που θα τον εφαρμόσει, γ) λάθη που δημιουργούνται απ' τη μέθοδο ή το υλικό που χρησιμοποιείται στη διδασκαλία (*teaching-induced errors*) (Corder, 1978:130-131).

Τα λάθη που περιγράφουμε εδώ αφορούν κυρίως την πρώτη (*transfer errors*) και τη δεύτερη κατηγορία (*analogical errors*). Δεν ασχοληθήκαμε με την τρίτη ομάδα λαθών, γιατί στις περισσότερες περιπτώσεις δε γνωρίζαμε το υλικό και τον τρόπο διδασκαλίας που έχουν παρακολουθήσει οι σπουδαστές για την εκμάθηση των κλιτικών τύπων, εφόσον οι σπουδαστές προέρχονται από διαφορετικές χώρες και επομένως το υλικό και η διδασκαλία των ΝΕ ως γλώσσας-στόχου ποικίλει από χώρα σε χώρα. Αναφέρουμε όμως λάθη τα οποία δημιουργούνται λόγω της μη συμμετοχής του ξένου σε οργανωμένη διδασκαλία ΝΕ και συνεπώς η γνώση του για τη γλώσσα-στόχο προέρχεται μόνο από την συνδιαλλαγή του με ιθαγενείς ομιλητές της γλώσσας αυτής στο φυσικό περιβάλλον που αυτή μιλιέται.

Τα λάθη των ξένων σπουδαστών παρουσιάζονται σχηματικά παρακάτω (πίνακας 18) (βλ. επίσης Παράρτημα II, Α):

Λάθη κατά την παραγωγή κλιτικών τύπων στα ΝΕ ως Γ2

Λέξη	Ρήμα	Φράση	Πρόταση /Κείμενο
Μορφολογία	Υποκατηγοριοποίηση ρήματος (συμπλήρωμα σε γενική/αιτιατική)	Συντακτική θέση κλιτικού (προρηματική, μεταρρηματική)	Σχέσεις συναναφοράς ΟΦ και κλιτικού τύπου

Πίνακας 18

Αναλυτικότερα, ξεκινώντας από απλούστερες συντακτικές δομές και προχωρώντας σε πιο περίπλοκες, η ανάλυση των λαθών οδηγεί στα εξής

αποτελέσματα:

1) Σε περίπτωση κλιτικοποίησης άμεσου αντικειμένου σε αιτιατική, οι φοιτητές απαντούν με μεγάλη επιτυχία (80%) (να το δώσει, θα το φέρει). Υπάρχουν όμως περιπτώσεις που οι σπουδαστές απαντούν περιφραστικά ακόμη και για το λεξικό αντικείμενο: *θα ειδοποιήσω στο Νίκο- *θα πάει βόλτα για το Νίκο, ή αποφεύγουν να το χρησιμοποιήσουν δημιουργώντας μ' αυτό τον τρόπο αντιγραμματική πρόταση: *(ζέρω) μόνο ότι *(το) αγόρασε πριν ένα μήνα. Το ίδιο παρατηρήθηκε και όταν στη θέση του άμεσου αντικειμένου χρησιμοποιείται γενική: *θα τηλεφωνήσει για το Γιώργο

2) Σε περίπτωση έμμεσου αντικειμένου (του έδωσε) παρατηρείται χαρακτηριστική τάση αποφυγής (avoidance) με αποτέλεσμα να δημιουργούνται σφάλματα. Άλλες φορές χρησιμοποιείται κλιτικό άμεσου αντικειμένου (*το έδωσε- *τον έδωσε) και άλλες φορές περίφραση (θα το φέρει αύριο στο σπίτι της Ελένης / στο σπίτι αυτής) ή γενίκευση στη χρήση της αιτιατικής πτώσης και στις δομές που χρειάζεται γενική. Παρατηρήθηκε δηλαδή, γενίκευση της χρήσης της αιτιατικής ως αντικειμένου σε μονόπρωτα ρήματα: *τον έλεγα, *το φώναζα, *δεν τον είπε. Οι σπουδαστές δηλαδή, έχουν σχηματοποιήσει στο μυαλό τους τη μορφή του άμεσου αντικειμένου σε αιτιατική γι' αυτά τα ρήματα, ακόμα και όταν αυτό εμφανίζεται σε γενική, δηλαδή:

(329) P, x <y>

<Θέμα>

Αιτιατική

3) Η συνεμφάνιση έμμεσου και άμεσου κλιτικού είναι σε μικρή συχνότητα (ποσοστό 18%) (θα της το φέρει). Οι σπουδαστές αποφεύγουν να χρησιμοποιήσουν κλιτικό για το άμεσο και έμμεσο αντικείμενο ενός ρήματος όταν οι δύο αντίστοιχοι λεξικοί τύποι βρίσκονται στον ίδιο αριθμό, πτώση και γένος [**(τα δώρα) θα τις αφήσει στα κορίτσια*, αντί: *(τα δώρα) θα τους τα αφήσει*).

4) Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι οι φοιτητές συνδέουν το μεταβατικό ρήμα με άμεσο αντικείμενο που ακολουθεί και κατά συνέπεια, στις απαντήσεις τους χρησιμοποιούν αιτιατική (*το Γιώργο) ή συμφυρμό αιτιατικής-ονομαστικής (*ο

Γιώργο). Αυτό σημαίνει ότι έχουν σταθεροποιήσει στο μυαλό τους ένα συγκεκριμένο δομικό σχήμα **Y-P- Αμ. Αντ.**, που ίσως μάλιστα έχει καθολική ισχύ. Στη χρήση του άμεσου αντικειμένου, παρατηρείται συμφυρμός αιτιατικής-γενικής: **πες του Νίκο*. Ο συγκεκριμένος σπουδαστής δεν είναι σίγουρος αν το αντικείμενο είναι σε αιτιατική ή σε γενική. Αυτό επιβεβαιώνει ότι οι σπουδαστές έχουν σταθεροποιήσει στο μυαλό τους ότι το άμεσο αντικείμενο είναι σε αιτιατική και διστάζουν να χρησιμοποιήσουν γενική ακόμα και όταν χρειάζεται.

5) Επίσης, παρατηρήσαμε λάθη στην ορθογραφία των κλιτικών σε περιπτώσεις που η φωνητική αναπαράσταση δύο τύπων είναι η ίδια και διαφέρει μόνο η μορφολογία τους (π.χ. *τον-των, της-τις*). Για παράδειγμα, στη φράση: **θα τους της δώσει*, ο σπουδαστής θέλει να αποδώσει τη δομή: *θα τους τις δώσει*, αλλά ίσως δεν το έχει δει ποτέ σε γραπτή μορφή αλλά μόνο το έχει ακούσει. Γι' αυτό το λόγο συγχέει το *της* [+θηλ., +ενικ., + γενική] με το *τις* [+ θηλ., + πληθ., + αιτιατική] γιατί έχουν και τα δύο την ίδια φωνητική αναπαράσταση. Ο συγκεκριμένος σπουδαστής έχει μάθει τις βασικές δομές της γλώσσας-στόχου μέσα από την επικοινωνία και τη συναναστροφή του με ιθαγενείς ομιλητές της NE χωρίς να έχει συστηματοποιήσει αυτές τις δομές στο περιβάλλον μιας τάξης. Συνεπώς, δε μπορεί να διακρίνει και να αντιμετωπίζει φωνητικές αμφισημίες, όπως η προηγούμενη.

6) Όσον αφορά τη θέση των κλιτικών τύπων παρατηρήθηκε γενίκευση της εμφάνισής τους πριν από το ρήμα σε όλες τις περιπτώσεις: **τον συναντώντας τον Νίκο*, **της την προσφέροντας*, **τους τα θα δώσει*, **το δώσει*. Οι σπουδαστές δηλαδή, γενίκευσαν τη χρήση του κανόνα ότι οι κλιτικοί τύποι των αντικειμένων εμφανίζονται πριν από το ρήμα και το εφάρμοσαν και για τις περιπτώσεις της μετοχής, της προστακτικής και των δεικτών τροπικότητας (*modality markers*).

7) Η θέση του κλιτικού τύπου για το άμεσο και το έμμεσο αντικείμενο των δίπτωτων ρημάτων δεν είναι πολλές φορές ξεκάθαρη για τους σπουδαστές. Γι' αυτό το λόγο, παρατηρούνται λάθη του τύπου: **θα τα της δώσεις*, που ίσως μπορούν να εξηγηθούν από το γεγονός ότι οι σπουδαστές υπεργενικεύουν το σχήμα **Y-P-Αμ.Α-Εμ.Α** και για τις δομές με κλιτικό, δηλαδή ότι το άμεσο αντικείμενο (αιτιατική) προηγείται του έμμεσου (γενική):

(330) P, x <y, z>

<Θέμα, Στόχος>

Αιτιατική, Γενική/ΠΦ_{σε}

8) Επίσης, παρατηρείται δυσκολία στο να αντιστοιχήσουν τον κλιτικό τύπο με την ΟΦ, ιδίως όταν αυτά τα δύο συνεμφανίζονται ή όταν ο κλιτικός τύπος είναι μέσα σε αναφορική πρόταση και η ΟΦ βρίσκεται σε απόσταση από το ρήμα. Έτσι, στην περίπτωση συνεμφάνισης κλιτικού και ΟΦ, οι σπουδαστές αντιμετωπίζουν πρόβλημα στο να συσχετίσουν αυτά τα δύο, εφόσον έχουν μάθει ότι το αντικείμενο βρίσκεται κοντά με το ρήμα και μάλιστα την προτασιακή δομή **Υ-Ρ-Αμ.Α-Εμ.Α.** (*δώσε τον το δώρο στην Ελένη). Όταν χρειάζεται να αντικαταστήσουν ΟΦ με κλιτικό τύπο, παρατηρείται αδυναμία στο να συνδέσουν το άμεσο αντικείμενο με το ρήμα. Έτσι, στην πρόταση: * την οποία έδωσε ο Γιώργος για να τον δώσει στην Ελένη, (αντί: την οποία έδωσε ο Γιώργος για να τη δώσει στην Ελένη) η ΟΦ που χρειάζεται να αντικαταστήσουν (την οποία) βρίσκεται σε μεγάλη απόσταση από την αναφορική πρόταση και γι' αυτό το λόγο τη συγχέουν με το υποκείμενο το οποίο βρίσκεται πιο κοντά στο ρήμα.

9) Οι σπουδαστές δυσκολεύτηκαν να αναγνωρίσουν, να κατανοήσουν και συνεπώς να εξηγήσουν την παγιωμένη έκφραση: *μας την έδινε*, σημειώνοντας ποσοστό επιτυχίας 41,7%. Η έκφραση "τα λέμε" ήταν λίγο περισσότερο γνωστή σ' αυτούς και σημείωσαν επιτυχία σε ποσοστό 58,4%.

10) Σε σπουδαστές που ήδη γνώριζαν Αρχαία Ελληνικά (ως καθηγητές των Αρχαίων Ελληνικών στη χώρα τους), παρατηρήθηκε παρεμβολή του συστήματος των Αρχαίων Ελληνικών στο σύστημα των Νέων Ελληνικών. Σ' αυτή την περίπτωση τα Αρχαία Ελληνικά παίζουν το ρόλο της Γ2 και τα Νέα Ελληνικά το ρόλο της Γ3, γιατί η γνώση της πρώτης προηγήθηκε χρονικά από τη δεύτερη: *να των πάει, αντί: να τους πάει - *να φαίνεται μια άκρη των αντί: να φαίνεται μια άκρη τους.

6.5 Παραγωγή ρημάτων με μη εκπεφρασμένα συμπληρώματα από φυσικούς ομιλητές

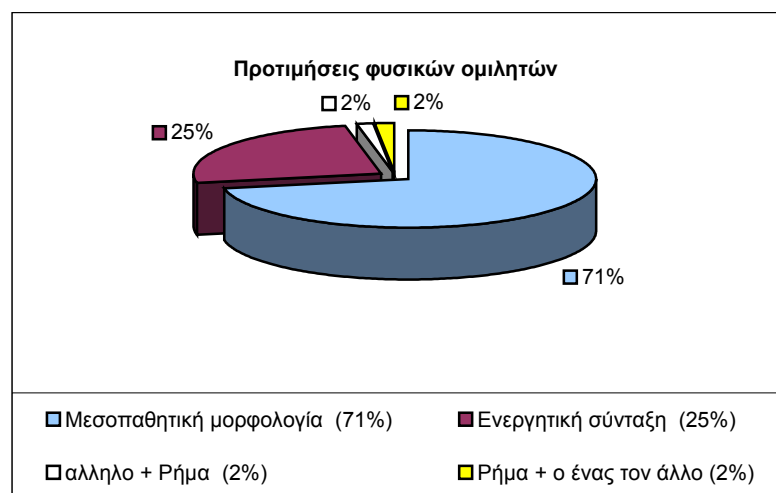
Εκτός από τη μέτρηση της συχνότητας με την οποία εμφανίζονται τα ρήματα με μέση-παθητική μορφολογία σε κειμενικό λόγο (προφορικό και γραπτό),

σχεδιάσαμε επίσης μια πιλοτική έρευνα, για να ελέγξουμε τη γλωσσική πραγμάτωση των φυσικών ομιλητών ως προς αυτή την κατηγορία ρημάτων. Συγκεκριμένα, η έρευνα αφορούσε την παραγωγή αλληλοπαθών ρημάτων και στόχος μας ήταν να ελέγξουμε την προτίμηση των φυσικών ομιλητών ως προς τη δομή έκφρασης της εγγενούς αλληλοπάθειας.

Δέκα τρεις (13) φυσικοί ομιλητές των ΝΕ συμμετείχαν στην πιλοτική έρευνα. Όλοι ήταν ενήλικες και η μόρφωσή τους ήταν είτε Λυκειακή είτε Πανεπιστημιακή. Τους δόθηκαν εικόνες στις οποίες περιγράφονταν δραστηριότητες αλληλοπάθειας (ο ένας τον άλλο, μεταξύ τους κ.τ.λ.) και τους ζητήθηκε να περιγράψουν τι βλέπουν κάθε φορά (Παράρτημα II, Β).

Σε περιγραφή εικόνων με δεδομένο ρήμα (π.χ. *χαιρετάει/ χαιρετάνε/ χαιρετιέται/ χαιρετιούνται*) από την ομάδα των ρημάτων που χαρακτηρίζουμε ως εγγενώς αλληλοπαθή, οι περισσότεροι από τους φυσικούς ομιλητές (75%) που συμμετείχαν σε πιλοτική έρευνα χρησιμοποίησαν τα ρήματα με εγγενώς αλληλοπαθή σημασία, και μάλιστα το μεγαλύτερο ποσοστό επέλεξε τη μεσοπαθητική μορφολογία του ρήματος στον πληθυντικό (71%).

Το πρόσφυμα «αλληλο-» (2%) καθώς και το εξωρηματικό στοιχείο *ο ένας τον άλλο* (2%) χρησιμοποιήθηκαν σε πολύ μικρό ποσοστό, ενώ κανείς από τους ομιλητές δε χρησιμοποίησε το μεσοπαθητικό τύπο στον πληθυντικό + *μεταξύ μας/σας/τους* (γράφημα 4).

Γράφημα 4

Τα αποτελέσματα της μέτρησης δείχνουν ότι οι φυσικοί ομιλητές προτιμούν τη μέση-παθητική μορφολογία ως έκφραση της εγγενούς αλληλοπάθειας. Με αυτό τον τρόπο ενισχύεται η υπόθεσή μας ότι επειδή η μέση-παθητική μορφολογία ως τρόπος έκφρασης αλληλοπάθειας προτιμάται από τους φυσικούς ομιλητές, οι μη φυσικοί ομιλητές θα αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην εκμάθηση των διαφορετικών χρήσεων αυτής της μορφολογίας (εγγενής αλληλοπάθεια/αυτοπάθεια, παθητικοποίηση).

6.6. Σύνοψη

Σ' αυτό το κεφάλαιο παρουσιάσαμε μετρήσεις που αφορούν τη συχνότητα εμφάνισης εκπεφρασμένων και μη εκπεφρασμένων ρηματικών συμπληρωμάτων στα ΝΕ. Όσον αφορά τους κλιτικούς τύπους σε θέση αντικειμένου, η χρήση τους από τους φυσικούς ομιλητές εξαρτάται από κειμενικούς παράγοντες και είναι περισσότερο χαρακτηριστικό του προφορικού λόγου.

Από την άλλη πλευρά, η χρήση της μέσης-παθητικής μορφολογίας (εγγενής αλληλοπάθεια/αυτοπάθεια, παθητικοποίηση) είναι σε μικρότερο ποσοστό σε σχέση με τα μεταβατικά ρήματα σε $-\omega$. Αυτό θα μπορούσε να μας οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι το πρωτοτυπικό σημασιολογικό σχήμα για τη δομή ορισμάτων είναι εκείνο των ενεργητικών μεταβατικών ρημάτων:

$P, \underline{x} <y, z>$

Η χρήση της μέσης-παθητικής μορφολογίας συνδέεται με παράγοντες, όπως το ύφος (παθητική σύνταξη: γραπτός λόγος, ενεργητική σύνταξη: προφορικός λόγος), καθώς και σημασιολογικούς παράγοντες (εγγενής αυτο-/αλληλοπάθεια: συγκεκριμένες σημασιολογικές κατηγορίες ρημάτων). Με το παραπάνω συνδέεται και η χρήση των ρημάτων σε $-μαι$ για την έκφραση της εγγενούς αλληλοπάθειας από τους φυσικούς ομιλητές, η οποία προτιμάται περισσότερο από τις άλλες αντίστοιχες δομές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: Πειράματα κατανόησης σε προτάσεις με μέση-παθητική μορφολογία σε διαφορετικές χρήσεις

7.1. Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό θα παρουσιάσουμε την πειραματική μας έρευνα που αφορά την κατανόηση δομών με μέση-παθητική μορφολογία (εγγενή αυτοπάθεια, εγγενή αλληλοπάθεια, παθητική σύνταξη) από φυσικούς ομιλητές (ομάδα ελέγχου) και μη φυσικούς ομιλητές των ΝΕ. Τα ερευνητικά μας αποτελέσματα θα διερευνηθούν μέσα από τους εξής παράγοντες: α) τη συχνότητα εμφάνισης ενός στοιχείου στα γλωσσικά δεδομένα στα οποία εκτίθενται οι ξένοι σπουδαστές, β) τις πληροφορίες της πρότασης που τυχόν αξιοποιούν ως κλειδιά για την κατανόηση της μέσης-παθητικής μορφολογίας, γ) τους νοητικούς μηχανισμούς που εφαρμόζονται κατά την προσπάθειά τους να κατανοήσουν μια πρόταση με μέση-παθητική μορφολογία.

7.2. Ο ρόλος της συχνότητας στην κατανόηση νέων δόμων

Οι θεωρίες κατανόησης προτάσεων από ενήλικες φυσικούς και μη φυσικούς ομιλητές (π.χ. Garden-Path Theory, Constraint Satisfaction, Pragmatic Constraint κ.τ.λ) εστιάζουν την προσοχή τους στο πώς ο άνθρωπος προσλαμβάνει τις πληροφορίες που παίρνει από μια πρόταση που διαβάζει ή που ακούει. Εκτός από την κατανόηση προτάσεων από ενήλικες (πρβλ. Papadopoulou 2002), ανάλογες μελέτες αφορούν τη μάθηση της πρώτης ανάγνωσης (πρβλ. Βάμβουκας 1994, 1999α).

Η συχνότητα εμφάνισης ενός τύπου στα γλωσσικά δεδομένα (input) που λαμβάνει ο μαθητής φαίνεται να παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην κατάκτηση και εκμάθηση μιας γλώσσας (Ellis, N. 2004) και κατ'επέκταση στην κατανόηση νέων δομών. Έρευνες με θέμα την κατανόηση προτάσεων έχουν γίνει σε παιδιά και σε ενήλικες ως προς τη Γ1. Αυτές που αφορούν την κατανόηση λόγου στους ενήλικες (*adult comprehension*) (βλ. Fisher, 2002: 259-278) αποδεικνύουν ότι οι ενήλικες έχουν δυσκολία στο να κατανοήσουν γρήγορα τους λιγότερο συχνούς συνδυασμούς ρημάτων με τα συμπληρώματά τους.

Η Fisher (2002) θεωρεί ότι: α) Η απόφαση των ενηλίκων να χρησιμοποιήσουν μια νέα δομή που δεν έχει ξαναχρησιμοποιηθεί από αυτούς, εξαρτάται από τις ρηματικές κατηγορίες και υποκατηγοριοποίηση των ρημάτων, με βάση τις πληροφορίες που έχουν για τη γλώσσα (language specific).

β) Στην παραγωγή λόγου των ενηλίκων υπάρχει επίδραση από τις δομές που ήδη έχουν ακούσει και φαίνεται ότι ακολουθούνται παρόμοιες διαδικασίες και κατά την παραγωγή και την κατανόηση στον παιδικό λόγο.

Η συχνότητα στη σειρά εμφάνισης των θ-ρόλων σε μια πρόταση παίζει σημαντικό ρόλο στην κατανόηση προτάσεων. Προβλήματα εμφανίζονται στην κατανόηση δομών όπου η σειρά των όρων δεν είναι συχνή στα γλωσσικά δεδομένα των παιδιών (Γ1) ή των ενηλίκων (Γ2).

Αν δούμε πιο συγκεκριμένες περιπτώσεις κατανόησης δομικών σχημάτων, παρατηρούμε ότι έχουν γίνει αρκετά πειράματα σχετικά με την παραγωγή και κατανόηση παθητικών δομών, κυρίως σε παιδιά στη Γ1. Μια από τις πιο σημαντικές συντακτικές διεργασίες στη γλώσσα θεωρείται ότι είναι η παθητικοποίηση, εφόσον η σχέση ανάμεσα στους θεματικούς ρόλους και τις γραμματικές σχέσεις, όπως αυτή ίσχυε για τις ενεργητικές προτάσεις, ξαναοργανώνεται.

Για παράδειγμα, από έρευνα των Gordon & Chafetz (1990, βλ. O'Grady, 1997) φαίνεται ότι τα ρήματα σε παθητική σύνταξη είναι σχετικά σπάνια κατά την παραγωγή λόγου των γονέων όταν αυτοί απευθύνονται στα παιδιά.

Σε ένα άλλο πείραμα (Turner & Rommetveit 1967, Roeper et al 1981 βλ. O'Grady, 1997) είναι σημαντική η επισήμανση ότι σε δομές όπως:

(331) The dog was bitten by the cat
 Θέμα Δράστης

(332) The dog gave the cow the spoon
 Δράστης Στόχος Θέμα

τα παιδιά ερμήνευσαν λανθασμένα τη σειρά των θ-ρόλων εφαρμόζοντας τη στρατηγική της προτασιακής κανονικότητας (Canonical sentence strategy: NP V NP = agent action theme) ή τη στρατηγική της εκτεταμένης προτασιακής

κανονικότητας (extended canonical sentence strategy: NP V NP NP = agent action theme goal), γιατί αυτή η αντιστοιχία (συντακτικών θέσεων και θεματικών ρόλων) είναι η πιο συχνή στα Αγγλικά.

Εκτός από τα παραπάνω πειράματα, να αναφέρουμε ότι οι Klein & Perdue (Klein & Perdue 1997, Boss 2001, 2002) πρότειναν μια σημασιολογική θεωρία που αφορά τη μη συστηματική εκμάθηση της Γ2 από ενήλικες (όχι δηλαδή, σε περιβάλλον τάξης). Η διαγλώσσα τους βασίζεται σε περιορισμούς που έχουν φτιάξει μόνοι τους, χωρίς διδασκαλία (self-imposed constraints) και αφορά τη συχνότητα εμφάνισης ενός τύπου, μιας δομής, στα γλωσσικά δεδομένα στα οποία εκτίθενται. Η δομή σε ένα εκφώνημα που παράγουν οι μαθητές της Γ2, εξαρτάται από τους παρακάτω φραστικούς, σημασιολογικούς και πραγματολογικούς περιορισμούς.

Όσον αφορά τους σημασιολογικούς περιορισμούς, πιο αναλυτικά, η σειρά των όρων της πρότασης διέπεται από τα εξής χαρακτηριστικά:

SEM1⁸⁰: η ΟΦ με το μεγαλύτερο έλεγχο, έρχεται πρώτη μέσα στην πρόταση (The NP with the highest control comes first):

(333) the dog bites the cat

Υπάρχουν όμως περιπτώσεις στη γλώσσα όπου δεν ισχύει ο παραπάνω κανόνας, όπως π.χ. στα παθητικά ρήματα (*the soccer player was thrown out of the team by the coach*), στα ρήματα ψυχικού πάθους (*the new house pleases me very much*), στα μέσα ρήματα (*these potatoes peel easily*).

SEM2: η ΟΦ που κατευθύνει την ερμηνεία εμφανίζεται στην αρχική θέση (controller of source state comes before controller of target state):

(334) The man gives a present to the child

Εξαιρέση στον παραπάνω περιορισμό αποτελούν προτάσεις όπως π.χ: *The woman got flowers (from her brother)*

⁸⁰ SEM=semantic

SEM3: το Θέμα έρχεται σε θέση πριν το Δέκτη (theme before relatum in target position):

(335) John gave the book to Mary

Ωστόσο, ο φυσικός ομιλητής μπορεί να παράγει την εξής γραμματική πρόταση η οποία δεν ακολουθεί τον προηγούμενο περιορισμό των μη φυσικών ομιλητών:

(336) John gave Mary the book

Αυτό σημαίνει ότι οι μη φυσικοί ομιλητές που έχουν μάθει τη Γ2 έξω από το περιβάλλον της τάξης, αποφεύγουν να παράγουν εκφωνήματα που να «παραβιάζουν» τους περιορισμούς που έχουν φτιάξει οι ίδιοι για τη γλώσσα-στόχο και που στη συγκεκριμένη περίπτωση συμφωνούν με την αναπαράσταση:

(337) P, x <y, z>

7.2.1. «Κλειδιά» για την κατανόηση θεματικών ρόλων στη Γ1

Κατά την κατανόηση προτάσεων, ο αναγνώστης χρησιμοποιεί λεξιλογικά ή άλλου είδους προτασιακά στοιχεία ως «κλειδιά» για την ερμηνεία της πρότασης, για παράδειγμα, σε παθητικές δομές.

Για παράδειγμα, σε έρευνα των Stromswold, Pinker & Kaplan (1985, βλ. O'Grady, 1997) για την κατανόηση παθητικών δομών, παρατηρήθηκε ότι τα παιδιά ερμήνευαν παθητικές προτάσεις ως ενεργητικές όταν έλειπε η by-phrase.

Αναλυτικότερα, το πείραμα περιείχε ποικίλες γραμματικές και αντιγραμματικές προτάσεις που συνοδεύονταν από την παρουσία (ή την απουσία) βασικών ιδιοτήτων των ενεργητικών και παθητικών προτάσεων στα Αγγλικά. Οι μελετητές επισημαίνουν ότι η πρόθεση «by» χρησιμοποιείται ως βασικό «κλειδί» για την κατανόηση των παθητικών προτάσεων από τα παιδιά. Σε περιπτώσεις μάλιστα, που απουσιάζει αυτή η πρόθεση από μια παθητική δομή, τα παιδιά –ακόμα

και αυτά που βρίσκονται σε προχωρημένο επίπεδο όσον αφορά τη γνώση του γλωσσικού συστήματος-την ερμηνεύουν ως ενεργητική.

Επίσης, οι Sudhalter & Braine (1985: 455-470), μέσα από πειράματα κατανόησης σε παιδιά Γ1 (Αγγλικά), κάνουν την υπόθεση ότι το «by» αναγνωρίζεται ως σημάδι για το θεματικό ρόλο του Δράστη, πριν αναγνωριστεί ως σημάδι για την ύπαρξη θεματικού ρόλου για το Πρόσωπο που βιώνει (experiencer) ή ως γενική ένδειξη για το υποκείμενο των παθητικών δομικών σχημάτων στη ΒΔ.

7.3. Πείραμα κατανόησης (comprehension test) μέσης-παθητικής μορφολογίας σε φυσικούς ομιλητές των Ελληνικών (Γ1)

Με αφορμή το γεγονός ότι η μέση-παθητική μορφολογία έχει ποικίλες χρήσεις, θα προσπαθήσουμε να ελέγξουμε αν δημιουργεί πρόβλημα για τους φυσικούς ομιλητές, το πώς δηλαδή την ερμηνεύουν κάθε φορά.

Σκοπός μας είναι να ελέγξουμε αν οι φυσικοί ομιλητές είναι σε θέση να διακρίνουν τη διαφορετική σχέση θ-ρόλων με το ρήμα, όπως αυτή αναπαρίσταται στη μορφολογία *-μαι* και σε συγκεκριμένο προτασιακό περιβάλλον. Η υπόθεση που κάνουμε είναι ότι οι φυσικοί ομιλητές είναι σε θέση να ερμηνεύσουν τη μέση-παθητική μορφολογία.

Περιμένουμε ότι, αν οι φυσικοί ομιλητές έχουν τον παραμικρό δισταγμό, οι ξένοι που μαθαίνουν Ελληνικά θα έχουν μεγαλύτερο πρόβλημα. Γι' αυτό το λόγο, δημιουργήσαμε ένα ερωτηματολόγιο, το οποίο συγκρίνει το ίδιο ρήμα σε διαφορετικές χρήσεις (βλ. Παράρτημα ΙΙΙ).

7.3.1. Ερευνητικό υλικό

Όπως αναφέραμε ήδη στο τέταρτο κεφάλαιο, η σχέση μέσης-παθητικής μορφολογίας και σημασιο-συντακτικών ορισμάτων παρουσιάζεται σε γλωσσολογικές μελέτες⁸¹ και γραμματικές περιγραφές⁸² για τα ΝΕ. Σύμφωνα με τους Joseph & Philippaki-Warburton (1987), η μέση-παθητική μορφολογία μπορεί

⁸¹ Anagnostopoulou 2003, Alexiadou & Anagnostopoulou 1999, Βασιλάκη 1999, Θεοφανοπούλου-Κοντού 1981, 1999, Ζόμπολου 1999, Τσιμπλή 1989, Vassiliadou 2000, Zevgoli 2000 κ.τ.λ.

να προκαλέσει αμφισημία κυρίως ανάμεσα σε: α) αλληλοπαθητική-παθητική σημασία, β) αυτοπαθητική-παθητική σημασία. Η αμφισημία επιλύεται με βάση τη σημασιολογική τάξη του ρήματος καθώς και άλλους γραμματικούς και πραγματολογικούς παράγοντες.

Για τα Αγγλικά, όσον αφορά την παθητική σύνταξη/ παθητικοποίηση προτείνεται η μορφολογική ενσωμάτωση ενός ορίσματος στο ρήμα (morphological incorporation) σύμφωνα με τον Baker (1988) και η μη πραγμάτωση του εξωτερικού θ-ρόλου (δηλαδή του υποκειμένου της ενεργητικής δομής), στη Σύνταξη αν και αυτός ενυπάρχει στη σημασιολογική αναπαράσταση του ρήματος (Reinhart 2000). Όσον αφορά την αυτοπάθεια, προτείνεται ότι η πληροφορία της αυτοπάθειας υπάρχει ως εγγενής ιδιότητα στο Λεξικό (inherent/intrinsic) (Reinhart & Reuland 1993). Η πρόταση της Tsimplici (1989) για τα Ελληνικά είναι ότι η εγγενής αυτοπάθεια (λεξική κατά τη Τσιμπλή) είναι αποτέλεσμα προσάρτησης της παθητικής κατάληξης στο Ρήμα, στο Λεξικό.

Έχουμε υιοθετήσει (κεφ. 4) την πρόταση των Reinhart & Reuland (1993) ότι στα εγγενώς αυτοπαθή ρήματα η πληροφορία της αυτοπάθειας καταγράφεται στο Λεξικό. Συνεπώς, η παρουσία ενός εξω-ρηματικού λεξικού στοιχείου, το οποίο θα προσδίδει αυτοπάθεια στο ρήμα, είναι περιττή. Για τα Ελληνικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι τέτοιου είδους εξω-ρηματικό λεξικό στοιχείο είναι το πρόσφυμα *αυτο*⁸³:-

(338) α. χτενίζομαι -*αυτοχτενίζομαι

Σε ρήματα που δεν έχουν αυτή την πληροφορία στο Λεξικό, η παρουσία ενός εξω-ρηματικού λεξικού στοιχείου (*αυτο-*) είναι απαραίτητη, ώστε τα ρήματα αυτά να αποκτήσουν την έννοια της αυτοπάθειας:

(338) β. *καταστρέφομαι- αυτοκαταστρέφομαι

⁸² Holton & Mackridge & Philippaki 1999, Κλαίρης & Μπαμπινιώτης 1999, Μπαμπινιώτης & Κοντός 1967 κ.τ.λ.

⁸³ Στην εργασία μας λαμβάνοντας ως κριτήριο την παρουσία της μέσης-παθητικής μορφολογίας και την απουσία του λεξικού στοιχείου «αυτο» ως κριτήρια για τα εγγενώς αυτοπαθή ρήματα, έχουμε τύπους όπως:

βάφομαι, γυμνάζομαι, ζεσταίνομαι, καίγομαι, λερώνομαι, λούζομαι, μακιγιάρομαι, ντύνομαι, ξυρίζομαι, πλένομαι, σηκώνομαι, τραυματίζομαι, χτενίζομαι...

Επίσης, για την ομάδα των εγγενώς αλληλοπαθών ρημάτων στα Νέα Ελληνικά, προτείναμε (κεφ. 4) ότι η πληροφορία της αλληλοπάθειας καταγράφεται στο Λεξικό και γι' αυτά τα ρήματα. Επομένως, η παρουσία κάποιου εξω-ρηματικού λεξικού στοιχείου, όπως το πρόσφυμα «αλληλο-», το οποίο θα προσδίδει αλληλοπάθεια στο ρήμα, είναι περιττή και η αλληλοπάθεια εκφράζεται στη μορφολογία αυτών των ρημάτων, δηλαδή στο μεσοπαθητικό τύπο.

Μ' αυτό τον τρόπο διαφοροποιήσαμε τα εγγενώς αλληλοπαθή:

(339) α. Ο Γιάννης και η Μαρία χαιρετιούνται κάθε πρωί

από τα μη εγγενώς αλληλοπαθή:

(339) β. Ο Γιάννης και η Μαρία *κατηγορούνται /αλληλοκατηγορούνται στο δικαστήριο

και τα ομαδοποιήσαμε στις εξής κατηγορίες (πίνακας 19):

Συναίσθημα, κυριολεκτικά/μεταφορικά: αγαπιούνται, αντιπαθιούνται, ερωτεύονται, μισιούνται, συμπαθιούνται, χωνεύονται...
Φυσική/κοινωνική επαφή, κυριολεκτικά/μεταφορικά: αγκαλιάζονται, ανταμώνονται, βλέπονται, βρίζονται, βρίσκονται, γνωρίζονται, ενώνονται, ερωτεύονται, καλημερίζονται, καληνυχτίζονται, καλησπερίζονται, κοιτάζονται, κοντράρονται, κνηγιούνται, μαχαιρώνονται, μιλιούνται, ξεμαλλιάζονται, παρεξηγιούνται, παντρεύονται, πειράζονται, σπρώχνονται, στριμώνονται, συμφιλιώνονται, συναγωνίζονται, συνεννοούνται, συναντιούνται, συνασπίζονται, συνδέονται, συντονίζονται, σφάζονται, σκοτώνονται, τηλεφωνιούνται, τσακώνονται, φιλιούνται, χαιρετιούνται, χτυπιούνται ...

Πίνακας 19

Έχοντας ως στόχο να εξετάσουμε την κατανόηση της μέσης-παθητικής μορφολογίας, το πείραμά μας περιείχε 6 ρήματα εγγενώς αλληλοπαθή (ΑΛΛΗΛΟΠΑΘΗ/RECIPR). Στα ρήματα αυτά η πληροφορία της αλληλοπάθειας εκφράζεται στη μέση-παθητική μορφολογία, χωρίς την παρουσία κάποιων εξω-ρηματικών λεξικών στοιχείων. Τα ρήματα αυτά εμφανίστηκαν σε δομές όπως:

(340) «Βρε, έτσι που αγκαλιάζεστε θα σας περάσουν για ζευγάρι!»

Τα ίδια αυτά ρήματα εμφανίστηκαν και σε δομές με παθητική σημασία (ΠΑΘΗΤΙΚΑ1/PASSIVE1), με σκοπό να εξετάσουμε αν θα υπάρχει διαφορά στην κατανόηση των ρημάτων αυτής της κατηγορίας σε περιπτώσεις που εμφανίζονται με άλλη σημασία, δηλαδή παθητική:

(341) «Παρατηρώ ότι όπου κι αν πάτε για να δώσετε παραστάσεις, αγκαλιάζεστε από τον κόσμο. Νομίζω ότι είστε δημοφιλείς ηθοποιοί»

Αυτά τα ρήματα εμφανίστηκαν μια φορά το καθένα με αλληλοπαθητική και μία φορά με παθητική σημασία (παθητικά1) (σύνολο 12 περιπτώσεις) και είναι τα εξής:

<i>αγαπιόμαστε, παρεξηγιόμαστε, σκοτώνονται, στριμώχνεστε, αγκαλιάζεστε, κυνηγιούνται</i>

Επόμενος στόχος μας ήταν να συγκρίνουμε πώς κατανοούνται οι δομές με μέση-παθητική μορφολογία που εκφράζουν αλληλοπάθεια, με αντίστοιχες δομές που εκφράζουν αυτοπάθεια. Γι' αυτό το λόγο, στο πείραμα περιέχονταν 6 εγγενώς αυτοπαθή ρήματα (ΑΥΤΟΠΑΘΗ/REFLEX). Στα ρήματα αυτά η μέση-παθητική μορφολογία είναι αρκετή για τη δήλωση της αυτοπάθειας (lexical reflexives: Tsimplici 1989, intrinsic reflexivity: Reinhart & Reuland 1993). Εμφανίστηκαν σε δομές όπως:

(342) «Κάθε βράδυ το ίδιο σκηνικό: Τα παιδιά δεν πλένονται στο μπάνιο μετά το παιχνίδι και η μαμά τους βάζει τις φωνές»

Τα ίδια αυτά ρήματα εμφανίστηκαν και σε περιβάλλον με παθητική σημασία (ΠΑΘΗΤΙΚΑ2/PASSIVE2):

(343) «Τα μωρά πρέπει να πλένονται με ειδικό σαπούνι γιατί το δέρμα τους είναι ευαίσθητο»

Αυτά τα ρήματα, επίσης, εμφανίστηκαν μια φορά το καθένα με αυτοπαθητική και μια φορά με παθητική σημασία (παθητικά2) (σύνολο 12 περιπτώσεις) και είναι τα ακόλουθα:

χτενιζόμαστε, βαφόμαστε, ξυρίζεστε, λούζεστε, πλένονται, ντύνονται⁸⁴

Το σύνολο των ρημάτων ήταν 24 σε αντίστοιχο αριθμό πειραματικών προτάσεων. Τα ρήματα απαντούν όλα στον πληθυντικό αριθμό. Για τα παθητικά ρήματα δόθηκε προσοχή, ώστε το ποιητικό αίτιο (εκπεφρασμένο ή μη) να έχει το χαρακτηριστικό [+ανθρώπινο] σε όλες τις υπό εξέταση προτάσεις, έτσι ώστε να μην υπάρξει σύγχυση με τη μέση σύνταξη. Το ίδιο ισχύει και για το υποκείμενο της παθητικής σύνταξης (δηλαδή το Θέμα), όπου επίσης δόθηκε προσοχή να έχει το χαρακτηριστικό [+ανθρώπινο] σε όλες τις περιπτώσεις, όπως δηλαδή ισχύει και για τις άλλες υπό εξέταση δομές που αφορούν ρήματα εγγενώς αλληλοπαθή και αυτοπαθή, ώστε να μη γίνεται αντιληπτός ο σκοπός του πειράματος:

(344) Στον πόλεμο, άμαχοι σκοτώνονται χωρίς να φταίνε

⁸⁴ Τα κριτήρια που θέσαμε για την ταξινόμηση των αυτοπαθών ρημάτων στα NE είναι τα εξής:
α) Μέση-παθητική μορφολογία ως δείκτης αυτοπάθειας, χωρίς την αναγκαία παρουσία άλλων λεξικών στοιχείων:
(4) *τραυματίζομαι - αυτοτραυματίζομαι
(5) χτενίζομαι-*αυτοχτενίζομαι
β) το υποκείμενο έχει το χαρακτηριστικό [+ανθρώπινο]
γ) εμφάνιση των αυτοπαθών τύπων κυρίως σε ενικό αριθμό:
(6) πλένομαι, ντύνεσαι, ξυρίζεται

Το υποκείμενο στις δομές του ερωτηματολογίου (αλληλοπαθή⁸⁵-παθητικά1/αυτοπαθή-παθητικά2) είτε είναι λεξικά εκπεφρασμένο (344), είτε ενυπάρχει μόνο στη μορφολογία του ρήματος (341).

Στο ερωτηματολόγιο εμφανίζονται επίσης προτάσεις όπου η παρουσία της φράσης *από* είναι χρονική και όχι ένδειξη παθητικής σύνταξης, ώστε οι εξεταζόμενοι να μην αναπτύξουν συγκεκριμένες στρατηγικές κατανόησης όσον αφορά την παθητική σύνταξη:

(345) Κώστας: «Αγαπιόμαστε από παιδιά με τη Μαρία»

Εκτός τις 24 πειραματικές προτάσεις, στο ερωτηματολόγιο, υπήρχαν 48 προτάσεις, με ποικιλία στη δομή τους (fillers) (ρήματα αλληλοπαθή και αυτοπαθή με εξω-ρηματικό λεξικό στοιχείο για τη δήλωση της αλληλοπάθειας και της αυτοπάθειας, καθώς και αναιτιατικά ρήματα), έτσι ώστε τα άτομα να μην αναπτύξουν συγκεκριμένες στρατηγικές για τη συμπλήρωσή του. Επίσης, εμφανιζόταν και 6 προτάσεις με παθητικά ρήματα τα οποία είχαν μόνο εναλλακτικό ενεργητικό τύπο. Δηλαδή, η μέση-παθητική μορφολογία σε αυτά τα ρήματα παραπέμπει πρωταρχικά σε παθητική σημασία (348), (349). Στο συγκεκριμένο στάδιο της έρευνας δεν ελήφθησαν υπόψη οι ερμηνείες των ερωτώμενων για αυτά τα ρήματα (6), αλλά κρίθηκε αναγκαίο να μπου για να υπάρχει ποικιλία ως προς τις σημασίες και τα δομικά σχήματα που αντιπροσωπεύει η παθητική μορφολογία.

(346) Κατηγορούμαστε άδικα από το Γιάννη. Δε φταίμε σε τίποτα- Ο Γιάννης μας κατηγορεί άδικα

(347) Σε αυτό το κατάστημα πωλούνται κάτι όμορφα σκυλάκια. Πάμε να δούμε; - Οι άνθρωποι σ' αυτό το κατάστημα πωλούν κάτι όμορφα σκυλάκια

⁸⁵ Όσον αφορά τις συγκεκριμένες δομές αλληλοπάθειας, το υποκείμενο δήλωνε κυρίως δύο μεμονωμένους δράστες (α), αλλά εμφανίζονται και δομές όπου το υποκείμενο δήλωνε δύο μεμονωμένους δράστες ή/ και σύνολο δραστών (β):

α. Όταν αρχίζουμε να συζητάμε εγώ με την Ελένη, πάντα διαφωνούμε και στο τέλος, παρεξηγιόμαστε

β. Τα παιδιά μου κυνηγιούνται μέσα στο σπίτι από το πρωί μέχρι το βράδυ!

Το ερωτηματολόγιο χωρίστηκε σε δύο φάσεις με σκοπό τα άτομα να δουν το ίδιο ρήμα μία μόνο φορά σε κάθε φάση.

7.3.2. Μεθοδολογία έρευνας

Το ερωτηματολόγιο χωρίστηκε σε δύο φάσεις (ερωτηματολόγιο 1 και 2) με σκοπό τα άτομα να δουν το ίδιο ρήμα μία μόνο φορά σε κάθε φάση και έπρεπε να συμπληρωθεί σε χρονικό διάστημα 30', με διαφορά τουλάχιστον μιας εβδομάδας του δεύτερου από το πρώτο.

Δόθηκε αρχικά σε δεκαπέντε (15) άτομα φυσικούς ομιλητές των Νέων Ελληνικών, τα οποία αποτέλεσαν την ομάδα ελέγχου (control group). Οι απαντήσεις που έδωσαν κατήθυναν το πώς αναμένουμε να ερμηνεύσουν τις αντίστοιχες δομές οι εξεταζόμενοι του πειράματός μας. Στη συνέχεια, στην κυρίως έρευνα, συμμετείχαν 44 φυσικοί ομιλητές, ηλικίας 18 χρονών και άνω, τουλάχιστον λυκειακής μόρφωσης.

Ήταν ερωτηματολόγιο με επιλογές και για κάθε πρόταση τα άτομα καλούνταν να επιλέξουν τη σημασία που είχε το ρήμα στη συγκεκριμένη δομή:

- 1) *από κάποιον άλλο άνθρωπο/άλλη αιτία*
- 2) *μεταξύ μας/σας/τους*
- 3) *μόνος μου/σου/του-μόνοι μας/σας/τους*
- 4) *τίποτα από τα παραπάνω: να εξηγήσετε τι ακριβώς εννοείτε*⁸⁶

7.3.3. Αποτελέσματα

Η επεξεργασία των δεδομένων έγινε μέσω του στατιστικού προγράμματος SPSS. Τα δεδομένα από τις ερμηνείες των φυσικών ομιλητών παρουσιάζονται στον πίνακα (20):

⁸⁶ Δόθηκε αυτή η επιλογή ως πιθανή απάντηση με σκοπό να αποφύγουμε την περίπτωση οι εξεταζόμενοι να χρησιμοποιήσουν συγκεκριμένες στρατηγικές κατά τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου

	Διαφορετικές ερμηνείες από τις αναμενόμενες	%
RECIPROCAL	20/264	7,5 %
PASSIVES1	53/264	20 %
REFLEXIVES	34/264	12,8 %
PASSIVES 2	42/264	15,9 %

Πίνακας 20

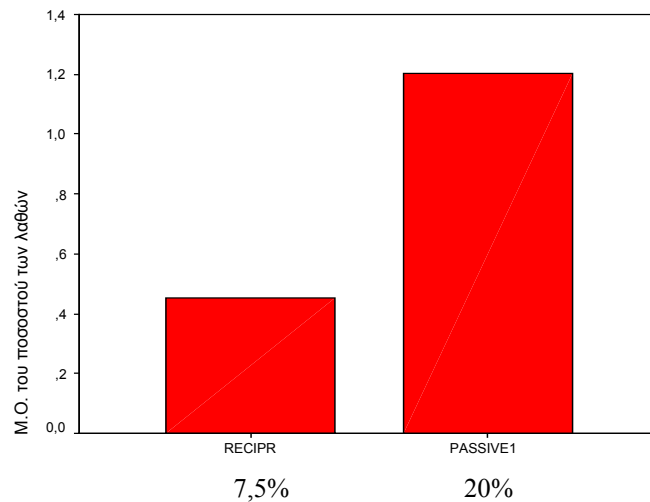
Οι συμμετέχοντες στο πείραμα έδωσαν διαφορετική ερμηνεία από την αναμενόμενη, όσον αφορά τα εγγενώς αλληλοπαθή ρήματα που βρίσκονταν σε περιβάλλον αλληλοπαθητικής σημασίας (ΕΓΓΕΝΩΣ ΑΛΛΗΛΟΠΑΘΗ/ RECIPROCAL), σε ποσοστό 7,5%:

(348) Βρε, έτσι που αγκαλιάζεστε θα σας περάσουν για ζευγάρι! (ερμηνεύτηκε και ως παθητικό)

Αντίστοιχα, το 20% των συμμετεχόντων, για τα αλληλοπαθή ρήματα που βρίσκονταν σε περιβάλλον παθητικής σημασίας (ΠΑΘΗΤΙΚΑ1/ PASSIVES1), έδωσε ερμηνεία διαφορετική από την αναμενόμενη παθητική, δηλαδή δεν κατάλαβε ότι το συντακτικό ή σημασιολογικό/ πραγματολογικό περιβάλλον του ποιητικού αιτίου κάνει το ρήμα παθητικό (γράφημα 5). Έτσι για παράδειγμα, το ρήμα «αγκαλιάζεστε» στην παρακάτω δομή:

(349) Παρατηρώ ότι όπου κι αν πάτε για να δώσετε παραστάσεις, αγκαλιάζεστε από τον κόσμο. Νομίζω ότι είστε δημοφιλείς ηθοποιοί

ερμηνεύτηκε και ως αλληλοπαθές.

Γράφημα 5⁸⁷

Τα εγγενώς αυτοπαθή ρήματα σε περιβάλλον με αυτοπαθητική σημασία (ΕΓΓΕΝΩΣ ΑΥΤΟΠΑΘΗ/REFLEXIVES) ερμηνεύτηκαν ως κάτι άλλο από αυτό που αναμενόταν σε ποσοστό 12,8% (γράφημα 6):

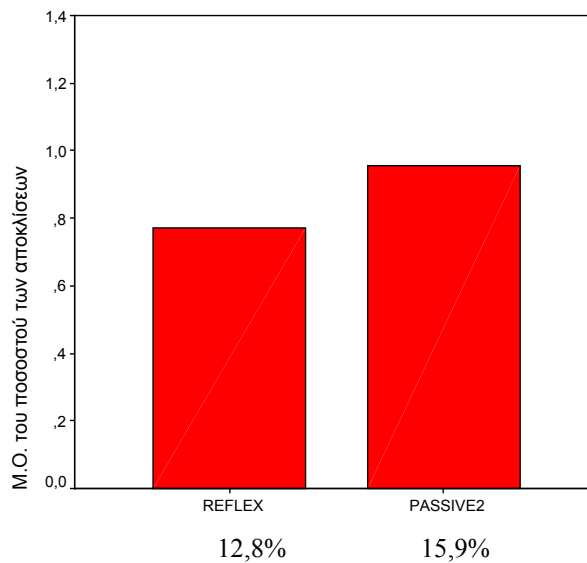
(350) Έτσι που κόψαμε τα μαλλιά μας δεν μας παίρνει πολλή ώρα να χτενιζόμαστε το πρωί (ερμηνεύτηκε και ως παθητικό)

Τέλος, για τα εγγενώς αυτοπαθή ρήματα που βρίσκονταν σε περιβάλλον παθητικής σημασίας (ΠΑΘΗΤΙΚΑ2/PASSIVES 2), οι φυσικοί ομιλητές έδωσαν ερμηνεία διαφορετική από την αναμενόμενη σε ποσοστό 15,9%. Για παράδειγμα, το ρήμα «χτενιζόμαστε» στην παρακάτω φράση:

(351) Εγώ με τη Μαρία τρέχουμε όλη την εβδομάδα. Τα λέμε μόνο το Σάββατο στο κομμωτήριο όπου χτενιζόμαστε

δεν αναγνωρίστηκε ως causative-όπου ο ρόλος του Δράστη υπονοείται στη φράση «στο κομμωτήριο»- αλλά ερμηνεύτηκε και ως αλληλοπαθές.

⁸⁷ Ο κάθετος άξονας του γραφήματος δείχνει τον μέσο όρο (Μ.Ο.) των αποκλίσεων στο σύνολο των ερμηνειών (σύνολο=44), όσον αφορά τα εγγενώς αλληλοπαθή (RECIPR) και τα αντίστοιχά τους παθητικά (PASSIVE1). Ο οριζόντιος άξονας δείχνει τον ποσοστό των αποκλίσεων επί τοις εκατό.

Γράφημα 6⁸⁸

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η απόκλιση από την αναμενόμενη ερμηνεία, τόσο στα εγγενώς αυτοπαθή όσο και στα εγγενώς αλληλοπαθή ως ΠΑΘΗΤΙΚΑ1 και ΠΑΘΗΤΙΚΑ2 αντίστοιχα: φαίνεται ότι οι φυσικοί ομιλητές δεν αξιοποιούν επαρκώς τις σημασιολογικές/πραγματολογικές πληροφορίες της πρότασης:

(352) Εμείς οι ηθοποιοί αγαπιόμαστε πολύ από το κοινό (ερμηνεύτηκε και ως αλληλοπαθές)

(353) Στο κομμωτήριο λούζεστε πριν το κούρεμα; (ερμηνεύτηκε και ως αυτοπαθές)

Συγκρίνοντας τις ερμηνείες στα εγγενώς ΑΛΛΗΛΟΠΑΘΗ και στα ΠΑΘΗΤΙΚΑ1 (Ζεύγος/Pair 1) καθώς και στα εγγενώς ΑΥΤΟΠΑΘΗ και στα ΠΑΘΗΤΙΚΑ2 (Ζεύγος/Pair 2), αποδεικνύεται ότι η διαφορά απόκλισης από την αναμενόμενη ερμηνεία είναι στατιστικά σημαντική⁸⁹ για το Ζεύγος 1

⁸⁸ Ο κάθετος άξονας του γραφήματος δείχνει τον μέσο όρο (Μ.Ο.) των αποκλίσεων στο σύνολο των ερμηνειών (σύνολο=44), όσον αφορά τα εγγενώς αυτοπαθή (REFLEX) και τα αντίστοιχά τους παθητικά (PASSIVE2). Ο οριζόντιος άξονας δείχνει τον ποσοστό των αποκλίσεων επί τοις εκατό.

⁸⁹ Paired Samples Test

		t	df	Sig. (2-tailed)
Pair 1	RECIPR - PASSIVES1	3,291	43	0,002
Pair 2	REFLEX - PASSIVES2	1,034	43	0,307

Pair 1 : t (43)=3,291, p=0,002<0,05

Pair 2 : t (43)=1,034, p=0,707>0,05

(ΑΛΛΗΛΟΠΑΘΗ-ΠΑΘΗΤΙΚΑ1) (Pair 1: $p=0,002<0,05$) (πίνακας 20): οι φυσικοί ομιλητές έδωσαν ερμηνεία διαφορετική από την αναμενόμενη (ποσοστό 20%), για τα εγγενώς αλληλοπαθή ρήματα, όταν αυτά βρίσκονταν σε δομή με παθητική σημασία (ΠΑΘΗΤΙΚΑ1/PASSIVES1).

7.3.4. Ερμηνεία των αποτελεσμάτων

Τα αποτελέσματα του πειράματος δείχνουν ότι τα υπό εξέταση ρήματα αναπαρίστανται στο μυαλό των φυσικών ομιλητών πρωταρχικά ως αλληλοπαθή και αυτοπαθή αντίστοιχα, και κατά συνέπεια, όταν βρεθούν σε διαφοροποιημένα δομικά σχήματα δημιουργούν σύγχυση ακόμη και σε φυσικούς ομιλητές.

Αυτό ίσως εν μέρει ερμηνεύεται από το γεγονός ότι η παθητική σύνταξη δεν χρησιμοποιείται ευρέως στα ΝΕ, πολύ δε περισσότερο επειδή το ποιητικό αίτιο που συνδέεται άμεσα με τη συγκεκριμένη σύνταξη είναι προαιρετικό ή έχει ποικίλους τρόπους για να εκφραστεί.

Επιπλέον, συγκρίνοντας τα αλληλοπαθή με τα αυτοπαθή διαπιστώνουμε ότι τα αλληλοπαθή έχουν πιο σταθερή πρωτοτυπική σημασία για τους φυσικούς ομιλητές από τα αυτοπαθή, εφόσον παρατηρούμε λιγότερες αποκλίσεις στην ερμηνεία για την πρώτη κατηγορία (ΕΓΓΕΝΩΣ ΑΛΛΗΛΟΠΑΘΗ/ RECIPROCAL). Αυτό ίσως είναι ένδειξη ότι τα αλληλοπαθή έχουν περισσότερα εγγενή χαρακτηριστικά τα οποία τα καθιστούν αναγνωρίσιμα καθώς διαθέτουν επίσης και περισσότερα δομικά σχήματα για να εκφραστούν στα Ελληνικά. Το γεγονός αυτό ενισχύει την υπόθεσή μας ότι η πληροφορία της αλληλοπάθειας γι' αυτά τα ρήματα υπάρχει ως εγγενής ιδιότητα στο Λεξικό.

Συνεπώς, τα αποτελέσματα του πειράματος δείχνουν ότι οι φυσικοί ομιλητές δυσκολεύονται να ερμηνεύσουν τις συγκεκριμένες κατηγορίες ρημάτων και κυρίως δομές όπου τα εγγενώς αλληλοπαθή ρήματα εμφανίζονται με σημασία διαφορετική

Οι τιμές t , p αποδεικνύουν αν το ποσοστό των αποκλίσεων είναι στατιστικά σημαντικό ή όχι. Όσον αφορά την τιμή df , είναι ο αριθμός των ερμηνειών (RECIPR-PASSIVES1/ REFLEX-PASSIVES2) που δόθηκαν από τους συμμετέχοντες στο πείραμα, μείον 1 ($df=$ number of pairs -1) (Hatch & Lazaraton, 1991).

Οι φυσικοί ομιλητές ερμήνευσαν με μη αναμενόμενο τρόπο τα αλληλοπαθή ρήματα, όταν αυτά εμφανίζονταν με παθητική σημασία, σε σημαντικό ποσοστό. Εφόσον η διαφορά είναι στατιστικά σημαντική για τα Ζεύγος 1 (ΑΛΛΗΛΟΠΑΘΗ-ΠΑΘΗΤΙΚΑ1), μπορούμε να απορρίψουμε τη μηδενική υπόθεση εργασίας, όσον αφορά αυτά τα ρήματα: ότι δηλαδή οι φυσικοί ομιλητές δεν θα

από την αναμενόμενη, δηλαδή με παθητική. Αν λοιπόν, οι φυσικοί ομιλητές έχουν τον παραμικρό δισταγμό όσον αφορά την ερμηνεία των συγκεκριμένων ρημάτων, τότε περιμένουμε ότι οι ξένοι που μαθαίνουν Ελληνικά θα αντιμετωπίζουν μεγαλύτερη δυσκολία στην κατανόηση αντίστοιχων δομών.

Η συχνότητα φαίνεται να παίζει σημασία στην κατανόηση δομών με μέση-παθητική μορφολογία για τους φυσικούς ομιλητές των ΝΕ. Παρατηρώντας ότι τα αλληλοπαθή έχουν πιο σταθερή πρωτοτυπική αλληλοπαθητική σημασία για τους φυσικούς ομιλητές, μπορούμε να προτείνουμε ότι κατά την κατανόηση προτάσεων επηρεάζονται από δομές και τύπους που έχουν ξανακούσει. Τα αλληλοπαθή ρήματα φαίνεται να αποτελούν κλειστή κατηγορία: χρησιμοποιούνται περισσότερο με την αλληλοπαθητική σημασία (354) παρά με άλλη χρήση (355):

(354) Ο Γιάννης και η Μαρία φιλιούνται

(355) Τα παιδιά φιλιούνται από τους γονείς

Όταν, επομένως, οι φυσικοί ομιλητές ακούνε τον τύπο «φιλιούνται» παραπέμπουν πολύ εύκολα στην αλληλοπαθητική σημασία χωρίς να ελέγξουν σοβαρά το προτασιακό περιβάλλον.

Επίσης, μπορεί να εφαρμόζουν το σημασιολογικό σχήμα $P, x <y,z>$ (πρβλ. canonical sentence strategy/Basic Variety), μια και τα ρήματα με παθητική σημασία (356) ερμηνεύτηκαν και ως αλληλοπαθή ή αυτοπαθή:

(356) Εμείς οι ηθοποιοί αγαπιόμαστε πολύ από το κοινό

Συνεπώς, ίσως γι' αυτούς τέτοιου είδους ρήματα παραπέμπουν στην παρουσία Δράστη. Αυτό συμβαίνει όμως, γιατί υπερισχύει η λεξική σημασία (κυρίως για τα αλληλοπαθή).

Τα κλειδιά που χρησιμοποιούν για την κατανόηση, ο τρόπος που τα χρησιμοποιούν είναι σύνθετος. Καταρχάς, πρωταρχικό ρόλο στην κατανόηση αυτών των ρημάτων παίζει η σημασία του Λεξικού, σε μεγαλύτερο βαθμό στα εγγενώς

έχουν τον παραμικρό δισταγμό στην κατανόηση δομών όπου ρήματα εγγενώς αλληλοπαθή εμφανίζονται σε δομές με παθητική σημασία.

αλληλοπαθή, σε μικρότερο βαθμό στα εγγενώς αυτοπαθή. Στην περίπτωση που περιορίζονται στη λεξική σημασία, αγνοούν «κλειδιά» που υπάρχουν μέσα στην πρόταση: περισσότερο αγνοούν τα σημασιολογικά/πραγματολογικά και λιγότερο τα συντακτικά. Όσον αφορά τις συντακτικές πληροφορίες, πιο έντονη επίδραση δέχονται από την παρουσία της φράσης «από-» (357) και από τη φράση «σε» (358):

(357) Αγαπιόμαστε από το κοινό-Αγαπιόμαστε από παιδιά

(358) Χτενιζόμαστε στο κομμωτήριο

Επίσης, ο πληθυντικός-χαρακτηριστικό κυρίως για τα αλληλοπαθή-δε φαίνεται να δημιουργεί πρόβλημα για την κατανόηση ρημάτων εκτός των αλληλοπαθών, π.χ. των αυτοπαθών και των παθητικών. Αν δημιουργούσε, θα είχαμε αποκλίσεις στις επιμέρους ερμηνείες των αυτοπαθών που κυρίως εκφράζονται με ενικό.

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η γλώσσα σε ένα πιο αφηρημένο επίπεδο δίνει τη δυνατότητα από τη δόμηση του Λεξικού και το σύστημά της (Ράλλη 1984, 1986, 1992), να επιλέξει ο ομιλητής-παραγωγός ανάμεσα σε εναλλακτικές δομές:

(359) Φιλάω-φιλιέμαι

(360) Φιλάω, ο ένας τον άλλο

Ο ομιλητής που παράγει μήνυμα θα πρέπει να κατευθύνεται από το νόημα της πρότασης και τη σχέση υποκειμένου-κατηγορήματος (lexical conceptual structures, Jackendoff 1983, 1990). Όταν εμφανιστεί «ο Γιάννης» ως υποκείμενο, του δίνεται από το σύστημα της γλώσσας να επιλέξει ανάμεσα σε ενεργητική, αλληλοπαθή, αυτοπαθή, παθητική σύνταξη. Αν όμως, οι δύο οντότητες εμφανιστούν στη θέση υποκειμένου:

(361) Ο Γιάννης και/με τη Μαρία

τότε η γλώσσα αποκλείει την ενεργητική και δίνει δυνατότητα επιλογής ανάμεσα σε μορφολογία (*φιλιούνται*) και σύνταξη (*φιλάει ο ένας τον άλλο*).

7.4. Πείραμα κατανόησης (comprehension tests) μέσης-παθητικής μορφολογίας σε μη φυσικούς ομιλητές των Νέων Ελληνικών (Γ2)

Με αφορμή την παρατήρηση -που έγινε σε περιβάλλον τάξης- ότι οι μη φυσικοί ομιλητές (προχωρημένο επίπεδο ελληνομάθειας) παράγουν λανθασμένες δομές, οι οποίες σχετίζονται με τη μέση-παθητική μορφολογία και αφορούν την έκφραση της αλληλοπάθειας (362), το ερώτημα που ανακύπτει είναι αν αυτές οι λανθασμένες δομές συνδέονται με ελλιπή κατανόηση ή γνώση των μορφολογικών κλιτικών παραδειγμάτων:

- (362) α. *Ο Γιάννης και η Μαρία αγκαλιάζουν
- β. *Ο Γιάννης αγκαλιάζονται με τη Μαρία
- γ. *Ο Γιάννης και η Μαρία αγκαλιάζονται ο ένας την άλλη

Αντίστοιχα, πειράματα κατανόησης (Matsuo 2000) με δομές αλληλοπάθειας και αυτοπάθειας:

- (363) α. The frogs washed each other
- β. The frogs washed themselves

έδειξαν ότι τα παιδιά σε αντίθεση με τους ενήλικες δε διαφοροποιούν το αλληλοπαθές λεξικό στοιχείο «each other» από το αυτοπαθές «themselves». Αυτά τα στοιχεία σε μερικές γλώσσες ταυτίζονται (364) και κατά συνέπεια σε αυτό το αναπτυξιακό στάδιο, η γλωσσική κατάκτηση της αγγλικής δεν έχει παραμετροποιήσει τα συγκεκριμένα δομικά στοιχεία. Το ερευνητικό μας ερώτημα για τα Ελληνικά είναι αν και σε ποιο βαθμό οι μη φυσικοί ομιλητές των Ελληνικών έχουν προβεί στην παραμετροποίηση της αντιστοιχίας φωνής, σημασίας και σύνταξης.

- (364) Ιταλικά

- α. Gianni e Sara si abbracciano (αλληλοπάθεια)
- β. Sara si lava (αυτοπάθεια)

Για το συγκεκριμένο πείραμα κάναμε τις ακόλουθες υποθέσεις εργασίας:

α) Οι μη φυσικοί ομιλητές θα παρουσιάσουν μεγαλύτερο ποσοστό αποκλίσεων στην αναμενόμενη ερμηνεία των υπό εξέταση δομών, σε σχέση με τους φυσικούς ομιλητές.

β) Όσο πιο προχωρημένο επίπεδο ελληνομάθειας έχουν οι μη φυσικοί ομιλητές, τόσο πιο πολύ θα συμπεριφέρονται όπως οι φυσικοί ομιλητές.

7.4.1. Ερευνητικό υλικό

Τα περιβάλλοντα που εξετάστηκαν είναι: εγγενώς αλληλοπαθή ρήματα σε δομές με αλληλοπαθητική και παθητική σημασία αντίστοιχα και εγγενώς αυτοπαθή ρήματα σε δομές με αυτοπαθητική και παθητική σημασία αντίστοιχα.

7.4.2. Μεθοδολογία έρευνας

Όλα τα υποκείμενα είναι ξένοι σπουδαστές της Ελληνικής στα Πανεπιστήμια Κρήτης και Αθηνών και βρίσκονται σε προχωρημένο επίπεδο ελληνομάθειας⁹⁰. Η μητρική τους γλώσσα (Γ1) παρουσιάζει ποικιλία και το σύνολο των συμμετεχόντων ήταν 44 άτομα-όσα δηλαδή συμμετείχαν και στο πρώτο πείραμα.

7.4.3. Αποτελέσματα

Η επεξεργασία των δεδομένων έγινε μέσω του στατιστικού προγράμματος SPSS. Τα δεδομένα από την ερμηνεία των μη φυσικών ομιλητών παρουσιάζονται στον πίνακα 21:

	Ερμηνείες διαφορετικές	%
--	------------------------	---

⁹⁰ Οι μαθητές έγραψαν ένα κατατακτήριο τεστ (*placement test*), ώστε να διαπιστωθεί το επίπεδο ελληνομάθειάς τους (για αναλυτικότερη παρουσίαση, βλ. Hughes 1989).

	από τις αναμενόμενες	
Αλληλοπαθή (RECIPR)	68 / 264	25,75%
Παθητικά 1 (PASSIVE1)	95 / 264	35,98%
Αυτοπαθή (REFLEX)	53 / 264	20,07%
Παθητικά 2 (PASSIVE2)	85 / 264	32,19%

Πίνακας 21

Το 25,75% των συμμετεχόντων στο πείραμα, για τα αλληλοπαθή ρήματα τα οποία βρίσκονταν σε περιβάλλον αλληλοπαθητικής σημασίας (RECIPR), έδωσε διαφορετική ερμηνεία από την αναμενόμενη αλληλοπαθητική:

(365) *Κώστας: Αγαπιόμαστε από παιδιά με τη Μαρία*

Αντίστοιχα, για τα αλληλοπαθή ρήματα που βρίσκονταν σε περιβάλλον παθητικής σημασίας (PASSIVE1), οι συμμετέχοντες έδωσαν ερμηνεία διαφορετική από την αναμενόμενη παθητική, δηλαδή δεν κατάλαβε ότι το συντακτικό περιβάλλον του ποιητικού αιτίου κάνει το ρήμα παθητικό, σε ποσοστό 35,98%. Έτσι, για παράδειγμα, το ρήμα «αγαπιόμαστε» στην παρακάτω δομή:

(366) Εμείς οι ηθοποιοί αγαπιόμαστε πολύ από το κοινό

ερμηνεύτηκε και ως αλληλοπαθές ή αυτοπαθές.

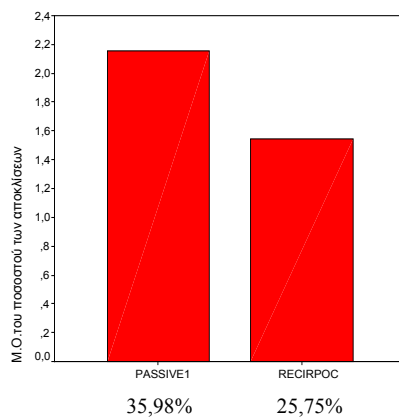
Τα εγγενώς αυτοπαθή ρήματα σε περιβάλλον με αυτοπαθητική σημασία (REFLEX) ερμηνεύτηκαν ως κάτι άλλο από αυτό που αναμενόταν σε ποσοστό 20,07%:

(367) Έτσι που κόψαμε τα μαλλιά μας δεν μας παίρνει πολλή ώρα να χτενιζόμαστε το πρωί

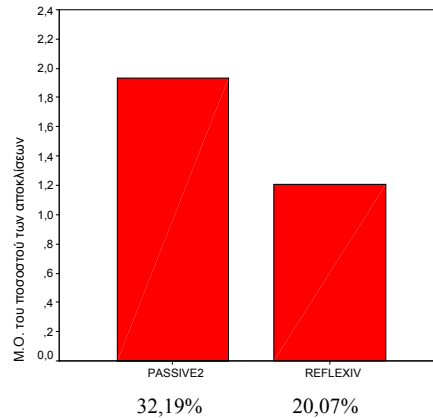
Τέλος, για τα εγγενώς αυτοπαθή ρήματα που βρίσκονταν σε περιβάλλον παθητικής σημασίας (PASSIVE2), οι μη φυσικοί ομιλητές έδωσαν ερμηνεία διαφορετική από την αναμενόμενη σε ποσοστό 32,19%. Για παράδειγμα, το ρήμα «χτενιζόμαστε» στην παρακάτω δομή:

(368) Εγώ με τη Μαρία τρέχουμε όλη την εβδομάδα. Τα λέμε μόνο το Σάββατο στο κομμωτήριο όπου χτενιζόμαστε

ερμηνεύτηκε και ως αυτοπαθές ή αλληλοπαθές

Γράφημα 7α

Γράφημα 7β

Συγκρίνοντας τις ερμηνείες που έδωσαν οι εξεταζόμενοι στα εγγενώς ΑΛΛΗΛΟΠΑΘΗ και στα ΠΑΘΗΤΙΚΑ1 (Γράφημα 7α) καθώς και στα εγγενώς ΑΥΤΟΠΑΘΗ και στα ΠΑΘΗΤΙΚΑ2 (Γράφημα 7β), αποδεικνύεται ότι η διαφορά απόκλισης από την αναμενόμενη ερμηνεία είναι στατιστικά σημαντική⁹¹ και στα δύο ζεύγη (ΑΛΛΗΛΟΠΑΘΗ-ΠΑΘΗΤΙΚΑ1 και ΑΥΤΟΠΑΘΗ-ΠΑΘΗΤΙΚΑ2).

7.4.4. Ερμηνεία των αποτελεσμάτων

Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την ερμηνεία των αποτελεσμάτων είναι ότι εγγενώς αλληλοπαθή και εγγενώς αυτοπαθή ρήματα παρερμηνεύονται όταν εμφανίζονται σε περιβάλλον παθητικής σημασίας.

⁹¹ Paired Samples Test

		t	Df	Sig. (2-tailed)
Pair 1	PASS1L2 - RECIPL2	2,495	43	0,017
Pair 2	PASS2L2 - REFL2	3,152	43	0,003

Pair 1: $t(43) = 2,495$, $p = 0,017 < 0,05$

Pair 2: $t(43) = 3,152$, $p = 0,003 < 0,05$

Οι τιμές t , p αποδεικνύουν αν το ποσοστό των αποκλίσεων είναι στατιστικά σημαντικό ή όχι. Η διαφορά στις μη αναμενόμενες ερμηνείες ανάμεσα στα ΑΛΛΗΛΟΠΑΘΗ και ΠΑΘΗΤΙΚΑ1, καθώς και ανάμεσα στα ΑΥΤΟΠΑΘΗ-ΠΑΘΗΤΙΚΑ2, είναι στατιστικά σημαντική. Με άλλα λόγια, οι μη φυσικοί ομιλητές ερμήνευσαν με μη αναμενόμενο τρόπο τα εγγενώς αλληλοπαθή και αυτοπαθή, όταν αυτά εμφανίζονταν με παθητική σημασία, σε σημαντικό ποσοστό.

Επίσης, συγκρίνοντας τα εγγενώς αλληλοπαθή με τα εγγενώς αυτοπαθή διαπιστώνουμε ότι τα εγγενώς αυτοπαθή για τους μη φυσικούς ομιλητές των Νέων Ελληνικών έχουν πιο σταθερή πρωτοτυπική σημασία από ό,τι τα εγγενώς αλληλοπαθή, εφόσον παρατηρήσαμε λιγότερο ποσοστό απόκλισης στην πρώτη ομάδα (20,07%).

Αν συγκρίνουμε τα δεδομένα μας με βάση τη θεωρία της συχνότητας, παρατηρούμε ότι για τους μη φυσικούς ομιλητές η συχνότητα παίζει σημαντικό ρόλο ως προς την ερμηνεία των αυτοπαθών ρημάτων. Στα ρήματα που χαρακτηρίζουμε ως εγγενώς αυτοπαθή, στις περιπτώσεις που εμφανίστηκαν με αυτή τη σημασία, οι μη φυσικοί ομιλητές είχαν το μικρότερο προβληματισμό –σε σχέση με τους άλλους ρηματικούς τύπους– ως προς τη σημασία τους. Αν υποθέσουμε ότι τα αυτοπαθή ίσως είναι τα πρώτα ρήματα με μέση-παθητική μορφολογία που μαθαίνουν, καθώς είναι τα ρήματα που αφορούν σωματική φροντίδα, τότε ίσως έχουν συνδέσει το –μαι αρχικά με την αυτοπαθητική σημασία.

Παρατηρούμε βέβαια ότι, και στις δύο κατηγορίες ρημάτων (εγγενώς αλληλοπαθή/αυτοπαθή), οι μαθητές εμμένουν στη λεξική σημασία και τα συγκεκριμένα ρήματα δηλώνουν παρουσία του Δράστη (P, $x < y, z >$).

Όσον αφορά τα «κλειδιά» που χρησιμοποιούν για την κατανόηση μιας πρότασης, όπως και οι φυσικοί ομιλητές, είναι καταρχάς η σημασία που έχει ένα ρήμα στο Λεξικό του. Χρησιμοποιούν με μεγαλύτερη δυσκολία «κλειδιά» όπως η φράση «από» για τη δήλωση π.χ. της παθητικής σημασίας και δεν είναι σε θέση να διακρίνουν τη χρονική χρήση της συγκεκριμένης φράση (369) σε αντιδιαστολή με τη χρήση της στη δήλωση του ποιητικού αιτίου (370):

(369) Αγαπιόμαστε από παιδιά με τη Μαρία

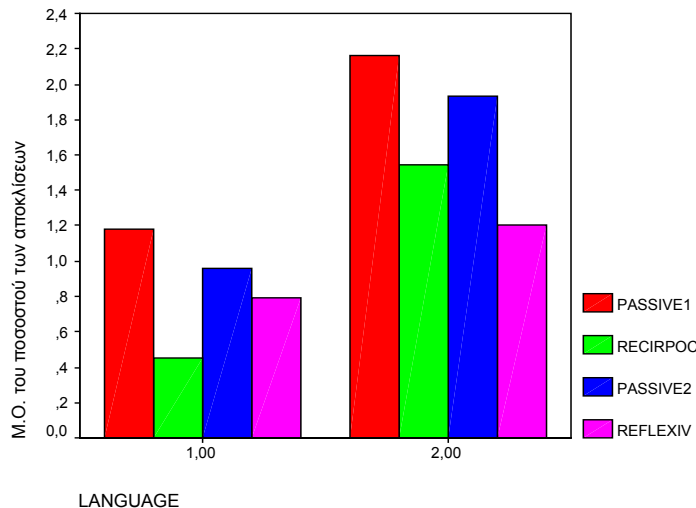
(370) Αγαπιόμαστε από το κοινό

Ο πληθυντικός δε φαίνεται να τους επηρεάζει, γιατί σ'αυτή την περίπτωση θα έπρεπε τα εγγενώς αυτοπαθή να τα ερμηνεύσουν ως αλληλοπαθή, αλλά δεν παρατηρήθηκε τέτοιου είδους σημαντική απόκλιση.

7.5. Σύγκριση αποτελεσμάτων κατανόησης σε φυσικούς-μη φυσικούς ομιλητές των ΝΕ

7.5.1. Αποτελέσματα

Από τη σύγκριση ανάμεσα στις αποκλίσεις ερμηνείας στους φυσικούς ομιλητές (Γ1), ως ομάδα ελέγχου (control group), και στους μη φυσικούς ομιλητές (Γ2), παρατηρούμε ότι οι μη φυσικοί ομιλητές των ΝΕ εμφανίζουν μεγαλύτερο ποσοστό αποκλίσεων στην ερμηνεία των ρημάτων αυτών, απ' ό,τι οι φυσικοί ομιλητές και συνεπώς υπάρχει διαφορά ως προς την κατανόηση τέτοιων δομών στα Νέα Ελληνικά ως μητρική και ως ξένη γλώσσα (γράφημα 8).

Γράφημα 8

Επιπλέον, διαπιστώνουμε ότι ενώ στους φυσικούς ομιλητές το μικρότερο ποσοστό απόκλισης ήταν στην ερμηνεία των αλληλοπαθών σε σχέση με τα αυτοπαθή, στους μη φυσικούς ομιλητές παρατηρείται μικρότερο ποσοστό αποκλίσεων στα αυτοπαθή (πίνακας 22).

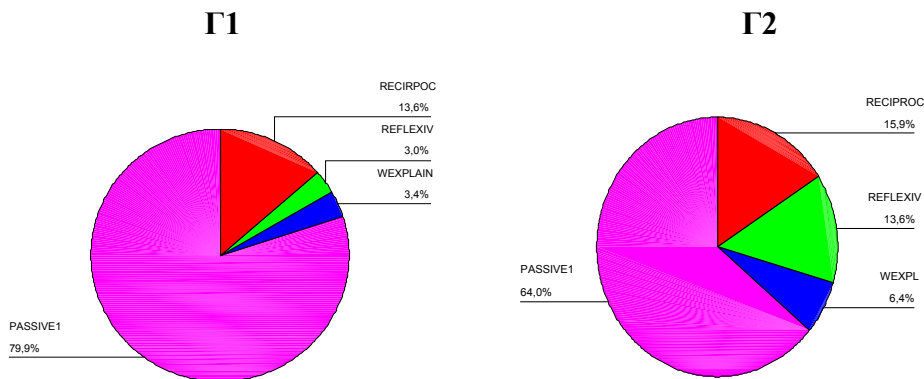
Αποκλίσεις στην ερμηνεία

Γ1 (ομάδα ελέγχου)			
Εγγ. αλληλοπαθή Αγκαλιάζετε σαν ζευγάρι (7,5%)	Εγγ. αυτοπαθή Τα παιδιά πλένονται στο μπάνιο (12,8%)	Εγγ. αυτοπαθή με παθ. σημασία Τα μωρά πρέπει να πλένονται (15,9%)	Εγγ. αλληλοπαθή με παθ.σημασία Αγκαλιάζετε από τον κόσμο (20%)
Γ2			
- % ποσοστό αποκλίσεων		+ % ποσοστό αποκλίσεων	
Εγγ. αυτοπαθή Τα παιδιά πλένονται στο μπάνιο (20,07%)	Εγγ.αλληλοπαθή Αγκαλιάζετε σαν ζευγάρι (25,75%)	Εγγ. αυτοπαθή με παθ. σημασία Τα μωρά πρέπει να πλένονται (32,19%)	Εγγ. αλληλοπαθή με παθ.σημασία Αγκαλιάζετε από τον κόσμο (35,98%)

Πίνακας 22

Συγκρίνοντας τις ερμηνείες των φυσικών και των μη φυσικών ομιλητών σε κάθε ομάδα από τα υπό εξέταση ρήματα, παρατηρούμε ότι στην περίπτωση των αλληλοπαθών που εμφανίστηκαν σε περιβάλλον παθητικής σημασίας (ΠΑΘΗΤΙΚΑ1/PASSIVE1), ένα σημαντικό ποσοστό φυσικών ομιλητών τα ερμήνευσε ως αλληλοπαθή. Από την άλλη πλευρά, όσον αφορά τους μη φυσικούς ομιλητές, οι επιλογές πέραν της αναμενόμενης ερμηνείας, δηλώνουν την αμφιβολία των εξεταζόμενων για τη σημασία του ρήματος στο συγκεκριμένο περιβάλλον (γράφημα 9).

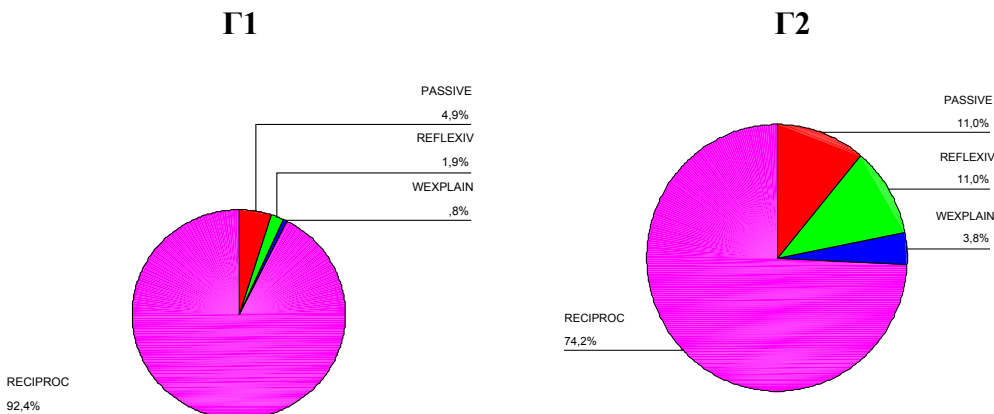
Ερμηνεία των παθητικών 1, δομές του τύπου: Εμείς οι ηθοποιοί αγαπιόμαστε πολύ από το κοινό

Γράφημα 9⁹²

Στις δομές όπου τα αλληλοπαθή ρήματα εμφανίστηκαν με την πρωτοτυπική τους σημασία (ΑΛΛΗΛΟΠΑΘΗ/RECIPROC), για μεν τους φυσικούς ομιλητές η απόκλιση από αυτή την ερμηνεία ήταν πολύ μικρή και αφορούσε την ερμηνεία τέτοιων δομών ως παθητικών, για τους μη φυσικούς ομιλητές όμως, η απόκλιση μοιράστηκε ανάμεσα στην παθητική και αυτοπαθητική σημασία (γράφημα 10).

Ερμηνεία των αλληλοπαθών, δομές του τύπου: Κώστας: «Αγαπιόμαστε από παιδιά με τη Μαρία»

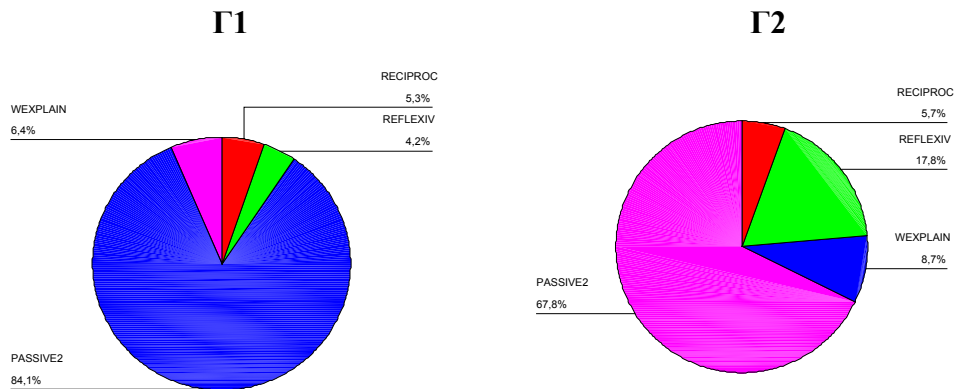

Γράφημα 10

Όσον αφορά τα εγγενώς αυτοπαθή ρήματα που εμφανίστηκαν σε περιβάλλον με παθητική σημασία (ΠΑΘΗΤΙΚΑ2), το μεγαλύτερο ποσοστό των φυσικών ομιλητών απέδωσε σ' αυτές τις δομές την αναμενόμενη ερμηνεία. Οι μη φυσικοί

ομιλητές τα ερμήνευσαν σε ένα μεγάλο ποσοστό (17,8 %) και ως αυτοπαθή (γράφημα 11). Για τους ενήλικες μη φυσικούς ομιλητές των ΝΕ, η παθητική και αυτοπαθητική ερμηνεία αποτελεί εξίσου επιλογή τους για την απόδοση τέτοιων ρημάτων.

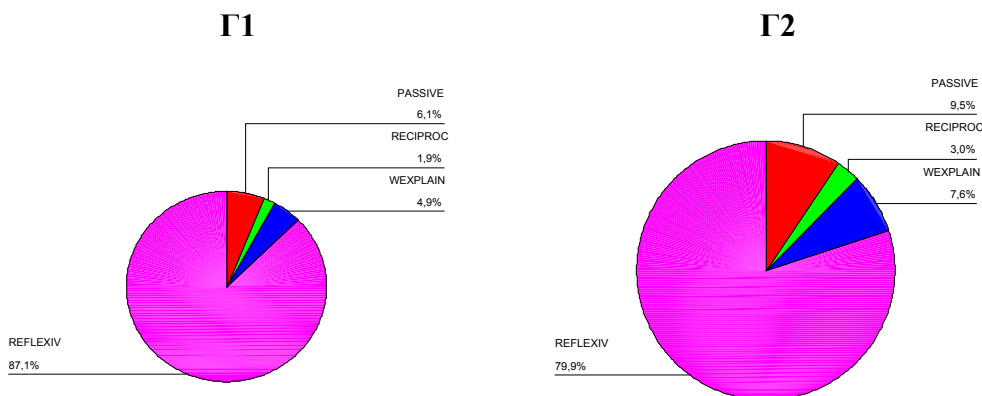
Ερμηνεία των παθητικών 2, δομές του τύπου: Στο κομωτήριο λούζεστε πριν το κούρεμα;

Γράφημα 11

Τα ίδια ρήματα, σε περιβάλλον αυτοπαθητικής σημασίας (ΑΥΤΟΠΑΘΗ/REFLEXIV) ερμηνεύτηκαν σε μικρό ποσοστό ως παθητικά και αλληλοπαθή από τους φυσικούς ομιλητές και σε μεγαλύτερο ποσοστό από τους ξένους (γράφημα 12).

Ερμηνεία των αυτοπαθών, δομές του τύπου: Και εσείς με αυτό το σαμπουάν λούζεστε;

Γράφημα 12

⁹² Η ένδειξη WEXPLAIN αναφέρεται στις περιπτώσεις όπου τα υποκείμενα: α) έδωσαν ως ερμηνεία την επιλογή (4) αλλά δεν εξήγησαν επαρκώς τι εννοούσαν β) δεν έδωσαν καμιά ερμηνεία

7.5.2. Ερμηνεία των αποτελεσμάτων

Τα αποτελέσματα από τα δύο πειράματα (σε φυσικούς και μη φυσικούς ομιλητές των Νέων Ελληνικών) δείχνουν καταρχάς ότι οι μη φυσικοί ομιλητές εμφανίζουν μεγαλύτερο ποσοστό αποκλίσεων στην ερμηνεία των υπό εξέταση ρημάτων, απ' ό,τι οι φυσικοί ομιλητές (πίνακας 23).

Επίσης, για τους φυσικούς ομιλητές τα εγγενώς αλληλοπαθή ρήματα φαίνεται να αποτελούν μια ομάδα ρημάτων με πρωταρχική τη σημασία της αλληλοπάθειας.

Αντίθετα, οι μη φυσικοί ομιλητές των Νέων Ελληνικών παρουσιάζουν σημαντικό ποσοστό απόκλισης από την αναμενόμενη ερμηνεία και στις δύο περιπτώσεις: δηλαδή, στα εγγενή αλληλοπαθή και στα εγγενή αυτοπαθή, όταν εμφανίζονται με σημασία διαφορετική από την αναμενόμενη (παθητική). Επιπλέον, τα εγγενώς αυτοπαθή φαίνεται να είναι πιο σταθερά στο νοητικό Λεξικό για τους μη φυσικούς ομιλητές από ό,τι τα εγγενώς αλληλοπαθή, εφόσον παρατηρήσαμε το μικρότερο ποσοστό απόκλισης. Αυτό μπορεί να ερμηνευτεί από την υπόθεση ότι τα πρώτα ρήματα που μαθαίνουν να χρησιμοποιούν οι ξένοι είναι εκείνα που αφορούν σωματική φροντίδα (π.χ. χτενίζομαι, ντύνομαι, ξυρίζομαι) και συνεπώς οι φοιτητές έχουν συνδέσει τη μέση-παθητική μορφολογία με την αυτοπάθεια⁹³.

Επίσης, αξίζει να σημειωθεί η παρατήρηση ότι παρερμηνεύονται ή δεν αξιοποιούνται σωστά οι λεξικές πληροφορίες της πρότασης από τους μη φυσικούς ομιλητές. Έτσι, για παράδειγμα, στη δομή «αγαπιόμαστε από παιδιά με τη Μαρία», οι μη φυσικοί ομιλητές ερμηνεύουν την προθετική φράση *από* ως ποιητικό αίτιο και δεν αξιοποιούν την προθετική φράση *με* ως ένδειξη αλληλοπάθειας.

Τέλος, δεν χρησιμοποιούνται επαρκώς οι πραγματολογικές/ σημασιολογικές πληροφορίες της πρότασης από τους φυσικούς και τους μη φυσικούς ομιλητές των Νέων Ελληνικών. Για παράδειγμα, η δομή «*Εμείς οι ηθοποιοί αγαπιόμαστε πολύ από*

⁹³ Θα θέλαμε να αναφέρουμε πειράματα παραγωγής που έγιναν σε παιδιά (1:9-3:8) με Γ1 τα Ελληνικά, και που αφορούσαν δομές με αυτοπαθή, μέσα και παθητικά ρήματα. Σ' αυτά τα πειράματα παρατηρήθηκε ότι ενώ όλα τα παιδιά χρησιμοποίησαν αυτοπαθή ρήματα, δεν υπήρχαν στο λόγο όλων των παιδιών μέσα και παθητικά ρήματα. Τα παιδιά φαίνεται να συνδέουν άμεσα την έννοια της αυτοπάθειας με την παθητική κατάληξη (Νουχουτίδου 2003).

το κοινό» ερμηνεύτηκε και ως αλληλοπαθής, ενώ η δομή «Στο κομμωτήριο λούζεστε πριν το κούρεμα;» ερμηνεύτηκε και ως αυτοπαθής (Πίνακας 23).

Αξίζει να σημειώσουμε ότι η φράση «από» και η φράση «σε», ως δήλωση του «ποιητικού αιτίου», φαίνεται να έχουν επιρροή στις ερμηνευτικές αποφάσεις των φυσικών και μη φυσικών ομιλητών στα ΝΕ.

Έχοντας υπόψη τα παραπάνω αποτελέσματα και το γεγονός ότι για τα Νέα Ελληνικά η μέση-παθητική μορφολογία έχει ποικίλες χρήσεις, οι ξένοι σπουδαστές των Νέων Ελληνικών, χρειάζεται να μάθουν να διακρίνουν πληροφορίες που τους δίνει το ίδιο το ρήμα (πρβλ. ομάδα εγγενώς αλληλοπαθών ρημάτων) αλλά και πληροφορίες, όπως είναι το σύνθετο υποκείμενο, η παρουσία Δράστη ή χρονικής πληροφορίας στη φράση «από», το χαρακτηριστικό [\pm πληθυντικός] στη μορφολογία του ρήματος, το χαρακτηριστικό [\pm ανθρώπινο, \pm νοητική εμπλοκή] στο υποκείμενο.

	μεγαλύτερο %	
	Γ1	Γ2
Συνολικό ποσοστό αποκλίσεων από την αναμενόμενη ερμηνεία		✓
Πρωτοτυπική σημασία αλληλοπάθειας	✓	
Πρωτοτυπική σημασία αυτοπάθειας		✓
Αξιοποίηση συντακτικών δεικτών της πρότασης (π.χ. εκπεφρασμένο ποιητικό αίτιο)	✓	
Αξιοποίηση σημασιολογικών/πραγματολογικών πληροφοριών της πρότασης		

Πίνακας 23

7.6. Αντίληψη παθητικής δομής από τους μη φυσικούς ομιλητές των ΝΕ (Γ2): «από-φράσεις» και ερμηνευτικές αποφάσεις μη φυσικών ομιλητών

Επειδή στα προηγούμενα πειράματα παρατηρήσαμε ότι οι μαθητές της Γ2 δεν αξιοποιούν επαρκώς τους συντακτικά εκπεφρασμένους δείκτες της πρότασης (π.χ. «ποιητικό αίτιο»), ασχοληθήκαμε εκτενέστερα με αυτό το ζήτημα. Επόμενο μας βήμα ήταν να εξετάσουμε αν η παρουσία ή όχι του ποιητικού αιτίου επηρεάζει την κατανόηση των συγκεκριμένων προτάσεων από τους μαθητές της Γ2 (Kassotaki 2004).

Για την παθητική σύνταξη, η ανάλυση εστιάζεται είτε στη διαδικασία προσάρτησης της κατάληξης –μαι στο ρήμα, στο επίπεδο της Σύνταξης (Baker 1988, Tsimpli 1989), είτε στη διαδικασία από-μεταβατικοποίησης ως χαρακτηριστικό της μέσης-παθητικής μορφολογίας (Alexiadou & Anagnostopoulou 1999). Παρατηρείται συντακτική απουσία του εξωτερικού ορίσματος, του θεματικού ρόλου του Δράστη και τα παθητικά ρήματα δηλώνουν μη ενεργητική σχέση και έλλειψη πρόθεσης. Εστιάζονται στην ενέργεια από την πλευρά του Δέκτη και έχουν τα χαρακτηριστικά [-δραστ., +παθ.], ενώ ο θ-ρόλος του Θέματος που είναι σε θέση υποκειμένου έχει τα χαρακτηριστικά [-νοητική εμπλοκή, ± έμφυχο].

Στα αποτελέσματα που αφορούσαν τις ερμηνευτικές αποφάσεις των μη φυσικών ομιλητών στο προηγούμενο πείραμα κατανόησης, παρατηρήσαμε συστηματικές αποκλίσεις σε δομές όπως:

(371) Αγαπιόμαστε από παιδιά με τη Μαρία

Η συγκεκριμένη φράση ερμηνεύτηκε και ως παθητική (αγαπιόμαστε από κάποιον άλλο), καθώς οι μη φυσικοί ομιλητές φαίνεται να κατευθύνονται από την παρουσία της φράσης «από» και τη χαρακτήρισαν λανθασμένα ως «ποιητικό αίτιο».

(372) Χτενιζόμαστε στο κομμωτήριο

Η φράση ερμηνεύτηκε και ως αυτοπαθής (χτενιζόμαστε μόνοι μας) ή αλληλοπαθής (χτενιζόμαστε μεταξύ μας), που σημαίνει ότι δεν αξιοποίησαν τη φράση σε, η οποία υποδηλώνει έμμεσο «ποιητικό αίτιο».

Οι γραμματικές των ΝΕ και των Αγγλικών αναφέρουν ποικιλία ως προς την έκφραση του «ποιητικού αιτίου». Έτσι, για τα ΝΕ, το «ποιητικό αίτιο» μπορεί να εκφραστεί με τη φράση από + ένα ουσιαστικό με το χαρακτηριστικό [+έμφυχο] που δηλώνει κάτι συγκεκριμένο (από τον καλύτερό του φίλο, (373)) ή μια γενικότερη ομάδα (από τους αρμόδιους (374)). Η φράση «από» μπορεί επίσης να συνοδεύει ουσιαστικό με το χαρακτηριστικό [-έμφυχο] (από την παγωνιά (375)) ή να είναι δυνατόν να αντικατασταθεί από τη φράση «με» (από/με τη συμπεριφορά του (376)),

σε ρήματα ψυχικής διάθεσης. Τέλος, η παρουσία του «ποιητικού αιτίου» δεν είναι απαραίτητη σε περιπτώσεις που δεν χρειάζεται να εστιαστούμε στο Δράστη της ενέργειας (377):

- (373) Ο Γιάννης προδόθηκε από τον καλύτερό του φίλο
- (374) Το θέμα θα εξεταστεί από τους αρμόδιους
- (375) Τα φρούτα καταστράφηκαν από την παγωνιά
- (376) Απογοητεύτηκε από/με τη συμπεριφορά του
- (377) Θεωρείται απαραίτητο να διεξαχθούν συζητήσεις

Στα Αγγλικά συναντάμε αντίστοιχες δομές με την παρουσία του «ποιητικού αιτίου» (378),(379) την εναλλαγή της πρόθεσης by με το with (380), την απουσία του «ποιητικού αιτίου» (381), καθώς και το σχήμα get/have+(μετοχή αορίστου) past participle για τις δομές causative (382):

- (378) The defending champion, John Pritchard, was beaten by Chris Boardman
- (379) The view has been challenged by a number of workers
- (380) α. The house was surrounded with policemen
β. The building was surrounded by a deep green lawn
- (381) α. The fence between the two properties had been removed
β. Our car gets cleaned about once every two months
- (382) α. I have/get my hair cut at the hairdressers'
β. I have/get my hair cut at Vidal Sassons' by Angela

Πειράματα κατανόησης στη Γ1 (Αγγλικά) που έχουν γίνει σε παιδιά (Stromswold, Pinker & Kaplan 1985, Sudhalter & Braine 1985), δείχνουν ότι τα παιδιά χρησιμοποιούν την πρόθεση «by» ως «κλειδί» για να κατανοήσουν παθητικές δομές και θεωρούν τη φράση με αυτή την πρόθεση ως δείκτη Δράστη (Agent marker), εφόσον η παρουσία της πρόθεσης «by» σημαίνει για αυτά παθητική δομή ενώ η απουσία της ενεργητική, σε γραμματικές και αντιγραμματικές προτάσεις (383 α,β):

- (383) α. The cow pushed/pushes/*is pushes/*is pushed the pig
β. The cow is pushed/*pushed/*is pushes by the pig

Το ερώτημα που αφορά την έρευνά μας και ανακύπτει από τις συστηματικές αποκλίσεις των μη φυσικών ομιλητών είναι αν υπάρχει διαφορά ως προς την κατανόηση ρημάτων σε –μαι, με κριτήριο \pm «ποιητικό αίτιο».

7.6.1. Ερευνητικό υλικό

Στις πειραματικές αυτές προτάσεις τα ρήματα έχουν τη μορφολογία –μαι και η παθητική σημασία συνάγεται από το συνδυασμό της μέσης-παθητικής μορφολογίας και λεξιλογικών ή άλλων πληροφοριών. Συγκεκριμένα, ως υπόθεση εργασίας θεωρούμε ότι η παθητική σημασία συνάγεται:

α) από την εκπεφρασμένη ή μη παρουσία του «ποιητικού αιτίου». Στην εργασία αυτή χαρακτηρίζουμε ως «ποιητικό αίτιο» τους συντακτικούς δείκτες που εμφανίζονται λεξιλογικά στην πρόταση και δηλώνουν το συγκεκριμένο θ-ρόλο. Τέτοιου είδους φράση θεωρούμε τη φράση «από» ή τη φράση «σε».

(384) Αγαπιόμαστε από το κοινό (εκπεφρασμένο ποιητικό αίτιο)

(385) Στο κομμωτήριο λούζομαι⁹⁴=>από κάποιον άλλο (μη εκπεφρασμένο ποιητικό αίτιο)

Με άλλα λόγια, το «ποιητικό αίτιο» είναι μία εκπεφρασμένη ή μη φράση ορίσματος (explicit/implicit argument phrase).

β) από σημασιολογικές, πραγματολογικές ή κειμενικές (contextual) πληροφορίες, π.χ. η παρουσία της ΟΦ-υποκειμένου με χαρακτηριστικά [-νοητική εμπλοκή, +έμφυχο/-volitional, +animate])

⁹⁴ Τα ρήματα αυτά η Θεοφανοπούλου-Κοντού (1981) τα ονομάζει διάμεσα. Ως βασικό χαρακτηριστικό τους αναφέρει ότι το υποκείμενο ενεργεί κάτι στον εαυτό του ή σε κάτι που του ανήκει μέσω άλλου:

(7) Ξυρίζομαι/κουρεύομαι στο κουρείο

Έχοντας υπόψη αυτό το χαρακτηριστικό υποθέτουμε ότι στο μυαλό των φυσικών και μη φυσικών ομιλητών σε αυτές τις δομές υπονοείται κάποιος δράστης πέραν του λεξιλογικού υποκειμένου:

(8) Κουρεύομαι στο κομμωτήριο (από κάποιον άλλο, όχι από εμένα τον ίδιο)

(386) Στον πόλεμο **άμαχοι** σκοτώνονται χωρίς να φταίνε
[-νοητική εμπλοκή, +έμφυχο]

Συγκρίναμε τις ερμηνευτικές αποφάσεις των μη φυσικών ομιλητών στις δύο παραπάνω ομάδες ρημάτων, δηλαδή παθητικά 1 & παθητικά 2, με τις αντίστοιχες ερμηνείες τους όσον αφορά ρήματα στα οποία η μέση-παθητική μορφολογία δεν παραπέμπει πρωταρχικά σε αυτοπαθητική ή αλληλοπαθητική σημασία. Τα ρήματα αυτής της ομάδας δεν ανήκουν δηλαδή σε αυτά που ονομάζουμε εγγενώς αυτοπαθή ή αλληλοπαθή (Παθητικά: *από το ταξιδιωτικό γραφείο ZEYΣ οργανώνονται εκδρομές*).

Οι πειραματικές προτάσεις που συγκρίναμε ήταν 18, 6 προτάσεις για κάθε ομάδα ρημάτων. Στις τρεις αυτές ομάδες ρημάτων που εμφανίζονταν σε δομές με παθητική σημασία, το «ποιητικό αίτιο» είτε είναι εκπεφρασμένο ή μη είτε υπονοείται μέσα από σημασιολογικές/πραγματολογικές ή κειμενικές πληροφορίες της πρότασης.

7.6.2. Αποτελέσματα

Παρατηρήσαμε (Πίνακας 24) ότι στις προτάσεις όπου τα μέσα-παθητικά ρήματα δεν ανήκουν στις κατηγορίες των εγγενώς αλληλοπαθών ή αυτοπαθών, (δηλαδή Παθητικά: *οργανώνονται*), οι μη φυσικοί ομιλητές έδωσαν ερμηνείες μη αναμενόμενες σε ποσοστό μικρότερο (25%) σε σχέση με τις προτάσεις όπου τα ρήματα με παθητική σημασία ανήκουν στις ομάδες των εγγενώς αυτοπαθών/αλληλοπαθών (δηλαδή στα Παθητικά 1: *κυνηγούνται* =35,98% & Παθητικά 2: *χτενιζόμαστε*=32,19%). Τα δεδομένα αυτά προτείνουν ότι γι' αυτά τα συγκεκριμένα ρήματα (Παθητικά 1 & Παθητικά 2), αν και είχαν σημασία παθητική, οι ξένοι μαθητές κατευθυνόμενοι από τη Λεξική σημασία του ρήματος (εγγενής αλληλοπάθεια & αυτοπάθεια), τα ερμήνευσαν με αυτή τη Λεξική σημασία.

	Ερμηνείες διαφορετικές από τις αναμενόμενες	%
Παθητικά 1	95/264	35,98%
Παθητικά 2	85/264	32,19%
Παθητικά⁹⁵	66/264	25%

Πίνακας 24

Επίσης (Πίνακας 25), παρατηρήσαμε ότι στις υπό εξέταση δομές, οι ξένοι μαθητές επηρεάστηκαν από την παρουσία του εκπεφρασμένου ή έμμεσου «ποιητικού αιτίου» (φράση «από», φράση «σε»), καθώς σε αυτές τις δομές παρατηρήσαμε το χαμηλότερο ποσοστό μη αναμενόμενων ερμηνειών (34,09%).

Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά τη πρόθεση «από», οι μαθητές θεώρησαν αυτή την πρόθεση ως δείκτη για το θ-ρόλο του Δράστη. Η υπόθεση αυτή ενισχύεται από την παρατήρηση ότι χρησιμοποίησαν αυτή τη στρατηγική ακόμη και σε προτάσεις όπου η φράση «από» είχε διαφορετική χρήση, δηλαδή χρονική.

Σε αυτές τις περιπτώσεις μπορούμε να προτείνουμε ότι οι μαθητές χρησιμοποίησαν το μηχανισμό της αναλογίας σε υπεργενικευμένο βαθμό (blending analogy, Kokinov 2003 & analogical errors, Corder 1978) στο μυαλό τους, καθώς φαίνεται ότι η πρόθεση «από» έχει πρωτοτυπική τη σημασία του ποιητικού αιτίου και την ερμηνεύουν με αυτή τη σημασία, σε οποιοδήποτε περιβάλλον τη συναντήσουν.

Συνεπώς, οι ξένοι μαθητές φαίνεται να χρησιμοποιούν την πρόθεση «από» ως «κλειδί» για να κατανοήσουν παθητικές δομές και θεωρούν τη φράση με αυτή την πρόθεση ως δείκτη Δράστη (Agent marker), όπως έχει προταθεί για την

⁹⁵Paired Samples Test

		t	df	Sig. (2-tailed)
Pair 1	PASS1L2 -PASSIVEL2	2,883	43	0,006
Pair 2	PASS2L2 - PASSIVEL2	1,581	43	0,121
Pair 3	PASS1L2-PASS2L2	1,107	43	0,274

Pair 1: $t(43) = 2,883$, $p = 0,006 < 0,05$, Pair 2 : $t(43) = 1,581$, $p = 0,121 > 0,05$, Pair 3 : $t(43) = 1,107$, $p = 0,274 > 0,05$

Η διαφορά ανάμεσα στα ΠΑΘΗΤΙΚΑ1 και στα ΠΑΘΗΤΙΚΑ είναι στατιστικά σημαντική. Οι μη φυσικοί ομιλητές δηλαδή, ερμήνευσαν με μη αναμενόμενο τρόπο τα αλληλοπαθή, όταν αυτά βρίσκονταν με παθητική σημασία και αυτό το ποσοστό σε σχέση με το ποσοστό αποκλίσεων στα ΠΑΘΗΤΙΚΑ είναι σημαντικά μεγαλύτερο.

πρόθεση «by» όσον αφορά την κατανόηση της Γ1 (Αγγλικά) σε παιδιά (Stromswold, Pinker & Kaplan 1985, Sudhalter & Braine 1985).

Από την άλλη πλευρά, στις περιπτώσεις όπου η παθητική σημασία δεν συνάγεται από την παρουσία ποιητικού αιτίου αλλά από το συνδυασμό της μέσης-παθητικής μορφολογίας και σημασιολογικών, πραγματολογικών ή κειμενικών πληροφοριών, από τα δεδομένα φαίνεται ότι οι ξένοι μαθητές δεν είναι σε θέση να αξιοποιήσουν αυτούς τους δείκτες επαρκώς, εφόσον το ποσοστό των αποκλίσεων είναι αρκετά υψηλό (59,09 %) (Πίνακας 25)

Παθητικά 1, Παθητικά 2, Παθητικά		
Δείκτες	Ερμηνείες διαφορετικές από τις αναμενόμενες	%
+ «ποιητικό αίτιο» α) «από» β) «σε»	90/264	34,09%
- «ποιητικό αίτιο» α) ΟΦ-υποκειμένου [-νοητική εμπλοκή, +έμψυχο] β) κειμενικές πληροφορίες	156/264	59,09%

Πίνακας 25

7.6.3. Ερμηνεία των αποτελεσμάτων

Οι παράγοντες που έχουμε διαπιστώσει-μέχρι στιγμής-ότι επηρεάζουν την κατανόηση προτάσεων με παθητική δομή (σε μέση-παθητική μορφολογία) είναι οι εξής:

1) η πρωτοτυπική σημασία που μπορεί να έχει το ρήμα στο επίπεδο του Λεξικού: αυτή η σημασία φαίνεται να είναι ισχυρή κατά την ερμηνεία ενός ρήματος. Οι μη φυσικοί ομιλητές τη λαμβάνουν σοβαρά υπόψη. Εδώ μπορούμε να πούμε ότι η συχνότητα στη χρήση ενός ρηματικού τύπου, όπως την εκλαμβάνουν από τα γλωσσικά δεδομένα, παίζει σημαντικό ρόλο στην κατανόηση. Εφόσον αυτά τα ρήματα πρωτοτυπικά έχουν συγκεκριμένη σημασία, θα χρησιμοποιούνται πολύ πιο συχνά με αυτή από τους φυσικούς ομιλητές και συνεπώς οι ξένοι έχουν στο μυαλό

τους πιο συχνή αυτή τη χρήση. Όταν επομένως συναντούν τέτοιου είδους ρήματα, η πρώτη αντίδρασή τους είναι η συνειρμική αντιστοίχισή τους με τη σημασία που έχουν ακούσει πιο συχνά (Ellis, 2004).

2) η παρουσία του θεματικού ρόλου του Δράστη στο «ποιητικό αίτιο» (εκπεφρασμένο ή έμμεσο, δηλαδή φράση «από»/»σε») φαίνεται να αποτελεί «κλειδί» για την κατανόηση της παθητικής σημασίας. Αυτό φαίνεται να συμβαίνει στην περίπτωση που το ρήμα με μέση-παθητική μορφολογία, το οποίο συναντούν, δεν τους εγκλωβίζει στο επίπεδο του Λεξικού. Σ' αυτή την περίπτωση, προσπαθούν να αξιοποιήσουν λεξιλογικές πληροφορίες της πρότασης, δηλαδή την ύπαρξη «ποιητικού αιτίου». Κυρίως για την πρόθεση «από», για τους μη φυσικούς ομιλητές των ΝΕ φαίνεται να έχει πρωτοτυπική τη σημασία του «ποιητικού αιτίου» εφόσον ερμηνεύεται με αυτή τη σημασία ακόμη και όταν έχει άλλη χρήση (π.χ. χρονική). Οι μαθητές χρησιμοποιούν υπεργενικευμένο το μηχανισμό της αναλογίας (Kokion 2003) όσον αφορά τη σημασία αυτής της φράσης.

3) Όταν οι μη φυσικοί ομιλητές δεν μπορούν να βοηθηθούν από τους δύο προηγούμενους παράγοντες, τότε ψάχνουν για άλλα «κλειδιά» μέσα στην πρόταση, όχι όμως πολύ επιτυχώς. Τέτοιου είδους πληροφορίες μπορούν να δώσουν τα χαρακτηριστικά ΟΦ-υποκειμένου [\pm νοητική εμπλοκή, \pm έμψυχο], ή άλλες κειμενικές πληροφορίες (Σχήμα 11).

Κατανόηση ρημάτων σε -μαι, με \pm «ποιητικό αίτιο» (Γ2)

Σημασία	στο	+ «ποιητικό αίτιο»	- «ποιητικό αίτιο»
Λεξικό		α) «από» β) «σε»	α) ΟΦ-υποκειμένου [\pm νοητική εμπλοκή, \pm έμψυχο] β) κειμενικές πληροφορίες
		+ «κλειδιά» για κατανόηση	- «κλειδιά» για κατανόηση

Σχήμα 11

Συμπερασματικά, τα αποτελέσματα της έρευνας, μας οδηγούν στο να προτείνουμε ότι οι ξένοι που μαθαίνουν Ελληνικά χρειάζεται να λαμβάνουν υπόψη την παρουσία της μέσης-παθητικής μορφολογίας ως ένδειξη για παθητική σημασία, αλλά σε συνδυασμό με τους εξής παράγοντες:

1) Συνήθως υπάρχει ένα εκπεφρασμένο ή μη «ποιητικό αίτιο» (φράση «από»: *χαρίζονται σκυλάκια από κάτι φίλους*, φράση «σε»: *βάφομαι στην αισθητικό*). Επίσης, ότι η φράση «από-», εκτός από δείκτης του Δράστη (agent marker) μπορεί να δηλώνει και χρόνο, τρόπο.

2) Το υποκείμενο της παθητικής δομής έχει χαρακτηριστικά [+έμφυχο, -νοητική εμπλοκή].

7.7. Ερμηνεία των επιλογών των μη φυσικών ομιλητών με βάση θεωρητικό μοντέλο ψυχολογίας

Η συχνότητα εμφάνισης ενός τύπου είναι σημαντικό κριτήριο για την ερμηνεία των επιλογών στην κατανόηση αλλά δεν επεξηγεί περιπτώσεις αμφισημίας. Δηλαδή, σε περίπτωση που ο μη φυσικός ομιλητής δεν είναι σίγουρος τι ακριβώς αναπαριστά ένας τύπος, λόγω της πολυσημίας του, για το μη φυσικό ομιλητή αυτό μπορεί να αποτελέσει πρόβλημα ως προς την επιλογή της σωστής ερμηνείας. Η θεωρία της συχνότητας (π.β. N. Ellis 2004) όμως, δεν είναι σε θέση από μόνη της να εξηγήσει τι είδους νοητικές διεργασίες πραγματώνονται στο μυαλό του μαθητή της Γ2, στην περίπτωση που πρέπει να επιλέξει μια σημασία ανάμεσα σε δύο ή περισσότερες και να επιλύσει επιτυχώς αυτό που εμφανίζεται ως αμφισημία.

Κλάδοι της ψυχολογίας εξετάζουν τους μηχανισμούς που χρησιμοποιεί το μυαλό μας για να συνδέσει παλιές εμπειρίες με νέες γνώσεις. Ένας από αυτούς τους μηχανισμούς που χρησιμοποιεί το μυαλό μας ώστε να μπορέσει να εξοικειωθεί με τις νέες πληροφορίες είναι η αναλογία.

Οι προτάσεις της ψυχολογίας έχουν χρησιμοποιηθεί και από τους ερευνητές της εκμάθησης της γλώσσας, για να εξηγήσουν πώς τα παιδιά κυρίως αντιμετωπίζουν τις νέες γνώσεις στη γλώσσα (Goswami 1990a, Mantziara 2002). Τα δεδομένα από πειράματα που έγιναν σε παιδιά πρώτης και δευτέρας δημοτικού με μητρική γλώσσα τα Αγγλικά, έδειξαν ότι διαβάζουν (reading acquisition) τις νέες λέξεις που συναντούν χρησιμοποιώντας τη στρατηγική της αναλογίας.

Ένα θεωρητικό μοντέλο που εξετάζει και αυτό το φαινόμενο είναι το AMBR (Associative Memory-Based Reasoning). Είναι ένα μοντέλο που εστιάζεται στο πώς το μυαλό μας προσπαθεί να λύσει προβλήματα (problem solving), να ενώσει

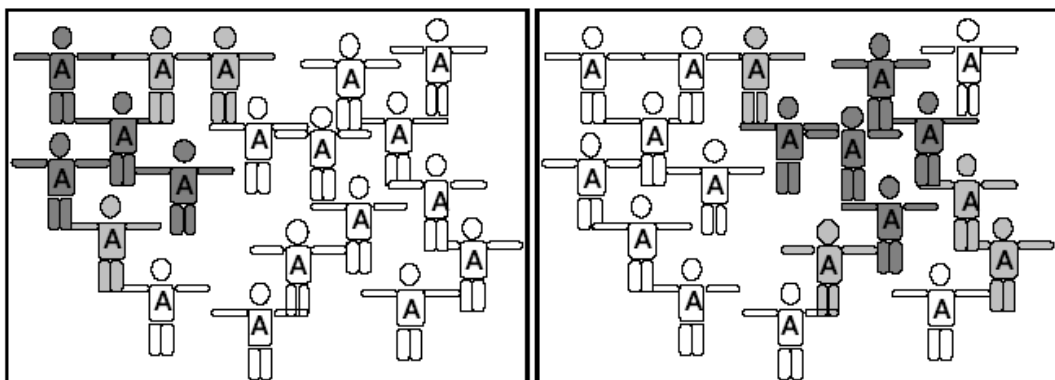
αναλογίες (unifying analogy), να φτάσει σε συμπεράσματα (deduction) και να κάνει επιλογές πληροφοριών και εμπειριών (induction) (Kokinov 2003).

Το μοντέλο AMBR βασίζεται σε ένα γενικό γνωστικό πλαίσιο, το οποίο ονομάζεται DUAL. Προτείνει μια δόμηση του μυαλού, η οποία περιέχει πολλούς απλούς μικρο-δράστες (micro-agents) και έχει βασιστεί πάνω στις αλληλεπιδράσεις αυτών των μικρο-δραστρών μεταξύ τους. Οι δράστες αναπαριστούν ο καθένας ένα κομμάτι γνώσης, μια ιδιότητα, ένα απλό στοιχείο, μια σχέση, αναφέρονται (relevance) σε ένα συγκεκριμένο και έχουν δυνατότητα να συμμετέχουν στη διαδικασία κατανόησης (global processing).

Μια έννοια, ένα επεισόδιο ή ένα απλό αντικείμενο παρουσιάζονται στο μοντέλο DUAL και AMBR ως μια συνύπαρξη (coalition) δραστρών στην LTM (Long Term Memory). Το σύνολο αυτών των δραστρών, η συνύπαρξή τους δηλαδή, μας δίνει τη γνώση που έχουμε για μια έννοια, ένα γεγονός ή ένα αντικείμενο.

Τη συγκεκριμένη στιγμή που δεχόμαστε νέες γνώσεις/εμπειρίες, είναι προσβάσιμο μόνο αυτό το κομμάτι της μνήμης μας, το οποίο αποτελεί μέρος της Ενεργής Μνήμης (WM/Working Memory). Επομένως, σε διαφορετικές χρονικές στιγμές και σε διαφορετικά κειμενικά περιβάλλοντα (contexts) έχουμε διαφορετικό μέρος της μνήμης μας ενεργό, όσον αφορά ένα επεισόδιο. Υπό αυτή την έννοια, το συγκεκριμένο κειμενικό περιβάλλον (context) είναι αυτό που καθορίζει ποιο κομμάτι της μνήμης είναι κάθε φορά ενεργό (memory trace), όσον αφορά ένα επεισόδιο, αντικείμενο κ.τ.λ. (Σχήμα 12).

Ενεργοί μικρο-δράστες σε διαφορετικά συγκείμενα⁹⁶

Σχήμα 12

⁹⁶ Kokinov & Petrov 2001

Υπάρχει ένας δράστης που «δεσμεύει» όλους τους άλλους μικρο-δράστες (binding agent) και αυτός κατευθύνει και χαρακτηρίζει το συγκεκριμένο επεισόδιο.

Κατά την πρόσληψη νέων πληροφοριών και γνώσεων, στο μυαλό μας φτιάχνεται μια νέα συνύπαρξη δραστών. Όταν συναντήσουμε μια νέα κατάσταση που παραπέμπει σε κάποια που έχουμε ήδη στη μνήμη μας, τότε τα συσχετιζόμενα παλιά συμβάντα που έχουμε στο μυαλό μας δραστηριοποιούνται. Κατά την πρόσληψη νέων πληροφοριών υπάρχει η παλιά γνώση (παλιό επεισόδιο) και η νέα (επεισόδιο-στόχος). Δύο μηχανισμοί λαμβάνουν χώρα σύμφωνα με το μοντέλο AMBR:

1) κατά την πρόσληψη της νέας πληροφορίας, το μυαλό μας χρησιμοποιεί κάποια «κλειδιά» που του δίνονται από αυτή (agents on the input list or agents on the goal list) (Free recall). Με αυτά τα «κλειδιά-δράστες» θα ενεργοποιηθεί οποιαδήποτε συνύπαρξη με δράστες που είναι ενεργοί τη συγκεκριμένη στιγμή στην Ενεργή Μνήμη (WM). Αυτό μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την ανάμειξη επεισοδίων (blend of episodes).

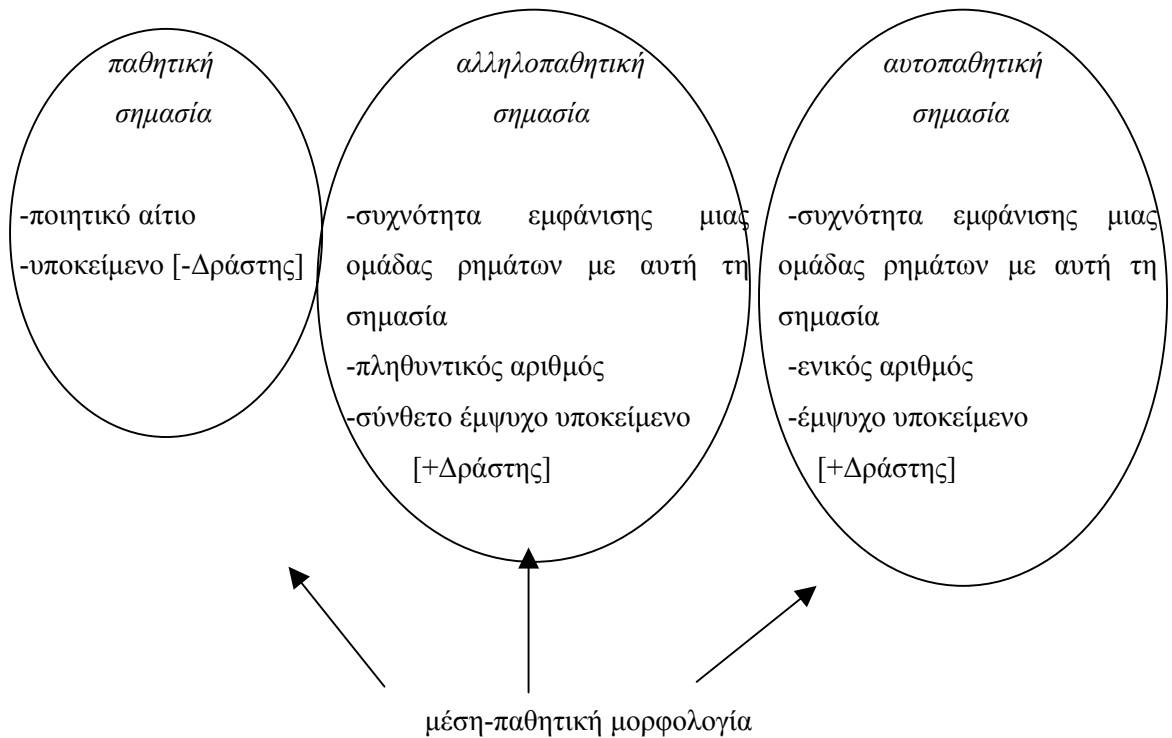
2) κατά την πρόσληψη μιας νέας πληροφορίας, ένας μηχανισμός που χρησιμοποιείται από τη μνήμη μας με σκοπό να την αξιοποιήσει, είναι η δημιουργία αναλογίας (analogy-making). Όταν δηλαδή μας δίνεται ένα «κλειδί-στόχος» τη στιγμή που πραγματώνεται η νέα πληροφορία, ψάχνουμε στη μνήμη μας μια παλιά κατάσταση/γεγονός, η οποία θα μοιράζεται χαρακτηριστικά με τη νέα (Cued recall). Εκείνη τη στιγμή αρχίζουν να ενεργοποιούνται και να δρουν παράλληλα οι διαδικασίες που μας βοηθούν να θυμηθούμε (ανάκτηση/retrieval) και να καταγράψουμε (map) εμπειρίες και πληροφορίες.

Στην περίπτωση που υπάρχουν πολλά επεισόδια, τα οποία φαίνεται να μοιάζουν με τη νέα πληροφορία, κάθε ένα από αυτά τα επεισόδια ανταγωνίζεται τα άλλα με σκοπό να καταγραφεί αυτό πάνω στη νέα πληροφορία. Στην ουσία, διαδραματίζεται ανταγωνισμός ανάμεσα στους μικρο-δράστες. Αυτό που αναμένουμε είναι το επεισόδιο που έχει την πιο συναφή σύνδεση με το επεισόδιο – στόχο, ότι θα υπερισχύσει. Όμως, όταν ένα επεισόδιο δεν έχει μια αρκετά δυνατή συνύπαρξη δραστών, τότε υπάρχει η πιθανότητα να έχουμε ανάμειξη επεισοδίων: διαφορετικά στοιχεία από το επεισόδιο-στόχος συνδέονται με στοιχεία από διαφορετικές συνυπάρξεις δραστών.

Αν μεταφέρουμε αυτό το μοντέλο στην κατάκτηση της ξένης γλώσσας, ώστε να ερμηνεύσουμε πώς οι μη φυσικοί ομιλητές των ΝΕ κατανοούν δομές με μέση-παθητική μορφολογία, παρατηρούμε ότι η μορφολογία –μαι μοιράζεται χαρακτηριστικά διαφορετικών εννοιών, δηλαδή επεισοδίων.

Η σημασία που λαμβάνει η μορφολογία –μαι σε κάθε περίπτωση, φαίνεται να εξαρτάται από τη συχνότητα εμφάνισης του συγκεκριμένου ρήματος με συγκεκριμένη σημασία (Λεξικό), καθώς και από συντακτικούς, σημασιολογικούς και πραγματολογικούς δείκτες που εμφανίζονται στην πρόταση. Έχουμε δει για παράδειγμα ότι βασικό ρόλο στην επιλογή της παθητικής σημασίας παίζει το ποιητικό αίτιο, τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά του υποκειμένου.

Για την αλληλοπάθεια και περισσότερο για την αυτοπάθεια, βασικό ρόλο φαίνεται να παίζει η Λεξική σημασία. Άλλες πληροφορίες που μπορεί να αξιοποιήσει ο μη φυσικός ομιλητής είναι δείκτες όπως: σύνθετο έμψυχο υποκείμενο, με χαρακτηριστικά Δράστη, πληθυντικός αριθμός (εγγενώς αλληλοπαθή), καθώς και έμψυχο υποκείμενο με χαρακτηριστικά Δράστη, ενικός αριθμός (εγγενώς αυτοπαθή). Η επιλογή μιας συγκεκριμένης ερμηνείας από το μη φυσικό ομιλητή εξαρτάται από ποια χαρακτηριστικά της μέσης-παθητικής μορφολογίας είναι ενεργοποιημένα στο μυαλό του τη συγκεκριμένη στιγμή της κατανόησης (Σχήμα 13).

Σχήμα 13

7.8. Κατανόηση της μέσης-παθητικής μορφολογίας (αυτοπαθητική χρήση) από αλλοδαπούς χρήστες των ΝΕ. Σύγκριση ερμηνευτικών αποφάσεων σε διαφορετικές μητρικές γλώσσες (Γ1)

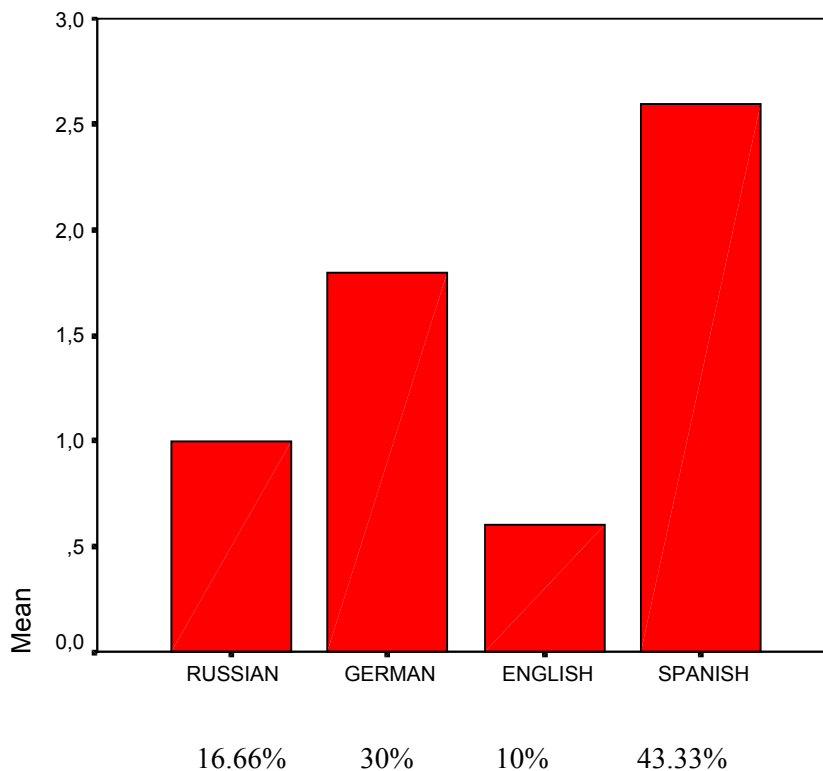
Έχοντας υιοθετήσει την υπόθεση ότι η μεταφορά γνώσης παίζει ρόλο στην κατανόηση δομών της Γ2, και στη συγκεκριμένη περίπτωση, της μορφολογίας *-μαι*, το επόμενο βήμα της έρευνάς μας ήταν να συγκρίνουμε τις ερμηνευτικές αποφάσεις των μη φυσικών ομιλητών διαφορετικών Γ1. Αν και παρατηρήσαμε ότι στο σύνολο των μη φυσικών ομιλητών, το μικρότερο ποσοστό απόκλισης από την αναμενόμενη ερμηνεία ήταν στα εγγενώς αυτοπαθή, διακρίναμε εσωτερική ποικιλία ως το ποσοστό αυτό ανάμεσα στις γλώσσες. Συγκρίναμε τις ερμηνείες μη φυσικών ομιλητών με μητρική γλώσσα (Γ1) Γερμανικά, Αγγλικά, Ρώσικα και Ισπανικά, όσον αφορά την ερμηνεία εγγενώς αυτοπαθών ρημάτων στα ΝΕ (*χτενιζόμαστε κάθε πρωί*).

Η έρευνα ήταν πιλοτική και μας δίνει έναυσμα για μελλοντική λεπτομερέστερη διερεύνηση. Μετρήσαμε τις ερμηνευτικές αποφάσεις πέντε (5)

φυσικών ομιλητών σε κάθε μία από τις υπό εξέταση γλώσσες, σύνολο είκοσι (20) άτομα.

Στην πιλοτική αυτή έρευνα παρατηρήσαμε ότι οι άγγλοι ομιλητές είχαν το μικρότερο ποσοστό απόκλισης από τις αναμενόμενες απαντήσεις (10%). Με μεγαλύτερο ποσοστό ακολουθούν οι Ρώσοι (16,66%), έπειτα οι Γερμανοί (30%) και το μεγαλύτερο ποσοστό απόκλισης παρατηρήθηκε στους Ισπανούς (43,33%) (γράφημα 13).

**Αποκλίσεις στις αναμενόμενες ερμηνείες ως προς την εγγενή αυτοπάθεια
Γ1: Ρώσικα, Γερμανικά, Αγγλικά, Ισπανικά**

Γράφημα 13

Η υπόθεση που μπορούμε να κάνουμε είναι ότι το *-μαι* δεν αντιμετωπίζεται ως μορφολογική κατάληξη αλλά σαν μια ενότητα μαζί με το Ρήμα. Σε γλώσσες όπου η αναπαράσταση της αυτοπάθειας είναι η δομή μόνο με την εμφάνιση του ενεργητικού Ρήματος (Αγγλικά), παρατηρούμε επιτυχή ταύτιση του γυμνού ρήματος της Γ1 με τη δομή Ρήμα + *-μαι* της Γ2 (Ελληνικά). Σε γλώσσες όπου η αναπαράσταση της αυτοπάθειας απαιτεί επιπλέον μορφολογικά ή λεξικά στοιχεία (Γερμανικά, Ισπανικά, Ρώσικα), οι μη φυσικοί ομιλητές των ΝΕ δεν μπορούν να

αντιμετωπίσουν το Ρήμα και τη μέση-παθητική μορφολογία ως χωριστά μέρη και επομένως δεν είναι σε θέση να ταυτίσουν τις ρηματικές αναπαραστάσεις στις δύο γλώσσες (Γ1-Γ2) με τόση επιτυχία όσο οι μη φυσικοί ομιλητές της προηγούμενης περίπτωσης (σχήμα 14).

Αγγλικά	Ρώσικα	Γερμανικά	Ισπανικά
∅	-sja	sich (μεταρρηματικό)	se (προρηματικό)
+ → % αναμενόμενης ερμηνείας -			

Σχήμα 14

7.9. Τα εκπεφρασμένα/μη εκπεφρασμένα συμπληρώματα του ρήματος στη διδακτική πράξη

Στο υποκεφάλαιο αυτό, θα παρουσιάσουμε πρόταση για τη διδασκαλία της μέσης-παθητικής μορφολογίας (αλληλοπάθεια, αυτοπάθεια, παθητικοποίηση) σε ενήλικες μαθητές των ΝΕ (προχωρημένο επίπεδο ελληνομάθειας), καθώς και πρόταση διδασκαλίας των κλιτικών τύπων αντικειμένου (ενδιάμεσο επίπεδο ελληνομάθειας). Οι προτάσεις που ακολουθούν βασίζονται στα ερευνητικά μας αποτελέσματα καθώς και στις θεωρητικές προτάσεις της γλωσσολογίας.

Αρχικά, όσον αφορά τη διδασκαλία⁹⁷ δομών της Γ2, δεχόμαστε την πρόταση της Κατσιμαλή (1998, 2005) ότι: α) η γραμματική είναι απαραίτητη στη διδασκαλία της γλώσσας, β) ο δάσκαλος της γλώσσας θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη του κατά τη διδασκαλία τις καθολικές αρχές της γραμματικής καθώς και τις παραμέτρους της Γ2, γ) την ομαδική παρουσίαση στοιχείων της γραμματικής που έχουν κοινά χαρακτηριστικά.

Καθώς έχουμε υιοθετήσει το σημασιολογικό σχήμα που αναπαριστά τη δομή εξωτερικού ορίσματος (υποκείμενο) και εσωτερικών ορισμάτων (αντικείμενα) ενός

⁹⁷ για αναλυτικότερη παρουσίαση θεωριών εκμάθησης της γλώσσας, διδακτικών μεθόδων, καθώς και αναλυτικά προγράμματα βλ. Corder 1973/1985, Littlewood 1981, Richards & Rodgers 1986/1994, Yalden 1987, Willkins 1994, Mitchell & Myles 1998, κ.τ.λ. Για τα Νέα Ελληνικά, βλ. Βάμβουκας 1999β, Μήτσης 1998, Παπαδογιαννάκης 1999, Παπαευθυμίου-Λύτρα Σ. 1998, Τοκατλίδου 1986, Χαραλαμπίκης 1994 κ.τ.λ.

μεταβατικού ρήματος, ως πρωτοτυπικό σχήμα στο μυαλό των μη φυσικών ομιλητών των ΝΕ και έχοντας υπόψη τις θεωρητικές προτάσεις της γλωσσολογίας καθώς και τα ερευνητικά μας δεδομένα, παρακάτω παρουσιάζουμε πρόταση διδασκαλίας τους στους ξένους σπουδαστές.

Για τη διδασκαλία και εκμάθηση των εκπεφρασμένων συμπληρωμάτων του ρήματος (ΟΦ, κλιτικά), οι μαθητές θα πρέπει να έχουν ξεκαθαρίσει στο μυαλό τους ότι κάτω από το γενικό σχήμα:

(387) P, x <y, z>

ενοποιούνται οι ακόλουθες δομές:

(388) ΔΙΑΒΑΖΩ, x <y>
<Θέμα>
Αιτιατική

(389) ΜΙΛΑΩ, x <y>
<Στόχος>
Γενική/ΠΦ_{σε}

(390) ΔΙΝΩ, x <y, z>
< Θέμα, Στόχος>
Αιτιατική, Γενική/ΠΦ_{σε}

(391) ΔΙΔΑΣΚΩ, x <y, z>
<Θέμα, Στόχος>
Αιτιατική, Αιτιατική/ΠΦ_{σε}

(392) Στόχος -> Γενική/ΠΦ_{σε}, από, για

Οι παραπάνω σημασιολογικές αναπαραστάσεις εφαρμόζονται σε συγκεκριμένες κατηγορίες μεταβατικών ρημάτων, μονόπτωτων και δίπτωτων, τις

οποίες ο ξένος σπουδαστής πρέπει να είναι σε θέση να αναγνωρίζει (βλ. κεφ. 3). Όσον αφορά τη θέση, καθώς και τη μορφολογική πραγμάτωση των κλιτικών τύπων, χρειάζεται συστηματική διδασκαλία και εμπέδωση μέσα από ανάλογες ασκήσεις (βλ. Παράρτημα V).

Για τη διδασκαλία των δομών που αναπαρίστανται με μέση-παθητική μορφολογία είναι απαραίτητο, η διδασκαλία της μέσης-παθητικής μορφολογίας να ακολουθεί την ενεργητική, δηλαδή να γίνεται σε ένα ενδιάμεσο επίπεδο γλωσσομάθειας, εφόσον σε ένα αρχικό επίπεδο οι μαθητές έχουν διδαχθεί την ενεργητική μορφολογία και σύνταξη.

Στο γενικό σχήμα αναπαράστασης ορισμάτων που υιοθετήσαμε, έχουν αλλάξει οι σχέσεις των ορισμάτων με το ρήμα, καθώς και ο αριθμός τους. Το σχήμα

(393) P, x <y>

δεν εκφράζει συντακτικά όλα τα ορίσματα του ρήματος:

(394) α. αγαπώ-αγαπιέμαι ΑΓΑΠΟΥΝΤΑΙ, x, y <x, y>
β. πλένω-πλένομαι ΠΛΕΝΟΜΑΙ, x <x>

Πιο συγκεκριμένα για τη διδασκαλία της παθητικής σύνταξης, θα μπορούσε να αποδειχθεί αποτελεσματική η σύνδεση με την ενεργητική δομή και μορφολογία. Επίσης, χρειάζεται ίσως να επισημαίνονται στους μαθητές κάποιες γλωσσικές ενδείξεις («κλειδιά»), ώστε να αναγνωρίζουν την παθητική σύνταξη. Για παράδειγμα, ότι το υποκείμενο έχει χαρακτηριστικά Θέματος [-νοητική εμπλοκή] και ότι συνήθως υπάρχει μια φράση Δράστη («ποιητικό αίτιο») που εκφέρεται με την πρόθεση «από» ή με την πρόθεση «σε».

Με βάση τη διάκριση της αλληλοπάθειας σε εγγενή και μη εγγενή, μια πρόταση διδασκαλίας των αλληλοπαθών ρημάτων στα Ελληνικά θα μπορούσε να περιλαμβάνει τα στάδια (πίνακας 26): α) διαχωρισμό των αλληλοπαθών ρημάτων σε εγγενώς και μη εγγενώς αλληλοπαθή, β) έμφαση -κατά τη διδασκαλία- στην κατηγορία των εγγενών, γ) έμφαση στη μεσοπαθητική μορφολογία ως βασική

έκφραση αλληλοπάθειας για τα Ελληνικά (σύμφωνα και με την προτίμηση των φυσικών ομιλητών).

Σύνθετο υποκείμενο + P Μεσ/παθ., πληθ.	ΕΓΓΕΝΗΣ ΑΛΛΗΛΟΠΑΘΕΙΑ
Υποκείμενο+ P Μεσ/παθ,ενικ/πληθ.+με	
«αλληλο-» P Μεσ/παθ, πληθ.	ΜΗ ΕΓΓΕΝΗΣ ΑΛΛΗΛΟΠΑΘΕΙΑ
P Μεσ/παθ, πληθ.+ μεταξύ+κλιτ.	
P ενεργ., πληθ. +ο ένας τον άλλο	

Πίνακας 26

Σχετικά με την παρουσίαση της αλληλοπάθειας ως έκφραση της μέσης-παθητικής σημασίας, καλό θα ήταν οι μαθητές να έχουν στη διάθεσή τους έναν κατάλογο (βλ. κεφ. 4) με τα βασικότερα ρήματα των ΝΕ στα οποία η μέση-παθητική μορφολογία εκφράζει πρωταρχικά αλληλοπάθεια. Επίσης, με απώτερο στόχο την κατανόηση της συγκεκριμένης σημασίας, θα μπορούσαν να αποτελέσουν «κλειδιά» ερμηνείας τα εξής χαρακτηριστικά: [+πληθυντικός] στο ρήμα, το σύνθετο υποκείμενο «Ο Γιάννης και/με η/τη Μαρία» [+έμφυχο] [+νοητική εμπλοκή], απουσία φράσης Δράστη («ποιητικό αίτιο»).

Η παραπάνω πρόταση ενισχύεται από τα ακόλουθα ερευνητικά δεδομένα:

Στο ερωτηματολόγιο (verbal report), στο οποίο αναφερθήκαμε αναλυτικά προηγουμένως (βλ. επίσης Παράρτημα IV), οι σπουδαστές τόνισαν ότι νιώθουν πιο άνετα με την ενεργητική μορφολογία και τη χρησιμοποιούν με μεγαλύτερη σιγουριά για δύο λόγους: α) τη χρησιμοποιούν συχνότερα ως κλιτικό παράδειγμα β) ήδη γνώριζαν την ενεργητική μορφολογία για αρκετά από τα ρήματα που διδάχτηκαν ως εγγενώς αλληλοπαθή (π.χ. *συναντώ, χαιρετώ, αγαπώ* κ.τ.λ.). Πιστεύουν ότι είναι καλύτερα ο δάσκαλος να εξηγεί το πώς συσχετίζεται η ενεργητική σύνταξη με την αλληλοπαθητική. Εξέφρασαν επίσης την άποψη ότι για τα Ελληνικά η κατάληξη του ρήματος-δηλαδή η μεσοπαθητική μορφολογία-καθορίζει την έννοια της αλληλοπάθειας. Επειδή αυτή η δομή ήταν καινούρια γι' αυτούς, έστρεψαν την προσοχή τους σ' αυτή κατά την ώρα της διδασκαλίας. Φαίνεται επομένως ότι οι φυσικοί ομιλητές προτιμούν τη χρήση της μεσοπαθητικής μορφολογίας ως έκφραση της εγγενούς αλληλοπάθειας (κεφ.), ενώ οι ξένοι σπουδαστές των ελληνικών έχουν

ως βάση την ενεργητική μορφολογία για την εκμάθηση της μεσοπαθητικής (Σχήμα 15).

Σχήμα 15

Η παραπάνω προτίμηση των ξένων σπουδαστών οδηγεί στην πρόταση για τη διδασκαλία των εγγενών αλληλοπαθών στο ενδιάμεσο επίπεδο γλωσσομάθειας, όταν δηλαδή οι ξένοι έχουν ήδη κατακτήσει την ενεργητική μορφολογία και σύνταξη. Σε ένα πιο αρχάριο επίπεδο θα ήταν καλύτερο να παρουσιαστούν αρχικά οι ενεργητικές εναλλακτικές δομές της αλληλοπάθειας, εγγενούς και μη εγγενούς:

(395) Ο Γιάννης και η Μαρία φιλάνε ο ένας τον άλλο-Ο Γιάννης και η Μαρία *αλληλοφιλιούνται

(396) Ο Γιάννης και η Μαρία κατηγορούν ο ένας τον άλλο-Ο Γιάννης και η Μαρία αλληλοκατηγορούνται

Σχετικά με το πρόσφυμα «αλληλο-», θα πρέπει να σημειωθεί ότι ναι μεν συνοδεύει τη μέση-παθητική μορφολογία, ώστε να δώσει επίκτητα την πληροφορία της αλληλοπάθειας, αλλά ότι επίσης, σε κάποια εγγενώς αλληλοπαθή ρήματα η παρουσία αυτού του προσφύματος επιτείνει τη σημασία της αλληλοπάθειας ενώ σε κάποια άλλα το αποτέλεσμα είναι μη αποδεκτό (βλ. Παράρτημα Ι):

(397) βρίζονται-αλληλοβρίζονται

(398) φιλιούνται-*αλληλοφιλιούνται

Τέλος, για τη διδασκαλία των αυτοπαθών ρημάτων με μέση-παθητική μορφολογία, χρειάζεται επίσης να δοθεί στους μαθητές ο κατάλογος με τα βασικότερα εγγενή αυτοπαθή ρήματα των ΝΕ. Εκτός από αυτό, να τους τονιστεί ότι το ρήμα κυρίως εκφέρεται στον ενικό και ότι, σε αντιδιαστολή με την παθητική σύνταξη, δεν υπάρχει φράση Δράστη (βλ. Παράρτημα Ι).

Στην παρουσίαση αυτών των ρημάτων θα ήταν χρήσιμο να τονιστεί ότι εναλλακτικές ενεργητικές δομές αυτοπάθειας δεν είναι αποδεκτές από το σύνολο των φυσικών ομιλητών:

(399) *Ο Γιάννης πλένει τον εαυτό του

(400) Ο Γιάννης κοιτάζει τον εαυτό του στον καθρέφτη

7.10. Σύνοψη

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάσαμε τα αποτελέσματα από πείραμα κατανόησης που έγινε αρχικά σε φυσικούς ομιλητές των ΝΕ (ως ομάδα ελέγχου/control group) και στη συνέχεια σε μη φυσικούς ομιλητές των ΝΕ (προχωρημένο επίπεδο ελληνομάθειας).

Προσπαθήσαμε να επεξηγήσουμε τα αποτελέσματα με βάση τις παρακάτω υποθέσεις: α) εμμονή των μη φυσικών ομιλητών στο σχήμα Δράστης-Ρήμα-Θέμα, β) επίδραση της συχνότητας εμφάνισης ενός στοιχείου της Γ2 στα γλωσσικά δεδομένα (input) των μη φυσικών ομιλητών, γ) επεξήγηση των νοητικών διεργασιών που πραγματοποιούνται κατά την κατανόηση (μοντέλο AMBR).

Επειδή παρατηρήσαμε ότι ρήματα με παθητική σημασία ερμηνεύτηκαν και ως αλληλοπαθή ή αυτοπαθή, φαίνεται ότι οι ξένοι κατά βάση ίσως ακολουθούν τη στρατηγική της προτασιακής κανονικότητας (canonical sentence strategy) και δείχνουν εμμονή στο σχήμα Δράστης-Ρήμα-Θέμα. Ωστόσο, υπάρχουν ενδείξεις ότι μπορεί να υπερισχύει η λεξική σημασία (εγγενής αλληλοπάθεια/αυτοπάθεια), εφόσον τα συγκεκριμένα πειραματικά ρήματα κατατάσσονται στα εγγενώς αλληλοπαθή/αυτοπαθή αντίστοιχα.

Από την άλλη πλευρά, η συχνότητα εμφάνισης ενός ρηματικού τύπου με μια σημασία (π.χ. αλληλοπάθεια) και κατά συνέπεια καταγεγραμμένη στο Λεξικό, φαίνεται να παίζει σημαντικό ρόλο στην κατανόηση. Αυτό παρατηρείται στις

περιπτώσεις όπου οι μη φυσικοί ομιλητές (αλλά και οι φυσικοί ομιλητές των ΝΕ) ερμηνεύουν μια πρόταση ως αλληλοπαθή, εμμένοντας περισσότερο στη μορφολογία του ρήματος, στο βαθμό συχνότητας που έχουν ακούσει το ρήμα με τη συγκεκριμένη σημασία και λιγότερο σε άλλους δείκτες της πρότασης.

Συνδυασμός της συχνότητας με άλλες νοητικές διεργασίες που συντελούνται κατά την κατανόηση, είναι το μοντέλο AMBR, το οποίο θεωρούμε ότι επεξηγεί περαιτέρω τις ερμηνευτικές αποφάσεις των ερωτώμενων του πειράματός μας. Η ερμηνευτική απόφαση που θα λάβει ο μη φυσικός ομιλητής κάθε φορά, εξαρτάται από το πώς έχει καταγραφεί στο μυαλό του το συγκεκριμένο ρήμα (με ποια συχνότητα) και ποιες άλλες πληροφορίες της πρότασης θα ενεργοποιηθούν τη συγκεκριμένη στιγμή της κατανόησης.

Με βάση τις θεωρητικές προτάσεις της γλωσσολογίας και τα ερευνητικά μας δεδομένα, προτείνουμε τρόπους παρουσίασης των συγκεκριμένων δομών που θα μπορούσαν να συμβάλουν στην αποτελεσματικότερη διδασκαλία τους.

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η εργασία αυτή πραγματεύεται ΟΦ- εκπεφρασμένες ή μη- οι οποίες αποτελούν υποχρεωτικά συστατικά του ρήματος, καθώς φέρουν θεματικό ρόλο. Στόχος της είναι η διερεύνηση προβλημάτων που ανακύπτουν κατά τη διδασκαλία των συγκεκριμένων δομών και αφορούν την κατάκτηση και την κατανόησή τους από ενήλικες σπουδαστές των Νέων Ελληνικών (ξένη γλώσσα).

Ενώ η γλωσσολογική θεωρία επικεντρώνεται στην ανάλυση τέτοιων δομών, καθώς επίσης στο πώς παράγονται και σε ποιο επίπεδο, η θεωρία για την κατάκτηση της ξένης γλώσσας στοχεύει στον τρόπο με τον οποίο ο μαθητής κατακτά τη νέα γλώσσα και στους μηχανισμούς τους οποίους χρησιμοποιεί για να το επιτύχει. Παρακάτω παρουσιάζονται τα συμπεράσματά μας τα οποία αφορούν την εκμάθηση και κατάκτηση των υποχρεωτικών συστατικών του ρήματος και τα οποία θα μπορούσαν να θεωρηθούν πρωτότυπα για την εργασία μας.

Αναλυτικότερα, η γλωσσολογική θεωρία πραγματεύεται θέματα τα οποία αφορούν τον «ορισματικό» (argumental) ή όχι ρόλο των κλιτικών αντικειμένου των ΝΕ, καθώς επίσης και το σημασιολογικό ρόλο τον οποίο έχουν μέσα στο κείμενο. Δεχόμαστε την άποψη που υποστηρίζει ότι τα κλιτικά είναι ορίσματα και ότι φέρουν/ «γεννούν» θ-ρόλο⁹⁸, καθώς επίσης ότι αποτελούν δείκτες οικειότητας⁹⁹ (κυρίως για τον προφορικό λόγο). Το δεύτερο αυτό χαρακτηριστικό τους εμποδίζει την εμφάνισή τους στο λόγο (προφορικό ή γραπτό) χωρίς προηγούμενη αναφορά σε κάποια ΟΦ.

Ενώ δεχόμαστε τους θ-ρόλους ως χαρακτηριστικό της Καθολικής Γραμματικής, αποτελεί παράμετρος των γλωσσών η συντακτική θέση των κλιτικών στην Επιφανειακή Δομή, καθώς και η μορφολογική τους ποικιλία. Επίσης, στην υπόθεση εργασίας μας υιοθετούμε το ότι οι σχέσεις αναφοράς που διέπουν έναν κλιτικό τύπο και την ΟΦ στην οποία παραπέμπει, είναι στοιχεία της Καθολικής Γραμματικής και δεν περιμένουμε λάθη των ξένων ως προς αυτές τις έννοιες.

Με βάση τα πειράματα και τις μετρήσεις μας, παρατηρήσαμε ότι το πρόβλημα των ξένων σπουδαστών είναι η ποικίλη μορφολογία των κλιτικών τύπων, που μπορεί να οδηγήσει σε λανθασμένη συναναφορά ΟΦ και κλιτικού τύπου, και η

⁹⁸ πρβλ. Reinhart & Siloni 2003, 2004 και Papangeli 2004

θέση που κατέχουν στην πρόταση σε σχέση με το ρήμα. Η γνώση της μητρικής γλώσσας επηρεάζει την κατάκτηση των κλιτικών στα ΝΕ και αυτό εκφράζεται είτε με αποφυγή χρήσης ανάλογων τύπων ή με λανθασμένη θέση των κλιτικών σε σχέση με το ρήμα (προ-ρηματική ή μετα-ρηματική) κατά την παραγωγή.

Όσον αφορά τη μέση-παθητική μορφολογία των ΝΕ, οι προτάσεις της γλωσσολογικής θεωρίας σχετίζονται με το επίπεδο παραγωγής της συγκεκριμένης μορφολογίας (Λεξικό ή Σύνταξη), τους μηχανισμούς που εφαρμόζονται (π.χ. μηχανισμός μετακίνησης), την αλλαγή του αριθμού των θεματικών ρόλων και της σχέσης τους με το ρήμα (από-μεταβατικοποίηση¹⁰⁰). Πιο συγκεκριμένα για τα ΝΕ, όσον αφορά τα εγγενώς αλληλοπαθή ρήματα, παρατηρήσαμε ότι είναι μια γλώσσα που διαθέτει χαρακτηριστικά και των Λεξικών αλλά και των Συντακτικών γλωσσών. Λεξικά στοιχεία όπως το «αλληλο-», «ο ένας τον άλλο» παράγονται στο επίπεδο της Σύνταξης, ενώ η μορφολογία *-μαι* παράγεται στο επίπεδο του Λεξικού. Ακολουθούμε την πρόταση της γλωσσολογίας που υποστηρίζει ότι η μέση-παθητική μορφολογία (τόσο στην παθητικοποίηση όσο και στην αυτοπάθεια) απορροφά έναν θ-ρόλο της αρχικής δομής ορισμάτων του ενεργητικού ρήματος¹⁰¹. Υπό αυτό το πρίσμα, η μέση-παθητική μορφολογία τόσο στην παθητική σύνταξη όσο και στην αυτοπάθεια (και κατ' επέκταση στην αλληλοπάθεια) έχει χαρακτηριστικά ορίσματος.

Ένα επιχείρημα που ενισχύει την υπόθεση για παραγωγή των εγγενώς αυτο-/αλληλοπαθών ρημάτων στο Λεξικό, προέρχεται από τα ερευνητικά μας δεδομένα. Κατά τη διαδικασία κατανόησης δομών με μέση-παθητική μορφολογία (αυτοπάθεια, αλληλοπάθεια, παθητική σύνταξη) από ενήλικες φυσικούς ομιλητές, παρατηρήσαμε ότι συγκεκριμένα ρήματα είναι καταγεγραμμένα στο Λεξικό με συγκεκριμένη σημασία (εγγενή αυτοπάθεια ή αλληλοπάθεια), παράγονται δηλαδή σε αυτό το επίπεδο.

Επιπλέον, κατά την κατάκτηση της μέσης-παθητικής μορφολογίας ως έκφρασης αλληλοπάθειας από τους ξένους, παρατηρήσαμε ότι αποφεύγουν να τη χρησιμοποιούν και επιλέγουν περιφραστικά δομικά σχήματα (μεταβατικές δομές),

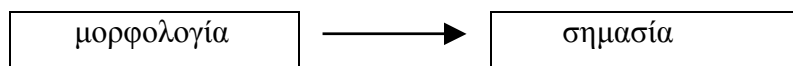
⁹⁹ πρβλ. Anagnostopoulou 1994 κ.τ.λ.

¹⁰⁰ πρβλ. Alexiadou & Anagnostopoulou (1999)

¹⁰¹ πρβλ. Baker 1989, Tsimpli 1989

ενώ αντίθετα οι φυσικοί ομιλητές προτιμούν τη μέση-παθητική μορφολογία σε δομές έκφρασης εγγενούς αλληλοπάθειας.

Εξάλλου, οι ξένοι, όπως και οι φυσικοί ομιλητές, έχουν καταγράψει στο Λεξικό τους συγκεκριμένα ρήματα ως αυτοπαθή ή αλληλοπαθή και δυσκολεύονται να τα ερμηνεύσουν με άλλη σημασία. Στο μυαλό τους δηλαδή αντιστοιχίζουν ένα μορφολογικό τύπο με μία σημασία (αντιστοιχία 1:1):

Γενικεύοντας αυτή την αντιστοιχία και με βάση τα περιορισμένα γλωσσικά ερεθίσματα -σε σχέση με τους φυσικούς ομιλητές- αντιστοιχίζουν τη μέση-παθητική μορφολογία κυρίως με τη σημασία της αυτοπάθειας.

Τέλος, η γνώση της μητρικής γλώσσας παίζει σημαντικό ρόλο στην κατάκτηση των ρημάτων με μέση-παθητική μορφολογία στα ΝΕ. Πιο συγκεκριμένα, στην κατανόηση εγγενώς αυτοπαθών ρημάτων, παρατηρήσαμε ότι δε διαχωρίζουν τη μέση-παθητική κατάληξη από το θέμα του ρήματος αλλά μαθαίνουν το ρήμα ως μια λέξη. Μάλιστα, ξένοι σπουδαστές που έχουν ως μητρική γλώσσα με κενό δείκτη για την έκφραση της αυτοπάθειας (αγγλικά) ή μορφολογικό δείκτη ως επίθημα (ρώσικα) κατανοούν σε μεγαλύτερο ποσοστό τα εγγενώς αυτοπαθή ρήματα των ΝΕ σε σύγκριση με μαθητές που έχουν ως Γ1 γλώσσα με δείκτη αυτοπάθειας έξω από το ρήμα (κλιτικό, εξωρηματικό στοιχείο).

Συνοψίζοντας για τα ΝΕ, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η ρηματική ρίζα έχει διαθέσιμες πιθανές θέσεις συμπλήρωσης (slots) τόσο στο Λεξικό όσο και στη Σύνταξη. Εάν οριστεί ο αριθμός των συμπληρωμάτων με το συνδυασμό:

- +θ-ρόλος
- +Πτώση
- +γραμματικές λειτουργίες

τότε το ρήμα επιλέγει είτε ενεργητική (-ω) είτε μέση-παθητική μορφολογία (-μαι). Αυτό του δίνει ή του αφαιρεί αντίστοιχα τη δυνατότητα να εναλλάσσεται συντακτικά ή να συνδυάζει κλιτικά και ΟΦ:

του έδωσα του Νίκου το βιβλίο

Είναι χαρακτηριστικό ότι επίσης απαιτείται αυστηρή διάταξη των κλιτικών στη Σύνταξη (άμεσο+έμμεσο+ρήμα), όπως ακριβώς απαιτείται και αυστηρή διάταξη της μέσης-παθητικής μορφολογίας μετά από τη ρίζα:

γράφομαι

Άρα, τόσο τα κλιτικά όσο και η μέση-παθητική μορφολογία θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως ορισματικά (argumental) συμπληρώματα, τα οποία πιθανότατα αλληλοαποκλείονται. Το ότι συνυπάρχουν στα αποθετικά ρήματα (*το μεταχειρίζομαι*) δεν αντιβαίνει τη γενίκευση, δεδομένου ότι αυτά τα ρήματα συνιστούν ειδική υποκατηγορία υπό την έννοια ότι ενώ είναι μεταβατικά, είναι συμβατά με μέση-παθητική μορφολογία.

Υπό αυτή τη σκοπιά, οι ξένοι που μαθαίνουν ΝΕ θα πρέπει να απομονώσουν και να ταξινομήσουν την ενεργητική ή μέση-παθητική μορφολογία του ρήματος, τον αριθμό των συμπληρωμάτων και την εγγενή ή δομική Πτώση.

Αν ισχύει η παραπάνω υπόθεση, όλες οι δομές που εξετάζουμε ενοποιούνται σχηματικά στο παρακάτω σχήμα:

P, x <y,z>

Οι ξένοι που μαθαίνουν ΝΕ θα πρέπει να είναι σε θέση να διακρίνουν τις υποκατηγορίες που υπάγονται στο παραπάνω σχήμα και έχουν σχέση με τις σημασιολογικές επιλογές των επιμέρους ρημάτων και τους θεματικούς ρόλους που επιλέγουν τα ορίσματά τους:

ΔΙΑΒΑΖΩ, x <y>

<Θέμα>

Αιτιατική

ΜΙΛΑΩ, \underline{x} <y>

<Στόχος>

Γενική/ ΠΦ_{σε}

ΔΙΝΩ, \underline{x} <y, z>

<Θέμα, Στόχος>

Αιτιατική, Γενική/ ΠΦ_{σε}

ΔΙΔΑΣΚΩ, \underline{x} <y, z>

<Θέμα, Στόχος>

Αιτιατική, Αιτιατική/ ΠΦ_{σε}

Καθώς επίσης, και τις σημασιολογικές ομάδες ρημάτων που αποτελούν τα εγγενώς αυτοπαθή και αλληλοπαθή ρήματα για τα ΝΕ:

ΠΛΕΝΟΜΑΙ, x <x>

ΑΓΑΠΙΟΥΝΤΑΙ, x, y <x, y>

Καταλήγοντας, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι αξιοποιώντας, από τη μια πλευρά, τις αρχές και τους όρους που παρέχει η θεωρητική γλωσσολογία -και ειδικότερα, ένα γενετικό μοντέλο όπως το Πρότυπο της Κυβέρνησης και Αναφορικής Δέσμευσης- και διερευνώντας, από την άλλη πλευρά, τις γλωσσικές πραγματώσεις φυσικών και μη φυσικών ομιλητών της γλώσσας, μέσω των εργαλείων και των μεθόδων έρευνας της εφαρμοσμένης γλωσσολογίας, είμαστε τελικά σε θέση να περιγράψουμε και να ερμηνεύσουμε με μεγαλύτερη σαφήνεια και πληρότητα κεντρικά γλωσσικά φαινόμενα, όπως τη σχέση του ρήματος και των συμπληρωμάτων του, το οποίο μας απασχόλησε στα πλαίσια της παρούσας διατριβής. Πέρα από τα συμπεράσματα που προκύπτουν σε ό,τι αφορά τους τρόπους με τους οποίους οι γλώσσες γενικότερα και τα ΝΕ ειδικότερα, παραμετροποιούν τους τρόπους έκφρασης των ορισμάτων του ρήματος, αλλά και τους τρόπους με τους οποίους αντιμετωπίζονται οι παράμετροι αυτές από τους μη φυσικούς

*Τα συμπληρώματα του ρήματος: Από τη θεωρία στη διδακτική πράξη για τα Νέα
Ελληνικά ως Ξένη γλώσσα*

ομιλητές, θα τολμούσαμε να ισχυριστούμε ότι η παρούσα διατριβή αποτελεί μια απόπειρα συνδυασμού θεωρητικών και εφαρμοσμένων όψεων της γλωσσολογίας, με απώτερο στόχο την επαρκέστερη ερμηνεία και κατ' επέκταση, την αποτελεσματικότερη διδασκαλία τέτοιων γλωσσικών φαινομένων

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΗ

Alexiadou, A. & E. Anagnostopoulou (1999) «Non active morphology and the direction of Transitivity alternations», Proceedings of the North East Linguistic Society 29, University of Delaware, volume 2, Papers from the Poster Sessions, Amherst: GLSA, 27-40

Alexiadou A. & E. Anagnostopoulou (2000) «Clitic doubling and (Non-) Configurationality, Proceedings of North East Linguistic Society 30, Rutgers University, Volume 1, Amherst: GLSA, 17-28

Alexiadou A. & E. Anagnostopoulou (2004) «Voice morphology in the causative-inchoative alternation: evidence for a non-unified structural analysis of unaccusatives». In: Alexiadou, A., E. Anagnostopoulou & M. Everaert (eds.) *The Unaccusativity Puzzle*, Oxford/New York: Oxford University Press, 114-136

Anagnostopoulou, E. (1994) *Clitic Dependencies in Modern Greek*, unpubl. PhD diss. University of Salzburg: Salzburg

Anagnostopoulou, E. (1999) «Issues in Syntax», GLOW Summerschool, Lesvos

Anagnostopoulou, E. (2003) *The syntax of ditransitives. Evidence from clitics*, Mouton de Gruyter, Berlin/New York

Baker, M. (1988) *Incorporation: a Theory of Grammatical Function Changing*, Chicago/Illinois: The University of Chicago Press

Baker, C.L. (1989) *English Syntax*, The MIT Press

Baker, M., K.Johnson & I. Roberts (1989) «Passive arguments raised», *Linguistic Inquiry* 20, 219-251

Bakker, E. (1994) «Voice, Aspect and Aktionsart, Middle and Passive in Ancient Greek», In: Fox, B. & P. Hopper (eds.) *Voice, Form and Function*, Amsterdam: Benjamins, 23-47

Beaugrande, R. & Dressler, W. (1981) (Μτφ. Πετρίδου, Κ.-Πλούμπη, Β., γλωσσική και γλωσσολογική επιμέλεια: Μπαμπινιώτης, Γ.) *Introduction to Text Linguistics*, London: Longman

Boss P. (2001) «Near-native or Native: Syntax or Pragmatics?», paper presented in Acquisition perspectives on interfaces Workshop, Utrecht, September 7-8, 2001

- Boss P. (2002) «The semantic constraints and the L2 Dutch of adolescent Moroccans», paper presented in European Research Conference on «The Structure of Learner Language», Kolymbari, Crete, Greece, 12-17 October 2002
- Carroll, J. B. (1966) «An experiment in evaluating the quality of translations», *Mechanical translation and Computational Linguistics*, v. 9, 55-66
- Catsimali, G. (1990) *Case in Modern Greek: Implications for Clause Structure*. Ph. D. thesis, University of Reading
- Catsimali, G. (1998) «From linguistic theory to syllabus design and classroom practice», (ed. Gewebr, W., Catsimali, G., Faber, P., Raya, M. J., Peck, A.) *Aspects of modern languages teaching in Europe*, London/New York: Routledge
- Chomsky, N. (1965) *Aspects of the theory of Syntax*, Cambridge, Mass.: MIT Press
- Chomsky, N. (1970) «Remarks on Nominalization», Jacobs, R.- Rosenbaum, P. (ed.) *Readings in English Transformational Grammar*, Waltham, Mass: Ginn & Co, 184-211
- Chomsky, N. (1981) *Lectures on Government and Binding*, Dordrecht: Foris Publications
- Chomsky, N. (1986) *Knowledge of Language: Its Nature, Origin and Use*. New York: Praeger
- Chomsky, N. (1995) «Categories and transformations», In *The Minimalist Program*, Cambridge, Mass.: MIT Press, 219-394
- Chomsky, N. (1998) «Minimalist inquiries: the framework», Ms., MIT
- Clahsen, H. & Muysken P. (1989) «The UG paradox in L2 acquisition», *Second Language Research* 5: 1-29
- Cohen, A. D. (1998) *Strategies in learning and using a second language*, London: Longman
- Cook, V. (1991) *Second Language Learning and Teaching*, London: Arnold
- Cook, V. (1993) *Linguistics and Second Language Acquisition*, Macmillan
- Corder, S. P. (1973/1985) *Introducing Applied Linguistics*, Penguin Books
- Corder, S. P. (1976) «The study of interlanguage» in *Proceedings of the Fourth International Conference of Applied Linguistics*, Munich, Hochschulverlag

Corder, S. P. (1978³) «Error Analysis», Allen J.P.B. and Corder S.P. (ed.) *Techniques in Applied Linguistics*, τομ.3, The Edinburgh Course in Applied Linguistics, Oxford: Oxford University Press, 123-154

Davies, A. & Widdowson, H. G. (1978) «Reading and Writing», Allen J. P. B. and Corder J. P. (ed.) *Techniques in Applied Linguistics*, τομ.3, The Edinburgh Course in Applied Linguistics, Oxford: Oxford University Press, 155-201

Ellis, N. (2004) *Cognitive Aspects of Usage-based and Form-focused SLA*, LOT Winter School, Amsterdam, January 2004

Ellis, R. (1994) *The study of second language acquisition*, Oxford:Oxford University Press

Embick, D.(1998) «Voice Systems and the Syntax/Morphology Interface», MIT Working Papers in Linguistics 32, 41-72

Embick, D.(2004), «Unaccusative Syntax and Verbal Alternations», In: Alexiadou, A., E. Anagnostopoulou & M. Everaert (eds.) *The Unaccusativity Puzzle*, Oxford/New York: Oxford University Press, 137-158

Fisher, C. (2002) «The role of abstract syntactic knowledge in language acquisition: a reply to Tomasello (2000)», *Cognition* 82, 259-278

Flynn, S. (1996) «A parameter-setting approach to second language acquisition». In Ritchie W. & Bhatia T. (eds) *Handbook of second language acquisition*, San Diego: Academic Press, 121-158

Gordon, P. & J. Chafetz (1990) «Verb-based versus class-based accounts of actionality effects in children's comprehension of passives», *Cognition* 36, 227-254

Goswami, U. (1990a) «Phonological priming and orthographic analogies in reading», *Journal of Experimental Child Psychology and Psychiatry*, 31, 310-311

Grimshaw, J. (1990) *Argument Structure*, MIT:MIT Press

Haegeman, L. (1994) *Introduction to Government and Binding Theory*, Cambridge, Mass.:Blackwell Publishers

Hatch Evelyn & Anne Lazaraton (1991) *The Research Manual: Design and Statistics for Applied Linguistics*. Newbury House Publishers.

Hawkins, R. (2001) *Second language syntax. A generative introduction*, Oxford: Blackwell

- Heim, I., Lasnik H., May R. (1991) «Reciprocity and plurality», *Linguistic Inquiry* 22, 63-101
- Holton, D-Mackridge P.-Φιλιππάκη-Warbuton Eι. (1999) *Γραμματική της Ελληνικής Γλώσσας* (μτφ. Β. Σπυρόπουλος), Αθήνα: Πατάκης
- Hughes, A. (1989) *Testing for Language Teachers*, Cambridge: Cambridge University Press
- Ingram, E. (1978³) «Language testing», Allen J.P.B. and Corder S.P. (ed.) *Techniques in Applied Linguistics*, τμ.3 *The Edinburgh Course in Applied Linguistics*, Oxford: Oxford University Press, 313-343
- Jackendoff, R. (1983) *Semantics and Cognition*, Cambridge: MIT Press
- Jackendoff, R. (1990) *Semantic Structures*, Cambridge, MA: MIT Press
- Jaeggli, O. (1982) *Topics in Romance Syntax*, Dordrecht: Foris Publications
- Jaeggli, O. (1986) «Three Issues in the Theory of Clitics: Case, Doubled NPs and Extraction», In: H. Borer (ed.) *Syntax and Semantics 19: The Syntax of Pronominal Clitics*, New York: Academic Press, 15-42
- Jarvis, S. & T. Odlin (2000) «Morphological type, spatial reference, and language transfer», *Studies in Second Language Acquisition*, 22, 535-556
- Joseph B. D & Philippaki-Warbuton I. (1987) *Modern Greek*, London: Croom Helm
- Kassotaki, I. (2004) «± apo–phrase (=by–phrase) and the mediopassive morphology in Modern Greek: how L2 learners interpret passive constructions», *Newcastle and Durham Working Papers*, 11 (υπό έκδοση)
- Kayne, R. (1989) «Null subjects and clitic climbing», In: Jaeggli O. & K. Safir (eds) *The null subject parameter*, Boston: Kluwer
- Klein W. & C. Perdue (1997) «The Basic Variety, or: Couldn't languages be much simpler?» *Second Language Research* 13, 301-347
- Kokinov, B. (2003) «The Mechanisms of Episode Construction and Blending in DUAL and AMBR», in: Kokinov B. & Hirst W. (eds.) *Constructive memory*, NBU series in cognitive science, 117-121
- Kokinov, B. & Petrov A. (2001) «Integration of Memory and Reasoning in Analogy-Making: The AMBR Model», in: Gentner, D., Holyak K. & Kokinov B.

(eds.) *The Analogical Mind: Perspectives from Cognitive Science*, Cambridge, MA:
MIT Press

Krashen, S. (1982) *Principles and Practices in Second Language Acquisition*,
Oxford: Pergamon

Krashen, S. & T.D. Terrell (1983) *The Natural Approach: Language Acquisition
in the classroom*, Oxford: Pergamon

Larson, R. (1988) «On the Double Object Construction», *Linguistic Inquiry* 19,
335-392

Lekakou, M. (2003) «Greek passives on the middle interpretation», Πρακτικά
του 6^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Ελληνικής Γλωσσολογίας (CD-ROM), Πανεπιστήμιο
Κρήτης, Ρέθυμνο

Levin, B. (1993) *English Verb Classes and Alternations*, Chicago, Illinois: The
University of Chicago Press

Littlewood, W. (1981) *Communicative Language Teaching*, Cambridge
University Press

Mackridge, P. (1987) *Η Νεοελληνική γλώσσα (The Modern Greek Language)*
(Μτφ Κ.Ν. Πετρόπουλος) Αθήνα: Πατάκης

Mantziara, N. (2002) «Reading by analogy?» Nyborg Colloquium, «Education
for all-how inclusive can you get?» ηλεκτρονική διεύθυνση:
[http://www.ispaweb.org/en/colloquium/nyborg/Nyborg%20Presentations/Mantziara.
htm](http://www.ispaweb.org/en/colloquium/nyborg/Nyborg%20Presentations/Mantziara.htm)

Marantz, A. (1984) *On the Nature of Grammatical Relations*, Cambridge, Mass.:
MIT Press

Matsuo, Ayumi (2000) «Children's Acquisition of Reciprocal sentences with
Active and Stative Predicates», *Language Acquisition* 8, 1, 1-22

Meisel, J. (1997) «The acquisition of the syntax of negation in French and
German: contrasting first and second language development», *Second Language
Research* 13, 227-263

Mitchell, R. & Myles, F. (1998) *Second Language Learning Theories*, London.

Müller & Hulk, (1999) «Crosslinguistic influence in bilingual children: object
omission and root infinitives», Proceedings of the 24th annual Boston University
Conference of language development, 2, 546-557

- Norrish, J. (1995) *Language learners and their errors*, UK: Modern English publications
- Odlin, T. (1989) *Language Transfer*, Cambridge: Cambridge University Press
- Odlin, T. (2003) «Cross-Linguistic Influence», in: *The Handbook of Second Language Acquisition*, (Doughty C.J. & Long M.H.eds), Blackwell, 436-486
- O'Grady, W. (1997) *Syntactic Development*, The University of Chicago Press
- Papadopoulou, D. (2002) *Cross-linguistic variation in sentence processing: evidence from relative clause attachment preferences in Greek*. Unpublished PhD. thesis: University of Essex, UK
- Papangeli, D. (2004) *The morphosyntax of argument realization: Greek argument structure and the Lexicon-Syntax Interface*, LOT 26
- Papastathi, M. (1998) «On the middle construction and Modality in MG», Proceedings of the 12th International Symposium of Theoretical and Applied Linguistics, Papers on Theoretical Linguistics, 1, 95-108
- Pesetsky, D. (1995) *Zero Syntax*, Cambridge, Mass.: MIT Press
- Philippaki-Warbuton, I. (1987) «The theory of empty categories and the pro-drop parameter in Modern Greek», *Journal of Linguistics*, 23, 289-318
- Radford, A. (1981) *Transformational Syntax*, Cambridge: Cambridge Textbooks in Linguistics
- Reinhart, T. (1976) *The Syntactic Domain of Anaphora*, Doctoral dissertation, MIT, Cambridge, Massachusetts
- Reinhart, T. (2000) «The Theta System: syntactic realization of verbal concepts», *OTS Working papers in linguistics* (00,01/TL)
- Reinhart, T. (2001) «A synopsis of the Theta-system», *OTS working papers*
- Reinhart, T. (2002) «The Theta-System-an Overview», *Theoretical Linguistics* 28, 3
- Reinhart, T. & Reuland E. (1993) «Reflexivity», *Linguistic Inquiry* 24, 4, 657-720
- Reinhart, t. & T. Sioni (2003), «Thematic Arity Operations and Parametric Variations», *OTS Working Papers in Linguistics*

Reinhart, T. & T. Siloni (2004) «Against the Unaccusative Analysis of Reflexives», In Alexiadou, A., E. Anagnostopoulou & M. Everaert (eds.) *The Unaccusativity Puzzle*, Oxford/New York: Oxford University Press, 159-180

Richards, J. C. & T. S. Rodgers (1986/1994) *Approaches and Methods in Language Teaching, A description and analysis*, Cambridge: Cambridge University Press

Roeper, T. Lapointe, S., Bing, J. & Tavakolian, S. (1981) «A lexical approach to language acquisition». In S. Tavakolian (ed.), *Language acquisition and linguistic theory*, Cambridge, MA: MIT Press, 35-58

Saeed, J. I. (1997), *Semantics*, Oxford: Blackwell

Schachter, J. (1996) «Maturation and the issue of Universal Grammar in Second Language Acquisition», in *The Handbook of the Second Language Acquisition*, (ed. William C. Ritchie & Tey K. Bhatia), Academic Press, 159-193

Schachter, J. (1990) «On the issue of completeness in second language acquisition», *Second Language Research* 6, 93-124

Schachter, J. & Celce-Murcia, M. (1977) «Some Reservations Concerning Error Analysis», *Tesol Quartely*, 11, No 4

Schwartz, B., & Sprouse, R. (1994). «Word order and nominative case in nonnative language acquisition: a longitudinal study of (L1 Turkish) German interlanguage», in T. Hoekstra & B. Schwartz (Eds.), *Language acquisition studies in generative Grammar*, Amsterdam: John Benjamins, 317-368

Selinker, L. (1969) «Language Transfer», *General Linguistics* 9, 67-92

Selinker, L. (1972) «Interlanguage», *International Review of Applied Linguistics* 10 (3), 209-231

Sells, P. (1985) *Lectures on Contemporary Syntactic Theories*, Stanford: GSLI Publications

Siloni, T. (2001) «Reciprocal Verbs», *IATL* 17

Sioupi, A. (1998) «The typology of middle constructions, ergative verbs and passive voice: how similar are they?», *Proceedings of the 12th International Symposium of Theoretical and Applied Linguistics*, Thessaloniki, 159-170

Smith, N.V. & Tsimpli, I.-M. (1995) *The mind of a savant: language learning and modularity*, Oxford: Blackwell

- Spencer, A. (1991) *Morphological theory*, Oxford:Blackwell.
- Sportiche, D. (1992) *Clitic Constructions*, Ms., UCLA
- Stern, H.H. (1992) *Issues and Options in Language Teaching*, Oxford: Oxford University Press
- Stromswold K., S. Pinker & R. Kaplan. (1985) «Cues for understanding the passive voice». *Papers and Reports on Child Language Development* 24, 123-30
- Sudhalter & Braine (1985) «How does comprehension of passive develop? A comparison of actional and experiential verbs», *Journal of Child Language* 12, 455-470
- Thomas, M. (1991) *Universal Grammar and knowledge of reflexives in a second language*. Doctoral dissertation, Harvard University, Cambridge, MA.
- Tsimpli, I.-M. (1989) «On the properties of the passive affix in Modern Greek», *UCL Working Papers in Linguistics* 1, 235-260
- Turner, E. A. & R Rommetveit (1967) «The acquisition of sentence voice and reversibility», *Child Development* 38, 649-660
- Vainikka, A. & M. Young-Scholten (2001) «The quirks of question acquisition in L2 German», paper presented in *Workshop «Acquisition perspectives on interfaces»*, Utrecht, September 7-8, 2001
- Van Ek, J. A. (1976) *The threshold level for Modern language Learning in Schools*, Council of Europe, Strasbourg: Longman.
- Vassiliadou, E. (2000) *The Syntax and Semantics of the Passive Structure in English and Modern Greek*. PhD diss., Univ. of Thessaloniki
- Wechsler, P. (1995) *The Semantic Basis of Argument structure*, Center for the Study of Language and Information, Stanford: CSLI Publications
- Williams, E. (1994) *Thematic Structure in Syntax*, Cambridge, Massachusetts/London/England: The MIT Press
- Willkins, W.A. (1994) *Goldberg. Constructions: A Construction Grammar Approach to Argument Structure*, University of Chicago Press
- White, L. (1989) *Universal Grammar and Second Language Acquisition*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company

White, L. (1996) «Universal Grammar and Second Language Acquisition: current trends and new directions», in *The Handbook of the Second Language Acquisition* (ed. William C. Ritchie & Tey K. Bhatia), Academic Press, 85-120

White, L. (2003) *Second language acquisition and Universal Grammar*. Cambridge University Press

White, L. Travis, L. & MacLachlan, A. (1992) «The acquisition of wh-question formation by Malagasy learners of English: evidence for Universal Grammar». *Canadian Journal of Linguistics* 37, 341-368

Yalden J. (1987) *Principles of course design for language teaching*, Cambridge: Cambridge University Press

Zevgoli, S.(2000) *The Parameter of Reflexive Anaphors*. PhD diss., Univ. of Cambridge

Zombolou, K. (1999) «Preliminary systematization of the verbal voice and diathesis of the Greek language», *Studies in Greek Linguistics*, 109-123

Zwicky, A. M. (1977) *On clitics*, Bloomington, IN: Indiana University Linguistics Club

ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Βάμβουκας, Μ. (1994) «Ταχύτητα ανάγνωσης ή ταχύτητα κατανόησης»; Γλώσσα 34, 5-27

Βάμβουκας, Μ. (1999α) «Προϋποθέσεις απρόσκοπτης μάθησης της πρώτης ανάγνωσης και γραφής», Ελληνόγλωσση Εκπαίδευση στο Εξωτερικό, Πρακτικά Πανελλήνιου-Πανομογενειακού συνεδρίου (επιμ. Δαμανάκης Μ.), Ρέθυμνο: Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.

Βάμβουκας, Μ. (1999β) «Διδασκαλία και μάθηση του γραπτού λόγου, της πρώτης ανάγνωσης και γραφής», Παιδεία Ομογενών. Θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις. Συνολική Έκθεση-Μελέτη της επιστημονικής επιτροπής του Πανεπιστημίου Κρήτης (επιμ. Δαμανάκης Μ.), Ρέθυμνο: Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.

Βασιλάκη, Σ. (1988) «Η μορφολογία της παθητικής φωνής στα Νέα Ελληνικά», *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα*, Α.Π.Θ., Αφοι Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, 185-204

Βασιλάκη, Σ. (1999) «Κριτήρια για την οριοθέτηση της Μέσης Φωνής στα Νέα Ελληνικά», Πρακτικά του Γ' Διεθνούς Γλωσσολογικού Συνεδρίου για την Ελληνική Γλώσσα (επιμ. Α. Μόζερ), Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 52-60

Δαμανάκης, Μ. (1999) «Θεωρητική προσέγγιση της κοινωνικοποίησης των ελληνοπαίδων του εξωτερικού», στο: Παιδεία Ομογενών. Θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις (επιμ. Δαμανάκης Μ.), Ρέθυμνο: Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., 19-72

Ζόμπολου, Κ. (1996) «Τα αποθετικά ρήματα της ΝΕς: Σχηματισμός παθητικής φωνής ή/και διάθεσης, θεματικοί ρόλοι και γνωστική σημασιολογική ανάλυση», *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα*, Α.Π.Θ., Αφοι Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, 160-171

Ζόμπολου, Κ. (1997) «Αναζητώντας το δράστη... Αποθετικά έναντι μεσοπαθητικής. Μια άλλη προσέγγιση των ρηματικών φωνών της ΝΕς», *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα*, Α.Π.Θ., Αφοι Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, 229-242

Θεοφανοπούλου-Κοντού (1981) «Τα μέσα ρήματα της νέας ελληνικής- Μερικές προκαταρκτικές παρατηρήσεις στο σύστημα των διαθέσεων», *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα*, Α.Π.Θ.: Θεσ/νίκη, 51-78

Θεοφανοπούλου- Κοντού, Δ. (1989) *Μετασχηματιστική Σύνταξη. Από τη θεωρία στην πράξη*, Αθήνα: Καρδαμίτσα

Θεοφανοπούλου-Κοντού, Δ. (1999) «Τα μέσα αμετάβατα ρήματα της ΝΕ και η μεσοπαθητική κατάληξη», Πρακτικά του Γ' Διεθνούς Γλωσσολογικού Συνεδρίου για την Ελληνική Γλώσσα (επιμ. Α. Μόζερ), Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 114-122

Θεοφανοπούλου-Κοντού, Δ. (2003) *Γενετική Σύνταξη. Το Πρότυπο της Κυβέρνησης και Αναφορικής Δέσμευσης*, Αθήνα: Καρδαμίτσα

Ιορδανίδου, Α. (1986) *Περιπτώσεις συντακτικής ποικιλίας στα Ν.Ε.* Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα, Θεσσαλονίκη, 251-259.

Ιορδανίδου, Α. (1991) *Τα ρήματα της νέας ελληνικής*, Αθήνα: Πατάκης.

Κακριδή-Ferrari, Μ. - Χειλά-Μαρκοπούλου, Δ. (1996) *Η γλωσσική ποικιλία και η διδασκαλία της ΝΕ ως ξένης γλώσσας. Η ΝΕ ως ξένη γλώσσα*, Αθήνα: Ίδρυμα Γουλανδρή-Χορν, 17-51

Κασσωτάκη, Ει. (1997) «Διαθέσεις ρημάτων-απρόσωπα ρήματα-διπλοσθενή ρήματα», αδημοσίευτη Σεμιναριακή Εργασία Α' Μεταπτυχιακού κύκλου. Τομέας Γλωσσολογίας, Ρέθυμνο

Κασσωτάκη, Ει. (2000) «Η αλληλοπάθεια για τα Ελληνικά ως Ξένη γλώσσα», Πρακτικά του Α' Διεθνούς Συνεδρίου για τη διδασκαλία της Νέας Ελληνικής ως ξένης γλώσσας, Παν/μιο Αθηνών

Κασσωτάκη, Ει. (2002) «Η μέση-παθητική μορφολογία των ρημάτων στα Νέα Ελληνικά», Πρακτικά του Β' Διεθνούς Συνεδρίου για τη διδασκαλία της Νέας Ελληνικής ως ξένης γλώσσας, Παν/μιο Αθηνών (υπό έκδοση)

Κασσωτάκη, Ει. (2003) «Αυτοπάθεια, αλληλοπάθεια vs παθητικοποίηση: αντίληψη σημασίας και σύνταξης από τους φυσικούς και μη φυσικούς ομιλητές των ΝΕ», Πρακτικά του 6^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Ελληνικής Γλωσσολογίας (CD-ROM), Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο

Κασσωτάκη, Ει. (2004) «Μέση –παθητική μορφολογία: ‘από’-φράσεις και ερμηνευτικές αποφάσεις των μη φυσικών ομιλητών», Πρακτικά του Γ' Διεθνούς Συνεδρίου για τη διδασκαλία της Νέας Ελληνικής ως ξένης γλώσσας, Παν/μιο Αθηνών (υπό έκδοση).

Κατσιμαλή, Γ. (1988) «Γενικές που προσδιορίζουν τη ρηματική φράση/ πρόταση». Μελέτες για την Ελληνική γλώσσα, Θεσσ/νίκη, 257-275.

Κατσιμαλή, Γ. (1999 α) «Η μεθοδολογική διαφοροποίηση στη διδασκαλία της Ελληνικής ως Ξένης, ως Δεύτερης και ως Μητρικής Γλώσσας», Ελληνόγλωσση

Εκπαίδευση στο Εξωτερικό, Πρακτικά Πανελλήνιου-Πανομογενειακού συνεδρίου, Ρέθυμνο 26-28 Ιουνίου 1998, 283-291.

Κατσιμαλή, Γ. (1999 β) «Κυρίαρχες θεωρητικές προσεγγίσεις στη διδασκαλία της Νέας Ελληνικής ως Ξένης γλώσσας», στο: *Παιδεία Ομογενών. Θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις* (επιμ. Δαμανάκης Μ.), Ρέθυμνο: Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ., 221-238

Κατσιμαλή, Γ. (2000) «Λάθη στη μορφολογική συμφωνία των ονοματικών φράσεων (Γ3/Γ2/Γ1)», *Διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης/δεύτερης γλώσσας. Αρχές-Προβλήματα-Προοπτικές*, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας: Θεσ/νίκη, 167-174

Κατσιμαλή, Γ. (2005) *Γλωσσολογία σε Εφαρμογή*, Αθήνα: Καρδαμίτσα

Κλαίρης, Χρίστος & Γεώργιος Μπαμπινιώτης και συνεργάτες (1999) *Γραμματική της νέας ελληνικής. Δομολειτουργική –Επικοινωνιακή. II Το ρήμα της Νέας Ελληνικής. Η οργάνωση του μηνύματος*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα- Χ. Κλαίρης- Γ. Μπαμπινιώτης.

Λαβίδας, Ν. (2003) «Μεταβιβαστικές εναλλαγές της Ελληνικής και μεταβολές στη μεταβατικότητα», Πρακτικά του 6^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Ελληνικής Γλωσσολογίας (CD-ROM), Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο

Μήτσης, Ν. (1998) *Στοιχειώδεις αρχές και μέθοδοι εφαρμοσμένης γλωσσολογίας. Εισαγωγή στη Διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης (ή Ξένης) γλώσσας*, Αθήνα: Gutenberg

Μπαμπινιώτης, Γ. (1991) *Γλωσσολογία και Λογοτεχνία, από την Τεχνική στην Τέχνη του Λόγου*, Αθήνα

Μπαμπινιώτης Γ. & Π. Κοντός. (1967) *Συγχρονική γραμματική της κοινής νέας ελληνικής, θεωρία-ασκήσεις*. Αθήνα: Μπαμπινιώτης-Κοντός.

Νουχουτίδου, Ε. (2003) «Παρατηρήσεις στην κατάκτηση των μέσων-παθητικών και αυτοπαθών ρημάτων της Νέας Ελληνικής», Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 1^η Συνάντηση Εργασίας Μεταπτυχιακών Φοιτητών Τμήματος Φιλολογίας (12-13 Μαΐου 2001), Αθήνα, 31-42

Παπαδογιαννάκη, Ν. Ε. (1998) «Γλώσσα και Λογοτεχνικό Κείμενο: Αφετηρίες και Προοπτικές για τη Διδακτική Διάσταση του Κειμένου», Ελληνόγλωσση Εκπαίδευση στο Εξωτερικό, Πρακτικά Πανελλήνιου-Πανομογενειακού συνεδρίου (επιμ. Δαμανάκης Μ.), Ρέθυμνο: Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.

Παπαευθυμίου-Λύτρα Σ. (1998) *Αναλυτικό πρόγραμμα για τη διδασκαλία της ΝΕ ως ξένης γλώσσας σε ενηλίκους*, Διατμηματικό πρόγραμμα διδασκαλίας της ΝΕ ως ξένης γλώσσας, Φιλοσοφική Σχολή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών:Αθήνα

Ράλλη- Χατζηπαναγιώτου, Α. (1984) «Μορφολογία του ελληνικού ρήματος και η θεωρία του Λεξικού:μερικές προκαταρκτικές παρατηρήσεις», *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα*, , Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη, 61-80

Ράλλη, Α. (1986) «Κλίση και παραγωγή», *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα*, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη, 29-48

Ράλλη, Α. (1992) «Η θεωρία των χαρακτηριστικών και η δομή των κλιτών λέξεων της Νέας Ελληνικής», *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα*, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη, 45-65

Σετάτος Μ. (1997) «Οι διαθέσεις στην Κοινή Νέα Ελληνική», *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα*, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη, 202-215

Σινοπούλου, Ου. (2001) «Οι δομές αλληλοπάθειας στη Νέα ελληνική: σημασία και λογική δομή», *Recherches en Linguistique Grecque*, ed. C. Clairiss, L' Harmattan, Paris, 227-230

Σινοπούλου, Ου. (2003) *Οι δομές αλληλοπάθειας στη Νέα Ελληνική*, αδημ. Διπλωματική Εργασία Α' Μεταπτυχιακού κύκλου, Πανεπιστήμιο Αθηνών

Σιούπη, Α. (1996) «Δομές Μέσης Διάθεσης στα Νέα Ελληνικά και στα Γερμανικά», *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα*, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη, 172-181

Σιούπη, Α. (1997) « Η παραγωγή των δομών μέσης διάθεσης, *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα*, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη, 216-228

Τζάρτζανος, Α. (1946) *Νεοελληνική σύνταξις της κοινής δημοτικής*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων. Ανατύπωση, Θεσσαλονίκη 1991: Αφοι Κυριακίδη.

Τζάρτζανος, Α. (1996) *Συντακτικόν της αρχαίας ελληνικής γλώσσης*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων.

Τοκατλίδου, Β. (1986) *Εισαγωγή στη διδακτική των ζωντανών γλωσσών: Προβλήματα-προτάσεις*, Αθήνα: Οδυσσέας.

Τριανταφυλλίδης, Μ. (1941) *Νεοελληνική γραμματική*, Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, Ανατύπωση με διορθώσεις, Θεσσαλονίκη 1996: Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη

Τσιμπλή, Ι.-Μ. (2004) «Η φωνή στην Ελληνική-Περιγραφή του συστήματος και μελέτη της ανάπτυξής του στην Ελληνική ως μητρική και ως δεύτερη/ξένη γλώσσα». <http://www.ecd.uoa.gr/museduc/>

Φιλιππάκη-Warburton, Ει. (1990) «Ανάλυση του Ρηματικού Συνόλου στα ΝΕ», Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη.

Φιλιππάκη-Warburton, Ει. (1992) *Εισαγωγή στη Θεωρητική Γλωσσολογία*, Αθήνα: Νεφέλη

Χαραλαμπίκης, Χρ. (1994) *Γλώσσα και Εκπαίδευση. Θέματα Διδασκαλίας της νεοελληνικής γλώσσας*, Αθήνα: Γεννάδειος Σχολή

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

I. Αλληλοπάθεια στα Εβραϊκά, Αγγλικά και Ελληνικά

Τα εγγενώς αλληλοπαθή ρήματα των Εβραϊκών (Siloni, 2001)

- α. με εναλλακτικό ενεργητικό τύπο (transitive alternative):** (hitxabek ('hugged'), hitlaxeš ('whispered'), hitnašek ('kissed'), hitlatef ('caressed'), hitkatev ('corresponded'), hitxalef ('changed'), hit'agref ('boxed'), nifgaš ('met'), ne'evak ('struggled'), nilxam ('fought')
- β. χωρίς εναλλακτικό ενεργητικό τύπο (no transitive alternative):** histayef ('fenced'), hitgošeš ('wrested'), hitdayen ('discussed'), hitra'a ('met'), hitvake'ax ('disputed')

Τα εγγενώς αλληλοπαθή ρήματα των Αγγλικών (Levin 1993)

- α) φυσική επαφή:** hug (αγκαλιάζονται), kiss (φιλιούνται), pet (χαϊδολογούνται), embrace (αγκαλιάζονται)...
- β) κοινωνική επαφή, συμφωνία, αντιπαράθεση:** consult (συσκέπτονται), debate (συζητούν δημόσια), marry (παντρεύονται), cooperate (συνεργάζονται), negotiate (διαπραγματεύονται)...
- correspond, agree, concur (συμφωνούν)...
- compete (συναγωνίζονται), dissent (διαφωνούν), struggle (τσακώνονται), wrangle (λογομαχούν), disagree (διαφωνούν), dispute (λογομαχούν)...
- γ) συναισθήματα:** feud (εχθρεύονται), miss (λείπει ο ένας στον άλλο)...

Τα εγγενώς αλληλοπαθή ρήματα των Νέων Ελληνικών

- α) συναισθήματα:** αγαπιούνται, αντιπαθιούνται, ερωτεύονται, μισιούνται, συμπαθιούνται, χωνεύονται ...
- β) φυσική επαφή:** αγκαλιάζονται, φιλιούνται, χαϊδεύονται
- γ) κοινωνική επαφή:** ανταμώνονται, αρραβωνιάζονται, βλέπονται, βρίζονται, βρίσκονται, γνωρίζονται, γρονθοκοπιούνται, διαπληκτίζονται, καλημερίζονται, καληνυχτίζονται, καλησπερίζονται, κοιτάζονται, κοντράρονται, κυνηγιούνται, μαλλιοτραβιούνται, μαχαιρώνονται, μιλιούνται, ξεμαλλιάζονται, παρεξηγιούνται,

παντρεύονται, πειράζονται, σκοτώνονται, σπρώχνονται, στριμώχνονται, συγκρούονται, συμφιλιώνονται, συναγωνίζονται, συνεννοούνται, συναντιούνται, συνασπίζονται, συνδέονται, συντονίζονται, σφάζονται, τηλεφωνιούνται, τσακώνονται, τρώγονται, χαιρετιούνται, χτυπιούνται...

Εγγενώς αλληλοπαθή ρήματα των ΝΕ που δε δέχονται το «αλληλο-»

Αγκαλιάζονται, αγαπιούνται, ανταμώνονται, αντιπαθιούνται, βλέπονται, βρίσκονται, γνωρίζονται, καλημερίζονται, καληνυχτίζονται, καλησπερίζονται, κοντράρονται, μιλιούνται, παρεξηγιούνται, παντρεύονται, συμφιλιώνονται, συναγωνίζονται, συνεννοούνται, συναντιούνται, συνασπίζονται, τηλεφωνιούνται, τσακώνονται, φιλιούνται, χωνεύονται

Εγγενώς αλληλοπαθή ρήματα των ΝΕ που δέχονται προαιρετικά το «αλληλο-»

ερωτεύονται, μισούνται, συμπαθιούνται, βρίσκονται, κοιτάζονται, κυνηγιούνται, μαχαιρώνονται, ξεμαλλιάζονται, παρεξηγιούνται, πειράζονται, σπρώχνονται, στριμώχνονται, σφάζονται, σκοτώνονται, χαιρετιούνται, χτυπιούνται, τρώγονται

Ρήματα που δέχονται υποχρεωτικά το «αλληλο-» για να αποκτήσουν τη σημασία της αλληλοπάθειας¹⁰²:

Αλληλο-εξυπηρετούνται, επαινούνται, επιδοκιμάζονται, επικρίνονται, επιτίθενται, ευεργετούνται, εχθρεύονται, διαπληκτίζονται, διαφημίζονται, διαψεύδονται, ενημερώνονται, εξαπατώνται, εξοντώνονται, εξουδετερώνονται, θαυμάζονται, κατηγορούνται, μηνύονται, συκοφαντούνται, υποψιάζονται, φθονούνται

¹⁰² ενδεικτικός πίνακας από: Μπαμπινιώτης Γ. (1998) «Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας», Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε.

II. Α) Παραγωγή κλιτικών τύπων στα ΝΕ ως Γ2: Σχηματοποίηση των λαθών

<p>1) Άμεσο αντικείμενο</p> <p><u>-Περίφραση:</u> θα πάει βόλτα για το Νίκο θα ειδοποιήσω στο Νίκο θα τηλεφωνήσει για το Γιώργο</p> <p><u>-αποφυγή</u> (avoidance) χρήσης κλιτικού σε δομή που είναι απαραίτητη η παρουσία του μόνο ότι *(το) αγόρασε πριν από ένα μήνα</p>
<p>2) Έμμεσο αντικείμενο:</p> <p><u>-γενίκευση στη χρήση αιτιατικής:</u> *τον έλεγα *το φώναζα *δεν τον είπε *να το δώσει την Ελένη * τον δώθηκε ο Γιώργος¹⁰³ *το έδωσε ο Γιώργο *θα της δώσει τις φίλες της *κρύβοντάς τον τα *ο Γιώργος τον έδωσε το βιβλίο</p> <p><u>-περίφραση:</u> να το φέρει στο σπίτι της Ελένης/ στο σπίτι αυτής/ στο σπίτι της όταν το διάβασμα έδινε σε μας την κούραση θα τηλεφωνήσει για το Γιώργο</p>
<p>3) -δυσκολία στην συνεμφάνιση κλιτικού τύπου έμμεσου -άμεσου αντικειμένου</p> <p>να το φέρει στο σπίτι της Ελένης/ στο σπίτι αυτής/ στο σπίτι της</p> <p>-αποφυγή και λανθασμένη χρήση κλιτικού για το έμμεσο και άμεσο αντικείμενο όταν οι ΟΦ στις οποίες αντιστοιχούν βρίσκονται στον ίδιο αριθμό, πτώση και γένος</p> <p>*τα δώρα θα τις αφήσει στα κορίτσια</p>
<p>4) συμφωρμός αιτιατικής-ονομαστικής και αιτιατικής-γενικής στις ΟΦ:</p> <p>*του έδωσε το Γιώργο *το έδωσε ο Γιώργο, *του έδωσε ο Γιώργο *πες του Νίκο *τα έδωσε στο Νίκος για να δώσει αυτός στην Ελένη</p>

¹⁰³ Κρατάμε την ορθογραφία, όπως αυτή εμφανίζεται στα ερωτηματολόγια των σπουδαστών.

<p>5) λάθος στη γραφή των κλιτικών</p> <p>*θα τους της δώσει, *θα τις δώσει τα</p>
<p>6) λανθασμένη θέση του κλιτικού πριν ή μετά το ρήμα</p> <p>*τον συναντώντας το Νίκο</p> <p>*της την προσφέροντας</p> <p>*τους τα θα δώσει</p> <p>*αγόρασε το, *δεν αγόρασε το</p> <p>* δεν τον θα έχει πάει</p> <p>*το να είχε μάθει</p> <p>*το δώσε το δώρο</p>
<p>7) σύγχυση στη θέση του κλιτικού για το άμεσο και το έμμεσο αντικείμενο</p> <p>*θα τα της δώσει, *θα τις δώσει τα</p> <p>*τα τους δώσει, * τα της δώσει</p>
<p>8) δυσκολία στη σύνδεση του κλιτικού τύπου με την αντίστοιχή του ΟΦ, όταν αυτή απέχει από το ρήμα</p> <p>*δώσε του_i το δώρο στην Ελένη_i</p> <p>*την οποία_i έδωσε ο Γιώργος για να τον_i δώσει στην Ελένη</p> <p>*έκρυβα τα κλειδιά_i χωρίς να τους_i δει κανένας</p> <p>*άφηνα όμως να φαίνεται μια άκρη του_i (ενν. των κλειδιών_i)</p> <p>*έκρυβα τα κλειδιά_i χωρίς να το_i δει κανένας</p> <p>*όποιο_i απομακρυνόταν από το θησαυρό το_i φώναζα</p> <p>*θα το_i (ενν.τα κλειδιά_i) της δώσεις</p>
<p>9) Πρόβλημα κατανόησης του κλιτικού στις παγιωμένες εκφράσεις (fixed phrases)</p> <p>όταν μας την έδινε το διάβασμα</p> <p>τα λέμε</p>
<p>10) παρεμβολή Γ2 στη Γ3</p> <p>*να των πάει</p> <p>*να φαίνεται μια άκρη των</p>

B) Περιγραφή εικόνων από φυσικούς ομιλητές -Παράδειγμα δραστηριότητας:

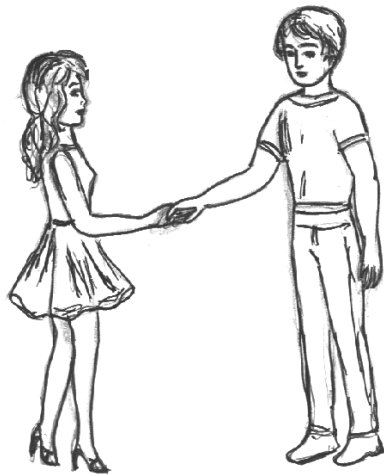
Τι κάνουν;

(1)

(2)

(3)

(4)

III. Μέση-παθητική μορφολογία

Απόσπασμα ερωτηματολογίου κατανόησης (οι 24 πειραματικές προτάσεις από τις 72)

Πείραμα 1 & 2

Τι σημαίνει για σένα η καθεμιά από τις παρακάτω περιστάσεις;

- (1) από κάποιον άλλο άνθρωπο /κάποια άλλη αιτία
(2) μεταξύ μας/σας/τους
(3) μόνος μου/σου/του-μόνοι μας/σας/τους
(4) τίποτα από τα παραπάνω: να εξηγήσετε τι ακριβώς εννοείτε

1. Εμείς οι ηθοποιοί αγαπιόμαστε πολύ από το κοινό
2. Όταν αρχίζουμε να συζητάμε εγώ με την Ελένη, πάντα διαφωνούμε και στο τέλος, παρεξηγιόμαστε
3. Στον πόλεμο, άμαχοι σκοτώνονται χωρίς να φταίνε
4. Οι δημοσιογράφοι είναι πολύ περίεργοι με τη ζωή των διάσημων ανθρώπων. Εσείς, που είστε ηθοποιός, στριμώχνεστε καμιά φορά;
5. Βρε, έτσι που αγκαλιάζετε θα σας περάσουν για ζευγάρι!
6. Τα παιδιά μου κυνηγιούνται μέσα στο σπίτι από το πρωί μέχρι το βράδυ!
7. Εγώ με τη Μαρία τρέχουμε όλη την εβδομάδα. Τα λέμε μόνο το Σάββατο στο κομμωτήριο όπου χτενιζόμαστε
8. Μου είπαν ότι έτσι που βαφόμαστε δείχνουμε μεγαλύτερες τουλάχιστον πέντε χρόνια. Μήπως να μη βαφόμαστε καθόλου;
9. Σε ποιον κουρέα ξυρίζεστε;
10. Και εσείς με αυτό το σαμπουάν λούζεστε;
11. Τα μωρά πρέπει να πλένονται με ειδικό σαμπουάν γιατί το δέρμα τους είναι ευαίσθητο
12. Δεν νομίζω ότι πρέπει να παίρνουμε στα σοβαρά τη μόδα. Είναι καλύτερα οι άνθρωποι να ντύνονται όπως τους αρέσει.

1'. Κώστας: «Αγαπιόμαστε από παιδιά με τη Μαρία»

- 2'. Παρεξηγιόμαστε συχνά με αυτά που λέμε σε άλλους. Νομίζω ότι έχουμε δώσει λάθος εντύπωση.
- 3'. Τον τελευταίο καιρό, ακούς συνέχεια στις ειδήσεις ότι Παλαιστίνιοι και Εβραίοι σκοτώνονται στον πόλεμο
- 4'. Γιατί στριμώχνεστε τόσα πολλά άτομα σ' αυτό το δωμάτιο; Βγείτε και μερικοί έξω!
- 5'. Παρατηρώ ότι όπου κι αν πάτε για να δώσετε παραστάσεις, αγκαλιάζετε από τον κόσμο. Νομίζω ότι είστε δημοφιλείς ηθοποιοί.
- 6'. Οι κλέφτες που κυνηγούνται από την αστυνομία συχνά ξεφεύγουν
- 7'. Έτσι που κόψαμε τα μαλλιά μας δεν μας παίρνει πολλή ώρα να χτενιζόμαστε το πρωί
- 8'. Δύο σταρ της τηλεόρασης: «Η Τζένη θεωρείται καλή αισθητικός. Όμως βαφόμαστε πολύ έντονα σ' αυτήν και το αποτέλεσμα δεν είναι ικανοποιητικό».
- 9'. Κάθε πότε τελικά ξυρίζεστε; Μια φορά το μήνα;
- 10'. Στο κομμωτήριο λούζεστε πριν το κούρεμα;
- 11'. Κάθε βράδυ το ίδιο σκηνικό: Τα παιδιά δεν πλένονται στο μπάνιο μετά το παιχνίδι και η μαμά τους βάζει τις φωνές
- 12'. Υπάρχει ακόμα η άποψη ότι όταν τα αγοράκια είναι μωρά πρέπει να ντύνονται με μπλε χρώμα και τα κοριτσάκια με ροζ;

Οι 6 πειραματικές προτάσεις (παθητικά ρήματα χωρίς εγγενή αλληλοπάθεια/αυτοπάθεια)

1. Από το ταξιδιωτικό γραφείο ΖΕΥΣ οργανώνονται εκδρομές σε όλη την Κρήτη. Δε ρωτάμε να πάρουμε μια ιδέα;
2. Κατηγορούμαστε άδικα από το Γιάννη. Δε φταίμε σε τίποτα
3. Χαρίζονται τρία γατάκια από κάτι φίλους μου. Έχεις κάποιον γνωστό που να ενδιαφέρεται;
4. Αν ρωτήσεις σε μεσιτικό γραφείο, μπορείς να βρεις διαμέρισμα σαν αυτό που ψάχνεις. Υπάρχουν πολλά που ενοικιάζονται αυτή την εποχή.
5. Σε αυτό το κατάστημα πωλούνται κάτι όμορφα σκυλάκια. Πάμε να δούμε;
6. Τις τελευταίες μέρες στο σπίτι χάνονται χρήματα. Τι συμβαίνει;

IV. Ενδοσκοπήση

Με αφετηρία την ερώτηση “Πώς γνωρίστηκαν ο Γιάννης και η Μαρία”, με χρήση ρημάτων (αγαπιούνται, γνωρίζονται, κοιτάζονται, τηλεφωνιούνται, παντρεύονται, φιλιούνται), ξένοι σπουδαστές μετά τη συστηματική διδασκαλία δομών αλληλοπάθειας προβληματίστηκαν ως προς τις στρατηγικές που χρησιμοποίησαν. Στις απαντήσεις τους οι σπουδαστές είχαν τη δυνατότητα να απαντήσουν στα Ελληνικά ή στα Αγγλικά.

Reflecting on my ways of learning (*Verbal report*)

1) Πώς επέλεξες τα ρήματα που χρησιμοποίησες στην άσκηση;

How did you select the vocabulary for the verbs you used in the exercise?

.....

2) Προσπάθησες να απαντήσεις ως Έλληνας ομιλητής ή ως Άγγλος/ Σουηδός/ Ολλανδός/ Γιαπωνέζος/ Ισπανός κ.τ.λ.;

Did you try to answer as a Greek speaker or as an English/Swiss/ Dutch/Japanese/Spanish e.t.c. speaker?

.....

3) Σκεφτόσουν τη γραμματική καθώς έγραφες την άσκηση; Αν ναι, ποια συγκεκριμένα μέρη της γραμματικής;

Were you thinking about grammar while you were writing the exercise? If yes, which special parts of the grammar?

.....

4) Πώς χρησιμοποίησες τα ρήματα; Σκέφτηκες πώς είναι η δομή τους στη μητρική σου γλώσσα ή στα Ελληνικά; Μετέφρασες αυτή τη δομή από τη γλώσσα σου στα Ελληνικά ή όχι;

How did you use the verbs ; did you think how to construct it in your language or in Greek? Did you translate this construction from your language into Greek or not?

.....

5) Ποια από τις δομές αυτών των ρημάτων στα Ελληνικά (-ω ή -ομαι) είναι πιο οικεία για σένα; Ποια δομή σου έρχεται πρώτη στο μυαλό;

Which structure of these verbs (with -ω or -ομαι) is easier and more familiar to you?

Which structure do you have in mind/do you think first?

.....

6) Όταν έγραφες την άσκηση, σκέφτηκες την απάντηση πρώτα και μετά την έγραψες ή άρχισες να απαντάς και καθώς προχωρούσες συμπλήρωνες το υπόλοιπο της απάντησης;

When you were writing the exercise; did you think about your answer first, and then wrote it, or did you start answering and completed the rest of your answer as you went along?

.....

V. Ασκήσεις για τη διδασκαλία και εμπέδωση των κλιτικών τύπων σε θέση αντικειμένου

A.1) Διαβάστε το διάλογο και απαντήστε στις ερωτήσεις:

Νίκος: Γεια σου Ελένη, τι γίνεται;

Ελένη: Γεια σου Νίκο, πόσο καιρό έχω να σε δω;

Ν: Ναι, πραγματικά πέρασαν δυο μήνες απ' την τελευταία φορά που συναντηθήκαμε. Πες μου τα νέα σου...

Ε: Αγόρασα καινούριο αυτοκίνητο.

Ν: Πότε το αγόρασες;

Ε: Πριν ένα μήνα.

Ν: Ωραία, θα με πας βόλτα καμιά φορά;

Ε: Ναι, φυσικά. Τι νέα από τον Γιώργο;

Ν: Τον συνάντησα χθες και μου είπε ότι φεύγει για σπουδές στην Αγγλία.

Μου έδωσε μια κασέτα με τραγούδια του Νταλάρα, μια με μουσική του Θεοδωράκη και ένα βιβλίο του Ξανθούλη. Είναι δώρα για σένα.

Ε: Σοβαρά; Θέλω πολύ να τα δω.

Ν: Θα σου τα φέρω αύριο στο σπίτι σου. Τι λες;

Ε: Εγώ θα λείπω από το σπίτι αύριο, αλλά μπορείς να τα αφήσεις στη Μαρία και τη Νίκη που είναι φίλες μου...Τι θα' λες, να βγούμε μαζί η παλιά παρέα; Θα ήταν ωραία ιδέα να πηγαίναμε σ' εκείνο το ταβερνάκι που

συχνάζαμε παλιά. Θυμάσαι που πηγαίναμε εκεί όταν **μας την** έδινε το διάβασμα;

Ν: Ναι, θυμάμαι. Θέλω πολύ να πάμε. Πότε θα συναντήσεις τους υπόλοιπους;

Ε: Θα τους τηλεφωνήσω σήμερα κιόλας. Μετά θα ειδοποιήσω και σένα.

Ν: Ωραία, τα λέμε αύριο.

Ε: Ναι, γεια σου.

2) Να αντικαταστήσετε με ονόματα τους αδύνατους τύπους της προσωπικής αντωνυμίας (με, μου, σε, σου, τον.../μας, σας κ.τ.λ) στις υπογραμμισμένες προτάσεις του διαλόγου.

3) Να απαντήσετε Σωστό (Σ) ή Λάθος (Λ):

- Ο Νίκος έδωσε την Ελένη το βιβλίο και την κασέτα.
- Η Ελένη συνάντησε τον Νίκο σήμερα το πρωί. Είχε να τον δει δυο μήνες.
- Η Ελένη του υποσχέθηκε να του πάει βόλτα καμιά φορά με το καινούριο της αυτοκίνητο.
- Ο Γιώργος, τον συναντώντας τον Νίκο χθες, του είπε ότι φεύγει για σπουδές στην Αγγλία.

4) Επιλέξτε το σωστό:

-Τα δώρα ο Νίκος δεν θα τα δώσει στην Ελένη· στα κορίτσια ____

- α. θα των τα δώσει
- β. τους τα θα δώσει
- γ. θα τις δώσει τα
- δ. θα δώσει τα τους
- ε. θα τους τα δώσει

-Για τους φίλους της, η Ελένη σκέφτηκε _____ στην ταβέρνα.

- α. να των πάει
- β. να τους πάει
- γ. τους να πάει
- δ. πάει να τους
- ε. των να πάει

-Ο Νίκος είπε στην Ελένη για την κασέτα, _____

- α. προσφέροντάς της την
- β. προσφέροντας την της
- γ. της την προσφέροντας
- δ. προσφέροντάς της στην Ελένη
- ε. προσφέροντάς της την κασέτα

-Το καινούριο αυτοκίνητο _____ πριν ένα χρόνο η Ελένη.

- α. δεν το αγόρασε
- β. δεν αγόρασέ το
- γ. δεν αγόρασέ του
- δ. το δεν αγόρασε
- ε. δεν της αγόρασε

αλλά _____ πριν ένα μήνα.

- α. της αγόρασε
- β. αγόρασε του
- γ. το αγόρασε
- δ. αγόρασέ το
- ε. αγόρασε

-Ο Γιώργος είπε στο Νίκο: _____ το δώρο στην Ελένη.

- α. δώσε τον
- β. το δώσε

- γ. δώσε το
- δ. του δώσε
- ε. δώσε του

-Μέχρι αύριο, η Ελένη _____ το Νίκο βόλτα.

- α. δε θα τον έχει πάει
- β. θα τον δεν έχει πάει
- γ. θα δεν έχει τον πάει
- δ. δεν τον θα έχει πάει
- ε. έχει δεν τον θα πάει

5) Να απαντήσετε τις ερωτήσεις, χρησιμοποιώντας πληροφορίες από το κείμενο:

- Τι ξέρεις για το καινούριο αυτοκίνητο της Ελένης;
- Πότε τα παιδιά πήγαιναν στο ταβερνάκι παλιά;
- Τι θα κάνει η Ελένη με τις κασέτες;

6) Να συμπληρώσετε τα κενά με τους αδύνατους τύπους της προσωπικής αντωνυμίας (με, μου, τον, του, σε, σου, μας, σας, τους κ.τ.λ.):

- Ο Γιώργος είπε στο Νίκο: "Αυτά είναι δώρα από μένα για την Ελένη. Θα _ _ δώσεις, έτσι δεν είναι; Μην _ ξεχάσεις, σε παρακαλώ".
- Η Ελένη υποσχέθηκε στο Νίκο να _ πάει βόλτα με το αυτοκίνητό της αλλά δεν _ είπε ακριβώς πότε.
- Η κασέτα την οποία έδωσε ο Γιώργος στο Νίκο για να _ δώσει στην Ελένη, έχει τραγούδια του Νταλάρα.
- Η Ελένη και ο Νίκος θα _ πουν αύριο.
- Ξέρω το παιδί που ο Γιώργος _ έδωσε το βιβλίο και την κασέτα· τον λένε Νίκο.
- Η Μαρία και η Νίκη είναι οι φίλες της Ελένης. Ο Νίκος θα πάρει αύριο τις κασέτες και θα _ _ δώσει.
- Η Ελένη αύριο θα λείπει από το σπίτι. Έτσι, τα δώρα δε θα _ _ δώσει, αλλά θα _ αφήσει στα κορίτσια.

B) Συμπληρώστε τους αδύνατους τύπους της προσωπικής και κτητικής αντωνυμίας:

Η Αλεξάνδρα θυμάται, όταν ήταν μικρή:

"Παλιά, σε μας, αυτό το παιχνίδι _ _ είχε μάθει η Ελένη. Πολύ _ άρεσε σε όλα τα παιδιά. Αρχίζε ένας από _ . Εγώ, για παράδειγμα. Έκρυβα τα κλειδιά, χωρίς να _ δει κανένας από τους άλλους. Άφηνα όμως να φαίνεται μια άκρη _ . Προσπαθούσα να _ _ κρύψω σε περίεργο μέρος για να μην _ βρουν. Έρχονταν τότε οι άλλοι και με τα χέρια _ πίσω από την πλάτη _ , αρχίζαν να _ ψάχνουν. Όποιος απομακρυνόταν από το θησαυρό (τα κλειδιά), _ φώναζα: Θα παγώσεις! Σ' όποιον πλησιάζε, _ έλεγα: Θα καείς! Φυσικά, κέρδιζε όποιος _ έβρισκε πρώτος, οπότε με τη σειρά του έπαιζε, κρύβοντάς _ _."